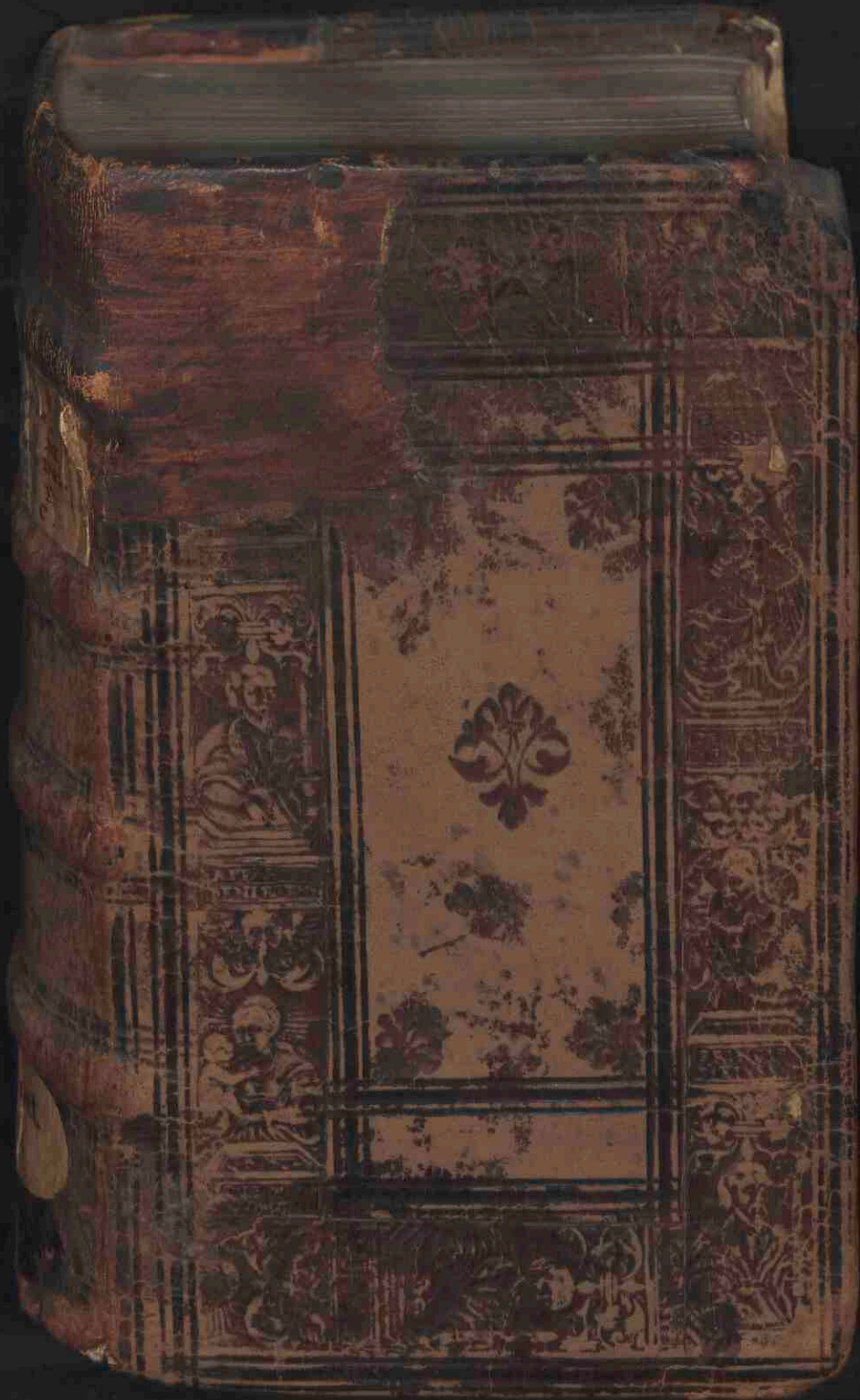

Doctrinae Jesuitarum praecipua capita : a doctis quibusdam theologis (quorum libri sequente pagina continentur) retexta, solidis rationibus testimoniisque sacrarum scripturarum & doctorum veteris Ecclesiae confutata.

<https://hdl.handle.net/1874/406640>

Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

VOLANUS
de Eucharistia.
C. ad P. O. R. N. U. M.
ad qu. est de verbo Dei.
S. A. D. E. E. L. E.
de hum. nat. I. C.

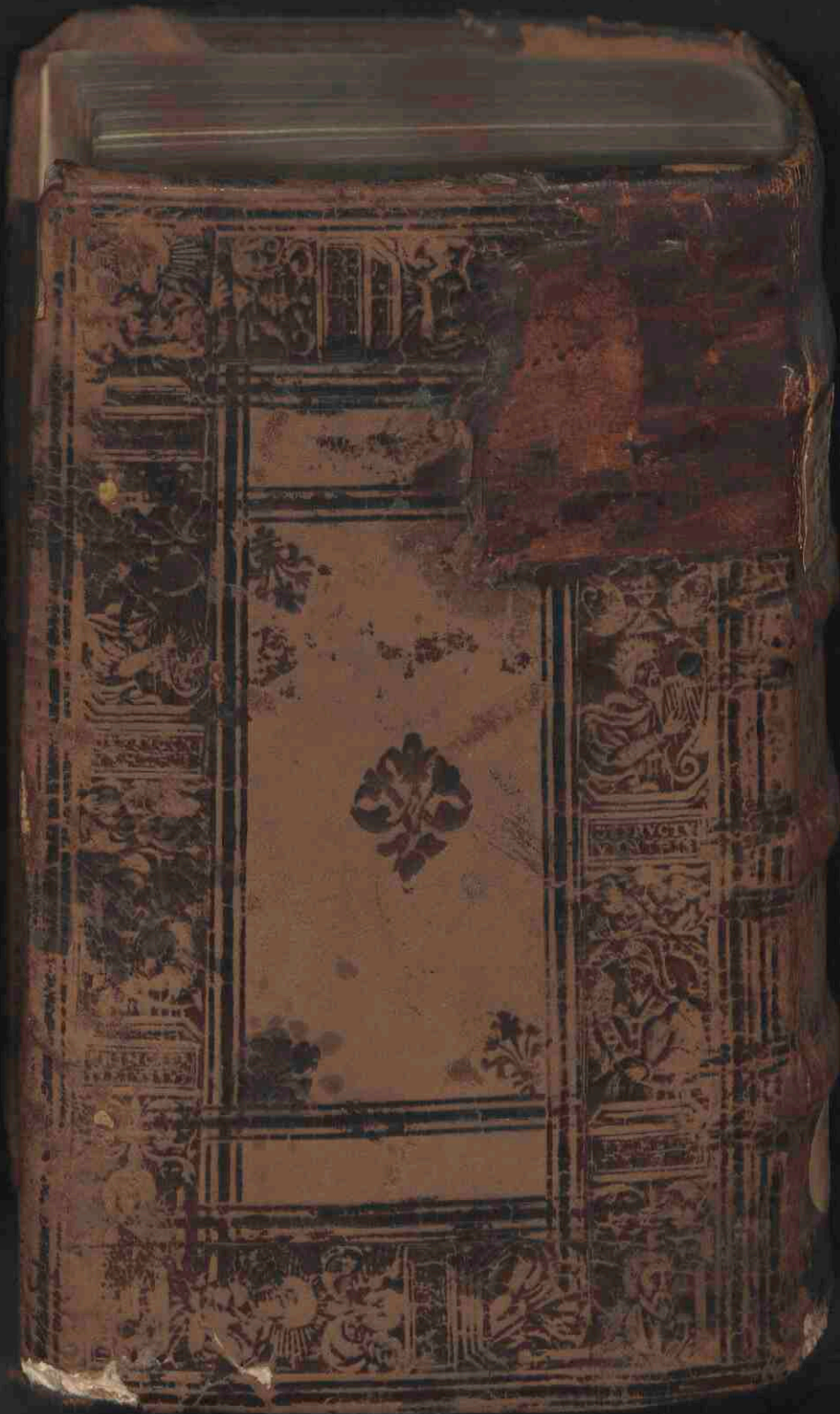
E. oct.

114

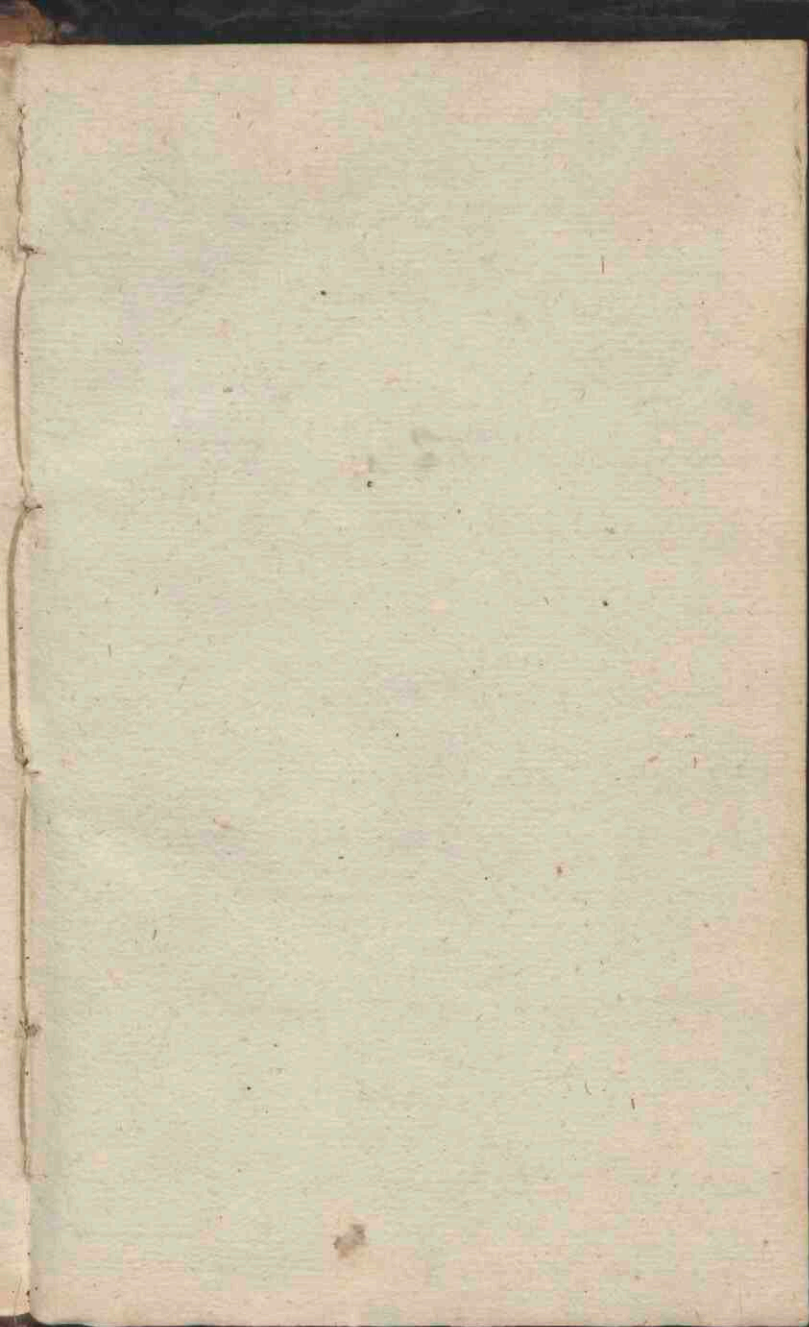
quintus
tome et
zade

Theologia

Octavo nº. 114.

B 21 N

Nº 53. *ex dono Buchely.*

DEFENSIONIS
VERAE, ORTHO-
DOXAE, VETERISQUE
IN ECCLESIA SENTENTIÆ,
DE SACRAMENTO CORPORIS
& sanguinis Domini nostri Iesu Christi,
veraque eius in Cœna sua præsentia, con-
tra nouum & commentitium Transub-
stantiationis dogma, aliósq; errores ex
illo natos:

LIBRI TRES. *Coniuncti appi-
Iesuitarum*

*Ad PETRVM SCARGAM Iesuitam Vil-
nensem, vanissimi huius commenti
propugnatorem.*

AVTORE ANDREA VOLANO.

Respondetur híc quoque obiter Francisco Turria-
no, ex eadem factione Monacho: qui duobus li-
bris, altero Florentiæ, altero Romæ publicatis,
Scargam sibi suscepit, contra Volanum, defen-
dendum.

M. D. LXXXVI.

SERENISSIMO, P O-
TENTISSIMOQVE PRIN-
CIPĪ AC DOMINO, DOMINO
Stephano; Dei gratia Regi Polonię, Magno
Duci Lituanię, Russię, Prussię, Mazouię,
Liuonięq̃ue, Principi Transyluanie, &c.
Domino clementissimo.

 *I aurea meritò dicta fuerunt illa secu-
la, Rex serenissime, quibus ad Regie
dignitatis fastigium sola excellentis
virtutis opinio homines euehebat, hoc
nunc projecto tempus est, & hæc dies Sarmatis il-
luxit, quando te ad moderandum Reipublicę sue
clauum fato diuinę providentię electum conspi-
ciunt. Nulla enim omnino virtutis est pars, siue tra-
ctandę Reipublicę scientiam spectes, siue admini-
strandę cuius iustitię rationem contempleris, siue
inuidtum animi in omni fortuna robur, & in repri-
mendo quouis luxu moderationem expendas, cuius
non solidam & expressam effigiem in te animaduer-
tamus. Itaque in magnam spem venimus omnes,
aut te moderatore tanto, Rempublicam ex omni suo
naufragio emerfuram, aut si saui tempestatum flu-
ctus conatum tuum retardauerint, perpetuo fluitan-
tem, & omnibus dissensionum ac seditionum pro-
cellis expositam, nunquam ad portum suum peruen-
turam. Sed magna iam tranquillitatis futura nobis
indicia apparent, cum pestiferi quidam pacis pu-*

blicæ turbines, impunè hæcenus volitantes, & seueritate legum coercentur, & furiosum illud Legum iniquarum pelagus, ita prudentia tua restringitur, ut non perinde in multorum perniciem se effundat, nec obuia quæuis violento impetu arripiat. Vtinam modo diu saluum & incolumen te nobis conseruet Dominus, non dubitarem ego, quæ tua est prudentia, in depellendis omnibus à Reipublicæ corpore lethalibus morbis, istam te adhibiturum artem, ut malo valetudinis aduersa inueterato, leniter tractato, sensimq; remoto, aliquando conualescere & tanquam ad aspiciendam lucem reuocari posset. Sed quia quicumque Rempublicam infestant morbi, non nisi ex corrupta & peruersa religione plerunque promanant, utpote sicut prauis humoribus corpus infectum affligatur, sic pestiferis opinionibus mens imbuta, indomitas atque effrenatas cupiditates generat, nullum munus est, quod æque dignitati, officioque Regio conueniat, quàm veram & sanctam vnicui & æterni Dei religionem in Republica constituere, ad eamque amplificandam omni cura ac cogitatione incumbere. Hæc enim sola est, quæ metum & reuerentiam nominis diuini mentibus hominum imprimit, quæ exastuantes animi cupiditates refranat ac coerces, quæ mutuo charitatis nexu omnes colligat, quæ debitum magistratui obsequium præstare docet, quæ pro gloria Dei & salute Reipublice nullum periculum reformidare facit. Postremo hic totius societatis humana finis est, hic pacis & tranquillitatis publicæ fructus, ut omnes pura fide & pietate Deum colentes, æternam illam & cœlestem hic interris meditentur vitam, quã deinde in

de in omne aevum felices in cælo transigant. Si quando autem Principes & præclaros orbis Christiani Monarchas, omnes decebat intendere nervos, ut verum & legitimum unius æterni Dei procurarent cultum, hæc potissimum corrupta & depravata mundi ad occasum suum vergentis requirit ætas, ut inter reliquas Reipublicæ curas, omnes suas cogitationes in cognoscendam veram religionem maximè conferant. Nam quia sacra prædixerunt oracula thronum quendam in ipso Ecclesiæ sinu erigendum, quem qui occupaturus esset gloria Christi inimicus, omnia quæ Dei sunt ad se transferre, sibi que usurpare deberet, non leuè profectò nec segnem decebat Principes impendere operam, ut ne sceleratus hic Antichristus eorum oculos falleret, & regnum suum longè lateq; proferens, quo minus tamen ab eis agnosci possit, aliquo fūco vel larua, illis imponeret. Hæc verò potissimum res ac rem quendam Regibus & Principibus admoovere debebat stimulum, ut quia Spiritus prædixit sanctus, illos nequitia & scortationis meretricis huius magnæ fore socios, diligenter dispicerent, ne incauti & imprudentes tanto se scelere obstringerent. Quod si tam rerum suarum negligentes essent, ut ad cognitionem tantæ rei nihil operæ curaq; ponerent, an saltem tam illustres minimèque contemnendi, & nostri antiqui temporis testes, eos excitare, mentesque eorum percellere maximè debebant, qui vno omnes ore Pontificem Romanum accusant, eumque illum esse filium perditionis, quem prædixit Apostolus, confidenter clamitant. Quanta hæc per immortalem Deum oscitantia, quantaque negligētia

2. Thessal.
2.3.4.

Apo. 18.
3.

est, ut re aliqua non magni pretij inter disceptantes in controuersiam adducta, subito ad arbitros aut iudices curratur, in negotio autem salutis omnium grauissimo, nullum locum inquisitioni, aut legitima cognitioni dari? Iniquissimum autem est, & procul ab omni iustitia alienum, causa minimè disceptata, nulloque legitimo iudicio cognita, alteram partem absolvere, alteram autem condemnare, quando eum etiam, qui equum statuit, parte inaudita altera, non equum tamen esse sapientes perhibent. Ac verò tantum abest, ut in tam atroci, quod Romano Pontifici obiicitur, crimine, plerique & precipui Christiani Principes se arbitros & disceptatores preberent, ut arbitrio etiam Pontificis, pro iudici- bus se carnifices in accusatores exhibuerint, & tan- quam de seditiosis ac sceleratis ciuibus grauissima hæcenus supplicia sumpserint. Nobis tamen sin- gulari Dei providentia tam prudentes hæcenus Principes contigerunt, ut multoties à Pontificibus Romanis sollicitati, & variis artibus ad similem carnificinam illecti, ab omni crudelitate abstinue- rint, libertatēque cōscientiarum saluam omnibus esse suis voluerint. Bono quidem hæc omnia & sa- lutari consilio, sed quia ulterius progressi non sumus, ut veram religionem ab omnibus falsis & adulte- rinis discernere, hancque solam & unicā consti- tuerent, iustā reprehensionis & neglecti officij cul- pā minime euitauerunt. Libertate enim omnibus ista permissa, utquam quisque velit, religionē sequa- tur, futurū ego auguror, ut nouis subinde doctrinis & erroribus pullulantibus, tot sint in regnis hisce futura sectæ, quotque religiones, quot numerantur vr- bes.

bes. Diabolicam autem hanc libertatem, vir quidā
magni nominis, verè predicat, in quaperire licet
cu ique, si vult. Huic autem tanto Reipublicæ uni-
uerse incommodo, tantōque animarum dispendio, ut
debitis remediis occurratur, in tua vnius pietate &
prudētia situm est, Rex sapientissime. Nam mai-
estatem tuam qui antecesserunt Principes, suis qui-
busdam studiis occupati, neque his artibus, quas tā-
tarum rerum cognitio requirit, instructi, amplissimo
huic muneri, etiam si vellent, satisfacere forsan non
potuissent. At te Principem grauissimarum artiū
scientia, & sacrarum literarum doctrina excultum,
tamque maturo & limato iudicio, Deus Optimus
Maximus Reipublicæ nostræ largitus est, ut si mo-
do eam rem aggredi volueris, de foelici totius rei
exitu dubitare minimè possis. Hæ verò tam præcla-
re animi, ingeniūque Maiestatis tuæ dotes me per-
pulerunt, Rex serenissime, ut ego qui hæreseos cri-
mine ab aduersariis aspergor, eoque nomine publi-
cis eorum scriptis in inuidiam vocor, in conspectum
maiestatis tuæ prodire non reformidauerim: hunc-
que libellum meum, quo criminis obiecti omnem su-
spicionem à me dimoueo, sacratissimo tuo nomini
dedicare potissimum voluerim. Non dubito enim, si
modo aliquid temporis sacra tuæ maiestatis huic le-
ctioni impertiri voluerit, aut grauissima Reipublicæ
negotia, quibus tantum non adobruitur, id facere ma-
iestatem tuam permiserint, planè ac perspicuè id
eam cognituram, non nos qui malignè Zuingliani
vocamur, nouum aliquod de sacratissimo corporis
& sanguinis Domini nostri Iesu Christi sacramētū

dogma eudere, sed eos, qui vetustatis nomine gloriantur doctrinam recentem & Apostolicis temporibus ignotam, veritatique Evangelica ac pietati Christiana ex diametro repugnantem, summis omnibus viribus defendere, Deum illum aeternū precor, qui Rex Regum, & Dominus dominantium est, ut te Rex serenissime, potentissimo suo praesidio, contra omnes hostes tueatur, spiritūque suo sancto locupletet, quo subnixus, omnibus Satanae insidiis superior semper evadas, teque in omni virtute subinde vincas, ac nobis diu sospes & felix imperes, Regnū verò tuum vera religione ac pietate, omniumque virtutum laude & bellica rei gloria cumulatum efficias. Datum in praediolo meo Volanovio, calendis Augusti, Anno 1578.

Sacrae ac serenissimae Maiestatis tuae,

Humillimus subditus

Andreas Volanus.

DEFEN.

DEFENSIONIS
VERAE, ORTHODO-
XÆ, VETERISQUE IN
ECCLESIA SENTENTIÆ, DE SA-
CRAMENTO CORPORIS ET SANGVINIS
Domini nostri Iesu Christi, veraque
eius in Cœna sua præsentia, cōtra no-
uum & commentitium Transubstan-
tiationis dogma, aliōsque errores ex
illo natos.

LIBRI TRES.

*Ad Petrum Scargam Iesuitam Vil-
nensem, vanissimi huius com-
menti propugnatorem.*

FACILE videbam fore, Petre Scar-
ga, vt in vano & futili non minus
quàm impio, quod tractandum sus-
cepisti argumēto, multum diūque
tibi desudandum esset, donec ali-
quid quod speciem aliquam veri
habere videretur, efficeres. Res enim est in primis
ardua & operosa, clarissimam veritatis diuinæ lu-
cem obscurare, tamque perspicuo sacrarum lite-
rarum splendori fallaces ac cæcas ingenij humani

abducere tenebras. Itaque non miror, quæ breui
 admodum temporis ego exaram spatio, te ad con-
 futanda ea totum desumpsisse biennium, totque
 te in perficiendo opere conduxisse operas, ut o-
 mnes ferè qui in Europa oberrant Iesuitæ, socios
 infœlicis huius laboris tui esse volueris. Cogno-
 ui enim in certis rerum experimentis, libellum me-
 um per omnia istorum collegia voluisse & expo-
 situm telis & aculeis omnium, hæc tandem arma
 quibus tu me impetis, & ex aliena deprompta
 pharetra furenter iacularis, mihi concitasse. At
 verò quid attinebat, Petre, hominem inermem tot
 accersitis undique auxiliis inuadere, tantoque do-
 ctrinæ apparatu eum, quem tu subinde grauiora
 studia, ne leuiter quidem attigisse clamittas, op-
 primere? Si enim ab homine imperito & artium
 omnium rudi exiguus hic libellus perscriptus
 fuerat, quæ te causa, homo doctissime, impulit,
 ut non ipse Marte tuo confutandum susciperes,
 sed aliena subsidia per varias orbis plagas voli-
 tans conquirereres? Ego autem, Petre, ne te falso
 scripsisse omnia putes, id tibi lubens do, ac sincere
 fateor: exiguas ingenij mei vires, nec singulari
 aliqua doctrina excultas, me agnoscere: neque ut
 eruditionem ostentarem, sed ut veritati testimo-
 nium perhiberem, crassa Minerua pauca hæc per-
 scripta à me fuisse profiteor. Quòd verò tu opu-
 lenta quadam eruditionis supellectile diues, in
 hoc certamè descendere solus reformidasti, tam-
 que numerosam aciem sub nomine vno, contra
 me ordinasti, expressam tibi veritatis à me defen-
 sæ confessionem vehementer gaudeo. Ea enim
 natura veritatis est, ut quamuis simplici prodeat
 amictu, nec magno stipata satellitio, multorum
 tamen hominum rabiem in se plerumque accen-
 dat, &

Doctissi-
 mus Iesui
 ta cum
 imperito
 scilicet
 Volano
 vnus cō-
 gredi nō
 ausus.

Veritatis
 natura.

dat, & venenatis malorum exposita telis, fortis in
 harena consistat. Atque ut magno onere pressa
 aliquando succumbat, emergit tamen, & depulsis
 terris mendaciorum tenebris, splendida refulget.
 Nihil ergo agis, Petre, qui vniuersi ordinis tui pa-
 noplia instructus, omnibus viribus ad iugulan-
 dam veritatem consurgis, & quasi iam debella-
 tum esset, Præana toties occinis. Agnosces enim
 volente Deo, irritos omnes tuos esse conatus, &
 quam cornicula pauonis assuisti caudam, alienis
 te vesties plumis, nihil in hoc certamine tibi pro
 futuram. Ac vellem quidem, ut præter propositi
 argumenti rationem nihil aliud scriberem, sta-
 timque causam ipsam semel susceptam prosequere-
 rer: Sed quia digredi à re ipsa multoties, in mè-
 que ipsum stringere calamum visum tibi est, im-
 portunitate tua victus, necesse est ut orationem
 meam aliquando diuagari sinam, itaque tibi re-
 spondeam, ut multa ex animi impotentia tibi ex-
 cidisse, nec vera omnia te de me scripsisse omni-
 bus constet. Quo igitur ordine omnia à te per-
 scripta sunt, eundem ordinem & ipse sequar, &
 respondendo ad singula sic scribendi finem faciã.

Ac primum quidem satis demirari non possum,
 quæ tua ista est in fingendis calumniis impuden-
 tia, ut quæ ego nec senserim nec scripserim vn-
 quam, tu tamen sine omni fronte attribuere mihi
 audeas. Nam & titulus & præfatio libri tui cras-
 sissimi nec ferèdi in Ecclesia Dei erroris, & à quo
 omnes mei abhorrent sensus, me insimulant, quòd
 nimirum ego hic sim, tibiq; cum homine eo cer-
 tamen sit susceptum, qui præsentia corporis Do-
 mini nostri Iesu Christi ex Sacramento Eucharis-
 tiæ auferat. Egone tibi istud sentire videor? qui
 Spiritus sancti sequens oracula, & purissimæ in

Iesuita
 Æsopicã
 corniculã
 imitatur.

Iesuita-
rū artes.

Ecclesia antiquitatis insistens vestigiis, vbiq̃ue Sacramentum hoc ex duabus constare rebus, terrena nimirum & coelesti; neque vnquam externa & visibilia à fidelibus percipi elementa, quin simul corporis & sanguinis Christi sint participes, ingenuè profiteor? Sed vestra hæc ars est boni Iesuitæ, fallacibus vmbris imperitæ plebeculæ oculos perstringere, & quæ sincerè & candidè à nobis dicuntur, semper aliquo mendacij fucō denigrare. Te verò falsò hæc mihi impingere, libellus meus manifestè coarguit, & cum deinceps in rem ventum fuerit, quàm verò titulo inuidiæ nobis conciliandæ gratia librum tuum ornaueris, ab omnibus veritatem amantibus cognoscetur.

Non dissimile & illud artificium est, quod tu conflandæ nobis eiusdem inuidiæ causa adhibes, dum pestilentissimæ Anabaptisticę hæreseos culpam in nos deriuas, vt qui hæc semina à nobis iacta contēdas, quæ in hāc deinde eruperint messē. Nā qui nos negare dicis Christū ex pane posse facere corpus suū, præmissas nos ponere dicis, hoc est negare omnipotentiā Christi, vt Anabaptistæ cōclusionē inferāt, Christū videlicet nō esse Deū. At verò tantum acumen & sola sapientia Iesuitica dignum, nunquam Anabaptistis venit in mentem. Quæcunque enim illorum euoluimus scripta, aliis semper rem suam tuentur argumētis, & inter plurima mendacia, huius tam pulchrè inuenti & à vobis excogitati, nullam vsquam mentionem faciunt. Sine vllō igitur iudicio hæc tam inepta ac friuola in nos effutiisti, nihil pensi habens quod diceres, dum modo impotenti affectui tuo indulgeres. Tu verò si scire cupis, quæ causa impulerit Sathanam, vt scelesto hoc furore mentes Anabaptistarum inficeret, & venenatas co-

rum linguas contra filium Dei armaret : ita se
 re habere credito. Viderat magno Dei beneficio
 factum infensissimis generis humani hostis, ut pu-
 ritas Euangelij Christi, longo satis tempore, fer-
 mento traditionum humanarum conspurcata, ra-
 dios suos in omnes orbis partes extendere cœ-
 perit, ipseque Maiestas & gloria æterni filij
 Dei, dum solus & vnicus in Ecclesia agnoscitur
 mediator & salutis dux, clarissimè resulserit. Hūc
 igitur dolorem cū ferre non posset, ad anti-
 quas rediit artes, ut cū officium solius Chri-
 sti in saluandis hominibus optimè cognitum à
 multis perspiceret, ad impetendum personam il-
 lius omnes denuò vires conuerteret. Cernebat
 enim, si personam filij Dei infamaret, æter-
 namque illius diuinitatem pernegaret, digni-
 tatem quoque officij illius facilè vilescere posse.
 Et sanè eò res rediit. Nam qui pestiferum hunc
 errorem à Sathana excæcati hodie sequuntur,
 omnes ferè noua salutis media constituunt, & in
 abiiciendis facultatibus, aut attritis ac laceris ge-
 rendis palliis, in laboréque manuum suarum vi-
 tam æternam repositam stultè ac impiè commi-
 niscuntur. Hæc verò spes, ne quid Petre erres, Stultum
hominū
genus ne
ta.
 impulit Sathanam, quæ minimè improbum hunc
 artificem fefellit, ut multorum animos à splen-
 dore Euangelij auerteret, & ex tenebris regni Pa-
 palis erutos, in nouam deinde errorum sentinam
 præcipitaret. Tu verò nimis imperitè ac mali-
 tiôsè omnem culpam in nos conferre studes, dum
 nos Christo Deo omnipotentiam detrahere, ut
 Anabaptistæ ad pernegandam illius diuinitatem
 expeditam habeant viam, falsò perhibes.

At, inquis, nos negare Christum ex pane face-
 re posse corpus suum. Nos verò Christo vnige-
 nito Dei filio, atque ob id vero Deo nihil im-

possibile esse, quodcunque ille facere velit, credimus: Sed quod non fecerit, nec voluerit unquam facere, de potentia illius disputare facti nefas esse ducimus. Scimus enim & infallibiliter sanctis edocti oraculis, credimus, Christum Iesum Dei filium semel in utero virginis virtute Spiritus sancti conceptum, verumque hominem semel esse factum, itaque passum pro salute generis humani, & mortuum, ut cum rediuius deuicta morte & debellato Sathana in coelum conscenderet, iam non amplius moriatur: omnique necessitate mortis exemptus diuina sua potentia Ecclesiam gubernet, & donis vitae coelestis abunde locupleret. Vos verò qui nouum vobis quoties liber Christum creatis, & ex substantia panis substantiam corporis eius formatis, non est mirum, si toties mactandum & immolandum in altaribus vestris statuitis. Nec verò existimetis me cauillari, aut falsò hæc vobis obiicere: Testantur enim putida & sacrilega hominum vestrorum scripta, maiorem (salua tamen reuerentia Dei patris) minimi cuiusque sacerdotis, quam ipsius Dei esse potentiam, idque eo nomine, quod nimirum Deus intra sex dies vniuersam rerum condiderit creaturam: Sacerdos verò quinque prolatis verbis creat ipsum creatorem. O vocem scelestam & impiam, & excisione linguae merito puniendam, nisi maiores blasphemiae huius vindicandae poenas Dominus sibi reseruasset. Vosne perditæ & miseri homunciones tantam vobis potestatem usurpatis: ut æternum & increatum rerum omnium opificem à vobis creari posse contendatis? Atqui ne vilis quidem muscæ aut culicis creandi potestatem vllam habetis, tanto omnibus muscis & culicibus inferior-

Papistici
Sacrificii
creatoris
sunt
fui.

inferiores, quanto maior ex eorum creatione, quam ex vestra impia voce in Deum gloria reducat. Atque hi cum tales sint in Ecclesia ista doctores, & cum talibus sententiis omnes ferè corum referti sint libri, tamen hanc sordidam hominum faciem, superbo Ecclesie Catholice titulo Scarga exornare non erubescit, dignosque iudicat, à quorum autoritate, non autem à scripturis sanctis, omnes qui membra Ecclesie censi volunt, dependeant. Scripturam enim mutam legem esset perhibere: magistratum verò Ecclesie legem esse animatam, cui omnes parere ac subiici iubet. Ita verò delirantium istorum hominum fecundissimus se ubique prodit error: dum quam semel in Deum sibi potestate usurparunt, ut eum quando volunt creare possint, nunc etiam non Deo, sed sibi omnes dicto audientes oportere esse contendunt. Quid enim aliud est scriptura, quam æterni & omnipotentis Dei vox, quam ipse è cælo promulgavit? Patriarchis que ac Prophetis per spiritum sanctum suum tradidit: ipseque filius Dei vera patris sapientia nobis enarrauit? Ac propterea diuus Paulus, ut omnem sapien- 1. Cor. 6.
7.
tiam humanam confunderet, & omnes homines in ordinem cogeret, doctrinam hanc à Deo traditam, cuius & ipse Minister fuit, non sapientiam seculi huius esse pronunciat, neque principum seculi huius, qui abolentur, sed sapientiam Dei in mysterio, quæ est recondita, quam præfinierat Deus ante secula, quam & per spiritum suum reuelavit. Quid autem filius ipse Dei saluator noster, an non ad scripturam nos relegat, ut inde veram eius notitiam hauriamus? Scrutamini (inquit) scripturas, Ioh. 5. 19.
quoniam ipsæ sunt, quæ testimonium perhibent de me. Rectè igitur diuus Petrus renatos nos docet 1. Pet. 1. 23.
non ex semine mortali, sed ex immortali, per ser-

monem Dei viui, & manentis in aeternum. Et Paulus gloriatur, quod Corinthios in Christo Iesu per Euangelium genuerit. Si ergo nascitur Ecclesia ex verbo Dei, ut pote quae fundata est super doctrinam Prophetarum & Apostolorum: sequitur necessario vniuersam Ecclesiae auctoritatem à doctrina Prophetica & Apostolica, non doctrinam ab Ecclesia dependere: maioremque & priorem matrem filia ipsa, ut quae foetus eius est, censeretur. Sed Scarga quae ab homine ethnico de lege civili dicente mutatus est sententiam, hanc satis imperitè ad legem diuinam putauit esse transferendam: ut cum lex civilis dicatur esse lex muta, magistratus verò lex animata, idem & legi diuinae siue scripturae sanctae competere ille existimaret. Verum te fefellit incocinna ac dispar, quam adaptare voluisti, similitudo. Quantum enim coelum distat à terra, tantum lex humana distat à lege diuina. Illa enim nunquam tam commodè ferri potest in Repub. quin variantibus negociis subsidium magistratus multoties requirat: & non in vocis externae sono, sed in prudentia magistratus iuris aequitatem constituat. At verò lex diuina siue doctrina, per scripturas sanctas tradita, perpetua est & inuiolabilis veritatis regula: à qua nulli vnquam Ecclesiastico magistratui discedere licet.

Argumē-
tum vali-
dissimum

Legis di-
uinæ alia
ratio quā
civilis.

Rectè ergo loquitur Augustinus, cuius tu patrociniū frustra suscipis, contra Petilianū ita scribens: *Non audiamus, inquit, haec ego dico, haec tu dicis: sed, haec dicit Dominus. Sunt certe libri dominici, quorum auctoritati utrique consentimus, utrique credimus: ibi quæramus Ecclesiam, ibi discutiamus causam nostram. Auferantur de medio, quæ aduersum nos inuicem, nō ex diuinis canonicis libris, sed aliunde recitamus. Quærat fortassis aliquis. Cur vis ista auferri*

ferri de medio? Quia nolo humanis documentis, sed
 diuinis oraculis Ecclesiam sanctam demonstrari.
 Idem, de Pastoribus cap. 4. Ego vocem pasto-
 ris inquirō, lege hoc mihi de Propheta, lege mihi de
 Psalmo, recita de lege, recita de Euangelio: Inde
 ego recito Ecclesiam toto orbe diffusam, & dominū
 dicentem: *Quæ sunt oves mee, vocem meam audiūt
 & sequuntur me.* Auferantur chartæ humanæ,
 sonent voces diuinæ. Hæc & alia multa in o-
 mnibus ferè libris perspicuè docet Augustinus: Augusti-
 nus solis
 sacris li-
 teris auto-
 ritatem
 deferre.
 non à conciliis, non ab inuentis aut traditionibus
 humanis certitudinem fidei nostræ in dogmati-
 bus religionis requirens, sed supremam vbi-
 que auctoritatem scripturæ sanctæ & libris cano-
 nicis deferens. Tale enim & illud est quod cap. 16.
 scriptum reliquit: *Ecclesiam suam, si possunt, de-
 monstrant, non in sermonibus & rumoribus A-
 frorum, non in concilijs Episcoporum suorum, non
 in literis quorumlibet disputatorum, non in signis
 & prodigijs fallacibus: quia etiam contra ista ver-
 bo Domini preparati & cauti redditi sumus: sed in
 prescripto legis, in Prophetarū prædictis, in Psal-
 morum cantibus, in ipsius pastoris vocibus, in Euā-
 gelistarum prædicationibus & laboribus: hoc est, in
 omnibus canonicis sanctorū librorū auctoritatibus.*

Atque hæc cū tam planè tantæque perspicui-
 tate ab Augustino scripta sint, Scarga tamen cū
 fida Iesuitarum societate clausis oculis hæc cun-
 cta præterit, & ex eodem Augustino auctoritatem
 scripturarum, tanquam Augustinus in eodem ar-
 gumento simul calidus & frigidus esset, oppugna-
 re nititur. Dicit enim Augustinum de se scribere,
 quod in dogmatibus fidei nō se scripturæ, sed Ec-
 cliam.

Scarga in-
 uitum Au-
 gustinum
 ad suas
 partes tra-
 hit.

clesiæ conciliorumque iudicio permittat, aded quidem, vt sine authoritate Ecclesiæ nec Euangelium, multo minus interpretationē recipere velit. Hoc verò quid aliud est quā Augustinū ipsum se committere, ac quod tantus vir ex eodem ore contraria ac pugnancia inter se protulerit, vanitatis cuiusdam eum insimulare? Testatur ille toties, nullam se Ecclesiam agnoscere, nulla authoritate conciliorum & episcoporum permoueri, nisi veritatem in literis Canonicis comprehensam se tenere demonstreat. Scarga autem sancto viro contrarium tribuit, & non scripturarum sed ecclesiæ authoritatem in dogmatibus fidei sequi ostendit.

Augustinus contra
epist. Fun-
damenti.

Ait enim scripsisse Augustinum; *Euangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ auctoritas commoueret.* Sed quo consilio hoc Augustinus scripserit; diligentius tibi perpendendū fuerat. scribit ille contra Manichæos, scripturas sanctas mutilantes, & quædam Euangelistarum non recipientes, quasi essent adulterina & supposititia; vt ergo vanitatis & mendacij illos coarguat, & verè Euangelica esse scripta, quæ per manus Ecclesiæ ad eius ætatem peruenerunt, ostendat, Ecclesiam tanquam testem appellat, vt quæ hunc thesaurum, apud se depositum, fideliter custodierit, & ab ipso Christo ac Apostolis profectum testimonio suo comprobauerit. Rectè ergo se Augustinus Euangelio credere dicit, quia Ecclesia docet & testatur hanc doctrinā ab Apostolis esse traditam. At verò non dicit maiorem Ecclesiæ quàm doctrinæ Apostolicæ esse authoritatem: vt nimirum quod tu vis, potestatem il-

Augustini
de scriptu-
ræ sacræ
eminētia
iudicium.

la statuendi quidpiam contra verbum Dei habeat, aut nouos fidei articulos condendi, & in scriptura traditos abolendi facultate prædita sit. Loquitur enim in alio loco idem Augustinus, vt infinita alia

præ-

præteream: *Auferantur de medio chartæ nostræ, pro-
cedat in mediū codex Dei. Audi Christū dicentem,
audi veritatem loquentem.* Et alibi: *legite hoc nobis
de lege, de Prophetis, de Psalmis, de Evangelio, de A-
postolicis literis legite, & credemus.* Vides ergo quid
Augustinus de scriptura sancta sentiat, & quod v-
niuersam fidem Ecclesiæ penitus abroget, nisi illa
testimonio diuinarū literarū cūcta sua confirmet.
Tu verò qui sententiam viri sancti non bene in-
tellectam, aut maliciosè detortam corrūpis, & di-
uersum ac alienū à mēte scriptoris sensum affin-
gere illi studes, magnam illi iniuriā facis. Ita nimi-
rum vos optima quæque tanquam Harpyæ con-
tactu vestro fedatis, & rebus alioqui lucidissimis
atrorem quandam inducitis.

At verò vide quantum honorem oraculis à spi-
ritu sancto profectis habeas, qui scripturam san-
ctam non alio loco censeris vis, nisi quod illa priua-
tum cuiusque hominis iudicium & interpretatio
sit, si nō Ecclesiæ & conciliorū iudicio subiiciatur.
Dum autem Ecclesiam nominas, non aliis hanc di-
gnitatē & titulū vendicas nisi magistratui: hoc est Ecclesia
quid sit
Ieiuita. Pontifici Romano, & omnibus sacerdotibus illi
iuratis: qui nihil quidem hiscere vnquam aude-
bunt, neque scripturam aliter interpretabuntur,
nisi vt huic vni dominatum super omnes consti-
tuant, & in scrinio pectoris eius oracula cūcta
recondant. Ita vero interpretationem illam dicto-
rum Christi habituri sumus. Tu es Petrus, & super Interpre-
tationem
Papistica
nota. hanc petram, hoc est super Pontificem Romanū,
ædificabo Ecclesiā meā. Et orauī pro te Petre, ne fi-
des tua deficeret: hoc est, ista te potestate armabo,
vt quāuis omnib. flagitiis & scelerib. coopertus sis,
ita vt multa hominū millia in gehēnā tecū ducas,
tamē à nemine sis iudicāndus, oēs ipse iudicaturus.

Et illud: ecce duo gladij hic: hoc est, Pontifex Romanus habet administrationem vtriusque gladij, & spiritualis & politici. Item: Eliseus aquas amaras iniecto sale per miraculum dulces reddidit: hoc est, debet in Ecclesia aqua esse exorcizata, & sal benedictum, cuius vim contra sathanam & peccata valere credendum est. Item accipite comedite, hoc est corpus meum: hoc facite in meam commemorationem, id est, offerite corpus & sanguinẽ Domini pro peccatis viuorum & mortuorum. Hoc ne, Petre, Scripturas est interpretari? an non potius veritatem Dei sacrilega audacia corrumpere. Christumque de solio maiestatis eius deturbare, & in loco eius filium perditionis ac peccati collocare? Ita verò si gigantibus istis, hoc est Ecclesie Romanæ, qualis quidem est hodie, præsidibus, tota in scripturis peruertendis concessa fuerit potestas, nihil vsquam in religione saluum, nihil in tota doctrina Christi integrum sumus habituri. Et sanè loquitur res ipsa, quàm egregius in hac Romana Ecclesia conspiciatur pietatis profectus, dum omnis cultus & honor mentis interior soli Deo debitus, ad creaturas est impiè transfusus: dum in fulgore auri & argenti, ac imaginũ cultu, tota Dei reponitur adoratio: dum Sacramenta à Domino instituta tam miserè deprauata, & ad turpem quæstum sunt prostituta: dũ tota Cleri disciplina tam bene est constituta, vt impuros illos Bacchi mystas maiore pudore & innocentia vitæ ornatos præ illis dicere possis. Isti tamen tyranni ad spoliandas & iugulandas oues Christi nati, se pastores in Ecclesia constitutos gloriantur, soli ius scripturæ interpretandæ, hoc est sordidis pedibus conculcandæ, & lupini dentibus lacerandæ sibi facultatem sumunt.

Papistica
religio,
pietasque.

At ve-

At verò omnes Christi oues quæcunque raso ver-
tice non sunt insignitæ, (i. quæ characterem Bestiæ
non acceperunt) ab omni sacrarum scripturarum
intelligētia procul repellunt, nec impiis rasorum
& vñctorum placitis reclamare sinunt. Atqui Pa-
normi. de Elect. cap. Signi-
ficasti.
normitanus istis fortissimè reclamationibus, plus creden-
dum vni laico afferenti scripturas asserens, quàm
generali Concilio, vniuersalem repræsentanti Ec-
clesiam, si scripturas non asserat. Nec diuersum sen-
tit Gerson: qui dicit vnius viri docti, ac scripturas
dextrè proferentis suffragium, vniuersali Conci-
lio præferendum. Spiritus autem sanctus in Actis Act. 17. 11.
Apostolicis minimè damnat Berroëenses, qui cùm
recepissent cum omni promptitudine verbum, in-
uestigabant ex scripturis, an hæc ita se haberent.
Nunquam ergo tu clamore tuo vel si medius rum-
paris efficies, vt tota cura scripturarum interpre-
tandarum, in Romanos sacerdotes reiecta, oues
Christi hac libertate se spolient, ne & ipsæ sum-
mo studio ac diligentia veritatem verbi Dei in-
quirant, & cùm iuxta præceptum Apostoli omnia
probauerint, id quod bonum fuerit teneant.

Neque ego inficior, quod tu mihi obiicis, me De Scri-
ptura sa-
cra & sen-
torib. Ec-
clesiasti-
cis patrū
sententiæ
ad iudicium Diui Augustini ita prouocasse, vt v-
bicunque regulam diuinarum non sequitur scri-
pturarum, libere mihi ab eo discedendum putem.
Hanc enim ipse non ego, ne quid erres, legem in-
se & in omnes alios scriptores Ecclesiasticos tu-
lit, vt quicquid testimonio sacrarum literarum ab
illis approbatum non fuerit, id liberè cōtemni ac
reiici iubeat. Ita enim ille scribit ad Fortunatia-
num. Neque enim quorumlibet disputationes, quan-
tumuis Catholicorum & laudatorum hominum ve-
lut scripturas canonicas habere debemus, vt nobis
non liceat salua honorificentia, quæ illis debetur ho-

minibus, aliquid in eorum scriptis improbare atque respuere, si forte inuenerimus quod aliter senserint quam veritas habet, diuino adiutorio vel ab aliis intellecta vel à nobis. Talis ego sum in scriptis aliorum, quales volo esse intellectores meorum. Contra Cresconium autem scribens ita loquitur. Nos nullam Cypriano facimus iniuriam, cum eius quaslibet literas à canonica diuinarum literarum authoritate distinguimus. Neque enim sine causa tam salubri vigilantia canon Ecclesiasticus constitutus est, ad quem certi Prophetarum & Apostolorum libri pertineant, quos omnino iudicare non audeamus, & secundum quos de ceteris literis vel fidelium vel infidelium, liberè iudicemus. Basilius autem in moralibus pronuntiat, quòd audientes in scripturis eruditos oporteat probare ea, quae à doctoribus dicuntur, & quae quidem consona sunt scripturis, suscipere, quae verò aliena, reiicere. Et Cyrillus de recta fide ad Reginas. Necessarium nobis est, inquit, diuinas sequi literas, & in nullo ab earum praescripto discedere. Ambrosius verò libro de officiis I. Quae in scripturis sacris non reperimus, quemadmodum volumus, usurpare possumus. Hieronymus in Titum. Sine authoritate scripturarum garrulitas non habet fidem. Idem autem in Aghæum Prophetam scribens. Gladium Dei, inquit, qui est sermo Dei viuus, dicit percutere illa, quae sine authoritate scripturarum sola traditione sunt introducta.

Sed

Sed dies me deficeret si singulos vellem recensere Patres, aut testimonia illorum colligere, quibus in vnam & eandem consentiunt vocem, nemini licere in Ecclesia Christi quidquam statuere, quod nulla scripturarum autoritate fulciatur, liberumque esse omnibus ouibus Christi, quocunque tandem titulo id traditum fuerit, repudiare. Quo magis admiror, summam istorum hominum siue impudentiam siue malitiam, qui semper nos ad autoritatem nescio quarum laruatorum personarum reuocare, & scripturam sanctam ex manibus excutere nostris summo studio conantur.

At enim Scarga, cum vniuerso ordine suo nos hæreticos & scripturæ sanctæ deprauatores, sub ipsoque prætextu puritatis Evangelicæ reuocandæ, Evangelij ipsius euersores clamitat: dignosque iudicat, in quorum capita Magistratus aciem ferri stringat, & quasi vno ictu, ne contagio serpat latius, omnes concidat. Ibi enim saltem hanc vigere pestem perhibet, vbi qui illam abigat, adest nemo. Sed vehementer miser hic homo fallitur, qui ipsissimam Christi vocem, & sinceram veritatis Evangelicæ doctrinam falso hæreseos crimine aspergit, & qui cæde aut flâmis eam opprimi posse existimat. Nam quid obsecro in vniuersis Ecclesiis nostris docetur, quid tot diuina nostrorum hominum scripta, & immodici labores pro asserenda veritate exantlati testantur aliud, nisi vt fides Catholica in scripturis sanctis de Deo patre, filio, & Spiritu sancto tradita, & de omnibus beneficiis, quæ in Ecclesiam suam Dominus opulenter contulit, facta ac recta præstetur, ac omnibus traditionum humanarum inquinamenti expurgetur? Nul-
lus est fidei articulus, quem non illustrandum, & contra pestilentissimas hoc tempore hæreses à Sa-

Iesuitæ
impu-
dens ca-
lumnia
& san-
guina-
rius ani-
mus.

Refuta-
tur

thana excitatas propugnandum suscepierint scriptores nostri. Itaque dum belli isti Romani sacerdotes suauiter dormiunt, & solitis deliciis ac voluptatibus fruuntur, nostri isti athletæ fortissimi in vigiliis constituti pro grege Domini excubant, & insultus atrocium luporum, ne prædæ ouiculas Christi habeant expositas, strenuè repellunt. Tantum verò abest, ut diræ in Christum blasphemiae ab Arrianis, Antitrinitariis, & Tritheitis vibratae, aliquem dolorem affeculis istis pontificiis incusserint, ut Scarga omnium suorum sensum probè callens, ab illis hostibus omnibus Christi auersus, nos solos venenato suo morsu imperat, & canem ultro se, qui nos alatret, profiteatur. Hoc scilicet testatum voluit omnibus, non pro gloria Christi, quam illi susque deque habet, hæc certamina nobis à Papistis moueri, sed pro aris & focis, qui purgatorio igne accensi, & semper istis fumantes, ingens periculum, ut diu salui & incolumes esse queant, vehementer extimescunt. Itaque nocentiores nos Anabaptistis hæreticos Scarga clamat, ut pote à quibus ille nihil timeat periculi, quandoquidem isti in oppugnando Christo fortes ac strenuos se se Papistis adiungunt socios. Nam Papistæ quidem omnibus viribus & studio in id incumbunt, ut æterno regno ac sacerdotio Christum spolient, officiūque illi competens, & à patre coelesti commissum abrogent. Anabaptistæ autem id vnicè laborant, ut si quo modo id fieri possit, diuinitatem illi adimant. Sed breui futurum est, ut predictæ istæ omnes sectæ gloriæ Christi inimicæ, virtute diuina depresso intereant, illustrémque victoriam leoni de tribu Iuda, quem nemo impunè vnquam lacessiuit, tandem cōcedere cogantur. Nec est quod te vana spe Scarga lactes, ut te incendium hoc

Euan-

Euangeli-
ci nocen-
tiores A-
nabapti-
stis, Iesui-
ta teste &
Iudice.

Euangelij in his etiam regionibus nostris summo Dei beneficio excitatum, aliqua vi extinctum putres. Nam si quod vehementer desideras, non Ezechix, non Iosix, non Constantini, non Iustiniani, (vt tu loqueris) isti enim vbique causam nostram firmissimè reuentur: Sed Neronēs, Caligulæ, Domitiani, Iuliani, omnibus telis in perniciem nostram armati accurrant, victorem nihilominus Christum in cælis regnantem agnoscent, quem suo semper malo prouocare non dubitarunt. Testis est Angliā, testis est Gallia, quā nihil virium ad opprimendum Euangelij semen hæc habeat, quā tantopere sanguinarius homo expetis, carnificina. In nulla enim vnquam barbarie tam immanis crudelitas, tanta suppliciorum atrocitas audita est, quanta in homines immerētes, & sanctissimos Christi Martyres, in mediis etiam flāmis nomē eius inuocantes, in regnis illis fuit patrata. Viget tamen doctrina Christi, & sanguine sanctorū sacūdāta, altas agit radices, ac vberes in dies profundit fructus.

Nec falsum me, Petre, agnoscis fuisse vatē, dum in quodam colloquio, ante triēnium tecū habito, confidenter fore prædicebam, non exiturum integrum quinquennium, donec Gallia cælesti lumine perfusa, triste ac sæuum Antichristi excutiens iugum, Christi regnum latè illuc propagatum conspiceret. Tu verò latus illa clade, & scelerato Principum in mactandis hominibus successu, certam tibi promittebas victoriam, & segetem salutaris doctrinæ Christi radicitus euulsam putabas. Sed te fefellit opinio, verissimāque à te illa in perscriptam fuisse sententiam, quam tu tamen Romanæ Ecclesiæ falsissimè adaptasti, quod nimirū Catholica fides persecutionibus crescat, & vbi semel radices egerit, extirpari nequeat, exitus ipse com-

Volani de
Gallia va-
ticinium
impletum

Scarga al-
ter Caiaphas pro-
phetat.

Veri Chri-
stiani à
sanguine
effundēdo
alieni.

probauit. Romana enim quæ hodie conspicitur Ecclesia, nullis cuiusquam persecutionibus est obnoxia, tanta potentia, tantisque viribus armata, vt procul omnibus aliis terrorem ostentans, ipsa nullum periculum extimescat. Nec verò fert ouium Christi natura, vt rabiem imitata luporum, in hostes suos ferrum expediat, & nefanda sanguinis humani hauriendi siti laboret. Tuum hoc, Scarga, tuæq; societatis studium est, classicum canere, & pro concionibus multitudinem imperitam, ad funes & gladios cohortando, intestinum odium & bellū ciuile excitare. A nobis verò non est, quod persecutionem aliquam metuas, aut extraneam aliquam vim ad extirpandum papatum nos adhibituros putes. Scimus enim diuinis edocti oraculis, & perpetua rerum confirmati experientia, mendacium ipsum vltro ruere, & extra terminos à Domino constitutos non latius diuagari. Quare rem Papatus in Lithuania inclinam acvehementer vacillantē securi inspicimus, expectantes donec Dominus ipse manum admoueat, & odiosam hanc turris Babylonicæ structuram, infelix Romani Nemroti opus dissipet.

Euangelici templi
Vilnæ pro
fanatio
Papanis
latitig
materia.

Tu verò interim cū Catholicis tuis (sicuti scribis) summa frui lætitia, millēque tibi finge gaudia, quod Vilnæ Ecclesiam nostrā magnifico videas spoliaram delubro, & deserta olim vestra templa, nunc demum magnis turbis referta, multorumque hominum colluie frequentia conspicias. Nam neque delubrum nobis ademptum cursum Euangelij foeliciter cœptum impedit, & accrescente sub inde fidelium numero, magnū Ecclesia Christi capit incrementū. Conuerte enim in omnes partes oculos, & qui qualēsque sint, qui Christo nomē dederint diligēter perlustra, videbis in angustū iā tuas redactas

redactas copias, easq; sensim dilabētes, nostri se se
 coniungere castris. Nec verò dubitamus Radiui-
 lones præclaros clarissimi illius & æterna memo-
 ria dignissimi patris filios, ad salutifera Euange-
 lij Christi pascua iterum redituros, postquam pe-
 nitius perspexerint, hæc aspectu iucunda & amoe-
 na pontificij regni rura, non nisi venenatis & no-
 xiis herbis esse confita. Nam cum omnia ad vo-
 luptatem & demulcendos humanos sensus illic
 sint composita, quæ facilè iuuenilem capiunt æ-
 tatem, fastidium facilè parient, dum iudicij matu-
 ritas reiectis his vanis corporis oblectamentis,
 de quærenda animæ salute tādē curam iniiciet.
 Neque enim à musicis instrumentis suauiter in-
 templis sonantibus, non à vocum harmonia pul-
 chre concinnata, non à fulgentibus auro & gem-
 mis altaribus, & aliis huiusmodi vanis præsentis
 seculi ludibriis, vera in Christum ingeneratur fi-
 des, sed ex auditu verbi Dei, solum Iesum Chri-
 stum victimam pro peccatis nostris factum, ante
 oculos nostros statuentis.

Quare optimi & clarissimi iuuenes omni cura
 ac studio in id incumbite, vt in qua Ecclesia fun-
 damenta pietatis iecistis, in qua sanctissimorum
 illorum parentum vestrorū cura doctrinam Chri-
 sti cum ipso lacte hausistis, ad illam redire, & ex
 hoc infœlici traditionum humanarum labyrintho
 vos extricare possitis. Mementote quibuscunque
 verborum lenociniis Iesuitæ vos seducant, qui-
 buscunque colorum fucis natiuam verbi Dei fa-
 ciem adulterantes oculos vestros perstringant,
 non aliud tamen sub cælo esse nomen, in quo vos
 oporteat saluos fieri, nisi in nomine Iesu. Quo-
 tiescunque ergo clamitauerint, aquam benedi-
 ctam delere vestra delicta, quoties dixerint * tan-

Papaniva-
 riis ille-
 ctamen-
 tis homi-
 num sen-
 sus per-
 stringunt

Apostro-
 phe ad iu-
 niores
 Radauil-
 los.
 Act. 4. 12.
 Hanc bla-
 sphemam
 vocem vi-
 de in Bre-
 uariis
 Francisca-
 norum &
 ad calcē
 Missalis
 Cracoui-
 ens. Argē-
 tinæ ina-
 pressi.
 1510.

rum valere sacrificium vnius missæ quantū mortem Christi, quoties in genua procumbere & in salutanda virgine Maria salutem animæ ab ea ac reliquis etiam creaturis exposcere mandauerint, toties eos mentiri, & veritati diuinæ sine omni pudore oblatrare credite. Nec verò tam turpiter vos ab illis ludificari sinatis, vt quod pro Deo vobis adorandum in statuis proponunt, id non amplius adorandum, postquam in viscera sacrifici fuerit reconditum, præcipiant. Nam quod sine summo scelere & sine summa impietate in ventre humano conditum adorari non potest, nulla ratio cogit, vt idem in statua repositum adoretur. Ergo aut vna eadēque opera sacrifici sese in pompa gestandos & adorandos populo exhibeāt, aut ne posthac ad adorandas statuas & * fercula aurea nos compellant. Quæ quidem tam foeda & crassa idololatria, sapientissimum illum parētem vestrum impulerat, vt primus ferè in Lituania abrogandæ tantæ impietatis author extitisset, & cuncta tenebris errorum demersa, clara Euangelij luce collustrasset. Nec verò inconsiderato zelo, quod Scarga falsò illi tribuit, istam rem aggressus fuerat, sed summa doctrina & pietate insignium virorum adhibita opera, & consilio, ad quem omnes, qui aut literis exculsi, aut singulari aliqua virtute & pietate fuerūt præditi, turissimum semper habebant receptum. Non fuit illud inconsiderati zeli, sed fortis animi, & immodico gloriæ Christi promouendæ studio accensū, quod Aloysium Lippomanum legatum in has terras Pontificium, sanguinaria consilia afferentem, ac virus aulæ Romanæ vbique spargentem, & prudentia sua confutauerit, & autoritate represserit. Legite quæso doctissimam illam parentis vestri Epistolam

illi mon-
strantias
vocant.

Pontifi-
cium O-
ratorem
Dux Ra-
diuul re-
pressit.

lam ad legatum hunc perscriptam, atque item legati alteram illi oppositam, & facile perspicietis, quanta in Parente vestro diuinarum rerum fuerat cognitio, quanta in oppugnando Sathanæ mē Idē Princeps Bibliæ & fontibus trās ferri primus curauit.

dacio animi excellentis magnitudo. Nam quod Biblia sacra tanto labore, tantisque sumptibus ex Hebraicis ac Græcis fontibus in linguam vernaculam conuertendam curauerit, tantoque thesaurō & incomparabili munere vniuersam Sarmatiam ditauerit, maiorem pietatis ardentisque zeli pro gloria Christi hoc facto laudem consequutus est, quàm vt impudentis alicuius Sycophantæ morsum extimescat.

Quod autem Vilnæ domum illam amplissimā Ecclesiæ donauerat, eamque perpetuam ritè colendi & celebrandi Dei sedem esse voluerat, in eaque demortuæ coniugis suæ clarissimæ ac lectissimæ foeminæ corpus sine omni sepulturæ pompa, ac deinde suum postquam infata concessisset, defodi voluerat, hoc vel vnico declarauit facto, omnem se vanam huius seculi gloriam contempsisse, salutemque suam rebus omnibus anteposuisse. Hanc verò domum nobis ademptam, & in prophanos vsus conuersam, cum tantopere Iesuitæ gaudeant, illinc pulcherrimum parentis vestri damnantes factum, an verò nos grata illud memoria prosequentes plus fidei obtinere apud vos debeamus, vobis iudicandum relinquimus. Tanta enim prudentiæ & omnis virtutis ac pietatis laude præstâtissimus ille heros excelluit, vt qui eum temeritatis alicuius & inscitiae aut impietatis accusare vellet, suam ille stultitiam & impietatem testatam omnibus efficiat. Obuersantur adhuc oculis omnium, & fixa pectoribus hærent, quæ sapientissimus ille parens vester, & in Repub. & in

Illustrissimæ Principis D. Elizabethæ à Shidlovietz Comitissæ funus sine pompa sepultum. 1562. Ipius vero similiter mariti. D. Nicolai Raduilli Ducis Olycæ. A. 1565.

vita priuata summa cum laude gessit, seque semper suscipiendum & domesticis & externis hominibus exhibuit. Itaque sublato eo omnia interiisse, totaque Respublica: (absit inuidia dicto) omni dignitate sua spoliata esse videtur. Vestrum ergo est, nobilissimi iuuenes, inuidos & maleuolos paternæ laudis obtrectatores procul à vobis repellere, & quam nomini suo præclaris factis peperit gloriam, hanc à maledicis calumniatorum vocibus vindicare. Tu verò, Petre, ne ita hominum iudicia contempnas, neque tam iniquus alienæ virtutis æstimator esse velis, vt quem summis vbique laudibus omnes boni efferunt, summamque prudentiæ ac pietatis laudem illi tribuunt, tibi vni parum prudens, parumque pius fuisse videatur. Nihil enim aliud prauo hoc tuo iudicio efficies, nisi vt te naris obesæ nec satis emunctæ hominem iudicent omnes, leonique mortuo te insultare dicant, cuius viuentis aspectum nunquā ferre potuisses. Atque hæc quidem ad præfationem tuam dicta sufficiant.

Refutatio scriptis Scargani adu. Volanū.

Nunc ad librum tuum venio, vt simili ratione, verane an falsa omnia sint ea, quæ scripsisti, dispiciam, & quantum gratiæ suæ Dominus impertierit, post astruenda veritate & refellendo mendacio, tecum depugnem. Ac primum quidem nullam video causam, cur tam seuerè mecū expostules, & in referenda gratia parum me memorem officij clamites, in quo nullum ego delictū meum agnosco, nec peccati veniam deprecor. Scribis
 „ malam tibi à me repensam gratiam, eo quod cum
 „ tu priuato quodam & clam ad me misso scripto,
 „ me ab hæresi Sacramentaria, vt inquis, reuocare
 „ voluisti, ego publicè tibi responderim, teque amicum penè inermem non indicto bello aggressus

sus fuerim, ac reportandæ gloriæ locum in te de-
 uicto quæsiuerim. At verò non nouum nec abs te
 solo, Petre, hoc certamen est initum, neque verò
 ita nobis vtrisque commissum, vt in victoria alte-
 rius partis alteram causam cadere necesse sit. Nō
 poteram igitur gloriam in te deuicto sperare, cū
 nōui subinde exoriantur milites, qui prælium re-
 dintegrēt, meq; in certamine fessum integris te-
 lis ac viribus adorianur. Quæ autem priuatim
 perscripta, & ad me clam missa fuisse dicis, adeo
 sunt peruulgata, adeo multorum scriptis ac vo-
 cibus decantata, vt nulla ratione intra priuatos
 parietes contineri potuerint. Nec verò tu iner-
 mis esse potuisti, qui Doctorem te mihi erranti
 professus, instructum vtrique omnibus scripturæ
 armis te esse sensisti. De victoria autem cur dubi-
 tares, qui antè conflictum causam meā condem-
 nasti, iamque diu Catholicæ Ecclesiæ iudicio &
 vnanimi consensu confutatam pronunciaſti? Fru-
 stra ergo & sine vlla causa me immerentem accu-
 sas, nulliusque criminis conscius indigne male-
 dictis ac conuiciis tuis oneras: mihi quidem no-
 cens, in te autem iustum Dei iudicium prouocās.

Verum grandis quædam iniuria, siue potius (vt Quid im-
pulerit le-
sitam ad
respondē-
dum. tu scribis) contumelia à me Episcopo Vilnensi il-
 lata, tibi hoc extorsit, vt te à scribendo continere
 non potueris, tamque acriter in me exarſeris. In-
 dignum enim facinus & quod omnem superat
 audaciam humanam, me admisſisse clamitas, quod
 nimirum libellum conuiciis in Ecclesiam Dei re-
 fertum illius amplitudini non modò offerre, sed
 etiam dedicare ausus fuerim. Ego verò Ecclesiam
 sanctam & immaculatam Christi sponsam omni
 honore quo debeo prosequor, & in gremio eius
 certam expectans salutem, me contineri gaudeo,

Apocaly.
17. 6.

nec laudibus eius, quibus eam cumulatè affecit Dominus, quidquam detraho. Sed meretricem Babyloniam sanguine sanctorum ebriam detector, illi me hostem profiteor, & quas in Deum blasphemias vomere non erubescit, pro virili parte detegere laboro. Quæ ergò hæc adultera vitiauit, quæ venenatos suo afflatu infecit, quæ falsis institutis deprauauit, hæc vt corrigantur, vt remediis salutiferis sanentur, vt viuo verbi diuini fonte perfundantur, imprimis studeo. Libellum ergo quem scripsi, & in quo doctrinam de Sacramento corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi breuiter ac dilucidè proposui, hanc foedissimè ab impudica ista muliere violatam demonstraui. Non ergo sordes & spurcicias (vt tu vocas) Episcopo obtuli, sed illibatam & castam Euangelij doctrinam, ex limpidissimo veritatis diuinæ fonte hauritam, contemplandam illi ac manibus contrectandam tradidi.

Episcopus
ingra-
tus libel-
lum tibi
dicatum
proferi-
bit.

At verò Episcopus condemnationis formulam in me recitat, edictumque proponit, quo libellum meum totum esse hæreticum flammis & omni exilio dignissimum pronunciat, & ne ab vlllo ouium suarum legatur, vendatur, habeatur, sub poena excommunicationis omnibus interdicit. Huic igitur voci nisi paruero, damnationem mortis me effugere non posse, Scarga denuntiat. Iudicem enim in hac causa Episcopum me delegisse, in eius ergo me acquiescere iudicio oportere contendit. Fateor quidem libellum meum Reuerendo Domino Episcopo Vilenfi, ita fuisse dedicatum, vt simul inquirenda & approbanda veritate iudiciū ipsius requisuissem. Sed legem istam nunquam in me tuli, vt quicquid ille decreuisset, id absque omni exceptione credendū mihi putassem. Sola enim

nim vox Dei non vlla humana prudentia istam
habet auctoritatem, vt obedientiam omnium re-
quirat, dictoque sibi omnes audientes esse præci-
piat. Si ergo, Petre, vis auctoritate Episcopi in
approbandis certis religionis nostræ partibus me
permoueri, *procedat in medium codex Dei*, (sicut
loquitur Augustinus) & *auferatur de medio char-
ta humana*. Nihil enim ego vnquam temeritate
iudicij humani tribuere volui, sed quæcunque
prolata essent, ad trutinam verbi diuini cuncta
examinari postulau. Non prius ergo scriptum
meum damnari, aut hæreseos crimine aspergi po-
terit, quàm si id certis scripturarum testimoniis
confutatum fuerit.

Libri quo
modo pro
hæreticis
damnandi.

Atqui Scarga hoc suo libro se effecturum pol-
licetur, vt iudicium Episcopi minimè nudum, sed
magnis rationibus fultum cuius videatur. Egre-
giam verò iudicij exercendi rationem, vt cum ho-
minem capitis condemnatum suspēderis, in cau-
sam deinde eius, num furtum admiserit, inquiras.
Decretum enim condemnationis prius ab Epif-
copo promulgatur, post biennium autem inte-
grum causa demum condemnati Volani à Scarga
cognoscitur. Verum quia sic ferunt vestræ leges,
vestræque id postulant instituta, audiamus tandē
grauissimas istas rationes, atque iudicium hoc
densis argumentis vestitum & minimè nudum,
vt in magna præcipitati iudicij iniquitate iuris a-
liqua tamen æquitas appareat. Neque tamen istud
tibi concessero, vt si librum meum maximè hære-
ticum esse probes, ideò excommunicationis ful-
mine omnes, qui illum legerint, feriendos esse
censeas. Non enim libri hæreticorum lecti, sed
credita ea, quæ contra fidem Catholicam hæreti-
ci scribunt, hæreticos faciunt. Nam vetustissimi

Præpos-
tum de li-
bro Vola-
ni iudi-
cium.

Non le-
ctio scrip-
torum hæ-
reticorū
sed fides
illis adhi-
bita facit
hæreticos

quique in Ecclesia scriptores non modò scripta hæreticorū legerunt, sed argumenta etiam eorum in libros suos intulerunt, vt confutatis eorum erroribus, ipsam veritatem conspiciendam omnibus exhiberent. At verò hoc nomine non condemnationem vllam, sed magnam laudē sancti in Ecclesia præstiti laboris meruerunt. Quid quod Augustinus ipse studiosos ad legendum quendam Ticonij Donatistæ librum hortatur, vt pote quem plurimum ad interpretandas scripturas conducere prædicat: cautè tamen legendum admonet, non solum propter quædā in quibus vt homo errauit, sed maximè propter illa, quæ sicut Donatista Hæreticus loquitur. Inde verò facilè quisq; perspicere potest, quàm intoleranda & iniqua sit lex, qua omnes condemnantur & à cōmunionē sanctorum fulmine anathematis excluduntur, qui libellum meū vel legerint, vel saltem habuerint. Sed bene habet, quod Scarga ipse horrendum hoc tonitru minimè esse extimescendum exemplo suo declarauit. Legit enim ipse libellum meum, cum & obiecta mea recitet, & in refutandis operam desumat, nisi quod illa intacta reliquerit, & alto silentio præterierit, ad quæ nihil omnino respondere potuerat.

Scarga raba-
bularum
technas
imitatur.

Verum hæc in ipso orationis progressu patebunt, nūc ad ea, quæ primo in me Scarga effundit impetu, animū aduertamus. Vtitur ille hoc artificio, quo plerunque astuti vti solent cauidici, vt cum inuictam aduersarij vident causam, in ipsum aduersariū tela contorqueant, & infamantes personam, re ipsam suspectā, minusque validā efficere studeāt. Scribit ille me grauiora studia omnino neglexisse, nec saltem leuiter attigisse, hisque me destitutū in sacræ Theologiæ regnum temerè inuocasse.

uolasse. Hoc verò non aliud est dicere, nisi homi-
ni imperito & artium omnium rudi nullam de ar-
tibus disputanti fidem esse habendam. Quod si ob-
tinebit Scarga, nihil apud auditores reliquū mihi
faciet, nisi ut tota dicendi facultate mihi ablata,
cum risu ab omnibus explodatur. Ut autē obtineat,
nec temerè hoc se in me effutuisse demonstrat,
nihil me de ea, quam Græci *Analyfin* vocant, di-
dicisse ostendit. *Analyfin* enim hoc postulare af-
firmat, ut in sermone de re aliqua instituto prima
nascatur quæstio, an sit: posterior quomodo, vel
cur res sit. Cum ergo ille in priore suo scripto hūc
ordinem sit sequutus, ut prius ostendere voluerit:
Corpus Christi in sacramento esse, deinde sub-
stantiam panis in substantiam corporis Christi re
ipsa conuerti, imperitè & ex ignorātia *Analyseos*
se reprehensum à me esse dicit, qui primum locū
Transubstantiationi probandæ ab eo dari volui.
Ego verò quæ pueri de ordine tractandæ quæstio-
nis in scholis discunt, puer ego quoque didicerā,
& in quæstione potissimum simplici explicanda,
hunc ordinem sequendum esse probè noueram.
Sed ridiculum imprimis est, omnia velle ad hanc
regulam exigere, & in omni materia ad disputan-
dum proposita, de quæstione an sit semper inqui-
rere. Si enim quæstio de Pygmæis proponatur,
vtrum cum gruibus bella gerant, quari primum
necesse est, an sint Pygmæi, cum res vehementer
sit incerta. At si quis de luna quærat, vtrum suo
an alieno lumine luceat, qui prius an sit luna in-
quirendum esse putaret, dignum esse quem sensu
carere omnes iudicarent. Rectè ergo Aristoteles
in *Ethicis*, nunquam in deliberationem ea, quæ
sensibus sunt exposita, cadere dicit. Nam si aliqua
de his susciperetur deliberatio, res ad exitum (in-

Scarga dū
Volanum
reprehen-
dere stu-
det infci-
tiam suā
prodit.

quit ille) perducī nunquam posset. Dum ergo, Petre, magnum ingenij acumen, magnāque grauiſſimarum artium cognitionem ostentare vis, infcitiam tuam vehementer prodis. Nam neque omnes quæſtiones hunc ordinem, quem tu vis, requirunt, nec grauium artium nomen ea merentur, quæ tyrunculi in scholis discunt, nisi tu forſan in græcula vsurpata voce, quam Analysis, & non resolutionem vocasti, magnum acumen inesse putas. Atque vt indoctus ego ſim, quod ingenuè fateor, te tamen, Petre, æquè indoctum nec mihi nec cuiquam istud exprobrare decet, quādo meminisse debebas, Carere oportere omni vicio illum, qui in alterum dicere paratus est. Te enim apud imperitam plebeculam ſatis feſtiuè concionantem aliquoties audiui, grauiſſimarum autem artium diſciplinās ſtudioſis adoleſcentibus nunquam te propoſuiſſe, optimè noui. Quocirca miror eum qui tibi hanc fabulam composuit, tēque ad peragendam eam in ſcenam proruſit, non bene decorum perſonæ ſeruafſe. Achillem te enim vbique fingit, cū Therſitem facere debebat.

Analysis
quid ſit.

Sed neque hoc ſilentio prætereūdum mihi eſſe puto, iſtam methodicam ſiue Dialecticam tractandæ quæſtionis rationem, quam tu Analysis vocas, non omninò Analyſi conuenire. Hanc enim docti continuatam cauſarum ex cauſis perſecutionem eſſe definiunt, donec ad prima illius rei de qua quæritur principia perueniatur. Ita verò hæc rem retextit, & à cauſis ad principia progreditur, cū Methodus prima rerum principia proponat, ac deinde cauſas, effectūſque inquirat. Sed de vocabulo tecum contendere nolim, hoc vno contentus, quòd in ordine tractandi ſuſcepti argumenti abs te requirendo, quocunque tu eum nomine

nomine voces, minimè aberraverim. Quod enim antea scripsi, idem & nunc repeto, præposterum nimirū ordinem in explicanda tua de Sacramento sententia fuisse institutum, qui prius demonstrandum tibi proposueris, Corpus Christi realiter & substantialiter in Sacramento esse, idque tam à malis quàm à bonis manducari, ac deinde ad Transubstantiationem probandam accesseris. Nam qui Transubstantiationē probare potest, nihil est quod in reliquis duobus probandis laboret, quando hæc ex illa probatione consequuntur, at non econtrà. Nec diffiteris hoc tu ipse, qui transubstantiatione probata, duo illa constare dicis, eūque iam ordinem in hoc secūdo tuo scripto sequeris. Nulla ergo fuit causa, cur ordinem à me propositum damnares, quem tuo vicissim iudicio comprobasti, nisi ut quàm tibi tecum non conueniat, omnibus demonstrares. Antequam autem ad Transubstantiationem probandum accedas, primū in nos vehementer inueheris, & quod deplorabam ego factum, in nos retorques, nimirum id nobis rectè imputari asserans, quòd Sacramentum hoc summæ consolationis plenum, & mutuæ pacis vinculum, pomum Eridos reddiderimus. Per mille enim & quingentos annos vnam & eandem omnium de hoc Sacramento viguisse confessionem ostendere niteris, & ad nostra vsque secula deductam, ac in Ecclesia Catholica conseruatam: quòd nimirum illa omnibus temporibus secundum traditionem Christi & Apostolorum non aliter crediderit, quàm corpus ipsum Christi & sanguinem sub accidentibus panis & vini realiter contineri, Christumque sub hoc specierum velamine corpore suo præsentem verè adorari ac manducari. Nam

Scarga
dissimulat se à
Volano
doctum,
consilio
tamen ipsius
parret.

„ quòd Berengarius ante sexcentos annos , vnani-
 „ mem fidei confessionem noua de Sacramento
 „ sententia euertere voluerit, huius perfidia cito ex-
 „ pugnatà , pacem Ecclesiæ redditam fuisse scribis,
 „ atque sic victricem per sexcentos annos de Be-
 „ rengario triumphasse Ecclesiæ fidem.

Tres Euā-
 gelistæ &
 Paulus di-
 ferte di-
 cunt Ie-
 sum acce-
 pisse, fre-
 gisse &
 dedisse
 panem.
 Matt. 20.
 26. Marc.
 14. 22. Lu.
 22. 19. 1
 Cor. 11. 22
 & 23.

Tu verò, Petre, si hoc persuadere omnibus eu-
 pis , nouam diuinæ vocis & Apostolicæ doctrinæ
 formam constituas, ac omnem totius antiquitatis
 memoriam ex animis hominum deleas oportet.
 Nam neque Christus in extrema sua coena acci-
 dentia panis & vini , sed ipsum panem & vinum
 Sacramentum corporis & sanguinis sui instituit,
 neque Catholica Ecclesia ab ipsis Apostolorum
 temporibus per multa secula de accidentibus à
 substantia detractis quidquam somniauit. Nouum
 enim hoc & veteri Ecclesiæ incognitum com-
 mentum, & à Sophisticis ac curiosis ingeniis in-
 troducitur certissimis argumētis comprobamus.
 Tot tamque celebres vetustissimi illi in Ecclesia
 Christi extiterunt scriptores, sed qui in explican-
 do hoc mysterio de accidentibus, abolita substā-
 tia panis aliquid disereret, legimus neminem.
 Maiorem enim illi honorem & Christi instituto,
 & tam perspicuæ ac nullis tenebris inuolutæ do-
 ctrinæ Apostolicæ tribuebant, quàm vt lasciuien-
 ti prudentiæ humanæ fræna laxarent, & supra

Vide Eu-
 scij Hi-
 storia li.
 6. cap. 44.
 Hierony-
 mum, ad
 rusticum
 monachū
 in fine.

Deum euolare tentarent. Panem ergo coenam
 dominicam celebraturi in canistris ex vimine
 textis & vinum in ligneis vasis afferebant, neque
 ista, quæ manibus eorum fuerunt confecta adora-
 bant, sed videntes his, & supra corpoream crea-
 turam animum attollentes, illo spirituali cibo,
 qui neque vinum neque panis materialis est,
 corpore nimirum & sanguine Christi animam

spiri-

spiritualiter reficiebant. At postquam sequens ætas antiquam & Apostolicam simplicitatem per-tecta, nullum iam panem & vinum amplius ha-bere voluit, sed panem in ipsum Christum trans-formauit, & vinum tanquam non necessarium Christi institutum superbè ricecit, thecas iam ar-genteas & aureas Christo præparauit, atque sic Christum inuisibilem sub visibilibus accidentibus panis adorandum omnibus proposuit. Perierat ergo, proh dolor! creberrima illa corporis & san-guinis dominici communicatio, qua Christi popu-lus mutuam suam in Christo coniunctionem, & profluentem ab vno capite in omnia membra salu-tem testabatur. Ac loco sacratissimæ Synaxeos & Eucharistiæ, pro tam immenso beneficio Dei debi-tæ, impia excreuit artolatria. Tanta autem actionis disparitas, tanta rituum primis & postremis Ec-clesiæ temporibus diuersitas, tam diuersæ & repu-gnantes prioris & posterioris seculi scriptorum de hoc Sacramento sententiæ, non certe vnā & cō-stantem omnibus temporibus, sicut tu Petre sin-gis, viguisse doctrinam arguunt, sed temporis suc-cessu deprauatum Domini institutum, & violatam doctrinam Apostolicam manifestissimè conuin-cunt. Tantum autem sibi præsumpsit humana cu-riositas, vt cum ætate Cypriani traditionem diui-nam inuertere quidam ausi fuerint, hoc nomine ab ipso Cypriano erroris fuerint accusati, & à pra-ua temeritate ac consuetudine mala, ad ipsum Christi Domini salutare institutum reuocati. Ita enim Cyprianus Epistolarum libro secundo Epi-stola tertia scriptum reliquit. *Non est, inquit, frater charissime, quod aliquis sequendum existimet quo-rundam consuetudinem, si qui in præteritum in cali-ce Dominico aquam solam offerendam putauerunt.*

Cyprianus
corrupte-
lis cœnæ
Dominicę
restitit.

Querendum est enim ipsi quem sint sequuti. Nam si in sacrificio quod Christus est, non nisi Christus sequendus est, utique id nos audire & facere oportet, quod Christus fecit, & quod faciendum esse mandauit, cum ipse in Euangelio suo dicat: Si feceritis quod mando vobis, iam non dico vos seruos sed amicos. Et quod Christus debeat solus audiri, pater etiam de coelo contestatur dicens: Hic est filius dilectissimus in quo bene sensi, ipsum audite. Quare si solus Christus audiendus est, non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putauerit, sed quid qui ante omnes est Christus prior fecerit. Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem, cum per Esaiam Prophetam Deus loquatur & dicat: sine causa autem colunt me, mandata & doctrinas hominum docētes.

Esai. 29.
Mat. 15. 7.
8.

Non con-
suetudini
sed Chri-
sto ad ha-
rendum.

Ecclesia
Iesuitis
est Papa
cum suis
rasis & vi-
ctis.

Ex his verò Cypriani verbis agnoscis, Petre, quid semper in Ecclesia molitus fuerit Sathan, vt puritatem institutionis dominicæ inquinaret, & quæ consilia fidei populo sint sequenda, vt nulli consuetudini quantūvis vetustæ cedant, sed Christo ipsi Domino firmissime semper adhæreant. Tu autem sexcentorum annorum consuetudinem, & vi ac tyrannide, stultæque populi credulitate, falsam & impiam confirmatam doctrinam, tantum robur habere vis, vt nec quid Christus ipse fecerit, nec quid aliis faciendum mādauerit, nec quid prisca illa ac sancta antiquitas, longo tempore obseruauerit, attendendū putes. Triumphabat (inquis) Ecclesia per sexcentos hosce annos de Berégario victrix. Non Ecclesia ô bene triumphabat, quæ in miseris oppressa sordibus iacuit, & gemens ad Dominum crebro suspirauit, sed triumphabat

phabat cum vniuerso suo clero pontifex Romanus, tanta iam potentia, tantisque opibus suffultus, vt cū de vno imperio mundi certaret, & capita Principum superbo pede calcaret, non de Regno Christi amplius promouendo, sed de dignitate sua augenda & amplificanda laboraret. Itaque quāta omni hoc tempore vulnera acceperit, quāta miserē fuerit fœdata Ecclesia Christi, quantumque sanguinis humani fuerit profusum, dum belluæ istæ & Imperatoribus Romanis bella mouent, eosque inuicem committunt, & ipsæ inter se venenis ac gladiis de occupanda sede Romana decertant, id pium pectus sine ingenti dolore commemorare nequit. Certē quo tempore Berengarius à Pontifice Romano fuit condemnatus, tanta omnis nequitie, crudelitatis & impietatis à Pontificibus edebantur exempla, vt omnes ferē vno consensu Historici, sanctimoniam & pietatem à Pontificibus abiisse, & ad Imperatores transiisse scriptum reliquerint.

Platina quidem, tametsi plurima multorum Pontificum, quæ commemorant alij, flagitia silentio prætereat, illud tamen illis temporibus tribuit, eoque pontificatum deuenisse scribit, vt qui plus largitione & ambitione, non sanctitate vitæ & doctrina valeret, is tantummodo dignitatis gradum bonis oppressis & reiectis, obtineret, *quem morē, inquit ille, vtinam aliquando non retinuissent nostra tempora. Sed hoc parum est, inquit, peiora ni Deus caueat visuri aliquando sumus.* Et sub Innocentio tertio, qui quæstionem transubstantiationis diu agitatam, tandem in Concilio Lateranensi approbavit, talis in Ecclesia rerum status fuit, vt Abbas Vspergensis describens illa tempora, exclamauerit: *Habes Roma quod sitisti, decanta Cā-*

In Sylue-
stro tertio

Vide Bale-
um in
Cœlestino
tertio.

ticū, quā per maliciā non piā religionē orbē vicisti. Nemini ergo mirū esse debet, si in tanta maliarum rerum omniū licentiā, in tāta scelerum impunitate & totius pietatis euerfione, iustum suum Deus omnipotens exercuit iudiciū, tantāque veræ religionis ad nostra vsque tempora passus est subsequi ruinam. Nec verò noua quædam & olim inaudita de Sacramento corporis & sanguinis Dominici, in Berengario condemnata fuit sententia, sed vetustissimorum in Ecclesia patrum consensu longo tempore retenta. Illa verò transubstantiationis noua & antiquis patribus fuit incognita, ac ducentis ad summum annis ante Berengarij ætatem in Ecclesia sparsa. Quæ iam quoque tum, ne quid erres, Petre, suos habuit oppugnatores, doctosque simul & pios veritatis Apostolicæ defensores. Bertramus enim, qui sub Carolo rege Galliarum, magni illius Caroli nepote vixit, & ob excellētē doctrinā ac insignem vitæ pietatem Regi, bonisque omnib. charissimus fuit, eruditū quendā Rege ita postulāte, de Sacramento corporis & sanguinis domini cōscripserat librū. In eo verò duas quæstiones ille sibi propositas fidelissimè explicauit, & quæ doctrina de hoc Sacramēto esset Apostolica ac veterū patrū, diligentissimè exposuit.

Bertramus presbiter a. uersus transubstantiationes libri scripsit circiter a. num. 830.

Quæstiones Bertramo propositæ.

Responsio ad priorē.

Figura quid sit.

Prima autem erat quæstio. An quod in Ecclesia fidelium ore sumitur corpus & sanguis Christi in mysterio fiat, an in veritate? Posterior erat huiusmodi, utrū ipsum corpus quod natū est de virgine, & sedet ad dextrā patris, sit quod ore fidelium per Sacramentorum mysteria sumitur in Ecclesia. Ad priorem ergo responsurus, initio definit, quid figura & quid veritas sit. Figura, inquit, est obumbratio quædam, quibusdam velaminibus quod intendit ostendens: verbi gratia, verbum volentes dicere panem nuncupamus, sicut Christus in

Euangelio loquitur dicens. Ego sum panis viuus, Ioan. 6. 51.
 qui de cœlo descendi. Vel cùm seipsum vitem, Ibidem
 Apostolos appellat palmites. Hæc enim omnia a- 15. 1.
 liud dicunt, aliud innuunt. Veritas verò est rei
 manifestæ demonstratio, nullis vmbrarum imagi-
 nibus obuelatæ, sed puris & aperris, (vtque pla-
 nius eloquamur) naturalibus significationibus in-
 sinuatæ: vt cùm dicitur, Christus natus de virgine,
 passus, crucifixus, mortuus, & sepultus. Nihil e-
 nim hîc figuris obuelantibus adumbratur, verùm
 rei veritas naturalium significationibus verborum
 ostenditur, neque hîc aliud licet intelligi quàm di-
 citur. At in superioribus non ita. Nam substantia-
 liter nec panis Christus, nec vitis Christus, nec
 palmites Apostoli. Quapropter hic figura, supe-
 rius verò veritas in narratione monstratur, id est,
 nuda, & aperta significatio. His ad hunc modum
 expositis, ad quætionem ita respondet. Si nulla
 sub figura mysterium illud peragitur, iam myste- Mysteriũ
 rium non ritè vocatur, quoniam mysterium dici non mere
 non potest, in quo nihil est abditum, nihil à cor- tur dici,
 poralibus sensibus remotum, nihil aliquo velami- quod ni
 ne contactum. At ille panis, qui per sacerdotis mi- hil abdic
 nisterium Christi corpus efficitur: aliud exterius notet.
 humanis sensibus ostendit, & aliud interius fide-
 lium mentibus clamat. Exterius quidem panis,
 quod ante fuerat, forma prætenditur, color osten-
 ditur, sapor accipitur, ast interius lōgè aliud mul-
 to pretiosius, multoque excellentius intimatur,
 quia coeleste, quia diuinum, id est, Christi corpus
 ostenditur, quod non sensibus carnis, sed animi
 fidelis contuitu vel aspicitur, vel accipitur, vel co-
 meditur: Vinum quoque quod sacerdotali con-
 secratione Christi sanguinis efficitur Sacramen-
 tum, aliud superficie tenus ostendit, aliud interius

Nota sub-
stantiam
vini rema-
nere in Sa-
cramento

continet. Quid enim aliud in superficie, quam sub-
stantia vini conspicitur, & probatur dum odora-
tur? Hæc ita esse cum nemo possit negare, claret,
quia panis ille vinumque figuratè Christi corpus
& sanguis existit. Non enim secundum quod vi-
detur, vel carnis species in illo pane cognoscitur,
vel in illo vino cruoris vnda monstratur, cum ta-
men post mysticam consecrationem nec panis
iam dicitur, nec vinum, sed corpus Christi & san-
guis. Et iterum: Qui ista in veritate non figura fie-
ri putant, sanctorum patrum scriptis contraire
comprobantur. Nam S. Augustinus Doctor Eccle-
siae præcipuus in libro de doctrina Christiana, ter-
tiò, ita scribit: *Nisi manducaveritis, ait saluator, car-
nem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non ha-
bebitis vitam in vobis: facinus vel flagitium videtur
iubere. Figura ergo est præcipiens passioni Domini
esse communicandum, & suaviter atque utiliter re-
condendum in memoria, quòd pro nobis caro eius cru-
cifixa & vulnerata sit.* Cernimus quod doctor iste
mysteria corporis & sanguinis Christi sub figura
dicit à fidelibus celebrari. Nam carnem illius, san-
guinemque eius sumere carnaliter, non religio-
nis dicit esse sed facinoris. De quibus fuerant illi,
qui in Euangelio dicta Domini non spiritualiter
sed carnaliter intelligentes, recesserunt ab eo, &
iam cum illo non ibant, & cætera.

Bertra-
mus auto-
ritate Au-
gustini
sua comu-
nit.

Ioan. 6. 66

Respon-
sio
Bertrami
ad poste-
riorem
questione

Ad posteriorem questionem sic respondet: Di-
cimus quòd multa differentia separantur, corpus
in quo passus est Christus, & sanguis quem pen-
dens in cruce de latere suo profudit, & hoc cor-
pus quod in mysterio passionis Christi quotidie à
fidelibus celebratur, & ille quoque sanguis, qui
fidelium ore sumitur, mysterium sit illius sangui-
nis quo totus redemptus est mundus. Iste namque
panis

panis & iste potus, non secundum quod videntur, corpus siue sanguis existunt Christi, sed secundum quod spiritualiter vitæ substantiam subministrat. Illud verò corpus, in quo semel passus est Christus, non aliam speciem præferebat, quam in qua consistebat. Hoc enim erat verè quod videbatur, quod tangebatur, quod crucifigebatur, quod sepe liebatur: similiter sanguis illius de latere manans, non aliud apparebat exterius, & aliud interius obuelabat. Verus itaque sanguis de vero corpore profluebat: at nunc sanguis Christi, quem credentes bibunt, & corpus quod comedunt, aliud sunt in specie, aliud in significatione, aliud quod pascunt corpus esca corporea, aliud quod saginant mentes, æternæ vitæ substantia. Ac deinde subiicit. Quapropter corpus & sanguis quod in Ecclesia geritur, differt ab illo corpore & sanguine, quod in Christi corpore per resurrectionem iam glorificatum cognoscitur. Et hoc corpus pignus est & species, illud verò ipsa veritas. Hoc enim geritur donec ad illud perueniatur: vbi verò ad illud peruentum fuerit, hoc remouebitur. Apparet itaque quod multa inter se differentia separantur quantum est inter pignus, & eam rem pro qua pignus traditur, & quantum inter imaginem & rem cuius est imago, & quantum inter speciem & veritatem. Videmus itaque multa differentia separari mysterium sanguinis & corporis Christi, quod nunc à fidelibus sumitur in Ecclesia, & illud quod natum est de Virgine Maria, quod passum, quod sepultum est, quod resurrexit, quod cœlos ascendit, quod ad dextram Patris sedet. Hoc namque quod agitur in via, spiritualiter est accipiendum, quia fides quod non videt credit, & spiritualiter pascit animam, & lætificat cor, & vitam præbet

Differētia
veritatis
& signi.

æternam, & incorruptionem, dum non attenditur
 quod corpus pascit, quod dente premitur, quod
 per partes comminuitur, sed quod in fide spiritua-
 liter accipitur. At verò illud corpus in quo pas-
 sus est & resurrexit Christus, proprium eius cor-
 pus existit, de virginis Mariæ corpore sumptum,
 palpabile seu visibile etiam post resurrectionem:
 Sicut ipse discipulis ait: Quid turbati estis, & co-
 gitationes ascendunt in corda vestra? videte ma-
 nus meas & pedes meos, quia ego ipse sum. Pal-
 pate & videte, quia spiritus carnem & ossa non
 habet, sicut videtis me habere. Ac deinde: in hoc
 nec aliqua figura, vel aliqua significatio, sed ipsa
 rei manifestatio cognoscitur, & ipsius visionem
 credentes desiderant; quoniam ipse est caput no-
 strum, & ipso viso satiabitur desiderium nostrum.
 At in isto quod per mysterium geritur, figura est
 non solum proprii corporis Christi, verumetiam
 credentis in Christum populi, vtriusque enim cor-
 poris, id est, & Christi, quod passum est & resur-
 rexit, & populi in Christo per Baptismum renati,
 atque de mortuis viuificati figuram gestat. Adda-
 mus etiam, quod iste panis & calix, qui corpus &
 sanguis Christi nominatur, memoriam repræsen-
 tat Dominicæ passionis siue mortis, quemadmo-
 dum ipse in euangelio dixit. Hoc facite in meam
 commemorationem: Quod exponens Apostolus
 Paulus dixit, quotiescûque manducabitis panem
 hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annun-
 ciabitis donec veniat. Docemur à Salvatore, nec
 non à sancto Apostolo Paulo, quod iste panis &
 iste sanguis, qui super altare ponitur, in figuram
 siue memoriâ dominicæ mortis ponatur, vt quod
 gestum est in præterito, præsentem reuocet memo-
 riâ. Vt illius passionis memores effecti, per eam
 efficiamur

Lucæ 24.
 38.

Math. 26.

Mat. 14.

1. Cor. II.

25.

efficiamur diuini muneris consortes, per quam sumus à morte liberati: Et paulò post: Nec ideò quoniam ista dicimus putetur in mysterio Sacramenti corpus Domini, vel ipsius sanguinem à fidelibus non sumi, quando fides, non quod oculis videt, sed quod credit, accipit. Quoniam spiritualis est esca, & spiritualis potus, spiritualiter animam pascens, & æternæ satietatis vitam tribuens, sicut ipse Saluator mysterium hoc commendans loquitur: Spiritus est qui viuificat, nam caro nihil prodest. Ioan. 6. 63.

Hæc verò Bertrami tam proluxa de Sacramento corporis & sanguinis Domini sententia, satis dilucidè demonstrat veram sinceram & Apostolicam de hoc mysterio doctrinam ad illa vsque tempora fuisse conseruatam, & tunc primum carnalem istam de permutatione elementorum in res ipsas opinionem à quibusdam fuisse excitatam. Quid autem obsecro à Bertramo proponitur, quod non analogiæ fidei & scripturis sanctis optimè respondeat, & quod mysterij huius dignitatem non exactè explicet? Quid porrò aliud docet, nisi quod tot ante seculis Diuus docuit Augustinus, & erudita, ac sancta illa tradidit antiquitas? Huic verò adiunxit se socium Ioannes Scotus Philosophus, vir magna diuinarum literarum cognitione instructus, nec minore vitæ integritate & pietate (vt testantur omnes Historici) præditus, qui itidem libro de corpore & sanguine Domini conscripto, non dissimilem doctrinæ Bertrami sententiam exposuit, eamque clavis scripturæ sanctæ ac veterum patrum testimoniis luculentissimè comprobauit. Sed Petrus Scarga ad eleuandam Bertrami auctoritatem, nunc eum scriptorem obscurum vocat, nunc verò de hæresi suspectum, & propterea pa-

Hic Scotus Synchonus fuit Bertrami.

trem Berengarij vocitatum, nunc iterum fauorem transubstantiationis facit, & ex sententia quadam truncata obscuriusque dicta, tam perspicuum illius sensum obscurare ac euertere studet.

Multitudine aliter sententium Iesuita Bertramum vult reprimere.

Isti vixerunt circiter annu 1060.

Sacerdotum opes vnde creuerint.

Verum cum transubstantiationis commentum & corporalem Christi in Sacramento existetiam in eo libro impugnandam sibi sumpserit, & cum mentem suam clarioribus verbis apparuerit, quam ut vel minimam suspensionem diuersae sententiae allicui praeberet possit, multitudine tandem hominem opprimit, & maiorem fidem Lanfranco Cantuariensi, Adelmanno Brixienti, & Hugoni Lincolniensi Episcopis adhibendam esse asserit, ipsisque adeo Conciliis tribus, Romano, Turonensi & Vercellensi, quae deinde Bertrami sententiam in Berengario condemnarunt, anathemaeque contra ipsam pronunciauerunt. At verò si multitudinis iudicium veritati praeponderare debet, rectè & Christum ipsum condemnatum dicemus, eo quod tota sacerdotum cohors cum Pontificibus in ipsum conspirauerit, reumque mortis ob falsam doctrinam, sicut illi putabant, pronunciauerit. Sed quod consilium in occidendo Christo tunc sequuti illi fuerunt, non dissimilis & Pontifices Romanos impulerat ratio, ut eam doctrinam Christi de medio tollerent, quae quantum illustrandae gloriae Christi seruiret, tantum de commodis ac dignitate sacerdotum detraheret. Nunquam enim ad tantam nominis amplitudinem, & ad tantas opes sacerdotes peruenissent, si simplex illa, & Apostolica doctrina de vera ac spiritali corporis & sanguinis Christi communicatione in Ecclesia esset retenta. Omnes enim oves Christi post vnicum illud & preciosissimum eius mortis sacrificium semel in cruce peractum

peractum, in communem sacerdotij dignitatem se ascitas agnoscebant, ut hostias Deo, quæ solæ iam superessent, spirituales offerrent, Christique beneficium, participes corporis & sanguinis illius factæ perpetua gratiarum actione prosequeretur. At postquam nouum sacrificium in Ecclesia est inuentum, nouique constituti sacerdotes, qui pro expiandis tam viuorum quàm mortuorum peccatis hostias Deo immolarent, isti & viuentes & morientes simul omnibus opibus spoliarunt, ad tantamque potentiam, ut regibus & imperatoribus formidabiles essent, peruenerunt. Hoc enim illud Missa Pa- aureum vellus est pro quo tam acriter Argonautæ pistica au- isti decertauerunt, ac superatis tandem omnibus reum vel- difficultatibus beneficio transsubstantiationis, lus. tanquam Medæ alicuius vsi, illud asportauerunt, regnumque Christi, illum de possessione sua pel-lentes, sibi usurpauerunt.

Hanc verò tam sceleratam regni malè quæsitam possessionem, iuge illud Sacrificium Scarga vocare non erubescit, quòd nimirum Daniel Propheta vltimis seculis prædixit ab Antichristo expugnandum, ut eo nomine nos Antichristi præcursores vocet, qui sacrificium hoc de medio sublatum esse cupiamus. Nemini quidem dubium est, qui historias legit, & vaticinium illud Danielis rectè secum expendit, ac cùm his confert, quæ in libro Machabæorum de Antiocho Epiphane scribuntur, Prophetam de illo vaticinatum fuisse, & eas clades, quæ templo Dei intulit Antiochus, verè prædixisse. Sed quia ille, ut multis videtur, Antichristi etiam typum gessit, non recusamus istam sanè conditionem, ut in quem Antichristi nomen competat verius, & qui illius omnia facta exprimat rectius, omnes qui modò sanæ mentis & pie-

An sit iuge sacrificium, cuius meminit Daniel cap. 8. 11.

Iuge sacri
ficiū Pa
pa sustulit

tatis aliquam habent scintillam, diiudicent. Nam quis ille sit, qui pro vero vnici Dei cultu idola in templo constituat, qui Deum Maosin auro & argento colat, qui sacrum coniugijvsum interdicit, & spurcas ac obscœnas libidines nulla animaduersione dignas iudicet, vt quæstum etiam ex his in vrbibus suis faciat. qui hoc non considerat, dignus est, qui & mente & oculis captus, in perpetuis tenebris delitescat. Iuge autem & perpetuum Christi Sacrificium, an non penitus ille ex animis hominum sustulit, qui nouum quoddam suum erexit, & pro cruento, incruentum, pro vnico sacerdote totius antiqui sacerdotij consummatore, tot nouos sacerdotes, vt eos vix mundus capiat, substituit. Sed qua cæcitate gens impia Iudaica à Domino perculsa est, vt saluatorem & regem suum Iesum Christum agnoscere nequeat, aduentumq; eius etiamnum præstoletur: ita euenisse videmus, vt pseudochristiani quidam hostem illum acerrimum Christi minimè agnoscāt, sed pro ipso Christo adorent, & ad pedes eius venerabundi procident. Et quemadmodum Iudæi illustra scripturæ testimonia de Christo sibi promisso falsis interpretationibus corruperūt, multaque fabulosa pro veris ac certis Dei oraculis stolidè finxerunt: Ita isti Antichristum in scripturis sanctis graphicè depictum, & veris suis coloribus adumbratum considerare nolunt, & in fabulis de eo suis suauiter conquiescunt. Quæ enim Romanæ Ecclesiæ

Romani-
starum de
Antichri-
sto stolidæ
scripta.

scriptores de Antichristo tradunt, quam originem eius futuram commemorant, quibus armis ac viribus ipsum instruunt, quod tempus regno eius definiunt, adeò vana, fabulosaque omnia sunt, vt vel anicularum superent deliramenta. Sed Dominus ipse ad iudicandum orbem post expleta iam ferè

ferè omnia, quæ à Spir itū sancto prædicta fuerunt breui venturus, efficiet hoc illustri & inopinato istis aduentu suo, vt se illi vana spe, hi vāno metu non sine magno suo malo delusos sentiant. Nos autem sicut vnicum salutis nostræ ducem & autorem de cœlo à Patre in terras semel missum Dominum Iesum Christum, æternum æterni Patris filium toto pectore confitemur, ita Antichristum iamdiu regnantem, pectoraque hominum excæcantem, & ab hoc vnico salutis fonte ad diuersas creaturas auocantem, iustè ac meritò execramur. Tantæ autem spei nostræ, quam firmam & immobilem in hoc vnico saluatore nostro fixam habemus, certissimum hoc etiam argumentum, cœnam videlicet Christi Domini nitori suo pristino restitutam, & à sordibus ac inquinamentis Antichristi omnibus foeliciter repurgatam, vehementer gaudemus. Hæc enim nos communis mens Domini participes faciens, & in vnum corpus congregans, ab vno illo capite totam corporis, animæque salutem manare docet, nosque firmissimo nexu ac vinculo cum eo colligat.

Vfus cœ-
næ Domi-
nicæ.

Quod autem tu mutæ huius coniunctionis Iesuiticæ
vinculum nos dissoluisse, & sacra Eucharistia ad calumniæ
omnes contentiones abuti cœpisse clamitas, hanc refutatio.
nos calumniam non iniquo ferimus animo, dum
communem nobis cum sanctis illis Prophetis &
Apostolis agnoscimus, & in asserenda fortiter Eu-
uangelij doctrina, turbatores pacis iniquè voca-
mur. Nunquam enim illud lætum Euāgelij semen
pullulat, quin Sathan ad euellendum illud cum o-
mnibus suis copiis accur rat, & in plantatores vi-
næ Domini omnes suas vires conuertat. Sin au-
tem illi extirpari hoc, quod per manus eorum fo-
eliciter Dominus cōseuit, non patiūtur, & omnem

hostium conatum strenuè repellunt, non illi debito suo officio perfungentes, sed hostes Christi opus Domini demolientes, omnium turbarum, seditionum, ac cadium autores existunt. Nec verò diffitemur aliqua etiam interdum inter fratres, exoriri certamina, vt hanc dissensionem fratrum nostrorum, quos tu Lutheranos vocas, vehementer deploremus, nihilque magis cupiamus, quam vnanimes & concordēs eiusdem sacri conuiuij nobiscum fieri participes: sed gratiam & misericordiam omnipotentis Dei implorantes, eos quoque eiusdem nobiscum futuros sententiæ breui speramus. Magna enim, illorum pars se subinde cœtibus nostris associat, & sicut vna fidei confessione, vnicum redemptorem ac saluatorem Christum Iesum nobiscum celebrat, ita hanc communem fidei ac salutis nostræ tesseram summa conscientiarum tranquillitate vsurpat. Videmus hoc temporibus Apostolorum euenisse, vt qui essent ex circumcisione fratres, necessitatem circumcidendæ carnis, his qui erant ex præputio, imponere voluerint, magnamque hoc nomine inter fratres contentionem excitauerint. Sed has quoque turbas tempore suo Dominus cōposuit, discussisque per Spiritum sanctum omnibus discordiæ nebulis, læta pace ac serena tranquillitate omnium mentes exilarauit. Non miramur profecto populum Dei longa seruitute Antichristi pressum, & in carcere ac tenebris transubstantiationis diu detentum, oculos mentis etiamnum attollere non posse, & in tam clara luce quodam modo cæcutire. Sed hanc quoque caliginem ab oculis eorum Dominus absterget, istaque mētis & fidei acie instruet, vt quo longius splendido diuinę veritatis sole caruerint, tanto auidius illum posthac contueantur, istasque cœcas

Id porro
factum est
anno 1577
Vilnæ.

Astor. 15.
vers. 1, 2.

cœcas sathanæ tenebras magis auersentur.

Quod autem tu nostris scilicet insultans dissensionibus, interim vos vnanimes in domo, sicut ab initio accepistis in circuitu mensæ Domini epulantes, veros esse obedientiæ, paciisque filios gloriari, id quàm procul absit à vero, res ipsa clamat, vanamque tuam gloriam manifestè coarguit. Vos enim hæreditatem Domini omnibus ex æquo filiis à benigno & clementi patre relictam, sacrilega manu diripuistis, soli que cōuiuentes reliquos fratres à societate mēse Domini, tanquam spurios & hoc cibo indignos superbè repulistis. Itaque vos solos epulantes, & ad mensam Domini, ostrorque decoros astantes, ipsi pannosi & seruili habitu induti adorant, neque mensam illam miseri ac famelici contingere audent. Quod si cibum illum aliquando in publicum profertis, omnesque ingenti clamore, & stentorea voce, ad manducandum panem & bibendum vinum inuitatis, solo tamen spectaculo animos eorum pascentes inani, satisque diu illos ludificati, tandem cibum illum ab oculis eorum remouetis, & in arculas conditum blattis ac tineis, vel muribus rodendum relinquitis. Atque vt semel vel bis contingat in anno ad istas dapes eos admitti, quæ tamen vobiscum illis debebant semper esse communes, ibi demum notabili iniuria illos afficitis, & solo eos cibantes pane, à poculo Domini bibendo, quod omnibus ille exhiberi voluit, indignè arcetis. Cùm autem omnia ita se habeant, vt negari omnino nō possint, tamen Scaraga sine omni pudore, omnes in circuitu mēse Domini assidere, idque quod ab initio illis fuerat traditum, vsurpare perhibet. At verò traditum à Domino istud fuerat, quod & diuus Paulus se ab eo accepisse, tam luculento testimonio comprobatur.

De cōsensu & comunione Papistarū.

1. Corint. 11. 22. & 25.

Missa sal-
tatio thea-
trica.

De cōmu-
nione sub
altera spe-
cie.

Martini
Pereſij Hi-
ſpani ridi-
cula com-
menta, in
Aſſertio-
nibus de
traditioni
bus.]

vt omnes in ſimul conuenientes panem domini frangerent, eoſque veſcentes & calicem Domini bibentes, memoriam traditi in mortem corporis Dominici & ſanguinis illius in remiſſionem peccatorum effuſi celebrarēt. Vos autem cū ſacrum hoc conuiuium in hiſtrionicum quoddam ſpectaculum conuerteritis, & à memoria mortis Domini mentes hominum ad luſus quosdam inanes, & oblectamenta corporis auocaueritis, non quod à Domino traditum, ſed quod ab impuris & impiis hominibus eſt introductum, impie uſurpatis.

Nam quod calicem Domini ouibus Chriſti ſtulistiſtis, adeo omni ratione caret, vt cū multa, ad mentiendum ſatis alioqui ingeniouſi, conſingat, nihil tamen probabile afferre poſſitis? vnus tamen ſcriptor veſter Aiala quidam, Epiſcopus Guidixienſium, aliquid fortaſſe, quod calculo veſtro dignum ſit, vobis dixiſſe videbitur. Hic enim cum ſe multum, diuque cogitaſſe ſcribit, quo tempore aut quibus de cauſis altera pars Sacramenti populo fuerit adempta, nihil certius inuenire ſe potuiſſe aſſerit, niſi quod, cū multi odorem vini ferre nequeant, ac propterea ad vomitum facile prouocarentur ſi vinum guſtarent, huic periculo ita fuiſſe prouiſum perhibet, vt calicis uſus omnibus interdiceretur. Acceſſiſſe verò ait aliud periculum: nempe ſi ſanguis Domini diu aſſeruaretur, verendum erat ne aceſceret. O graues & iuſtas cauſas, cur ſancta & immobilia Domini inſtituta pecudes iſtæ violarent, & ex nauſea vomitum perpetuò meditant, ſitientes alios à tam ſuaui ac ſalutari potu excluderent. Sed quam neceſſitas vni alicui imponeret legem, vt à vino abſtineret, an omnes reliquos ab hac neceſſitate exemptos, eodem legis vinculo conſtringi decebat? Sanguinem verò Domini, qui

amplius transubstantiatione facta non sit vinum, quomodo in acetum conuerti posse affirmatis? Sed quia verè in acetum conuertitur, verum perfectò esse vinum, non abiecta substantia sua, tametsi sacramentum sanguinis sit, re ipsa & non vana aliqua specie oculos fallente, ostenditur. Ita verò Creteneses isti parùm mendacij sui memores se ipsos decipiunt, & dum insidias aliis struunt, suis se laqueis inuoluunt.

Papani
imprudē
res verita-
tem fatē-
tur.

Cum autem tanta sit in hoc eorum dogmate vanitas, vt se ipsam tot absurdis vbique redarguat: tamen Scarga mutationem panis in ipsum reale corpus Christi se ostensurum pleno ore iactat, & sicut aqua in verum & naturale vinum à Christo fuit conuersa, vinumque sine vllò tro-po est dicta, ita panem in Christi corpus secundum substantiam mutatum, verè & sine vlla figura corpus Christi dici pronunciat. Detonat enim in me grauiter, qui in verbis Domini sacramentum hoc instituentis, & panem quem fractum dederat discipulis manducandum corpus suum nuncupantis, figuratum & non proprium agnoscam esse sermonem. Ibi enim figuras habere locum contendit, vbi nulla rerum consequitur mutatio, vbi nulla subiecti in prædicatum probatur conuersio. Ex quo genere illas propositiones esse agnoscit, Christum esse vitem, petram, agnum, in quibus subiecti & prædicati semper agnoscitur diuersitas, non autem hanc, in qua quod de pane dicitur, illud verum esse corpus Christi, nullo amplius existente pane, perhibetur. Istud quidem, Petre, vos perpetuo iactatis, sed quia falsissimum & ab omni veritate alienum est, nunquam probare potestis. Reuincit enim vanissimum hoc vestrum commentum ipsa Christi vox, ipsaque my-

De Trāsfubstantiatione.

Argumē-
ta aduer-
Transsub-
stantia-
tionem.

sterij à Domino instituti perspicua actio : reuincit
Apostolus Paulus , reuincunt vetustissimorum in
Ecclesia patrum scripta , ipsaque elementorum
semper eadem & integra manens substantia. Ac
primùm Christus ipse post coenam peractam , &
mysteria diuina ab Apostolis percepta , dicit se
non amplius bibiturum de hoc fructu vitis. Vi-
num ergo re ipsa quod biberit , & non ipsam ex-
ternam saltem formam aut speciem vini fuisse tes-
tatur Christus. Actio verò ipsa coenae dominicae
apertissimè ostendit, quòd nimirum Christus pa-
nem fegerit, & fractum discipulis manducandum
dederit, deque pane ipso, & non de externa ipsius
forma dixerit : Accipite, manducate, hoc est cor-
pus meum. Panem ergo sacramentum corporis
sui pro nobis immolandi esse voluit, neque tamen
eum , quod ad substantiam attinet, immutauit.
Panis enim solus , quo ad naturalem agendi mo-
dum & consuetum illius vsum, illo tempore fran-
gebatur, panis dentibus Apostolorum terebatur,
panis in stomachum traiectus cum aliis cibis mis-
cebatur , neque tamen hæc iniuria ad Christi
corpus, quamuis verè ab Apostolis perceptum,
quidquam pertinebat. Non ergo panis re ipsa in
corpus Christi fuit permutatus , sed tantum sa-
cramentaliter & mysticè caro Christi fuit nū-
cupatus. Neque enim tam insanos vos esse puto,
& in Christum filium Dei tam confidenter ac ma-
liciose blasphemus, vt corpus eius dentibus Apo-
stolorum attritum fuisse, & in stomachum propriè
naturalitèrque demersum , ac cum reliquis cibis
mixtum, dicere audeatis. Res enim foeda, flagitio-
sa, & dictu horrenda, vos meritò à blasphemo ser-
mone isto deterrire deberet: maximè cùm magi-
stri & authores doctrinae vestrae, summa absurdi-
tate

tate & rei iniquitate deterriti, istud profiteri non ausi fuerint. Quæritur enim ab istis in Glossa decretorū de consecratione, dist. 2. c. *Tribus gradibus*, quidnā fiat cum speciebus sacramentalibus, utrū descendant in stomachum, & per secessum emittantur, & cum varias recitauerint opiniones, tandē sic concludunt: Certum est quod species, quā cito dentibus teritur, tam citō in cœlum rapitur corpus Christi. Quare cū corpus Christi secundum sententiam doctorum vestrorum minimē in stomachum descendant, panem autem re vera descendere omnes humani sensus comprobent, sequitur necessariō panem in corpus Christi non mutari naturaliter, sed tantū sacramentaliter. Ergo contra tuam, Petre, mentem, in ista propositione: Panis est corpus Christi, tribuitur prædicatum subiecto non identicē sed figuratē.

Ne autem cauilleris subiectum panis me apponere, quod à Christo non sit nominatum, sed pronomen demonstratiuum *Hoc*, ita esse usurpatum, ut nihil aliud designet, nisi vnum hoc, quod est in prædicato: audi summum illum Theologum Paulum, & fidelissimum dictorum Christi interpretem. Ille enim de pane non communi & prophano, sed iam sanctificato, & in vsum mysterij destinato: sic loquitur: Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est? Si ergo secundum sententiam Diui Pauli, panis reuera est qui frangitur, non est utique panis verum illud & naturale corpus Christi, tamen si corpus, sed sacramentaliter dicatur. Nec verō sola accidentia depereunte panis substantia, illic manere possunt, quando accidentia nulli fractioni sunt obnoxia. Accedunt & alia eiusdem Diui Pauli certissima testimonia: Vnus (inquit) panis, vnū corpus mul-

Hoc, id est hic panis.

4. arg. aduersus Transubstantiationem papisticam.

Panis substantiam etiā post consecrationem in Eucharistia remanere Paulus asserit. 1. Cor. 10.

ti sumus, quia de vno pane participamus. Ecce de vno pane ex multis granis confecto nos participare dicit, ad testandam scilicet corporis mysterij vnitatem, quæ verissimè in ipsa substantia & non in accidentibus panis representatur. Nam si sola accidentia panis manerent, non profectò id Spiritus sanctus sileret, neque per organum suum Paulum tam salutare & necessaria, ut deliri isti sophistæ putant, doctrina nos defraudaret, sed quæ à stolidi humani ingenij curiositate & mysteriorum diuinorum ignara, ac in futilibus suis argutiis sibi placente sunt introducta, perpetuò scripturarum sanctarum silentio sunt sepulta. Toties ergo Paulus panem nominat, quoties sacræ huius actionis sanctique huius instituti mentionem facit. Quotiescunque comederitis panem hunc, & de poculo biberitis, mortem Domini annuntiabitis, donec venerit. Res profectò hinc diuersas, sola verò similitudine coniunctas à fidelibus fieri docet Apostolus. Aliud enim est manducare panem & bibere vinum, aliud mortem Domini fidei mente recolere, & grata prædicatione celebrare. Alia enim sunt quæ sub aspectum & sensus cadunt, à solisque sensibus percipiuntur, alia quæ solo fidei ac mentis intuitu cernuntur. Sed bellæ istæ miscet sacra prophanis, & Christum dehonestant, probrisque afficiunt, ut panem adorent, & glorificent. verum quocunque tandem cultu & honore panem prosequantur, neque tamen vera fide instructi Christo vni adhærent, & in ipsum totum cor, animumque defigunt, adeò nihil hic profuerit panis, ut pro salute certum sit exitium omnibus suis allaturus. Qui enim (loquitur Paulus) edederit panem hunc, aut biberit de poculo Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini.

Ac pro-

Paulus
constanter ubique
Panem
Sacramentum corporis
Christi
vocat.

1. Cor. II.
26.

Ac propterea requirit Apostolus, ut antè probeat seipsum homo, & sic de pane illo edat & de poculo bibat. Ex quibus quidem Apostoli verbis liquiddò omnibus constat, non vnā & eādem rem in hoc sacro conuiuio, sed diuersas, diuersoque modo accipiendas, ut panis nimirum ore manducetur, probatio autem hominis interioris ad percipiendum ipsum Christum requiratur. Quid ergo stultius, magisque impium est, quàm tot perspicuis, clarisque Apostoli testimoniis refragari, ac Spiritui sancto per os illius dicenti tam pertinaciter reluctari?

Atqui vetus illa & primitiua Ecclesia non aliter credidit, & quod ab ipso Christo & Apostolis didicit, diu fideliter retinuit. *Tertullianus* enim contra Marcionem scribens libro 4. panem quem discipulis manducandum distribuerat Christus, figuram corporis Christi vocat. *Ambrosius* libro 4. de Sacramentis, cap. 8. Fac nobis, inquit, hanc oblationem ascriptam, rationabilem, acceptabilem, quod est figura corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi. *Chrysostomus* scribens in Psalmum 22. ut quotidie in similitudinem corporis & sanguinis Christi panem & vinum secundum ordinem Melchisedech nobis ostenderet in sacramento. *Origenes* in Matthæum cap. 15. materiam panis, inquit, nihil prodesse, verum in ventrem vadere, & per secessum exonerari, sed verbum Domini supra panem prolatum prodesse. Eadem verò passim scribunt *Irenæus*, *Iustinus*, *Cyprianus*, *Hieronymus*, expressè panem nuncupantes, non quidem naturalem ac substantialem panis mutationem in ipsum reale corpus, sed tantum mysticam ac sacramentalem statuentes.

Verum quia vel vnicum prisce antiquitatis te-

Veteris
Ecclesiæ
fides no-
stræ con-
sona.
s. argumē-
tum.

Scarga
fufcepta
conditio-
nis obli-
tus.

Item delegeram ego *Augustinum*, eandemque cō-
ditionem acceptaueras, cuius te nunc parum me-
morem video, audi quid scribat Augustinus. Hic
enim contra Maximinum Arrianum lib. 3. cap. 22.
ita loquitur. *In sacramentis non quid sint, sed quid
ostendant, attenditur: quoniam signa sunt rerum, ali-
ud existentia, & aliud significantia.* Si ergo, Pe-
tre, sacramenta aliud existunt, & aliud significāt,
non profectò in id quod significāt permutantur,
quando permutata non amplius existerent, sed
hoc saltem vnum quod tu esse vis, sine vlla signi-
ficatione demonstrarent. Neque enim lapis lapi-
dem, aut equus equum significat, cū vnam & e-
andem speciem rei constituent. Accidentia verò
panis & vini, quæ tu sola superesse absque illo pa-
ne comminisceris, cū nulla in parte similitudi-
nem corporis & sanguinis Christi referant, quæ
in sacramentis omnibus à Domino institutis sem-
per spectatur, sacramenta esse nequeunt. Ita verò
transsubstantiatio tua in fumum abit, & cū ni-
hil firmi ac solidi habeat vsquam, vltro euāescit.
Quòd autem sacramenta similitudinem quandam
rerum significatarum exposcant, id testatur idem
Augustinus in epistola 23. ad Bonifacium: *Si sacra-
menta, inquit, similitudinem quandam earum re-
rum, quarum sunt sacramenta, non haberent, vti que
sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine
plerumque rerum ipsarum nomina accipiunt. Sicut
enim secundum quendam loquendi modum, sacra-
mentum corporis Christi corpus Christi est: & sacra-
mentū sanguinis Christi, sanguis Christi est, ita sacra-
mentum fidei, fides est.* Ex his verò Augustini ver-
bis duo apertissimè colliguntur: quòd neque pa-
nis scilicet reuera in substantiam corporis Christi
conuertitur, neque sola accidentia panis, si-
cut So-

cut Sophista deblaterant, in Sacramento manere possunt. Si enim propter similitudinem sacramenta rerum ipsarum nomina accipiunt, non profecto in res ipsas mutantur, quando sacramenta in res ipsas mutata, verè ac propriè rerum nomine censerentur, nò aut propter similitudinè, nomina earum acciperent. Neque enim aqua à Christo in vinum permutata, propter similitudinem aliquam cum vino, vini nomen acceperat, sed quia vinum verè facta fuerat, nomen etiam vini verè ac propriè retinuerat. Similitudinem autem & analogiam cum panis & non accidentia ipsius cum corpore Christi habeat, ipsum sine omni controversia in sacramento manere, & non accidentia res ipsa euincit. Panis enim in cibum assumptus alit & confirmat corpus hominis, nò autem ipsa accidentia. Similitudinem ergo quandam habet cū corpore Christi, quòd nimirum sola caro Christi sit, quæ cibum animæ spirituales exhibet, eique vitam immortalem suppeditat. Vnde præclare illud à Beda scriptum est: *Quia panis carnem confirmat, vinum verò sanguinem operatur in carne, hic ad corpus Christi mysticè, illud refertur ad sanguinem.*

Multa sunt alia & infinita Diui Augustini testimonia, quibus ostenditur vanum & ineptum hoc transubstantiationis figmentum, priscis illis seculis fuisse incognitum, verbæque instituti à Domino sacramenti in alio sensu ab antiquis patribus fuisse accepta, quàm quem postremis temporibus, magno Ecclesiæ malo, suum negotiū & non Christi sacerdotibus agentibus verbis domini affingere visum est. Tale enim & illud est, quod scribitur ab Augustino in libro sententiarum Prosperi. *Celestis panis, inquit, qui Christi caro est, suo modo nominatur corpus Christi, cum reuera sit sacramentū*

Scarga enim non aliter panem in corpus Christi converti comminiscitur, quam fuerit aqua in vinum. Cane conuersa.

Beda quævis recentior sit, vera sententia.

Expende lector quæ clarissime scribat Augustinus nil rationem Papias iuvat.

corporis Christi, vocaturque ipsa immolatio carnis, quæ sacerdotis manibus fit, Christi passio, mors, crucifixio, non rei veritate, sed significante mysterio. Hæc autem Augustini sententia habetur etiam in decretis, de consecratione Dis. 2. cap. Hoc est, Cui quæ interpretationem addiderit Decretorum glossa, audi obsecro: Cæleste sacramentum, inquit, quod vere representat carnem, dicitur corpus Christi, sed improprie, unde dicitur suo modo, sed non rei veritate, sed significante mysterio: ut sit sensus, vocatur corpus Christi, id est significat. Tanta vis veritatis est, ut qui sunt professi illius hostes, & quam omnibus adhibitis machinis oppugnant, testimonium illi aliquando ferre cogantur. Manifestior enim hæc Augustini sententia est, Tropum in verbis Christi agnoscantis, quàm ut ab impudentissimis etiam rabulis pernegari possit.

Sacramentum corporis improprie corpus Christi Augustino dicitur

Iesuiticæ impudencie testimonium.

Interea tamen Scarga clamore omnia miscet, & quantum potest, voce contendit, ad figuras & tropos, asylum quoddam mendaciorum (ut inquit ille) confugere Volanum, & in comminiscendis figuris vestigia magistrorum suorum sequi. Ego vero Augustinum & reliquos illos vetustos patres lubens magistros agnosco, quando & illi magisterio Spiritus sancti edocti, nihil sibi docendum putarunt, nisi quod scripturis Apostolicis cõsignatum perspicerent. Figuras autem & tropos in sacris literis vbique occurrentes asyla mendaciorum vocare est hominis extremè delirantis, & sine omni iudicio ac pietate quiduis deblaterantis. Si enim quoties Christus se panem, ostium, vitem, non sanè proprie, sed figuratè pronunciat, toties huic mentitus videbitur, nescio quid reliquum diuinæ veritati iste facturus est. Figuræ ergo non mendacio suffragantur, sed propter similitudinem, quam

quam habent cum rebus veritatem illustrant. Nec verò Christus cum panem corpus suum in coena vocaret, eumque manducandum Apostolis traderet: veritatem corporis sui abnegavit, sed verè percipiendum ab omnibus fidelibus sub figura & imagine visibili repræsentavit. Tu verò qui propriè ac sine vilo tropo corpus Christi ab omnibus discrimine nullo manducari vis, & à vera manducatione omnes excludis, & grandi flagitio ac scelere omnes obstringis. Nam qui sic corpus Christi manducari putant, eos flagitium patrare Augustinus affirmat, cum carnem eius manducare figurato dicendi sermone non aliud sit, quàm passioni Domini communicare, & suauiter atque vtiliter in memoriam recondere, quòd pro nobis caro eius crucifixa & vulnerata sit. Verum tibi tam altè in animo hæsit transubstantiationis tuæ somnium, vt spreta autoritate diuina & doctrina Apostolica, repudiatis veterum Patrum testimoniis, nihilominus te transubstantiationem approbaturum, & quòd verba Christi secundum litteram, non autem tropicè sint accipienda, demonstraturum confidenter pollicearis.

Iesuitanus
Caperna-
ta quantū
scelus pa-
tret.

Caro Chri-
sti quomo-
do mandu-
cetur.

De Iustifi-
catione
per fidem
absque o-
peribus.

Scarga dis-
fidit Chri-
sto.

Sed ne parum in filium Dei contumeliosus esse videaris, corpus illi subinde nouum ex pane formando, cum summo etiam nominis eius contemtu & contumelia, vnicum illum salutis nostræ autorem agnoscere non vis, sed partim meritis eius, partim operibus nostris totum salutis opus ascribis. Nam cum dixerim, solam esse fidem tanquam vnicum instrumentum, quo Christus apprehenditur, & ab omnibus fidelibus sicut vnicum salutis æternæ depositum possidetur: tu subsannans interrogare

„ non vereris, unde hanc vocem, sola aut ex quo scri-
 „ pturæ loco eruerim? in nullo autem testamento
 „ me eam inuenisse, sed à Luthero, omnium hære-
 „ sium, sicuti tu loqueris, nostri seculi infœlicissimo
 „ parente, me eam accepisse prædicas: quam nimirum
 „ ille tibi visus est excogitasse, ad expugnanda non
 „ modo omnia Christianæ charitatis opera, virtutés-
 „ que omnes, sed sacramenta etiam ipsa. Tu verò ni-
 „ mis imperitè ac maliciosè Lutherum inculcas, &
 „ quod firma scripturarum omnium autoritate ni-
 „ titur, falsò ad vnius hominis autoritatem reuocas.

Scarga ini-
 quus Lu-
 theri cen-
 sor.

Quid enim obsecro vniuersa scriptura aliud do-
 cet? Quid diuus Paulus in tota ad Romanos & Ga-
 latas Epistola contendit? aut quodnam aliud argu-
 mentum persequitur, quàm omnes in vniuersum
 & ex gentibus & ex Iudæis peccatores, non ex
 operibus legis, sed ex fide Christi iustificari? Si e-
 nim (inquit) data esset Lex, quæ posset viuificare,

Gal. 3. 21.

verè ex lege esset iustitia. Sed conclusit scriptura
 omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Chri-
 sti daretur credentibus. Nam qui operatur, inquit,
 ei non imputatur merces secundum gratiam, sed
 secundum debitum. Ei verò, qui non operatur, sed
 credit in eum qui iustificat impium, imputatur ei-
 us fides ad iustitiam. Profectò omnem hic ope-
 ribus gloriam iustitiæ detrahit Paulus, quæ mer-
 cede pensantur debita. Solam autem fidem impu-
 tari in iustitiam docet, quando illi gratis, & per
 indebitam gratiam iustitia tribuitur. Si enim ali-
 quam iustitiæ vim homini opera tribuerent, non
 certè hoc honore illa Paulus defraudaret, ac libè-

Rom. 4. 3.

Gal. 3. 6.

Rom. 4. 4.

6. 7. 8.

ter in eandem dignitatis societatem admitteret.
 Sed quod nihil ad iustitiam conferant, Abraham
 etiam fidelium omnium patrem in exemplum
 proponit, quem fide, nullo operum respectu, iusti-
 ficatum

ficatum coram Deo pronunciat: & Davidis testimonio beatitudinem homini assignari ostendit, cui Deus sine operibus iustitiam imputat. Si ergo fides iustitiæ gloria ornatur, & opera ab omni hoc honore excluduntur, sola certè fide nos coram Deo iustificari sanctè, pièque credimus, ac totam salutis nostræ laudem soli Christo domino nostro libenter tribuimus.

Nec verò est, quod cauillentur Sophistæ, & captent subterfugium argutiores, ceremonialia nimirum legis opera & non moralia à Di-
 uo Paulo gloria iustitiæ priuari. De omnibus enim in vniuersum legis operibus concionatur Paulus, cùm nullam eorum excipiat partem: eaque scripturæ testimonia adducat, quæ ad legem moralem maximè spectant. Qui fecerit hæc, inquit, homo viuet in ipsis. Et, Maledictus omnis, qui non fecerit omnia, quæ scripta sunt in libro legis. Non possunt enim dicere isti, quamuis omni fronte careant, solis ceremoniarum cultoribus vitam esse promissam, vel maledictionem solis earum transgressoribus denunciata. Ac ne vetustatis aliquo se tueantur patrocinio: vel Augustinus ipse ineptissimum hoc confutauit commentum, quod ab Origine & quibusdam aliis fuit excogitatum. Ita enim scribit ad Episcopum quendam Asellicum, commemorans illa Diui Pauli ad Petrum verba ex Epistola ad Galatas cap. 2. Nos natura Iudæi & non ex gentibus peccatores: Scientes autem, quoniam non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi, & nos in Iesum Christum credimus, vt iustificemur per fidem

An Paulus
 sola ceremonialia
 præcepta à iustificā
 do excludat.

Gala. 3. 12

Origenes
 doctrinā
 de iustificā
 tante corre
 rupit.

Christi, & non ex operibus legis: quoniam ex operibus legis non iustificabitur &c. Non solum inquit illa opera legis, quæ sunt in veteribus Sacramentis & nunc reuelato testamento nouo nõ obseruantur à Christianis, sicuti est circuncisio præputij, & sabbathi carnalis vacatio, & à quibusdam escis abstinencia, & pecorum in sacrificiis immolatio, & neomenia, & azymum, & cætera eiusmodi, verumetiam illud, quod in lege dictum est. Nõ concupisces, quod vtique & Christianis nullus ambigit esse dicendum, non iustificat hominem nisi per fidem Iesu Christi, & gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Nec dissimile esse quod idem Augustinus de spiritu & litera cap. 12. tradit. His igitur, inquit, consideratis, pertractatisque pro viribus quas Dominus donare dignatur, colligimus non iustificari hominem præceptis bonæ vitæ, nisi per fidem Iesu Christi: hoc est non lege operum, sed lege fidei, non litera, sed spiritu, nõ factorum meritis, sed gratuita gratia.

Doctrinā de fide iustificante non esse recens Lutheri dogma. Non ergo, Petre, à Luthero nouam quandam vt tu calumniaris, de sola fide iustificante hausimus doctrinam, sed ex clarissimis sanctarum scripturarum oraculis, magno etiam consensu sanctæ in Ecclesia vetustatis comprobata. Sed tibi noua omnia videntur, quæ à nugis & figmentis Scholasticorum sunt aliena: quorum autoritatē ita sequendam putas, vt præ illorum subrili sapientia tota doctrina Apostolica tibi sordescat. Nam quæ testimonia scripturæ ad infirmendam fidei iustificantis doctrinam te proferre docuerunt, adeò nihil illa huic officiunt causæ, vt magis etiam eam illustrent ac stabiliant. Adducis enim illas Diui Pauli sententias, vnā ex capite ad Galat. 5.

Neque

Neque circumcisio valet aliquid, neque præputium, sed fides, quæ per charitatem operatur. Alteram ex primo Corinth. 13. Si habuero omnem, inquit, fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Inde verò non solam fidem, ut potè quæ charitatem habeat adiunctam, sed cum charitate salutem operari perhibes. At verò ridiculum imprimis est, Paulum secum ipsum committere, & pugnantis inter se ac contrariæ sententiæ ipsum autorem facere. Neque enim ille sui ita oblitus fuerat, ut quam ex professo ac prolixo sermone tractandam de fide absque operibus iustificante suscepisset doctrinam, eam diuersa rursus sententia improbaret. Sed neque diuersum ille quidquam loquutus est, neque tu corruptum verbis Apostolicis affingens sensum, mentem illius assequeris. Non enim quod ad primam illam attinet sententiam Paulus de causa iustificationis nostræ coram Deo differit, quam toties in ea Epistola gratuito Dei munere per fidem constare dixit, sed de vero fidelium exercitio, quod in eo consistit, ut non in antiquis cæremoniis, morte Christi abolitis, amplius occupentur, sed omnia charitatis exercentes officia, fructum fidei suæ in Deum testentur. Quod autem vera in Christum fides charitatem tanquam indiuiduam comitem semper habet sibi adiunctam, neque vnquam Christum apprehendit iustitiæ causam, quin sanctificationis autorem in se manentem sentiat: absit tamen ut fidelis homo in aliquo bonorū operū merito, & nō in sola Christi iustitia causam salutis suæ collocet. Nā & ipsa opera teste Apostolo, creat ipse Deus in nobis bona, ut in illis ambulemus, neque tamen istam per-

Scarga
vult ut
Paulus se
cum ipse
pugnet.

Locus
Gal. 5. ver.
5. de fide
per chari-
tate ope-
rante, ex-
plicatur.

Eph. 2. 10

Pij nō sibi
 ipsis sed
 Deo soli
 omnia ac-
 cepta fe-
 runt
 Ephes 2.

Locus 1
 Corint. 13
 Si habue-
 ro omnē
 fidem, cha-
 ritatem
 autē. &c.
 explica-
 tur.

Fides etiā
 iuxta A-
 thanasium
 duplex

fectionem in eis agnoscit Dominus, vt aliquo eō-
 rum merito & non soli Christi iustitiæ per fidem
 nobis communicatæ æternam vltam rependat. Ita
 verò salutem nostram totam gratiæ Dei non no-
 bis acceptam ferimus, totamque bonorum ope-
 rum laudem non viribus nostris, sed Deo ipsi ope-
 ranti ea in nobis tribuimus. Gratiæ enim Dei, vt
 loquitur Apostolus, saluati sumus, non ex nobis,
 donum Dei est: nō ex operibus, ne quis gloriatur.
 Tu verò qui vnicam Dei gratiam in te saluando
 non agnoscis, sed partem salutis tuæ operibus e-
 tiam tribuis, agnosces tandem magno tuo malo,
 quàm rectè, in rebus diuinis te asperere Schola tua
 docuerit. Nam quod altera Apostoli, quam citasti,
 sententia putas fidem charitate fieri posse vacuā,
 ac propterea ad obtinendam salutem minimè esse
 sufficientem, in eo tu vehementer falleris quod in
 vocabulo fidei diuersitate significationis non ob-
 seruata, perperam ea, quæ meritò distingui debēt,
 confundis. Alia enim fides est, quæ inter varia do-
 na Spiritus sancti ab Apostolo cōmemorata par-
 ticulare donum Dei dicitur, & pro virtute siue fa-
 cultate edendorum miraculorum vsurpatur: Alia
 quæ in vera cognitione Christi sita est, & quæ sic
 Christum apprehendit, sicuti à Patre fidelibus, nē-
 pe in iustitiam, peccatorum remissionem, & san-
 ctificationem, offertur. Illa enim malis etiam & im-
 piis communis esse potest, ac propterea charitatis
 expers. Id quod exemplo Iudæ comprobatur est.
 Hæc verò cū sanctificationem spiritus sancti ap-
 prehendat, nunquam à pio cordis affectu separari
 potest: neque vnquam sine bonis operibus, non ta-
 men per opera, salutem consequitur.

Rectè itaque Athanasius scribens ab Romanos,
 dupli-

duplicem fidem nostrā esse secundum scripturam
 docet: *Alteram iustificantem, ut illud: fides tua te
 saluum facit. Alteram speciale donum Dei, quā fuit
 miranda.* Non possum ergo satis demirari supi-
 nam istam vestram in legendis patrum scriptis of-
 citantiam, aut sic potius Scholasticę vestre & Lom-
 bardicę theologię admiratione vos dementatos
 esse, ut nec quid oracula Spiritus sancti edisserāt,
 nec quid sancta illa doceat verustas, attendere ve-
 litis: sed clausis oculis, vel tanquam cæci palpan-
 tes in tenebris, cuncta prætereatis. Nam neque
 illud magna quadam caret infania, quod non fi-
 dem, sed charitatem remissionem peccatorum o-
 perari contendis, priorēque fide charitatem,
 hoc est matre filiam parum sobriē argutaris. Sine
 charitate enim, inquis, per quam peccator se à pec-
 cato auertit, ad Deum verò conuertit, nulla est
 peccatorum remissio, iuxta illud, remittuntur ei
 peccata multa, quia dilexit multum. Vnde enim
 obsecro amor in Deum promanat, nisi quod tan-
 tos misericordię & bonitatis diuinę thesauros in
 Christo cor humanum sibi sentiens esse expositos,
 ultro ad redamandum Deum accenditur, & ad o-
 mne obsequium illi præstandum impellitur? Nul-
 la ergo charitas, nulla ópera bona antecedunt fi-
 dem, sed tanquam fructus ex arbore, sic omnia
 charitatis officia profluunt ex fide. *Ea enim opera
 scribit Augustinus in Psalmum 31. Quæ dicuntur
 ante fidem, quamuis videantur hominibus lauda-
 bilia, inania sunt.* Ita mihi, inquit, videntur esse, ut
 magnæ vires & cursus celerrimus præter viam.
 Nemo ergo computet bona opera sua ante fidem,
 ubi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum
 opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Ac

Papistarū
 cæcitas
 vnde sit.

“
 “
 “
 “
 Charitas
 ex fide nō
 fides ē
 charitate
 nascitur.

quod bona opera veram fidem necessario sequuntur, neque tamen æternam vitam promereantur, idem Augustinus lib. 83. quaestionum c. 36. commemorat, *iustificari*, inquit, *per fidem, quomodo possunt nisi iuste operari? quamvis ante nihil operatus est iuste, ad fidei iustitiam pervenit, non merito bonorum operum, sed gratia Dei, quæ in illo iam vacua esse non potest, cum iam per dilectionem operatur. Quod si cum crediderit, mox de hac vita discesserit, iustificatio fidei manet cum illo, nec praecedentibus bonis operibus, quia non merito ad illam, sed gratia pervenit, nec consequentibus, quia in hac vita esse non finitur.*

Scholastica
theologia
Philosophia
fi
Ha.

Agnosce aliquando, per Deum immortalem, te obsecro, Petre, vanitatē huius Matæologix, quam vobis Scholastici pepererunt & infortunem hunc foetum à scholis Philosophorum petitem vobis reliquerunt. Nam quādo his, derelicta Christi schola, in castra Philosophorum secedere visum fuit, fascinati istorum opinionibus, vires humanas in immensum efferre cœperunt, & quod gratuito Dei fauori ac beneficio Christi tribuere debebāt, ad opera hominum impiè transtulerunt. Ex hoc autem fonte, tanta vastitas ac ruina Ecclesiæ subsequuta est, vt oblitterato Christo & vnico salutis nostræ fundamento, diuersas singuli acquirendæ æternæ vitæ adinuenerint vias, totque nouas religionis subinde excogitauerint formas, vt tot ferè Monachorum ab exortu nouæ in Ecclesia doctrinæ recensemus sectas, quot numeramus annos. Quid enim aliud quæso tam varij ac discolores Monachorum ordines profitentur, nisi vt in operibus bonis, & in rigidiore aliqua, minúsque communi vitæ ratione salutem animarum venentur?

Sed

Sed quia extra Christum nulla est salus, frustraque se omnes per deuia fatigant, qui ab hac vnica salutis aberrauerint via, adeo nihil miseri isti profecerunt, vt perpetuo oberrantes, nullum vsquam quietis portum inuenissent. Vos fortassis Iesuita hunc perfectionis gradum, quem frustra tot laboribus susceptis alij quæsiuerunt, soli attigistis, quando non magistri vestri Ignatij Loiola, quod Ignatius Loiola sanctæ Iesuitarum auctor fecerunt, nomen vobis imposueritis, & procuculla, quod sanctissimum tamen hætenus reputatum est indumentum, vos pallio philosophico exornaueritis. Sed in quascunque tandem, Iesuitæ, vos formas verteritis, & siue vos cucullati, siue palliati monachi sitis, vnicus tamen salutis portus omnibus est propositus, ad quem sincera & recta fide nisi quis collimet, quocunque tadem pallio aut cuculla exornatus fuerit, naufragium patiatur oportet. Abiicite ergo vana hæc fucatæ pietatis integumenta, & tandem laruas istas deponite, ac communem viuendi regulam, ex æquo omnibus à Christo præscriptam suscipite. Magnæ enim inscitæ & impietatis est, Christum summam sapientiam in tradenda vera religione, & vita sanctè instituenda inferiorem, nescio quo Ignatio reputare, solamque illam & vnicam cœlestem veritatem vanissimi hominis deliramentis postponere.

Quod si diuini iudicii metus vos non tangit, vt auersi à vanis hominum institutis, summum illum legissarorem & vnicum parendæ salutis magistrum Deum ipsum & ipsius natum agnoscatis: at saltem bonorum & prudentum hominum iudicia reformidate. Iam enim omnes fraudes Sathanæ dolique sunt reiecti: & quibus artibus hætenus illudit mundo, nemini, iam nisi nimium hebeti &

Monach^o
dirū mor-
talibus o-
men.

Augl
al. oleo
- 1001
- 1001

crasso, omniūque pietatis gustu carenti imponere potest. Videris sanè Monachorum claustra olim frequentissīma, nunc desertis cellis hiare, & pro splendore illo antiquo, summam vbique deformitatem ostentare. Nec verò ad conspectum monachi homines amplius mentibus attonitis (vt olim) stupent, sed obuium exhorrescunt, & in somno etiam oblatum tanquam infaustum omen execrantur. Ne verò idem vobis quod illis eueniat, vel alieno saltem exemplo sapere discite. Omnia enim in illis ad excitandam in mentibus hominum admirationem maiora fuerunt, & quæ infirmos muliercularum ac plebis stolidæ capiunt animos, summa industria ab his excogitata sunt. Vnum fortassis est, quod vos illis superiores facit, acre nimirum ac vehemens, quod in literis bonis perdiscendis & adolescentibus instituendis adhiberis studium, cum disciplinarum illi ferè omnium oseres, & crassa ignorantia circumsepti, solis Bacchi ac Veneris plerunque ediscendis mysteriis strenuam operam impenderent: sed nisi ego fallor, exacta bonarum artium, quibus animos iuuenum imbuitis, cognitio, acriores deinde illis adnouebit stimulos, vt veritatem inquirent, ne vbi cetera viderint, in solis his, quæ certum animæ afferūt exitium, erroris & inscitiae tenebris versentur,

Prisci Mo-
nachi Pa-
parum ty-
rannidem
infectati
sunt.

Nam & priores illi Monachi, densa alioqui superstitionum caligine obruti, qui turpi ocio reiecto, optimarum artium studiis animum excoluerunt, omnes ferè omnem religionem & pietatem temporibus suis prolapsam deplorauerunt: & tyrannidem ac flagitia pontificis Romani acriter infectati sunt. Nunc verò cum maxima orbis Christiani pars indignum hoc & intolerandum iugum excusserit, & cum in dies diuina quadam & admiranda do-

da doctrina pietatēque præditos viros excitet Dominus, qui immensis laboribus regnum Christi ædificent, turrim verò illam Babylonicam summo conatu difficiunt, non est quod speretis, Iesuitæ, discipulos vestros semper lusciosos futuros, & tanta se luce vndique infundente, perpetuò in tenebris oberraturos. Scio quidē artes vestras omnes, Iesuitarū quibus ætatem illam teneram à legendis sacris vovasfricis. luminibus deterretis: noui stratagemata, quibus veritatem Euangelij exosam illis reddere studeatis: sed audio etiam, quid illi fremant: & quæ certamina collectis viribus sibi proponant. Lupos ego illos auguror esse futuros, qui lactantes nunc Caprarum vbera sugunt, vt adulta ætate falsas matres discerpant: vos autem ne illos luporum catellos esse sinatis, sed genuino & sincero pietatis lacte tanquam filios potantes, veros & non adulteros vos esse parentes re ipsa ostendite: neque ob fraudem admissam necessitatem vos lacerandi illis imponite. Philosophorum quidem præcepta & instituta in tot variantibus & discrepantibus illorum opinionibus sine vllò periculo vobis torquere licet, & iuuentutem instituere, vt in vtrunque disputando partem quamcunque tuēdam suscepit sententiam, illam mordicus defendat, neque se vinci patiatur. At verò diuinis sacrarū scripturarum oraculis aliquando tandem hunc honorem exhiberi sinatis, vt non lusibus sophisticis seruiant, neque rixarum materiam vobis suppeditet, loquā Phi sed mentem humilem & abiectam in obsequium tralophia sui perpetuò cogant. tratractāda.

Atque, vt ad institutum cursum reuocetur oratio, cum vniuersa scriptura sanctæ fidei in Christum nullo merito nostro, nec præcedenti nec subsequenti totam iustificationis nostræ assignet cau-

sam, tu ne hanc laudem Christo tribuas, sed in opera etiam conferas, fidem, spem & charitatem numero ac comparatione distingui ab Apostolo ostendis, perperamque me hac confundere, ac pro eodem accipere contendis. Ego verò ista non confundo, & diuersa esse sentio, sed à fide spem & charitatem tanquam propria eius effecta nūquam separo. Nemo enim fide in Christum consequitur iustitiam, quin certa spe æternæ salutis animum erigat, sinceròque charitatis affectu, & in Deum ipsum, & in proximum exæstuet. Ita tamen ista coniungo, ut quod ad rationem salutis adipiscendæ attinet, sola in Christum fide eam constare prædicem, in quantum illa nimirum solam Dei misericordiam merito Christi nos iustificantis apprehendit. Nec verò nego charitati vel operibus bonis, quæ ex charitate proficiuntur, æternæ vitæ præmium ab ipso etiam Deo promitti, sed à gratuito Dei fauore, quem semel in Filio suo nobis declarauit, non ab vlla operum dignitate benignam promissionem Dei provenire contendo.

Augusti-
ni senten-
tia.

Recte ergo multis in locis illud ab Augustino dictum esse constat: Fidelis, inquit, Dominus, qui se fecit nobis debitorem, non aliquid à nobis accipiendo, sed omnia promittendo. Et cum scriptura Deum iustum iudicem redditurum olim suis coronam iustitiæ pronūciat, excipit idem Augustinus: *Cui redderet iustus index coronam, si non donasset gratiam misericors pater? & quomodo esset iustitia, nisi præcessisset gratia, quæ iustificat impium? quomodo ista debita redderentur, nisi prius illa indebita darentur?* Ita verò in perpetuo fidei & charitatis nexu, quia non est fides, nisi quæ per dilectionem operatur, tamen per ipsam fidem, ut idem loquitur Augustinus, peccata soluun-

soluuntur, quia iustus ex fide viuit: sine ipsa verò, quæ videntur bona opera, in peccata vertuntur.

Hanc verò vitam fide constantem præclarissimè describit Apostolus, Viuo, inquit, non amplius ego, sed viuit in me Christus: quod autem nunc Galat. 2.
20.

viuo in carne, per fidem viuo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit seipsum pro me: Non aliam enim causam vitæ nobis acquisitæ commemorat Apostolus, nisi gratuitam, nullis præcedentibus meritis nostris, Christi dilectionem, & mortis eius sacrificium, quo vniuersa expiauit peccata nostra. in tanti autem boni possessionem, quæ nos inducat, tantique beneficij compotes faciat, solam fidem esse demonstrat. Nam si quibus meritis nostris prouocatus Dominus tanquam gratiam nobis declarasset, causam vtique salutis in nobis respexisset: sed quia ipse amore præuenit nos, idque eo tempore, vt alio in loco idem testatur Aposto- Rom. 5. 8.

lus, quo inimici eramus, gratuito sanè suo beneficio, tantam salutem nos consecutos abundè testatur. Ac propterea cùm tu nihil haberes, quod ad infirmandum locum hunc producere posses, cauillo saltem eludere voluisti, vitiosè nimirum hunc locum à me citatum esse asserens, qui per fidem & non in fide scripserim, ac propterea Erasmus secutus, textum Græcum corruperim, qui quidem *ἐν πίστει* non autem *διὰ πίστιν* habeat. O insignem hominis doctrinam, & exquisitam linguæ Græcæ cognitionem, qua tantum orbis lumen diuinum illum Erasmus, & vtriusque linguæ summum artificem iste sibi superare videatur. Sed sic sane in hac vna vocula hallucinatus Erasmus, quæso tamen an non sensus eodem recidit, siue per fidem, siue in fide, siue fide filij Dei nos viuere dicamus? Idem enim Apostolus alio in loco Chri- Ephes. 3.
17.

stum per fidem habitare dicit in cordibus nostris: vnicum nimirum ostendens modum, & vnicum instrumentum, hoc est fidem, per quam Christus noster totus efficitur, & à nobis cum omni affluentia donorum suorum recipitur, vt simul & Spiritus sancti sui nos participes efficiat, & in charitate fundatos in nouâ vitam efficaciter reformet.

Scarga in
luce me-
dia cæcu-
tit.

Sed tu in tam aperta cæcutiens luce, interrogare me cum irrisione quadam non erubescis, ex qua schola, ex qua diuinarum rerum disciplina, hæc problemata obrulerim, qui in libello meo solam esse fidem, tanquam vnicum instrumentum, quo Christus animarum nostrarum viuificus cibus apprehenditur, scripserim. Ac videor tibi, sicut in reliquis Theologiæ præceptis, ita in ordine causarum nostræ iustificationis cognoscendo, nullum fidum adhibuisse magistrum. Nam fidem, inquis, quæ est animæ interna virtus, & ad Deum, Apostolo teste, præparatio quædam, ad causas efficientiæ, inter quas instrumenta numerantur, reducere, eius est, qui nullum in rebus indagandis adhibet iudicium, & sua magis opinione quàm peritissimorum Theologorum institutis ducitur.

„ Sed ideò, inquis, vnicum salutis instrumentum
 „ fidem me vocare, vt sacramenta quæ ipsa vera sunt
 „ salutis nostræ instrumenta, excludam, per quæ tu
 „ Deum tanquam animæ nostræ extranea, gratiam
 „ nobis cælestiâque charismata, quæ in se continêt,
 „ conferre, & quasi per canales quosdam infunde-
 „ re perhibes: dicente Apostolo de baptismo. Chri-
 „ stus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea,
 „ vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ
 „ in verbo vitæ. Et alio loco: Saluos nos fecit per
 „ lauacrum regenerationis: Et principes Apostolo-
 „ rum. Noe cum fabricaretur arca, in qua pauci, id
 est.

est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam, quod
 & nunc nos similis formæ saluos facit Baptisma,
 vt sicut per aquam, inquis, externum scilicet ele-
 mentum regeneramur in Baptismo, ita per species
 panis & vini corpore Christi & sanguine in Eu-
 charistia pascamur. Hæc sunt, inquis, verè instru-
 menta, sine quibus etiam si quis credat, & ea con-
 temnat, nec cum potest suscipiat, salus nemini spe-
 randa est: præcipiente Domino, nisi quis renatus
 fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intra-
 re in regnum Dei. Ac quod idem sentiat Augu-
 stinus, testimonia aliquot eius producis. Nec sa-
 cramentum, inquit, visibile ideo contemnendum
 est, nam contemptor eius inuisibiliter sanctificari
 non potest. Hinc Cornelius, & qui cum eo erant,
 cum iam inuisibiliter infuso Spiritu sancto san-
 ctificati apparerent, Baptisati sunt tamen: Et con-
 tra Faustum: Sacramentorum vis inenarrabiliter
 valet plurimum, & ideo contempta sacrilegos fa-
 cit: Impiè quippe contemnitur, sine quo non po-
 test perfici pietas. Et alibi: Sine dubitatione te-
 nendum est, quæcunque illa sanctificatio sit, non
 valere ad faciendos Christianos, atque ad dimit-
 tenda peccata, nisi Christiana & Ecclesiastica in-
 stitutione, & sacramentis efficiantur fideles.

Hæc quidem ita abs te citantur, Petre, vt non
 fidem, sed sacramenta causas esse instrumentales,
 per quas donorum coelestium Deus nos partici-
 pes efficiat, ostendas: Te verò ego in rebus diui-
 nis iudicandis nullo prorsus pollere iudicio sta-
 tuo, & in primis ac præcipuis religionis Christia-
 næ fundamentis tam turpiter errare, & pueriliter
 balbutire vehementer doleo. Nam primum, fidei
 ista quam posuisti descriptio, ex quo loco Apo-
 stoli obsecro sumpta est, vt eam præparationem
 saltem

Scargæ
 nullum
 in rebus
 diuinis
 iudicium

saltem quandam ad Deum, & non firmam potius ac certam diuinæ erga nos voluntatis ac beneuolentiæ cognitionem profiteamur? Deinde si ita eā preparari fingis, vt à spontaneo voluntatis nostræ motu proficiatur, & non per Spiritum sanctum mentibus nostris reuelata imprimatur, nimis te crassum ac hebetem, totiusque pietatis ignarum ostendis. Sed venia fortassis tibi danda est, qui à placitis scholæ tuæ, & sententiis Petri Lombardi Pythagoræ vestri minimè tibi discedendum esse putes. Isti enim belli magistri monstruosam quandam fidei informis definitionem vobis tradiderunt, dum eam persuasionem esse quandam timore Dei & pietate vacuam commenti sunt. Nos autem certissimis verbi diuini edocti oraculis, veram illam esse misericordiæ Dei fiduciam ex merito Christi conceptam, & à Spiritu sancto in cordibus nostris obsignatam profiteamur: quæ quidem tota nos ad Christum cōuertit, & spoliatos omni iustitia, in eo solo omnes iustitiæ repositos thesauros quærere docet.

Fidei Pa-
panæ de-
finitio.

Fidei quā-
tum ab
Apostolis
tribuitur

Hæc enim est qua, vt Petrus testatur, purificantur corda, & qua se viuere Paulus affirmat, & quam Ioannes nostram perhibet esse victoriam, qua vincimus mundum. Dum enim nos in Christum inserit, illique incorporat, qui solus est victor mundi, nos certè huius victoriæ participes facit. Habemus, inquit Paulus, propitiationem per fidem in sanguine Christi, ad Romanos 3. & capite 5. Gratiam regnare per iustitiam docet in vitam æternam, per Iesum Christum dominum nostrum, per huiusque obedientiam vnus iustos esse cōstitutos multos, vt sicut vnus delicto mors regnavit per vnum, multo magis, qui exuberantiam gratiæ & doni iustitiæ acceperunt, in vita regnent

gnent per vnum Iesum Christū. Vide ergo quor-
 sum tua illa recidat fides, quæ tibi præparatio que-
 dam est, & quæ tam immensas gratiæ Dei diuitias
 non apprehendit, ac extra Christum, vnicum iu-
 stitiæ ac salutis fontem, in aere euanida vagatur.
 Quare cum non fidei, sed sacramētis hoc tribuis,
 vt ipsa vera salutis nostræ instrumenta sint, nec
 quid fides, nec quid Sacramenta sint, scire vide-
 ris. Nam vt tibi concedam Sacramenta etiam ha-
 bere rationem instrumentalis causæ, vt pote qui-
 bus tanquam instrumētis Spiritus vtatur sanctus,
 ad coelestia dona nobis impertienda, non aliunde
 ramen istud mutuatur, nisi quod à Domino fidei
 nostræ adminicula sint instituta, quæ sola fides tā
 in verbo, quā in sacramentis Christum nobis
 propositum verè recipit, & apprehendit. Ridicu-
 lum autem in primis est, cum tu Baptismum fidei
 esse Sacramentum negare non possis, Baptismo
 istud tribuere, quod fidei adimas, vt præpostero
 quodam ordine & modo, non securim sed manu-
 brium ipsius causam ædificationis instrumenta-
 lem nuncupes. Non immeritò itaque Sacramen-
 ta multis in locis Augustinus vocat verba visibi-
 lia, quod nimirum promissionē gratiæ nobis pro-
 ponunt & ob oculos statuunt, vt fides in veritatē
 diuinam tutò recumbat, & gratiam Dei in eis ob-
 latam securè apprehendat. Tu autem sacramen-
 torum naturam ignorans, marsupio cuidam aut
 loculis similia esse fingis, vt gratiam Dei re ipsa
 contineant, & omnibus etiam sine vlla fide perci-
 pientibus ipsam offerant. At verò si Spiritus san-
 ctus lumine suo mentem hominis non illustrat,
 neque fidem eius exuscitat, vt quæ beneficia & in
 verbo & in sacramentis proponuntur, non per-
 cipiat, frustrā exterior verbi sonus aures eius se-

Papistæ
 sacramen-
 tis gratiā
 & salutē
 includūt.

riet, frustra ea quæ conspiciuntur, & sine vlllo fructu, oculis obuersabuntur. Ac propterea cum fidem vnicum salutis instrumentum, tota scriptura sancta attestante, dicimus, non profectò vt tu imaginariis, sacramenta excludimus, sed ad confirmandam & augendam fidem nostram vtiliter à Domino instituta veneramur: ita tamen, vt nisi Spiritus sanctus corda aperiatur, & virtute sua fidem corroboret, illa nec munere suo ritè perfungi, nec salutis instrumenta esse queant.

Locus Ephesiorū
5. 25. explicatur.

Nec verò diuus Paulus prima illa quam citasti sententia Baptismo salutem alligat, sed quod sanguis Christi in abluendis animæ sordibus efficit, hoc externo Baptismi signo Dominum testari, & quod interius operatur Spiritus sanctus, visibili elemento figurare docet. Et quia fides est, quæ tam sublimia dona Dei percipit, ideo loquitur Apostolus, mundans eam lauacro aquæ in verbo. Vt nimirum promissionem gratiæ quæ visibili obfignatur sacramento, fides apprehendat, & vero ac legitimo baptismi vsu, respiciens in verbū, potiat-
tur. Quam verò ex eodem Apostolo ad Titum, cap. 3. truncatè citasti sententiam, hæc plena tuam in vniuersum euertit sententiam, & quod nullis operibus nostris, sed sola misericordia Dei per Iesum Christum salutem consequuti simus, euidentissimè testatur. Sic enim loquitur Apostolus: Postquam bonitas & amor erga homines apparuit, seruatoris nostri Dei, non ex operibus quæ essent in iustitia, quæ nos fecissemus, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis ac renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos opulentè per Iesum Christum seruatorem nostrum, vt iustificati illius gratia hæredes efficeremur secundum spem vitæ æternæ.

Scarga
quam sin-
cerus in
citanda
scriptura.

æternæ. Quibus obsecro mediis hic tu salutem
 alligabis, præter vnicum hunc seruatorẽ nostrum
 Iesum, cuius solius gratia nos iustificatos, & hæ-
 redes vitæ æternæ factos pronunciat Apostolus?
 Non ergo Baptismus salutem donat, sed sanguine
 Christi acquisitã per externam ablutionem aque
 significat, & inuisibilem gratiam Spiritus sancti
 nos regenerantis, per visibile elementum nobis
 conspicuam facit. Non enim sacramenta à Domi-
 no sunt instituta, vt in illis hæreamus, & salutem
 ex eis tanquam ex canalibus, quod tu loqueris,
 hauriamus: sed vt his tanquam adminiculis ere-
 cti, in Christum oculos defigamus, in eoque solo
 totam salutis nostræ spem collocatam vera cordis
 fiducia contemplemur. Ac quod Petrus Baptis-
 mum nos saluos facere dicit, signo id nimirum,
 quod ipsi rei competit, tribuit, vt ne nudum aut
 vacuum imaginemur esse signum, sed verè nos
 purgari sanguine Christi à peccatis, & virtute Sp̃s
 sancti veterem nostrum hominem mortifi-
 cari, id quod extrinsecus aqua significat, certò cre-
 damus. Nam nisi ministerium Spiritus sancti ad-
 sit, qui fide nos instruat, & cum bona conscientia
 pessundato veteri homine ante tribunal Dei per
 resurrectionem Iesu Christi, sicut in eo loco lo-
 quitur Apostolus, nos statuat, nihil profuturam
 fordidum carnis abiectionem, & Baptismum, mor-
 tuam saltem literam esse futuram manifestè de-
 monstrat. Ergo vt proficiamus in Baptismo, simul-
 que remissionis peccatorum, & renouationis no-
 stræ, quod externa aquæ significat ablutio, parti-
 cipes efficiamur, non in solo visibili elemento hæ-
 reamus oportet, sed vt in mortem ac resurrectio-
 nem Christi mentem & fidem nostram erigamus
 necesse est.

Sacramē-
 tis nō in-
 hærendū.

Papista
quantum
sacramen-
tis tribu-
ant.

Discernē-
dum esse
inter sa-
cramen-
tum & rē
sacramen-
ti.

Fideles
citra sa-
cramenta
saluantur
Roma. 4.
Lucæ 23.
43.

Sed tu fidem in Christum pro nihilo reputas, & sacramentis tantum tribuis, ut sine illis, etiam si quis credat, & ea contemnat, salutem neminem assequi posse iudices. Ego verò non fidem, sed vanam potius quandam opinionem hominis dicerem, qui sacramenta ad confirmandam fidem à Domino instituta contemneret, & promissionem gratiæ in eis oblatam negligeret. Nemo enim qui verè in Christum credit, sacramenta spernit, sed tanquam certa promissionis gratiæ signacula, & fidei adminicula cupidè amplectitur. Hoc tamen unusquisque fidelium semper discrimen inter sacramenta. & rem sacramenti statuit, ut cum Christum solummet unicum salutis autorem fide apprehendit, fidei suæ certitudinem & augmentum, non autem salutem à sacramētis petat. Quod discrimen cum tu confundis, neque inter symbola & rem signatam discernis, præposterè in rebus externis, Christo neglecto, salutem quæris, & ex sacramentis, quæ pro Deo ipso adores, idola tibi constituis. Verùm quæ fidei adiumenta Dominus esse voluit, & in hunc finem illa ordinavit, nemo pius illa pro Deo adorat, neque causam salutis illis assignat. Hanc enim omnes fideles in Christo quærunt, & si non datur sacramentis fruendi facultas, nullo, quod absit, in mente fidelium, interveniente contemptu, sine omni dubitatione salutis æternæ se participes agnoscunt. Nam & Abraham patrem omnium fidelium antequam circumcisionem susciperet, fide iustificatum prius docet Apostolus: & latro pendens in cruce per solam fidem regni coelestis compos factus est, nullo baptismo tinctus. Tot verò martyrum millia sanguine suo fidem in Christum obsignantia, à spe salutis æternæ minimè exciderunt, quamvis baptismi fonte

fonte ablui non potuerint. Et quæ scholastici de baptismo flaminis & sanguinis tradiderunt, tibi fido illorum discipulo & laudatori immodico, ignota esse non debebant, ut ne tam fidei iniquus esses, & eam à spe salutis sine sacramentis excluderes. Stat enim firma & inconcussa Domini promissio: Quicumque in filium credit, non videbit mortem, nec in iudicium veniet, sed transiit à morte in vitam. Quare ut verba illa Christi ad Nicodemum, à te producta de Baptismo intelligantur, nihil tamen inde elici potest, nisi quod institutum Domini ita ferat, ut qui ex gratuita Dei adoptione per Spiritum sanctum regenerantur ex mortuis in vitam, isti ad testandam hanc gratiam externa ablutione aquæ opus habeant.

Iohan. 3. 5
6. 7. &c.

Neque tamen ita præcisè baptismi necessitas à Domino vrgetur, ut qui in filios Dei adoptati gratuito promissionis eius beneficio, ex hac vita discesserint, omni facultate baptismi illis adempta, non ideo vitæ æternæ compotes efficiantur. Sed nec verba illa Christi de baptismo esse intelligenda multi ex veteribus testantur, & de sola interiori hominis regeneratione, quàm Spiritus sanctus, omnes animæ abluens sordes, efficit, Christum loqui res ipsa euincit. Non dissimilis enim hic locus illi est, qui habetur capite primo: Qui sequitur me, ille est qui baptizat in Spiritu sancto & igni. Nam sicut illic sub nomine ignis, energia Spiritus sancti omne animæ vitium excoquentis, declaratur, ita hic nomine aquæ, omnes sordes eluentis significatur. Quæ verò ex Augustino produxisti testimonia, adeò nihil tuam iuuant causam, ut magis etiam te oppugnare videantur. Non enim vim sanctificandi sacramentis Augustinus tribuit, sed à Spiritu sancto perceptam, Baptismi sacra-

Locus To
han. 3. 3. &
5. non de
Baptismo
sed de re-
nascencia
intelligē
dus.

Sacramē-
ta à fide
robur ha-
bent.

Papistæ
instar Cre-
tensium
ventres
pigri.
Tit. I, 12.

mento ex institutione Domini merito confirman-
dam docet, neque sine impietate per cōtemptum
omitti posse, quod salubriter à Domino institu-
tum creditur. Nam sicut ante diximus, nemo nisi
impie sacramenta contemnit, & qui cū potest
illa non percipit, nullam habere fidem, & Deum
arguere mendacij hoc ipso testatur facto. Frustra
ergo & solo calumniandi studio in nos detonas,
falsòque accusas, Scarga, quasi Sacramenta abo-
leamus, aut quasi fidei in Christum tribuentes sa-
lutem, idcirco vana & irrita illa esse pronuncie-
mus. Non enim per fidem Sacramenta infirman-
tur, sed omne suum robur ab illa percipiunt, vt tū
demum salutifera esse incipiant, quando Chri-
stum in eis propositum mentis oculis contem-
plandum, vera fides suscipit, hocque solo & viui-
fico alimento animam sribundam reficit. Tu ve-
rò falsum ac pestilens, impiūque dogma voca-
re non vereris, & quod totum Eucharistiae sacra-
mentum penitus euertat, cū fidem nos corporis
» Christi facere participem doceamus. Quem enim
» (inquis) fructum affert Eucharistia, si hoc sola fi-
» de habetur, quod ab ipsa expectatur? atqui ho-
mo inepte, nihil sacramentum exhibet, nisi quod
fides inquirat, nec cibum vitæ aliis subministrat,
nisi qui fidei ventriculum afferunt, vt suauiter Spi-
ritu tam salutarem escam concoquant. Sed tu de
ventre implendo carnalis homo cogitans, solām-
que corporalem escam somnians, non mirum si
cælestem à carnali non distinguas, semperque dē-
tes & ventrem pro fide ac spiritu ad sacram hanc
mensam afferas. Itaque ne fide manducationem
corporis Christi constare ostendas, sed realiter
corpus Christi in os inseri, propriēque ac realiter
manducari demonstres, illud euertendum in pri-
mis

mis tibi suscepisti, quod ex Iohanne à me productum fuerat: Vbi cum prolixè de manducatione corporis sui Christus disseruisset, fide eam constare docuit, cum dixit: Amen amen dico vobis, Iohan. 6. qui confidit in me, habet vitam æternā. Tu enim 47. verba hæc in eo apud Ioannem loco reperiri negas, nec me Christum dicentem audisse dicis, manducare corpus meum, est idem quod in me credere.

Atqui si tu legendo Breuiario, aut animæ hor- Libri Pa-
rulo, vel aliis quibusdam nugis & blasphemis pistarum
tam occupatus fuisti, vt tibi integrum illud ca- præcipui,
put perlegere non vacauerit, ne tam negligens quibus
speres alios esse futuros, aut horas tam malè adiicias
perdituros, vt non locum illum Iohannis diligen- Decreta
tius inspiciant, & cum maiore iudicio, quàm tu Gratiani,
feceris, expédant. Audi ergò quid scribat Iohan- Petrum
nes, vt non falsò me testimonium ipsius citasse Lombardum,
posthac queraris, sed somnolentiam tuam & su- Vitas patrū.
pinam in legendis sacris literis oscitantiam ac- &c.
cuses. Operemini, inquit Christus ad turbas, non Ioh. 6. 27.
cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dabit vobis. Hunc enim Pater obsignauit Deus: Dixerunt ergo ad eum. Quid faciemus vt operemur opera Dei? Respōdit Iesus, Hoc est opus Dei, vt credatis in eum quem misit ille. Et paulò post: Ego sum panis vitæ: qui venit ad me non esuriet, & qui credit in me non sitiet vnquam. Ac deinde: Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam. Ego sum panis vitæ, Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de coelo descendens, vt qui de ipso edat & non moriatur. Ego sum panis viuus, qui de coelo descendi, si quis manducauerit ex hoc

Manduca
re Chri
stum &
credere
in illum.

Ioh. ibid.
27. 38. 39.

Papistas
quidnam
exceret.

pane viuet in æternum, & panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita. Audisne Ioannem verba Christi commemorantem, quæ tu apud eum inueniri posse negas? Aut num dubitabis carnem Christi sola fide & non ore carnali percipi, quando qui manducat carnem Christi, vel qui credit in Christum, habeat vitam æternam? Promiscue enim Christus nunc manducationi carnis suæ, nunc fidei vitam æternam tribuit, vt manducare Christum, & credere in Christum, vnum idemque esse doceat. Ac propterea cum dixit, Ego sum panis vitæ, qui venit ad me non esuriat, & qui credit in me non sitiet vnquam, statim hæc verba subiicit: Sed dixi vobis, quia & vidistis me, & non creditis, vt nimirum indignos hoc cœlesti cibo, & minimè ad eum manducandum appositos esse ostendat, qui fide destituti, ad eum venire nequeunt. Vt autem aliquis veniat, & in Christum credat, in sola cœlestis sui patris gratia repositum docet: Omne, inquit, quod dat mihi Pater, ad me veniet, & eum qui venit ad me, non eiiciam foras: quia descendendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me. Hæc est autem voluntas Patris, qui misit me, vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Et paulò post, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Adhucne in tam clara & perspicua doctrinæ Christi luce cæcuties cum tuis fociis, Scarga, & variis scholæ tuæ erroribus actus, manducationem aliquam carnis Christi, quæ fidem non requirat, statues? Sed in cæca quædã vada Scholasticorû tuorû te abripuit æstus, vt neq; te ex eorû scopulis extrica-

re, nec ullam viam, quæ te ad portum salutis deducat
inuenire queas. Quare ne suum honorem ac glo-
riam Christo vendices, fidem in eum oppugnare
pergis, minimèque ad vitam æternam sufficientem
esse perhibes. Non propterea enim, inquis, sola fi-
des ad salutem obtinendam sufficit, quia Christus
dixit, qui credit in me habet vitam æternam, quā-
do & præceptorum Christi custodia adsit creden-
ti necesse est, quæ & sacramentorum usum includit:
iuxta illud, Baptizantes eos & docentes seruire o-
mnia, quæcunque præcepi vobis. Distinctè igitur,
inquis, saluator de fide quam docuit, & de corpo-
ris sui manducatione, quam in Eucharistia insti-
tuit, loquutus est, cum fidelibus & in se iam creden-
tibus Apostolis suum se corpus ad manducandum
daturum promissit: panis, inquit, quem ego dabo,
caro mea est pro mundi vita. Credebant Apostoli,
inquis, & tamen corpus Christi nec dum mandu-
cabant, promissum enim tum, in sola verò illa vl-
tima cæna exhibitum hoc fuit beneficium. Credunt,
inquis, & nunc Catechumeni, sed corpus Christi
non manducant, imò ab illius etiam aspectu in di-
uinis mysteriis arcentur. Cuius est obsecro grati-
tudinis nouum hoc & inmensum beneficium cum
fide confundere? Quid enim Christus Apostolis
se daturum reciperet, si iam hoc credentes habue-
re? An liberalitatis est dare id quod habetur, & ha-
beri semper sine nouo beneficio sola fide potest?
Hæc quidem tua sunt, Petre, verba & multa alia
subsequentia his similia, quæ non sine summo re-
petij fastidio, ut quæ crassam simul inscitiam &
meram impietatem redoleant. Magnæ enim
est ignorantix, & stuporis non ferendi, fidem in
Christum à Spiritu sancto diuellere, & in quibus
per fidem habitat Christus, à fructu sanctifica-

Christus non solum iustitia nostra, sed & sanctificationis est factus. Ergo sanctè viuendum

tionis eos excludere. Non solum enim Christum factum nobis iustitiam, sed & sanctificationem docet Apostolus, ut nemini iustitiam Christi imputari ostendat, quin simul à Spiritu sancto regeneratum, etiam fructu sanctitatis & innocentiae polle-
re statuat. Quia tamen ita semper hæc coniuncta sunt, ut nihilominus Paulus alterum ab altero distinguat, sanctificationis quidem suæ fructum fideles ita recognoscunt, ut totam interim iustitiā non in seipsis, sed in Christo ipso, qui solus peccata nostra expiauit, & obedientia sua coram Deo iustos reddidit, sollicitè inquirent,

Quousque ergo tu de tua fide informi cum tuis Sophistis nugari perges, & Christo obluetari vitā æternam fidei promittenti non desistes? Non enim fides opera bona repudiat, quæ tanquam pia mater gratissimum suum foetū recognoscit: non sacramenta contemnit, quibus tanquam gradibus ad cælum assurgit, neque tamen in operibus aut in sacramentis, sed in solo Iesu Christo filio Dei uiuentis salutem constituit. Hæc verò beatitudinis

Matth. 16. æternæ compotes reddidit Apostolos, quando Petro omnium nomine eam confitenti, non terrenū & caducum, sed immortale proposuit præmium. Tu autem fide Apostolos instruis, & spē æternæ hereditatis illis adimis, cum ante extremam illam Christi cænā, corporis Christi minime eos partici-

Apostoli statim atque crediderunt iustificati sunt quāuis nondū cœnæ participes fuissent.

pes factos fuisse confidenter asseris. Nā si verū est, quod Christus diuina sua voce testatus est, neminē habiturū vitā, qui non manducauerit carnem nec biberit sanguinē eius, profecto vitā æterna priuatos, nec ante cænā fuisse iustificatos res ipsa coarguit. At quod verè fuerint iustificati, & in filios Dei cooptati, postquā in filiū Dei credidissent, toties ipse Christus testatur: Quale est illud: Vos mūdi estis

di estis propter sermonem, quē audistis ex me. Vanissimum ergo & impium tuum commentum est, qui corporis Christi ante cēnam eos participes fuisse negas, & fidem veram in Christū alicui tribuis, quem ab esu corporis Christi arceas.

At enim, inquis, fidelibus iā & credentibus Apostolis suum se corpus ad manducandum daturū³³ promisit. cum dixit, panis, quē ego dabo, caro mea³³ est pro mundi vita, idque demū in extrema sua cē³³na pręstitit. Tu verō confidentē quandā in, corrūpendis scripturis sanctis ostentas audaciā, qui sermonem illum Christi ad Apostolos, & nō ad pręfractos ac incredulos Iudęos habitum fuisse communisceris. Illi enim cum Christo litigabāt, & carnalem corporis Christi māducationem somniātes, durum illius & absurdum esse sermonem criminabantur. Christus autem carnem suam, panem scilicet illum cęlestem & viuificum ad immolādum pro redemptione mūdi daturum se promisit, & fide ac Spiritu passioni, mortique suę communicāndum esse insinuauit, stultamque illorum opinionē de carnali corporis sui esu refutauit. Falleris ergo, totōque cęlo erras, Petre, qui tunc primum corporis Christi esum Apostolis fuisse promissum, ac deum in extrema Christi cēna exhibitum profiteris. Apostoli enim quo primum tempore Christum filium Dei viuētis agnouerunt, illique per fidem inserti sunt, iam tum corporis sanguinisque eius participes facti, in extrema demum cēna sacramētum tantę rei perceperunt, communionēque suā & coniunctionem cum Christo externo hoc ac visibili symbolo verē confirmatam senserunt.

Quod autē tu de Catechumenis dicis, illos nimirū credere perhibens, neque tamē corpus Christi māducare, imō ab aspectu etiā illius arceri asse

De Catechumenis
& quid in
Cenare
cipiant.

Catechu-
menorum
duo olim
genera.

ueras, id quidē citra omnē abs te dicitur rationē. Nam qui olim fuerunt aut nunc sunt Catechumeni, hi in duos ordines distincti, aut ex gentibus conuersi recens in Ecclesiam recipiebantur, aut ex fidelibus nati iure gratuitæ adoptionis & diuinæ promissionis per Baptismum Christo consecrābātur. Illi ergo quamdiu in primis Christianæ religionis rudimentis instituebantur, non antequam fidelibus agniti sunt, donec bene edocti, externæ confessione se credere in Christum profiterentur. Non mirum ergo, si ab aspectu etiam diuinorum mysteriorum arcerentur, qui neque ad Baptismum ante æditam fidei confessionem admittebantur. Fides ergo requirebatur in his, qui participes corporis Christi esse volebant, ut sine quo nec Christo inseri, nec sacramentis cum fructu aliquo initiari potuissent. Ita verò quod pro te adduxisti argumentum, te ipsum oppugnat, & quod fidem à communione corporis Christi imprudenter diuellis, abundè redarguit.

De Infan-
tibus fide-
lium.

Quod autem ad infantes fidelium attinet, eos gratuita Dei promissio in gremium Ecclesiæ admittit, & Christo per Baptismum insertos, in corpusque eius mysticum cooptatos à communione veri corporis eius minime excludit, quāuis per ætatem iudiciiq; defectū, nec mysterium externi ac visibilis elementi intelligere, nec commodè percipere possint. Recte itaque sentit Augustinus, qui infantes fidelium membra corporis Christi esse recognoscit, in eo tamē deceptus, quod sacramentū etiā visibiliter infantibus, postquā baptizati essent, distribui voluit. Sufficit enim illis, quod gratuita Dei electione in filios Dei adoptati, & per baptismum à Spiritu sancto regenerati certam hæreditatis spem à Domino expectant, non cum adoleuerint

uerint sacramentum corporis Christi repudiaturi, sed tanquam certo arrhabone & sigillo, fidem in dies in eis crescentem, maioráque subinde incrementa capientem, obsignaturi. Absit enim, ut immatura morte ereptos, æternæ damnationi illos adiudicemus, aut à communione corporis Christi, eò quod visibilis Sacramenti compotes esse non possent, eos repellamus.

At enim Scarga superuacaneam, ac prorsus inutilem Eucharistiæ institutionem fore pronunciat, si manducatio corporis Christi fide perficiatur, & si obtinuerit hoc dogma sacrilegáque, sicut ille vocat, sententia, faciliè impium quemuis dicturum: quid mihi cum pane & vino? quid cum consecratione mystica panis & vini? Si & in carnibus & in pomis, & in omnibus denique escis hæc mihi signa manducationis constituere, & fide sola Christi corpus manducare, ubi & quotiescunque libuerit, possum? Recte tu quidem impias istas voces homini impio tribuis, quæ nemini etiam nisi impio in mentem venire possunt, qui nec quid fides in Christum sit, nec quis Sacramentorum usus, intelligat, & vana aliqua confidentia turgat. Sed quæ Christi veræ sunt oues, verique & vnici pastoris sui Christi vocem audiunt, nunquam inter scelerata verba prorumpunt, & quod salubriter magnóque cum fructu à Domino Ecclesiæ institutum sentiunt, id cupidè amplectuntur. Nec verò quisquam, nisi scelestus, summáque audacia & impietate fretus, istam sibi usurparet licentiam, & noua Sacramenta ex pomis aut nucibus sibi constitueret, Christoque suum honorem ac diuinitatis potentiam eripere tentaret. Soli enim rerum omnium creatori istud competit Deo, ut ex profanis elementis & corruptioni obnoxiijs Sa-

“ An m̃a
“ ducatio
“ carnis
“ Christi
“ per fidẽ
“ sit inuti
“ lis, vt
“ vult Ie-
“ suita.

cramenta gratiae suae instituat, spiritusque sancti instrumenta efficiat, quibus ille caelestis & immortalis vitae spem in animis fidelium exuscitet. Quare cum & hoc Eucharistiae sacramentum tamquam certum & indubitatum coniunctionis fidelium cum Christo symbolum sit à Domino institutum, adeò non superuacaneum esse omnes fideles statuunt, ut tanto auctiorem & constantiorem unionem suam cum Christo sentiant, quanto magis ex legitimo ac frequenti Sacramenti usu fides in eis crescit & augetur.

Papanos
fidei au-
gmenta
non postu-
lare.

Sed non miror ego nulla te fidei incrementa postulare, quando sine ullo Spiritus sancti adiumento haberi eam posse existimes: nec vero Christum ea sola percipi, sed ab ipsis exhiberi Sacramentis carnaliter ore percipiendum absque ulla fide imaginariis. Ita verò omnes quicumque os afferunt, quamvis impij ac scelesti omnique fide vacui, corporis Christi secundum doctrinam vestram participes esse possunt, cibumque illum in solam vitae aeternae acquisitionem propositum, aeternae damnationis instrumentum agnoscere coguntur. Sed procul absit à mente piorum omnium sacrilega ista opinio, ut quouis alio instrumento praeter fidem corpori Christi communicari posse iudicent, & qui compotes Christi facti sunt, ut eos domicilium Sathanæ, & non potius templum Dei viventis esse statuunt. Qui enim credit in Christum, & qui manducat carnem & bibit sanguinem Christi, habet vitam aeternam, ut nec sine fide manducare quisquam Christum valeat, nec qui manducat, aeternae damnationi subiacere possit. Haec verò cum ore ipsius Christi, qui solus est veritas, prolata audimus, num tibi contrarium dicenti, & vana quadam garrulitate perstrependi fidem habebimus

bebimus? Tu enim summa quædam & noua beneficia per Eucharistiam conferri dicis, quæ haberi per fidem non possunt: Et quemadmodum sine baptismo renasci, ita sine Eucharistia corpus Christi manducari non posse loqueris. Sicut enim, inquis, non fides, sed Baptismus est regenerationis vterus, ita non fides sed Eucharistia manducationis corporis Christi est mensa & officina quædam, ad hoc ipsum à Domino instituta, ut in ea non extra eam diuinus iste cibus sumatur.

Scargæ de
lilentis pa
radoxa.

Refutatio

Audio quidem, Scarga, multa te deblaterare, & noua quædam axiomata proponere, sed quia nullo certo nituntur fundamento, & tanquam inanes soni in aerem sparguntur, pro nugacibus fabulis cuncta hæc reputo. Quæ enim, obsecro, tu maiora nobis beneficia, quæ excellentiora dona commemorabis præ his, in quorum possessionem nos fides inducit, & quarum certitudinem spiritus sanctus solus veræ fidei Architectus in cordibus nostris obsignat? Nos quidem, testâte Apostolo Christus Ephes. 3.
17. scitum habitare per fidem in cordibus nostris constanter credimus, & cum Christo simul donari nobis sapientiam, iustitiam, sanctificationem, vitamque æternam infallibiliter asserimus: tu autem quæ sublimiora istis agnoscis beneficia, & quæ per Sacramenta sine fide conferantur, velim commemorare. Sed quia nihil habes quod recenseas, satis te solo pollicitorum munere perfunctum putasti, cum quod donares non habuisti. Ego verò fraudem subesse pollicitis tuis denuncio, & pro salutari cibo toxicum te propinare incautis omnes admonitos esse volo. Nam qui sine fide ad Sacramenta accedunt, & pietate vacui à spirituque sancto non regeneriti, in eis salutem venantur, isti sacramenta Domini instituta indignè profanant, & testimo-

Papanorū
sacramēta
certa vena
na.

1. Corint. 11.27.38. *nia diuinæ contra se iræ vsurpant. Longè ergo aliter quàm tu Diuus admonet Apostolus, vt probet seipsum homo, & sic de illo pane edat, & de calice bibat: Nam qui indignè manducauerit, iudicium sibi manducat & bibit. Baptismus verò ab hypocritis perceptus, & externā pietatis laruam, sine vera ac sincera in Christum fide ostentantibus, adeò nil prodest, vt Simon ille Magus tamen baptizatus, nequitiae tamen & impietatis à Petro fuerit accusatus, quia cor eius rectum non esset coram Deo. Ostende ergo quæ te scriptura docuit, non fidem sed Baptismum regenerationis esse vterum: non fidem sed Eucharistiam manducationis corporis Christi esse officinam. Vt quid enim quæ fidei seruiunt, & illi amplificanda instituta sunt, tu à fide auellis, & quæ perpetuo nexu coniuncta esse oportet, distrahis ac laceras? Perinde enim agis, ac si animam à corpore separes, & nihilominus ipsum corpus viuere per se prædices.*

Sacramen-
ta cur à ve-
teribus
verba visi-
bilia dicā-
tur. *Sacramenta enim à veteribus non alia ratione verba visibilia dicta sunt, nisi quod promissionem gratiae quasi oculis spectandam proponunt, vt fides de certitudine beneficii Dei confirmata, tanto maius robur capiat, & minimè fluctuans in promissionem Dei tutò recumbat.*

Scarga Pa-
trum ad-
uersarius.

Tu autem vt cum patribus antiquis pugnare te ostendas, longè melius & fructuosius prædicatione verbi Dei, quàm per muta elementa excitari & exerceri fidem prædicas: hunc nimirum honorem Sacramentis tribuens, vt verba esse visibilia cum sancta illa vetustate agnoscere nolis, sed muta elementa voces. Ac rectè tu quidem, qui de tuis non de Christi Sacramentis verba facis. Vestra enim sacramenta adeò sunt muta, vt verius ranas Seriphias omni voce carentes illa dicere possis, quàm

quàm sacra Domini instituta, quæ cum verbo Domini, & clara promissionis voce ita sunt semper coniuncta, ut nihil oculis fidelium exhibeant, quod non auribus simul insonent, ac pectoribus instillent. Nos ergo non inferiori ordine, quàm verbum Dei est, illa reputamus, quando redemptori & saluatori nostro ita consulere imbecillitati nostræ visum est, ut redemptionis per eum factæ beneficium non tantum in verbo nudo nobis offerret, sed sacramenta etiam promissioni suæ diuinæ tanquam sigilla apponeret. Et quia vnicus est redemptionis nostræ thesaurus, nimirum solus Christus Iesus, ipsum tam in verbo oblatum, quàm in Sacramentis exhibitum vna semper fide, nec alio quouis instrumento recipimus, sanctissimoque eius corpori, ut iustitiam ex eo & sanctificationem hauriamus, nos commisceri credimus. Nec verò quia in verbo oblatus, verè ad iustificationem nostri Christus recipitur, ideo Sacramenta, ut tu falso putas, superflua & non necessaria sunt iudicanda, quando gratia Dei tanto illustrior apparet, & in certiore æternæ hæreditatis spem animos fidelium inducit, quantò pluribus notis & certis rerum documentis eam Dominus testatam nobis efficit.

Sacramen-
ta eodem
loco quo
Dei ver-
bum ha-
benda.

Sed tibi non videtur liberalitatis esse dare quod habetur, & haberi semper sine nouo beneficio sola fide potest. Tu verò Christum, quæ tua est audacia, accusa, ac reprehende, qui te nullo videtur afficere beneficio, liberalitatēque suam in te declarare, ubi tu nullam agnoscis, nec quicquam prætereā accedere ad cumulum iudicas. At nos tamen non nouum, maximum tamen agnoscimus illius in hoc Sacramento beneficium, & nullas vnquam satis dignas pro tam eximia bonitate

possumus illi agere gratias, qui quod semel in nobis salutis inchoauit opus, id ad extremum persequitur, & qui fidem vacillantem, ac variis sathanæ tentationibus concussam, ita corroborat & confirmat, ut eam tandem opprimi non sinat, superioremque omnibus nequissimi illius hostis consiliis efficiat. Sic enim in communionem corporis sui sancti semel nos admisit, sicque se participandum Christus nobis tradidit, ut nisi perenni suo nobis adesset auxilio, facile tanto nos sathanæ priuare posset thesauro. Non ergo tam securè, quod tu facis, de fide gloriamur, ut non multis subinde adiumentis à Domino opus habeamus, & perpetuò vocem illam ingeminantes ad ipsum clamemus: credimus Domine, sed tu adauge fidem

Pro fidei
incremento
orandum.
Luc. 17. 5.

nostram. Ita verò Sacramenta non superuacanea, sed necessaria & salutaria fidei nostræ adiumenta sentimus, & pro columnis ac fuleris quibusdam fidem sustentantibus meritò reputamus, ne illa tot sathanæ insidiis & fraudibus impetita corruat, egentēque ac nudos & omni iustitia spoliatos relinquat. Ac propterea sacramentum Eucharistiæ, non noui alicuius beneficii causa, cuius nos Baptismus participes non redderet, usurpamus, sed corpori Christi semel insertos, & sanguine eius ab omni peccato emundatos altero symbolo testamur, fidemque cordibus nostris à Spiritu sancto semel inditam, hoc alimento viuifico subinde reficimus.

Idem Christus in Baptismo & Eucharistia.

Ita verò non alium in Baptismo, alium in Eucharistia, sed vnum, eundemque Christum in utroque Sacramento percipimus, nisi quod diuersis symbolis & alio ritu, sic ferente Domini instituto, salutem ab vno capite Christo in omnia corporis eius membra defluentem, obfirmamus: Ac pro

propterea non superuacaneum alterum symbo-
lum, quando sic placuit Domino, fidei & salutis no-
stræ consulere, reputamus. Nam si superfluum Refutatio
argumēti
Scargani
validissi-
ma.
ideo existimes, quod vnus, eiusdēque corporis
Christi, cuius in Baptismo compotes facti sumus,
nos participes reddat, tanto magis superfluam &
minus necessariam crebram Eucharistiæ vsurpa-
tionem iudicabis, cum vnum semper corpus Chri-
sti nec multiplex manducandum, vnum semper
sanguinem bibendum fidelibus offerat. At si ne-
gare non possis creberrimum Eucharistiæ vsum
maximè esse necessarium, cum tamē semper vnum
manducandum proponat Christum, noli futiliter
& ineptè argumentari, Eucharistiam superuaca-
neam futuram, si non alio quàm quod percipimus
in Baptismo, nos afficiat beneficio. Quare quas
hic ex triuio similitudines adducis, & ineptè rhe-
toricaris, vt magnum discrimē ratione doni, quod
nobis impertit Dominus, inter Baptismum & Eu-
charistiam constituas, ego ne responsione quidem
dignas iudico. Vanitatem enim & meras nugas
cuncta hæc redolent, quæ nullo scripturarum testi-
monio comprobantur, sed temerè ab hominibus
excogitata in medium proferuntur. Vt quid e-
nim attinet frustra tempus perdere, & in singulis
tuis argutiis recensendis & confutandis immora-
ri, quando præcipuis tuis argumentis labefactatis
omnes cauillationum inanes bullæ vtrò eua-
nescunt?

Vnde non possum satis demirari Francisci cu-
iusdam Turriani, ex eadem societate tua Iesuitica Franciscus
Turrianus
Iesuiticus
monach⁹.
Monachi, summam quandam importunitatem,
qui toties me victum abs te clamat, & ad apho-
niam compulsus gloriatur, quoties non omnia
tua attingo, & ex superioribus non obscure refu-

tata, silentio prætereo. Ille enim franciscus librorum in Italia usque edito me acriter impugnat, & cum viribus tuis forsitan diffideret, quamvis victoriam tibi tribuit, ipse pro te in arenam descendit, & nescio quem terrorem procul mihi ostentat. Ego vero gratulor libellum hunc eius, dum hæc ad te scribo, opportunè in manus meas pervenisse, ut quam nihil in eo sit præsidij, qui acrem quandam tibi se profitetur defensorem, omnes sani nec penitus à veritate averti cognoscant. Dabo enim operam, auxilium ab eo implorans, cuius veritatem, reddente mihi testimonium conscientia mea, tuendam suscepi, ut vana falsaque omnia, quæ scribitis ambo, esse appareant. Neque enim in tennes ingenij mei respicio vires, non exilem meam ac pene nullam intueor doctrinam, sed in eum unum totam mentem desigo, qui pro veritate sua pugnantibus daturum se eos promissit, idque tam multis argumentis omni tempore luculentè comprobavit. Sit sanè Turrianus vir doctissimus: sit magna rerum omnium, & linguarum cognitione instructus, sicuti videri vult, qui toties in scitiam, linguæque & Latinæ & Græcæ imperitiam mihi obicit, sed quia quod stultum Dei est, omni hominum sapientia prudentius est, adeò causa mea non diffido, ut in hac stultitia me omnino superiorem futurum certò mihi pollicear. Est tamen quod gratias agam Deo, me non ita penitus in lingua Latina barbarum fuisse, quin Turrianus ea quæ scripsi intelligere potuerit, cum ego econtra, ut ingenuè fatear, non omnia scriptoris huius disertissimi sim assequutus. Ita enim perplexè aliquando scribit, & rem involuit, ut satis attentus etiam, non semper quæ sit eius mens & consilium deprehendere queat. Sed non culpa fortassis ipsius, verum

Matt. 10.
19.

Turrianus
qualis scrip-
tor.

verum typographi vitio tam hiulea existit oratio, qui ut similes habeant labra lactucas, tot ferè mēdis & erratis, quod autor mendaciis librum suum conspersit. Parum enim erat grauissimo huic scriptori vanissimum hoc trās substantiationis figmentum astruere, nisi me præterea calūniis oneraret, & falso mihi hæc, si quibus omnes mei sensus abhorrent, tribueret.

Scripteram ego non obscure ita duas naturas in Christo secundū scripturas, & perpetuum Catholicæ Ecclesiæ consensum me agnoscere, ut vnione hypostatica sint vnitæ, neque tamen confusæ aut inuicem permutatæ. Sed quia dum Cypriani quamdam sententiam contra me productam repeto, & ea verba usurpo (sicut in persona Christi sola humanitas videbatur, diuinitate inuisibili & verè tamen illi assistente) ille hæc in calumniam rapit & ex vocabulo assistentiæ me in heresim Pauli Samaritani, & Theodori Mopsuestiensis prolapsum fingit, quasi nimirum duas ego naturas sola habitudine beneplaciti & dignitatis in Christo coagmentatas, & non vnione hypostatica unitas assererem. Ego verò non alio sensu illud vocabulum usurpaueram, nisi quod humanitati visibili diuinitatem inuisibilem verè assistentem scribens, conjunctionem illam firmam & indissolubilem duarum naturarum in vna persona Christi intellexerim. Quare si candidè ac syncerè Turrianus agere vellet, nō debebat in verbo minus propriè à me dicto insidias struere, & cōtra mentē ac sententiam meā, quā bene ex scripto meo perspectā habebat, me perniciosi ac pestilētis erroris insimulare. Sed hæc ars, & vtitur quoddā stratagema hostium veritatis semper fuit, ut hominē in sermone capere studeant, cui nullū verum crimē obicere possunt.

Turrianus
hæreseos
Samaritanæ
Vocatur
lanum in-
simulat.

Turrianus ex e-
quite Mi-
nistrū Ec-
clesiasticū
facit.

Stanislaus
Sudrouij
Vilnensis
Ecclesiæ
Pastoris
laus.

Ab eadem autem mentiendi licentia, Turrianus meus me Ministrum (nimirū Ecclesiasticum) illustrissimi viri Nicolai Radiuili Palatini Vilnensis ac deceptorem vocat, cuius cum nunquam Minister Ecclesiasticus fuerim, ne deceptor quidem esse potuerim. Ego enim ferè à puero in aula Principis huius educatus, ac ciuilibus negotiis semper occupatus, ad ministerium docendi verbi Dei, ut tanto oneri impar, nunquam vocatus fui, & nunc rem familiarem procurans, vocationique meæ seruiens, quam equestris ordo in gente nostra requirit, docendi manus non mihi usurpo. Habet enim Palatinus Vilnensis, habet Vilna, habet Lithuania suos ministros, quos cum tu deceptores voces, illi veritatis Euangelicæ fidelissimi præcones, & in plantanda vinea Domini fortes operarij, te Turriane mendacij, tuosque socios palam coarguunt. Vnus verò Stanislaus Sudrouius Ecclesiæ Vilnensis Minister, tam excellentis doctrinæ Euangelicæ, pietatisque laudem in hac gente assequutus est, ut quæ summo conatu Sathan per tuos socios ædificat, ille virtute ac potètia spiritus diuini suffultus cuncta demoliatur. Non enim ex pestilentibus Scholæ tuæ magistris, non ex quæstionum curiosarum immundo pelago, non ex sordidis sermonibus discipuli de tempore, & inquinatissimis Possillariorum lacunis, turbidas falsæ doctrinæ feces haurit, sed ex limpidissimo verbi Dei fonte dulcissimis guttis aquæ salientis in vitam æternam populum Christi perfundit.

Hos ergo viros & singulari vitæ innocentia ac pietate præditos, & in vinea Domini perpetuò laborantes, æstumque diei patienter tolerantes, ne quæso vos Iesuitæ, omnis laboris expertes, turpi-
que otio disfluentes, & gratis alienum panem tan-
quam

quam mures deuorantes, maledictis vestris incessite, neque tam proteruè virus acerbitalis vestræ in homines immerentes effundite. Nam illud quidem omnem superat audaciam humanam & impietatem, Turriane, iudicium sibi Dei vindicare, & qui ex hac vita foeliciter excefferunt, illos orco & æternæ damnationi adiudicare. Sic enim tu de sanctissimis illis viris, excellenti doctrina, insigni pietate, singularique vitæ integritate omnem inuidiam facilè superantibus, de Caluino nimirum, Zuinglio, & Petro Martyre iudicium tuum fers, vt eos iam ardere in inferno pronunciare non extimescas. Quid tu omnipotenti Deo, homo audacissime, reliquum fecisti. Quid vnico illi & supremo omnium iudici reseruasti? qui tibi istam potestatem in seruos Domini, cui soli illi stant aut cadūt, iudicium vsurpare non erubuisti? Nos verò qui infinitam Dei misericordiam in hominibus ab extremo exitio in vitam reuocatis, contemplamur, qui summam eius benignitatem in recipiendis peccatoribus intuemur, ferre condemnationis in aliquem formulam nobis minimè permittimus. De illis autè, qui in perpetuis laboribus & ærumnis, promouètes gloriam Dei, vitam traduxerunt, qui omni fastu huius mundi spreto, omnique luxu & otio reiecto, totos se studio pietatis ac innocentie dederunt, certam spem concipimus, quòd æternæ quietis & felicitatis gaudio securi perfruantur, absterſaque omni lachryma ab oculis eorum, perpetuò triumphent. Ne in eos igitur tam duram exerce, Turriane, censuram, sed corruptissimos potius vniuersi cleri tui inspicere mores, & si potes, castiga, in melioremque frugem istos Sybaritas & delicatos Alcinoos reuoca. Ac in primis regalem illam Iouis tui sedem Romā, scortationū

Turrianus Christi iudicis partes im pie capit.

Roma
iuxta Ba-
pistam
Mantua-
num scot-
tationum
mater.

Omnibus
Papistis re-
formatio-
nem Ro-
manæ Ec-
clesiæ op-
tantibus
soli Iesui-
tæ aduer-
santur.

matrem cum Baptista Mantuano accusa, quæ præ-
fligato omni pudore, facta est tota lupanar, reli-
quasque omnes Italicas vrbes tam venenato affla-
tu infecit, vt Sodoma iam & Gomorrha minus præ-
illis peccasse videatur. Sed hæc frustra forsitan que-
rimur, vósque frustra ad aliquem pietatis & veræ
religionis suscipiendam curam adhortamur, quā-
do id vestrum postulat institutum, vt quæ omnes
hactenus errata in Ecclesia deplorauerint, & se-
riam reformationem communi voce postulauerint, vos homines ingeniosi, & præclari magistri
Loioliæ insignes discipuli, nullam reformationem
requiratis, sanctæque ac decenter totam Hierar-
chiam & religionem in Ecclesia Romana consti-
tutam clamitetis. Quare omni spe poenitentiae
vestræ nobis adempta, vos iudicio Dei relinqui-
mus, & hunc solum vt discernat causam suam, &
indubitatum veritati suæ præstet testimonium,
vobis iudicem serimus.

Verum vt ad propositum redeam, cum superius
satis perspicue demonstrasse videar, ita nos per
fidem cum Christo coniungi, & per baptismum
vniri, vt iustificationis & sanctificationis nostræ
fructum ex eo in nobis habitante, & spiritu san-
cto suo vegetante semper percipiamus: nec tum
demum corpori & sanguini illius communice-
mus, quando sacramenti Eucharistiæ participes
efficimur, ipsum etiam audi Augustinum, qui toti-
dem verbis eam tuetur sententiam. Nulli est (in-
quit) aliquatenus ambigendum, tunc vnum quem-
que fidelium corporis, sanguinisque dominici parti-
cipem fieri, quando in Baptismate membrum Chri-
sti efficitur, nec alienari ab illius panis, calicisque
consortio, etiamsi antequam panem illum comedat,
& calicem bibat, de hoc seculo in unitate corporis
Chri-

Augusti-
nus ad in-
fantes ad
altare.

Christi constitutus abscedat. Ostende obsecro, Petre, quomodo tua paradoxa cum hac Augustini sententia conciliabis: aut num etiam Augustinum pro te facere, & nobiscum pugnare clamitabis? Tu enim nimis temerè ac futiliter, in hanc erumpis vocem: Sine Eucharistiæ Sacramento nullo prorsus modo, verum & re præsens Christi corpus, quod illa tantum continet atque exhibet, à quoquam manducari posse. Atqui Augustinus diuersum docet, & omnes fideles in baptismo corporis & sanguinis Christi participes fieri asserit: Tuum ergo paradoxon tanquam absurdum reii-
cimus, & diuo Augustino cum scripturis sanctis consonanti credimus. Nec tu adeò diuersis & repugnâtibus inter se sententiis vnum & eundem sensum vnquam affinges, nisi fortassis vnâ in alteram, quæ vestra est audacia, transubstanties, & sic Augustinum pro te stare ostendas.

Scarga cū
Augusti-
no ex dia-
metro pu-
gnat.

At verò, siquid mentis haberes, nec paradoxis scholæ tuæ dementatus esses, vel ex hoc Augustini loco commodè discere poterās, quæ manducandi corporis Christi sit ratio, & quàm nihil attineat externa elementa in ipsum reale corpus & sanguinem permutari, vt sic demum oris instru-
mento corpus Christi percipiatur, & carnaliter cum corporibus nostris, secundum opinionem vestram permisceatur. Si enim omnes fideles etiã
tum cū baptizantur participes veri corporis & sanguinis Christi efficiuntur, cū tamen nihil ore manducant, profectò mens sola & anima fidelis à Spiritu sancto regenerata, corpori & sanguini Christi cōmunicat, & in ipsis etiam externis symbolis seipsam hoc cibo viuifico, non ventrem o-
ginat. Procul igitur absit à mentibus piorum o-
mniū carnalis hæc & crassa opinio, quæ non so-

In Baptis-
mo nil o-
re perci-
piamus, ve-
re tamen
corporis
& sangui-
nis Chri-
sti partici-
pes reddi-
mur.
1. Cor. 12.

lum corpus Christi cum corporibus nostris corporaliter miscet, sed in elementa etiam corruptibilia, aut accidentia terrenae substantiae visibili includit, ut non aliter percipi posse corpus Christi nisi ore & sub visibilibus speciebus comprehensum iudicet. Neque enim Christus in panem descendit, neque corpus suum naturaliter cum corruptibilibus elementis conglutinat, omnis iam corruptionis expers, sed regnans in caelo nos ad se per sacramenta, tanquam per scalas euehit, & per fidem ac Spiritum sanctum suum se nobis participandum, ad eiusdem immortalis gloriae & caelestis patriae communionem tradit: Non sine ergo causa toties Augustinus fidem non ventrem requirit, & ad manducandum carnem Christi non dentes sed cor afferre iubet.

Nec est quod excipias illum de spirituali manducatione corporis Christi loqui, quae fidem requirit, non autem de sacramentali, quam diuersam à spirituali eum agnoscere dicis. Nam etsi duplicem manducationem corporis Christi statuit, quod neque nos diffitemur, ita tamen sacramentalem & externam oris manducationem usurpandam docet, ut necessario spirituales copulandam cum illa ostendat. Sacramentalis enim manducatio in hunc finem à Domino est instituta, ut quam verè symbola visibilia corporis instrumentis attinguntur, & ore in alimentum carnis percipiuntur, ita verè verum Christi corpus, verumque eius sanguinem fide & spiritu in alimentum caelestis vitae percipi ostendat. Nunquam ergo externa illa & sacramentalis signorum manducatio à fidelibus perficitur, quin intrinseca & spiritualis rei ipsius significatæ semper coniungatur. Nuda autè & simplex symbolorum manducatio, quæ ab infidelibus

Externæ
symbolo-
rum parti-
cipationi
internæ
rei ipsius
necessa-
riò adiu-
genda.

delibus & Spiritu sancto carentibus vsurpatur, nunquā hoc efficit, vt corporis ipsius & sanguinis Christi participes faciat, cibūque solis filiis Dei propriū, impiis ac incredulis tribuat. Sicut ergo Sacramenti nomen non dupliciter à veteribus vsurpatur, vt aliquādo pro solo externo signo accipitur, & sic sacramentū à re sacramenti discernatur, aliquando autē pro re terrena simul & cēlesti, prout Irenæus Sacramentū ex duabus rebus constare dixit, ita nimirū sacramentalē manducationē duplicē meritō dicimus, vnā quidē externam, qua sola signa ab incredulis percipiuntur. Alterā verò, qua simul cum signis & rerū ipsarū significatū soli fideles participes fiunt, & sic non vnā tantū partē sed integrum sacramentū percipiūt.

Inde verò non obscurè cognoscere licet, quo dicendi modo sæpē Augustinus ab incredulis etiā corpus Christi manducari perhibet, per Metonymiam scilicet sacramentalē, qua nimirū corporis Christi sacramentū, hoc est externū signum, nomē ipsius rei accipit, & pro visibili elemento vsurpatur. Ita verò multoties à veteribus corpus Christi in terram cadere, à muribus arrodi & in cineres cōuerti dicitur, quod tamen non corpori Christi, sed externis competere symbolis omnes sani percipiunt. Nam dum sacramentum pro vna tantum externa & visibili parte Augustinus vsurpat, propter similitudinem quandam, quam cum re ipsa signata habet, nomen illius accipere tradit, vt nimirum corpus Christi dicatur quòd sacramentum sit corporis & sanguinis, & fides quod sit sacramentum fidei. Quæ quidem Turrianus cum Scarga suo, quem tuendum suscepit, dum non perpendit, & incogitanter ac stolidè, quæ meritō distinguenda erant, confundit, transsubstan-

Irenæus
contra hæ-
reses. li. b.
4. cap. 34.

Infideles
quomo-
do corpo-
re Christi
vescātur.

Iesuiticū
dogma
quāta ab
fūrda gi-
gnat.

Scarga e-
tiam ab
impiis
Christum
manduca-
ri conten-
dit.

tionemque suam perpetuò somniat, sit ut cum
summa corporis Christi contumelia, ipsum reue-
ra & ab impiis, & à muribus manducari perhibe-
at. Atqui ut nihil se habere commune cum ipsa
veritate, & dissentire ab orthodoxa veterum sen-
tentia ostendant, aliter & sacramentalem & spi-
ritualem manducationem definiunt, ac diuisionem
spiritualis manducationis ridiculam statu-
entes, ipsi sibi prorsus satisfacere nequeunt. Nam
quam nos duplicem sacramentalem manducatio-
nem cum veteribus recognoscimus, ut vnā in-
fidelibus competentem, alteram solis fidelibus
propriam & cum spiritali semper coniunctam
profiteamur: Scarga vnā & simplicem esse asse-
rit, eamque tam bonisquā malis communem sta-
tuit: in qua nimirum sub accidentibus panis & vi-
ni ipsum reale corpus Christi ore manducandum
utriusque suscipiunt. Spiritualem verò manduca-
tionem, quam nos vnā & simplicem ponimus,
ille rursus discerpit, & duas eius species, præter o-
mnem rationē constituit. Vnā enim prorsus tro-
picā & figuratā agnoscit, quæ ad Coenæ Do-
mini institutum non spectat, nihilque cum Eucha-
ristia habet commune, per quam nimirum, ut lo-
quitur ille, anima manducare & bibere, reficique
dicitur, quādo aliquo dono cælesti ex Christi me-
rito, corporēque & sanguine promanante fruitur.
Ioh. 7. 37. Huic verò seruire illa saluatoris nostri dicta affir-
mat, Si quis sitit, veniat ad me & bibat, qui credit
in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius
fluent aquæ viuæ. Et illud: qui venit ad me non
esuriat, & qui credit in me non sitiet. Eodem &
illud Augustini spectare docet: Qui credit in eū,
manducat eum. Alteram autem manducationem
spiritualem Scarga perhibet esse, quæ licet extra
sacra-

sacramentum sit, tota tamen ad Eucharistiam refertur, quando videlicet anima moribunda & famelica ad mensam sibi à Domino propositam ardenti desiderio accelerat, ut in Eucharistia verum corpus Christi edat, & sanguinem bibat, sed necessitate aliqua vel casu à sacramenti usu exclusa, fructum tamen sacramentalis manducationis consequitur, quamvis non tam ampla dona percipit, qui se hoc spirituali usu reficit, atque ille, qui sacramentalem etiam & realem Christi corporis manducationem adiunxit. De qua quidem manducationis specie Augustinum loquentem adducit: Quid paras, inquit, dentem & ventrem, crede & manducaſti. Sacramentalem porro corporis Christi manducationem bonis ac malis communem, & à Christo in Eucharistia institutam, illa sententia Augustini Scarga communit, & de hac illum dicere perhibet. Carnem Christi & sanguinem, inquit, non edamus tantum in sacramento, sed usque ad spiritus participationem.

Ego verò æquum lectorem vehementer obsecro ac obtestor, ut in hæc omnia quæ à Scarga dicuntur, penitus animum intendat, & diligenter singula expendens, ac mutuo conferens, quomodo hæc inuicem conueniant, sibi que correspondeant, examinet. Ita enim per miras ambages hic scriptor volutatur, & perplexè ac confusè cuncta tradit, & inuicem pugnantia, sibi que contradictoria miscet, ut cum ipse sibi non satisfecerit, saltem aures lectorum inani verborum strepitu implere voluisse videatur. Nam quod ad primam illam spiritualis manducationis speciem, quam posuit, attinet, rectè quidem tropicam & figuratam agnoscit, quando propriè & consueto ac naturali edendi modo corpus Christi sine facinore ac fla-

Refutatio Iesuiticæ hæreseos.

Scarganus stylus quam sit elegans.

Spiritua-
lis carnis
Christi
manduca-
tio sola
requiren-
da.

gitio, secundum Augustinum, manducari nequit. Quod autem nihil eam cum sacramento Eucharistiae commune habere statuat, aut alio modo quam spiritualiter & per fidem corpus Christi manducari perhibeat, in eo turpiter fallitur, totòque cælo errat. Neque enim aliam vnquam aut diuersam de manducatione carnis suæ Christus concionem habuit, præter hanc Iohannis, cap. 6. quam rectè Scarga, spiritualem nobiscum recognoscit. Et quia hæc panis illius cælestis ac viuifici Christi, & vitæ æternæ, teste eodem Christo, nos participes facit, proinde nullam aliam requirimus, neque necessariam esse iudicamus. Ostendat ergo nobis Scarga, aut maiora quædam & augustiora cælestia dona, præter ipsius Christi & vitæ æternæ possessionem, aut si ostendere nequit, ne aliam nobis manducationem obtrudat, & spirituali perfectiorem frustra somniet. Nec verò Scarga tam hebes & incogitans fuit, quin necessariò ista consequi perspiceret: cautè ergo dissimulat, nec in apertum proferre, quæ meritò dicenda erant, audet: ac titubanter, vbi lubricum maximè vidit locum, progreditur. Pro Christo enim summo & incomparabili cælesti illo thesauro qui spiritualiter manducatur, & per fidem in finem ac penetralia cordis recipitur, ille donum nescio quod cæleste ex Christi merito, corporeque & sanguine Christi promanans imaginatur, illòque vesci ac potari animam asserit. At quodnam istud obsecro donum est, quod ex corpore & sanguine Christi profluat, & quod animam manducet & bibat? Tu verò cum taces, Christus ipse pro te loquitur, & apertè nos docet, dicens: Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Do-
num

num ergo cæleste vita est æterna, & corpore & sanguine Christi profluens, quam nemo cōsequitur, nisi prius corpore & sanguine Christi vescatur, atque sic demum iusticiæ & sanctitati eius, quæ vitæ æternæ comitem habent, particeps efficiatur. Nō donis igitur, vt tu falsò putas, ex corpore & sanguine Christi promanantis, sed corpore ipso & sanguine Christi anima fidelis vescitur, vt deinde donorum omnium cælestium compos efficiatur. Neque enim donis ac beneficiis spiritualibus absque ipso Christo quisquā afficitur, nec qui Christum possidet, & per fidem in se habitantem complectitur, omnibus donis cælestibus destituitur. Quare cum spiritualiter & per fidem manducatus Christus, omnium simul donorum cælestium, vitæque æternæ nos participes faciat, ne Scarga excellentiorem aliam māducationem frustra requirat, aut aliam quandam in sacramento diuinitus instituto nobis exhiberi, & non hanc vnicam ac spirituales visibilibus symbolis obsignari comminiscatur. Nihil enim aliud sacra Domini Cæna est, quàm certa & cōspicua promissionis eius, quæ apud Iohannem habetur, testificatio, quòd nimirum Christus sit panis vitæ, qui è cælo descendit, & qui corpus suum in mortem ita exposuit, vt nos quotidie in spirituales animæ vitam illo vescamur, ac fide illius participes efficiamur; & quod externa signa nobis re præsentant, id verè intus Dominum complere per spiritum sanctum suum credamus.

Ac proinde Augustinus hanc spirituales corporis Christi manducationem, quam nobis Christus apud Iohannem commendauit, à fidelibus requirit, dum externo vtuntur sacramento, si modò vitæ participes esse velint: rātum abest, vt nihil illa cum sacra Domini Cæna, quòd nimis impruden-

Donum
cæleste est
vita æterna.
loh. 9.54.

Cæna Domini
quid sit.

ter & in cogitanter effutit, Scarga, commune habere debeat. Sic enim de verbis Apostoli, sermone & inter cetera loquitur: *Manduca vitam, bibe vitam, habebis vitam, integra est vita. Tunc autem hoc erit, id est vita unicuique erit corpus & sanguis Christi, si quod in sacramento visibiliter sumitur, in ipsa virtute spiritualiter manducetur, spiritualiter bibatur. Audiuimus enim Dominum dicentem: Spiritus est qui uiuificat, caro non prodest quicquam. Verba quæ loquutus sum spiritus & vita sunt.* Audisne

Augustini
sententia
Scargæ
contraria.

Scarga v-
nam &
eamdem
Christi
corporis
manduca-
tionem in-
res discer-
pit. ¶

Scarga putida tua commenta Augustinum aperte refellentem, & non diuersas manducationes corporis Christi ac dignitate se inuicem superantes: sed saltem vnicam, quæ spiritu constat, manifeste statuentem? Quæ ergo Augustini testimonia abs te citata sunt ad triplicem manducationem demonstrandam, hæc ad spiritualem omnia referuntur, & de vna eademque re cuncta ab Augustino proferruntur. Vide enim obsecro, ac te ipsum sincerum iudicem adhibe, vtrum hæc Augustini dicta sint diuersa, ac non potius vnum eundemque sensum habentia. Primus à te producit locus in Iohannem, tractatu 25. *Qui credit in eum, inquit, manducat eum.* Hanc verò tu sententiam producis, vt ostendas Augustinum de spirituali manducatione loqui, quæ prorsus sit tropica & figurata. Alteram autem citas sententiam eiusdem Augustini: *Quid paras, inquit, dentem ventrem, crede & manducasti,* vt scilicet illam alteram manducationem statuas qua homo feruenti quidem desiderio manducandi corporis Christi in sacramento tangitur, sed facultate fruendi priuatur. At verò qui vel micam sanæ mentis habet, non de rebus diuersis, sed de re prorsus eadem Augustinum verba facere iudicabit. Vtrobique enim fidem requirit, & quod mā-
ducatio

ducatio hæc non naturalibus ad cibum capiendū
 perficiatur instrumentis, sed fide & spiritu pera-
 gatur, clarissimè demonstrat. Illud verò quod af-
 fers, manifesta contradictione & repugnantia nō
 vacat, cum dicis eum, qui se spirituali esu in voto
 & desiderio sacramenti refecit, fructum realis mā-
 ducationis acquirere, nō tamē tā ampla dona cō-
 sequi, atque illum, qui sacramentalem etiam &
 realem Christi corporis māducationem adiunxit.
 Nam quis alius fructus manducationis corporis
 Christi est, nisi gratuita iustitiæ eius imputatio ac
 sanctificatio, & certa vitæ æternæ hæreditas? Qui
 ergo ista consequutus est, nullum amplius donum
 desiderat, quando ne maius quidem ullum esse
 queat. Ita verò alia quævis, quam tu quidem fin-
 gis, præter unicam spirituales manducatio, ut ni-
 hil maius & sublimius affert, sic neque necessaria
 esse deprehenditur. Si enim hæc sacramentalis, quæ
 ore ac dente perficitur, amplioribus quibusdam
 donis ac beneficiis hominem afficeret, non uti-
 que Augustinus à parando ventre & dente de-
 terreret, sed tanto magis ad acuendos dentes ho-
 minem adhortaretur. Sed quia sacramentalis mā-
 ducatio, quæ fit ore, ita demum efficax est, si spiri-
 tus & fides participet corpori & sanguini Christi,
 ideo ne ventrem & dentem præparemus, quæ so-
 la percipiunt signa & externa elementa, sed ut os
 fidei aperiāmus, quo solo apprehenditur Christus
 panis ille vivificus, sedulo admonet. Quare & ter-
 tia Augustini quam citasti sententia eodem spe-
 ctat, nec diuersam à spirituali manducationem re-
 quirere, sed sacramentalem semper cum ea, ut
 pote à qua omnem habet efficaciam, coniun-
 gendam docet. *Carnem, inquit, Christi & san-*
guinem non edamus tantum in sacramento, sed

Sacramē-
 talis Chri-
 sti mandu-
 catio quo-
 modo effi-
 cax.

usque ad spiritus participationem. Nihil enim aliud his verbis Augustinus docet, quàm ne in solo externi signi esu defixi hæreamus, qui malis etiam communis est, sed ut spiritualiter rei ipsi significatione participemus, si vitam & non mortem consequi cupiamus. Mali enim dum solius externi signi, quod improprie ac metonymicè & sacramentum & corpus Christi vocatur, participes fiunt, non reuera corpus Christi percipiunt, sed solo signo in exitium fruuntur. At verò boni & fideles, integri sacramenti, hoc est & signi & rei signatæ compotes facti, vitam æternam ac immortalem ex corpore & sanguine Christi consequuntur.

Piorum
& impio-
rum sacra-
menti v-
sus quo-
modo dif-
ferat.

Regula ex
Patribus,
de impio-
rum man-
dicatione

Obserua ergo, Petre, quoties ab Augustino & à reliquis verustis illis patribus mali dicuntur sacramento & corpore Christi vesci, figurata ac metonymica dicendi ratione hæc vocabula ab ipsis usurpari, ut sacramento pro vna tantum parte, hoc est pro visibili elemento utantur, ipsumque corporis nomen externo tribuant signo. Hoc enim & superius ex iisdem patribus à me demonstratum est, & tu in priore ad me perscripto libello eadem tradidisti. Quæ ne forsan confingere tibi aliquid videar, & ne deinceps diuersum sentias, integra tibi ex tuo libro propono. Porro sacramenti, inquis, nomen usurpatur, plerumque à Diuo Augustino in Eucharistia improprie & metonymicè, totum scilicet pro parte, & continens pro contento. Nam species visibiles tantum in Eucharistia sacramentum vocantur figuratè, non quod ipsæ tantum sint sacramentum integrum, cum non tantum ex speciebus visibilibus, sed corpore etiam & sanguine Christi sacramentum Eucharistiæ constare sit ostensum, sed sicut humanum corpus homo dicitur, cum homo ex anima etiam constet, ita visibiles species

species sacramentum dicuntur in Eucharistia, cum
 ipsa etiam ex Christi corpore constent, eodem sci
 licet tropo & figura. Exempla sunt plurima apud
 Augustinum, præter illud quod paulò ante retuli-
 mus: illud etiam afferri potest ex epistola 23. ad Bo-
 nifacium: Sicut secundum quendam modum sa-
 cramentum corporis Christi, corpus Christi est, &
 sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est: ita
 sacramentum fidei, fides est. Hic visibiles species Eu-
 charistiae nomine sacramenti vocat, eodem, quo di-
 ximus, improprio modo. Nec enim visibiles spe-
 cies corpus sunt Christi, sed secundum quendam
 modum dicuntur esse Christi corpus, metonymicè sci
 licet, eo quod cõtineant corpus Christi, vt si scri-
 nium, in quo est aurum, voces aurum. Et propter si-
 militudinem denique, vt infra dicemus, cum ad
 hunc locum, quem inter obscuros numeramus, re-
 spondendum erit. Nunc satis sit commune facere,
 frequens esse Augustino, vt species sacramentales
 in Eucharistia nomine sacramenti vocet. Postquã
 autem, Petre, ad hunc quem promittis, venisti lo-
 cum, sic deinde scribis. Videnda sunt imprimis il-
 la, quæ de impropria nominis sacramenti acce-
 ptione in regulis retulimus: Hoc enim cognito, in
 eo loco Diuus Augustinus, species sacramentales
 improprie vocare corpus Christi, metonymice sci
 licet, nulla est difficultas. Sicut enim scrinium, in
 quo est aurum, nomine quis auri vocet, ita species
 externas, sub quibus est corpus Christi, cum no-
 mine corporis Christi vocamus, eundem sequi-
 mur tropum. Non enim hæ quas videmus species,
 corpus Christi sunt, dicimus tamẽ nos videre cor-
 pus Christi, cum species sacramentales, sub qui-
 bus illud est, videmus, figuratè certè: quia consti-
 nent verum corpus Christi.

Scarga cū
suo hype-
raspisse
Turriano,
Volano sit
Caro, tibi
Suffenus.

Corpus
Christi
quomodo
frangatur,
aut denti-
bus atro-
datur.

Hæc quidem tua sunt, Petre, verba, ac integrè
sicuti vides à me recitata: In quibus multa quidè
sermonis vitia reprehendere possem, si tui ac Frā-
cisci Turriani similis esse vellem: qui aucupia syl-
labarum sectamini, & vel minimum sermonis ex-
raturum in me acriter taxatis. Sed cū mentem tuā
nō verba inspicio, hoc te saltem, quod & ego sen-
tio, velle animaduerto. Agnoscis nimirum dupli-
cem & sacramenti, & corporis ipsius Christi esse
significationem: quando de his apud Augustinum
& reliquos patres verba fiunt. Ac sicut sacramen-
tū aliquādo figuratè pro vna parte, hoc est exter-
no signo, aliquando propriè pro integro sacramē-
to, hoc est signo & re signata vsurpatur. Ita & cor-
pus Christi aliquando propriè & sine omni figura
dicitur, aliquando autem pro ipso externo & visi-
bili signo, vna scilicet sacramenti parte metony-
micè ac figuratè accipitur. Ac propterea sicut ve-
rè à te dicitur quando nos videre corpus Christi
profitemur, id nimirum per figuratum & metony-
micum sermonis vsum, soli externo competere si-
gno, cū hoc solum & non ipsum videatur cor-
pus: sic velim, Petre, statuas, quando itidem cor-
pus Christi dicitur frangi, manducari, dētibus at-
teri, aut à malis percipi, non ad ipsum hoc perti-
nere corpus, sed ad solum externum ac visibile e-
lementum, secundum eandē figuratam ac impro-
prium dicendi formam. Inde verò id quod volu-
mus necessario ostenditur, non carnaliter aut sen-
sualiter corpus Christi in sacramento manducari,
aut ipsa visibilia elementa in ipsum reale corpus
Christi cōverti, sed ipsa signa videri, tangi, come-
di, corpus verò Christi solo mentis intuitu con-
spici, soloque spiritu ac fide percipi. Rectè ergo
Aug. ult.

Augustinus, quando Dominus carnem suam manducare & sanguinem bibere præcipit, figuratum esse sermonem ostendit, id nimirum velle Dominum demonstrâs, ut passioni suæ communicemus, & vtiliter recondamus in memoria, quod pro nobis caro eius crucifixa sit & vulnerata. Manducationem enim naturalem ac consuetâ corporis Domini si imaginaremur, facinus id & flagitium fore Augustinus denunciat, ac propterea non in propria vocum significatione, sed in figura sermonem Domini accipiendum esse docet. Proindeque cum ad fidem hæc ego cuncta retulerim, & communicare passioni Christi nihil aliud esse intellexerim, quam corpus Domini sic apprehendere fide, prout illud in mortem traditum est pro redemptione nostra, tu, Petre, tragicè exclamitas, & sine omni pudore, me ea comminisci, quæ nec sensit nec dixit Augustinus, vociferaris. Vbi enim, inquis, dicit Augustinus in hoc loco, idem esse corpus Christi manducare, quod in Christum credere? Atqui tu ipse Petre paulò post, istas sententias ex Augustino protulisti, quas iam superius recitavi: *Qui credit in eum, manducat eum*. Et: *Quid paras dentem & ventrem, crede & manducasti*. Ergo aut tu Petre nimis obliuiosus es, aut vehementer incogitans, qui nec quid dicas attendas, & qui tam apertè tecum ipse dissentias. Cum enim quid sit manducare carnis Christi, & bibere sanguinem eius, tam multis in locis apertè Augustinus explicet, atque hoc opus non ventri nec dentibus, sed spiritui ac fidei tribuat, quod & ipse fateri cogeris: ut quid ergo tumultuaris, & fingere me aliquid contra mentem Augustini contendis, si & in eo loco idem velle, idemque dicere Augustinum demonstro?

Mhh. ij.

Scarga se-
cum ipse
configit.

At enim diuersum quiddam Augustinus tibi dicere videtur, idque sic tu interpretaris. Nam sic scribis: Ex his autem verbis dicimus, Capharnaitis & similis ingenij Calvinistis, tibi que etiam eorum discipulo, qui flagitium & scelus esse putas ore corpus Christus manducari, verba illa Domini, quibus manducare suum corpus præcipit, non modo figuram, sed etiam stulticiam esse. Cruento enim, inquis, modo cum ipsius Christi vulnere & iniuria, sui que corporis consumptione, hanc esse manducationem, sicut Capharnaitæ imaginamini, cum dicitis, iam pridem consumptum Christi corpus esse oporteret, si in ipsa rei veritate manducaretur. Carnales, inquis, & sine intellectu, fide vacui, diuinam omnipotentiam non spectatis. Nos verò, quia cum Diuo Augustino, uti postea audies, sine occisione Christi & sine vlla corporis eius sacratissimi iactura, illud ipsum corpus in mysterio, & sub aliena specie manducamus, nullum facinus timeamus, ideo nec vlla figura ad excusanda eius salutaria præcepta indigemus. Imò illis astricti, fidei & obedientiæ præmia in manducando consequimur. Hæc quidem tua sunt, Petre, verba, & tam concinna dictorum Augustini interpretatio, quibus non modo Augustini mentem non assequeris, sed nec quid dicas omnino intelligere mihi videris. Non enim ad Capharnaitas hunc sermonem Augustinus instituit, aut non intelligentibus veram carnis Christi manducationem figuram & stulticiam verba Domini fuisse illis perhibet: sed fidelibus scribit, & rationem sacre scripturæ interpretandæ docet: ut quando nimirum scriptura aliquod flagitium patrare iubet, id semper non propriè sed figuratè accipiendum esse fideles noverint. Ac propterea cum Dominus carnem suam

Capernaif
num Scar
ga ipse Ca
pharnaites
piis impin
git.

Scarga
nec seipsum
nec Augu
stinum in
telligit.

man-

manducare & sanguinem bibere præcepit, figuratè id intelligendum esse tradit, vt non manducationem ciborum consuetam imaginemur, sed mètis, fidei, & memoriæ ventriculum afferamus, in quem passionē & mortem Christi pro nobis peractam vtiliter reponamus. Nam si quis propriè, prout verba sonant, manducari corpus Christi putaret, nec figuram hic vllam admittere vellet, iste demum scelere se obstringeret, aut cum Capharnaitis, sermonem Christi tanquam durum auersatus, à Christo refugeret. Qua ergo fronte nos Capharnaitis, tu Petre, similes ac homines carnales, & fide vacuos dicere audes, qui figuratè dicta Christi cum Augustino intelligimus, & spiritualiter non carnaliter manducandam Christi carnem esse nouimus? Imò quomodo te ipsum flagitij expertem & non infidelem Capharnaitam dicere poteris, qui te nulla hîc figura indigere dicis, & realiter corpus Christi manducare te profiteris?

Sed ais nullū te facinus timere, quia sine occisione Christi, & sine vlla corporis eius iactura in mysterio, & sub aliena specie te manducare perhibes. At verò non de occisione Christi, aut iniuria corporis eius inter nos controuertitur, sed de manducatione ipsa, vtrum hæc naturaliter ac propriè, an verò figuratè sit intelligenda. Nam & nos olera ac legumina, omnesque arborum fructus incruento modo & sine vlla occisione manducamus, verè tamen ac propriè nos manducare dicimus. Nec verò Ionas in ventre ceti vllam corporis sui iacturam persensit, propriè tamen & crudeliter à ceto deuoratus fuit. Quocunque ergo modo, ac quibuscunque colorum fucis istam manducationem exornabitis, dum tamen propriè & sine vlla figura ipsòque oris instrumento vos cor-

Status cō-
trouersia
inter Pa-
pistas &
Euangeli-
cos de ca-
na Domi-
niquis sit.

pus Christi manducare dicatis, nunquam crudelitatis & iniuriæ in corpus Christi admissæ notam effugere poteritis. Nec est quod fructum aliquem ex eiusmodi manducatione vos consecuturos spe-

Caro Christi retis, quando, Christo ipso teste, caro isto scilicet
 sti carnali manducata modo, nihil profit, spiritus est qui vi-
 ter mādū- uificet. Nam quod spiritu ac fide nō vllis corporis
 cata nihil humani instrumentis caro Christi sit manducan-
 prodest. da, toties Augustinus in scriptis suis docet, vt ver-
 loh. 6. 63. ba hæc explicans Christi, quibus non carnem pro-
 dedesse, sed spiritum viuificare asserit, inter cetera
 sic loquatur: *Spiritualiter, inquit, intelligite, quod lo-*

quutus sum: Non hoc corpus, quod videtis, mandu-
 Hæc eadē *caturi estis, & bibaturi illum sanguinem, quem fusi-*
 verba ha- *sunt, qui me crucifigent: Sacramentum aliquod vobis*
 bentur, su *commēdant, spiritualiter intellectum viuificabit vos.*
 per Psal *Et si necesse est illud visibiliter celebrari, oportet ta-*
 mum 89. *men illud inuisibiliter intelligi. Tractatu autem su-*
per Ioannem 26. Hic est ergo, inquit, panis qui de
cælo descendit, vt si quis manducauerit ex ipso, non
morietur, sed qui pertinet ad virtutem sacramenti,
non qui pertinet ad visibile sacramentum, qui man-
ducat intus, non foris: qui manducat in corde, nō qui
premit dente. Et in verba Euangelij Lucæ, sermo-
ne 33. Quid est, inquit, panis de regno Dei, nisi
qui dicit: Ego sum panis viuus, qui de cælo descē-
di? nolite parare fauces, sed cor. Inde commendā-
ta est ista cæna. Ecce credimus in Christum, cum
fide accipimus. In accipiendo nouimus quid co-
gitemus, modicum accipimus, & in corde sagina-
mur: Non ergo quod videtur, sed quod creditur,
pascit. Hæc verò omnes tam clare ac manifeste
Augustini sententiæ satis apertè docent, non a-
liam corporis Christi manducandi esse rationem,
quàm fidem, vt si quis dentes & fauces pro fide ac
corde

corde afferat, nullum vitæ alimentum, sed certum animæ exitium reportaturum denunciaret. Tantam autem veræ fidei efficaciam esse ostendit Augustinus, ut cuiuscunque cor illa occupauerit, semper Christum præsentem sistat, & fruendum animæ offerat.

Nec verò diuersum Chrysostomus in his, quas Chrysostomus Carnalis contrarius. producis, sententiis tradit, nec coniunctionem illam firmam nostri cum carne Christi sine fide effici ostendit. *Vnum, inquit, corpus sumus & membra ex carne & ossibus eius: sequamur autem initia- ti quæ dicuntur, ut non tantum per charitatem hoc simus, verum & ipsa re in illam misceamur carnem: hoc per escam efficitur, quam largitus est nobis, volens ostendere desiderium, quod erga nos habet. Et alibi: Non satis fuit, homo fieri, colaphis cedi & ingulari, verum & semetipsum nobis commiscet, & non fide tantum, verum & ipsa re nos suum efficit corpus. Hæc verò Chrysostomi dicta non fidem excludunt, aut alium quendam modum, quo sine fide coniungamur Christo, & in vnam cum eo misceamur carnem, nobis designant: sed hoc saltem admonent, ut ne quis per fidem imaginationem aliquam nudam concipiat: & non reuera nos corpori Christi inseri, vnumque cum ipso effici statuatur. Verè enim coniungimur cum Christo, verèque corpori eius adglutinamur sancto, ut beneficiis eius omnibus, quæ morte sua nobis peperit, afficiamur: Sed tanti boni participes non nisi per fidem nos fieri posse credimus. Hic autem stupendam & ineffabilem Spiritus sancti virtutem meritò celebramus, qui & fidem ipse in nobis efficit, & in terra positos, proculque peregrinantes à Domino, nihilominus cū ipso cōsociat, & in cælo collocat, vitamque ex corpore eius sancto in nos tanquam in membra eius deriuat.*

Ac vellet Deus Optimus Maximus, vt intra istos terminos à Domino positos temeritas ingenij humani sese contineret, & non aliam coniunctione cum Christo, præter hanc vnicam, qua nulla augustinior, nulla sublimior cogitari potest, & quam iuste magnum vocat arcanum Apostolus, stolidè

Corporalis
carnis
Christi in
sacramen
to imagi-
nata præ-
sertim quã-
ta incom-
moda at-
tulit.

requireret. Hæc enim corporalis, quam volunt isti substantiarum copulatio, variorum certaminum, & perniciosarum dissensionum vberem segetem inter fratres profudit: hæc multas sophistarum spinosas & inutiles, in Christumque filium Dei contumeliosas quæstiones produxit: hæc salutari Censuræ Domini vsu populum Christi defraudauit: hæc turpem sacrorum nundinationem in Ecclesiam inue-

Apostro-
phe ad Ie-
suitas, pa-
rænetica.

xit: hæc horrendam idolatriam, subuerso legitimo cultu Dei, & tota pene pietate prostrata, constituit. Desinite ergo aliquando Iesuitæ, Aten istam vestram ornare, & magno malo Ecclesiæ iam diu in orbe volantem, ne alis instruite, vt exarmata tandem in præceps ruat, neque amplius calamitatibus populum Dei inuoluat. Memetote apostasiam quandam horribilem in Ecclesiâ Dei futurâ ab Apostolo fuisse prædictâ, & filium perditionis ac peccati, longe, latèque fuisse cuncta vastaturum: vt

2. Thessal.
2.

non leuibus artibus nec exiguis viribus ad tantam rem perficiendam subnixum esse oportuerit. Quare quo plus ingenij, & doctrinæ ad stabiliendum Pontificis Romani imperium affertis, eo verendum vobis magis est, ne vos illi sitis, qui vestram operam filio illi perduto naueris, & tyrannidem potentia veritatis diuinæ labefactatam ruere non sinatis. Scio quidem speciosum Ecclesiæ titulum vos prætere: Scio multa rationi humanæ plausibilia proponere, & in omnes partes versare ingenium, vt verissima quæ persuadere cupitis, non hebeti-

hebetibus etiam omnia esse videantur: sed quo plus artificij ad eam re illustrandā adhiberis, & à simplicitate scripturę sanctę disceditis, tãtò magis argutam disputandi subtilitatem suspectam apud vos habere debetis. Nam quod tu, Turriane, quasi simplicitati nostrę insultans, nihil nos noui producere affirmas: vos autem Catholicos semper alia & alia & infinita in nos proferre gloriaris, & semper nouis nos astringere vinculis: id quidem magnam mendacij suspensionem tibi mouere debebat, quando meminisse debebas, simplicem sermonem veritatis esse, mendacium autem multiforme. Ac propterea non raro fit, vt in variis opinionibus & sententiis, quas vndique conquiris, non modo à patribus antiquis in interpretandis scripturis dissentias, sed ne cum ipso quidem Scarga tuo vbique conuenias. Nos verò qua cepimus via simplicem tueri veritatē, ita reliquū prosequemur cursum, vt semper idē filū, quod à Domino & Apostolis nobis traditum est, firmiter retineamus: Vos interim, quando libet, per varios ambitus & ambages istas araneorum texite telas, & leuibus saltem muscis subtiles struite insidias.

Veritatis
simplex
oratio: cō-
trā ad sta-
biliēdum
vnum mē-
daciū
septem
mēdaciis
opus est.

Verū quia Scarga in monstroso transubstantiationis opere fingendo, ipsa in primis autoritate diuina nos oppugnat, ipsumque Christū tam exquisitę structurę ostendere nititur esse architectum: age dispiciamus, quibus id ille euincat argumentis aut quam firma sint quę huic ædificio iacit ille fundamenta. Accepto, inquit, pane Christus, dixit: hoc est corpus meum, apertissimē inculcans, panem quē demonstrabat, eius diuina iussione & voluntate in corpus suum esse cōuersum. Quę conuersio cū non sit accidentiū, quę integra manent, sed substantiæ panis, quę mutatur

Iesuiti
cum pro
Transub-
stantia-
tione ar-
gumen-
tum pri-
mum.

„ in corporis Christi substantiam, iure optimo trā-
 „ substantiatio dicitur. Huius autem tam solidi ar-
 „ gumenti Scarga petit probationem à multis & va-
 „ riis diuinæ Christi potentiae exemplis, qui effica-
 „ ciam verbi sui multoties declarauit, & statim ad
 „ mandata eius subsecuto effectu, non inanes sonos
 „ & virtute efficiendi destitutos se in aerem spar-
 „ gere comprobauit. Dixit enim cæco, Respice, &
 „ hoc sermone visum illi restituit, & puellæ at-
 „ que adolescenti surge, & Lazaro veni foras dixit,
 „ & vitam illis dicendo contulit, mortuōsque susci-
 „ tauit Huic autem probationi adiungit & aliam à
 „ verbo benedictionis: Nam cū Christus diuinam
 „ suam benedictionem pani & vino contulerit, &
 „ ea in manus accepta benedixerit, absurdum esse
 „ dicit & Domini potentia indignum, nihil creatu-
 „ ras suscepta Dei benedictione diuinum in se de-
 „ riuare, & non in id quod ipse vult, commutari.
 „ Quinque panibus, inquit, & exiguis piscibus in
 „ deserto benedixit Dominus, & illi mox in innu-
 „ meram excrescunt multitudinem, qua quinque
 „ millia hominum explent famem, & in pane Eu-
 „ charistico, qui tanta autoritate benedicatur, nihil
 „ diuinum & admirabile agnoscemus?

Responso.

Scarga sto-
 liditas
 nescientis
 indicatio-
 nem ab
 imperan-
 do discer-
 nere.

Ista quidem tua sunt, Petre, argumenta, quibus
 verbi Christi potentia panem in ipsum Christi
 corpus trāsubstantiatū esse ostendere niteris: Ac
 vero vehementer falleris, qui omnium verborum
 Christi vnā & eandem vim esse putas, nec discrimē
 aliquod inter præceptiuas & indicatiuas locu-
 tiones agnoscere, neque in sermone indicatiuo, ea
 quæ propriè ab his quæ dicuntur mysticè vel tropi-
 cè discernis. Nā quæ Christus aliquādo mandauit
 vt, contra cursum naturæ fierent, & facta sunt, in

in hoc potentiam diuinitatis suæ declarare voluit. Quæ verò de se ipso aut de rebus aliis simpliciter & per sermonem indicatorium pronunciauit, non vt miracula fierent, sed quæ aut natura sua aut significatione essent, exposuit. Itaque si nullum discrimen inter hæc verba Christi agnoscis, Puella, tibi dico surge. Et, ego sum lux mundi, Ego sum ostium, insignem quandam temeritatem tuam, vel potius stuporem non ferendum omnibus patefacis. Sed quia vel talpæ vident, maximum inter hæc dicta Christi discrimen esse, quæ tu similia esse existimasti, ac propterea nihil ad probationem attulisti, restat vt in verbis Christi quæ enūtiatiuè & per modum indicandi proferuntur, dispiciamus, semperne eodè sensu, an verò alias propriè, alias tropicè sint accipienda. Sed neque hic longa inquisitione opus est: quando vnum vel alterum exemplum ex scripturis productum, non vno neque eodem sensu intelligenda, Christi verba docet. Dicit enim Christus se filium Dei, dicit se filium hominis, dicit idem se esse panem, dicit se vitem, & discipulos palmites, vt infinita alia exempla omittā, quæ Christus tam sibi quàm aliis aliquando propriè & significatione sola attribuit.

Porro quæ propriè aut impropriè sint accipienda, id ex subiecta rei materia, de qua dicitur, & quæ in sensus humanos incurrit, aut ex mente & consilio Christi, ipsaque fidei analogia petendum esse, nemo sanus dubitauerit. Hæc autem singula ritè expensa & examinata, non propriè ac simpliciter verba Christi sacramentum corporis sui instituentis, sed metonymicè ac figuratè esse intelligenda, perspicuè demonstrant. Nam quod Christus in vltima coena sua panem in manus acceptum & in frustra contractum discipulis suis dederit mā-

Mar. 5. 41.

Ioh. 8. 12.

Ibid. 10. 7

Christus

vitis, Ioh.

15. 1.

Discipuli
Christi
mysteriū
coenae i
psius pro
bè intel-
lexerunt

ducandum, dicens eum suum esse corpus, id quidem omnes sensus eorum indicabant, aliud esse quod ex manibus Christi acciperent, & aliud esse Christum, qui istud traderet: vt subito mysterium & in actione ipsa Christi, & in verbis subesse intelligerent. Neque enim erant tam ex cordes Apostoli, vt Christum, quem integrum mensae assidentem, & de morte sua differentem conspicerent, ipsum à pane quem manducauerunt non discernere, vnōque & eodem modo, sicut porrectum panem, ita & corpus Christi se manducare crederent. Acceperunt ergo panem, & dentibus comminutū verè comederunt: vt Christum interim & naturā suā à pane diuersum, & loco ab ipso dissitum, solo mentis & fidei intellectu non ore nec dentibus edendum iudicarent. Naturaliter enim & localiter ad mensam Christus discubuit, idēque semper & ante porrectum & post consumptum panem ab Apostolis conspectus fuit, & verè tamen, sed spiritali modo, se illis manducandum exhibuit.

Capernai
tarum ex
tor Apo-
stolos
errare nō
permittē-
bat.

Nec verò attinebat substantiam panis in corpus suum permutari, vt pro ipso pane in alimentum corporis per ipsa naturae instrumenta periretur, quando audientibus iisdem Apostolis Capernaitas olim naturalem corporis eius esum stultè somniantes confutaret, & verba sua spiritaliter intelligenda esse doceret. Alium enim se esse panem non illum qui perit, & ad breuetē pus vitam sustentat, sed qui permanet in vitam aeternam, testatus est: vt qui dentes ad illum manducandum afferre cupiat, & escam corporis non animae cogitet, pro certo vitae alimento venenum ille sit percepturus. Ac propterea de suo in caelum ascensu commemorauit, vt nihil illi terrenum de illo

illo cogitarent, & à cibo qui pascit ventrem auer-
 si, ad cibum illum cælestem, qui in vitam æternam
 pascit animas, perpetuò aspirarent. Et adeò con- Ioh. 16.7.
 uersationem suam nobiscum secundum carnem
 nihil profuturam pronunciauit, vt nisi ad patrem
 abiret, ne Spiritum quidem sanctum ad nos fuisse
 mittendum apertè denuntiaret. Regnat ergo
 Christus in cælis, nec ante extremum illud iudi-
 cium de cælo corporaliter descendet, & interim
 tamen per Spiritum sanctum suum mentes fide-
 lium reficit, eiusque virtute se in cibum salutarem
 & viuificum omnibus credentibus communicat.
 Neque in alium finem sacratissimi corporis Coena Do-
 sui sacramentum instituit, nisi vt carnis eius in minica in
 mortem pro nobis traditæ memores, perpetuò quem si
 beneficium illius recolamus, & nunc corpore ab- nem à
 sentis aduentum ipsius cum summa auiditate præ- Christo
 stolemur. Vitam enim quam corpore suo nobis fuerit in
 conciliauit, tum demum integram & numeris o- stituta.
 mnibus absolutam efficiet, & cælesti, æternaque
 gloria, qua nunc circumfluit ipse, perpetuò di-
 tabit.

Miror autem, Petre, cum tu sacramentum à Do-
 mino in extrema Coena institutum diffiteri non
 possis, sic te tamen ineptè & monstrosè de illo lo-
 qui, vt totam sacramenti naturam euertas: & in a-
 lium quendam habitum vanis tuis speculationi-
 bus transformes. Quid enim obsecro, teste Augu-
 stino, aliud est sacramentum, quàm sacræ rei visi-
 bile signum, aut inuisibilis gratiæ visibilis forma?
 At verò si panis in ipsum permutatur corpus, &
 vinum in sanguinem, nulla amplius restabunt si-
 gna, ac proinde nulla poterunt esse sacramenta.
 Hanc verò sacramenti descriptionem à veteribus
 usurpatam cum tu negare non posses, cauillo sal-

tem eludere voluisti, & argutulus quidem veterator latius extendi definitionem definito perhibens, non omnia sacrae rei signa sacramenta esse dixisti. An verò, Petre, qui hominem dicit esse animal, non rectè ideo tibi istud dicere videtur, quia non omne animal est homo? Non quaeritur enim utrum definitio in hac descriptione non sufficientis hominis sit amplior suo definito, sed an rectè de homine dicatur animal. Tu ergo non potes negare omne sacramentum esse signum, quia non omne signum sit sacramentum. Sed postquam pueriliter nugatus es, & in re nullius momenti acumen quoddam ostentare voluisti, fateris tadem hoc sacramentum esse sacrae rei signum, sed quod non modo signet, sed rem etià ipsam, corpus scilicet Christi & sanguinem contineat, modo ab aliis sacramentis diuerso: ut meritò à discipulo Apostoli Pauli sacramentum sacramentorum illud appellari dicas. At verò quid sacramentum Eucharistiae contineat, aut quomodo contineat, alius erit de hoc dicendi locus: quod autem illud sacrae rei signum agnoscere cogaris, id nimirum quod ego volo, fateris, ut ab generali sacramentorum descriptione, quae sacrae rei dicuntur esse signa, illud excludere nequeas.

Dionysium
qui vulgo
(licet falsò)
Areopagites
dicitur, intel-
ligit.

Ut quid ergo illud Epiphonema tuum ridiculae iactantiae plenum occinis? & te magistrum nescio quem, cum nihil docueris, mihi profiteris? *Disce, ergo, inquis, Volane, antequam docere coeperis, non quodlibet signum rei sacrae sacramentum esse: Ego verò si dicam, Scargam hominem esse ineptum & sine causa insolentius se efferentem, ac stolidè iactantem, nū propterea mentitus cuiquā videbor, quod non omnis homo arrogans & insolens Scarga sit? Rectè itaque vel ipso Scarga

Afini Cui
mani vo-
cem nota,
at risum
contine.

teste

teste, omne sacramentum diuinitus institutum di-
xi esse rei sacræ signum, quamuis non omne si-
gnum sit sacramentū. Sed ne flaccidas istas inep-
tias tuas diutius persequar, qui de rebus nullis ar-
gutissimè toties disputare tibi videris, postquam
illud mihi concedis, vt sacramentum cœnæ Do-
mini sacræ rei signum esse non diffitearis, illud
quoque profectò concedas oportet, quod res ipsa
sacra à signo suo sit diuersa, nec signum substantiā
suam amittat, vt substantia rei signatæ sola rema-
neat. Nam Augustinus de sacramentis siue signis
diuinitus institutis differens, semper ea à rebus i-
psis diuersa esse docet, vt si quis signa pro rebus
ipsis accipiat, & supra corpoream creaturam ocu-
los mentis ad hauriendum cæleste lumen non at-
tollat, carnali animæ seruitute illum detineri di-
cat. Ostende ergo, Petre, quomodo aut signum
ab ipsa re discernis, qui totam corpoream creatu-
ram in hoc sacramento aboleri prædicas, aut quo
modo sacramentum esse potest, quod nullum am-
plius signum habet? In has verò redactus angu-
stias, volens nolens signum ab ipsa re diuersum a-
gnosces, & signum in hoc sacramento, species ni-
mirum manentes panis & vini, abolita ipsorum
substantia, constituis. At verò si species & acci-
dentia panis ac vini manent, vt sacramentum il-
lud sit ex duabus rebus constans, quomodo sine
figura id à Domino dictū expedies, qui res diuer-
sas, hoc est signi & rei signatæ vno saltem nomine
solius rei nimirum signatæ appellauit? Neque e-
nim Christus dixit, in his aut sub his accidentibus
panis corpus est meum, sed simpliciter quod in
manus acceperat, corpus suum esse enunciauit.
Tu verò vi veritatis victus, id profiteri coactus
es, quod scilicet visibiles species corpus Christi

Scarga
quod ma-
ximè ne-
gat, fate-
tur tamē
coactus.

non sunt, sed secundum quendam modum dicuntur esse Christi corpus, metonymicum nempe, eo quod contineant corpus Christi, ut si scrinium, in quo est aurum, voces aurum.

Hæc autem cum dicis, Petre, nos iudicio tuo absoluis imprudens, quos antea vehementer accusaueras, & figuratum in verbis Christi agnoscetes sermonem omnibus diris deuoueris. Ergo si posthac eo nomine in nos iniquus esse voles, eodem crimine te condemnes oportet, aut turpem palinodiam canas necesse est. Turrianus enim hyperaspistes tuus minimè hoc admittit, & quod metonymiam admiseris, indigne fert: mihi quæ sententiam abs te patefactam succenset. Vt malos minimè corporis Christi participes rectè asseuerare possim, tamen si sacramento, ipsique corpori Christi participare dicantur, quando sacramentum & corpus Christi metonymicè ab Augustino pro sola visibili specie multoties accipi confessus fueris. Si ergo tibi constare & in proposito tuo perseverare volueris, bellum Turriano tuo indicas oportet, & pro defensore aduersarium tibi constituas: qui plurimum à te discrepat, & in quo totius rei consistit cardo, penitus dissentit. Ita verò vanam opinionem & falsissimum transsubstantiationis commentum utrique sequentes, non mirum si ipsi à vobis dissentitis, & in mendacio minimè concordēs esse potestis. Verum quæcumque tandem posthac sententiam tu sis sequuturus, aut quomodo diuersam opinionem cum Turriano conciliaturus, nihil moror, illud tamen nunquam obtinebit Turrianus, ut apud Augustinum & alios antiquos scriptores, semper corpus Christi & sacramentum propriè dici & non pro vna saltem ac visibili parte probare possit. Adeo enim clarè
ac perspi-

Omnium
fortissi-
ma veri-
tas. 3. Ez.

ac perspicuè sensum suum aperit Augustinus, vt nulla quantumuis obscura caligine tantam lucem Turrianus contegere queat. Ipsa enim sacramenti definitio ex Augustino superius à nobis recitata, qua definit sacramentum inuisibilis gratiæ visibile esse signum, ita sacramentum ab eo usurpatum ostendit, vt solam externam & visibilem symbolorum speciem nomine sacramenti vocet. Illud verò quod ex sententiis Prosperi ab eo dicitur, sacrificium Ecclesiæ constare ex visibili elementorum specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine, & sacramento & re sacramenti, clarissimè demonstrat, nomine sacramenti ipsa sola externa elementa ab ipso accipi, vt quæ ab ipsa re sacramenti, hoc est à corpore Christi discernit.

Sacramentum quidnam vocet Augustinus.

Turrianus autem mirum hic figmentum & hominis parum sobrij deliramentum comminiscitur: vt nomine sacramenti species sensibiles, sacramentales, & corpus ipsum Christi accipi ab Augustino perhibeat: rem verò sacramenti, non corpus Christi, sed ipsum vocari Christum profiteatur. Ita verò nouus hic noui dogmatis autor duplicè nobis quendam statuit Christum, vt cum quidam corpus eius in sacramento verè percipiant, ipsius tamen Christi compotes & participes esse nequeant. In hoc autem stolido inuento tantopere sibi placet, vt me tum propria ignoràtia præpedi- tum, tum Caluiniànæ disciplinæ errore excæcatum esse clamitet, qui idem esse existimem participem Christi fieri, & sumere corpus Christi. Ac proinde hic miles gloriosus, & stultè in vanissimo commento iactabundus, in hæc prorumpit verba: Disce igitur Volane quod ignoras: qui indignè mysteria Christi tractantes, membra sunt sathanæ, &

Turriani delirium.

Iesuiticæ iactantiæ nota

„ si corpus Christi ore acceperunt, quia tamen spi-
 „ ritum gratiæ, idest spiritum Christi non habent,
 „ carnem quidem sumunt, at spiritus eorum, id est
 „ mens, spiritui Christi non adhæret, fiunt, inquam,
 „ vna caro, non vnus spiritus, sicut Apostolus ait:
 „ qui autem adhæret Domino vnus spiritus est: vnio
 „ autem carnis tantum, sine vnione spiritus nihil
 „ prodest: non itaque efficiuntur participes Christi,
 „ qui tanquam membra mortua per peccatum, cū
 „ diuinis, vt ait Donysius, & viuificis membris Chri-
 „ sti vniri non possunt.

Egône Turriane putida hæc & monstruosa ma-
 lè sani capitis tui somnia discam? qui nec quid
 loquaris cogites, & non modo cum Christo & A-
 postolica doctrina, ac omnibus antiquis patribus,
 sed cum Scarga etiam tuo ex diametro pugnes?
 Vbi enim quæso Christus seipsum à corpore suo
 disiunxit, & aliud ipsius Christi, aliud corporis
 eius participem esse declarauit? An non enim
 Christus se panem viuum, qui de cælo descendit,
 clarissimè testatus est: vt qui ex hoc pane mandu-
 cauerit, viuat in æternum, & panem quem daturus
 esset pro mundi vita carnem suam esse diceret?
 Hicne tu Turriane inter Christum & corpus
 eius discrimen aliquod deprehendes, qui panem
 illum cælestem, nunc seipsum, nunc carnem suam
 nominet? Qui autem tot verbis ac multoties re-
 petit vitam æternam promittit, carnem suam
 manducantibus & sanguinem bibentibus, non
 profectò spiritum suum à carne sua separat, sed
 semper viuificam ac salutarem carnis suæ manda-
 cationem fidelibus, vt per quam firmissimè con-
 iunguntur Christo apertè proficitur. Noli ergo
 posthac, Turriane, inter sacramentum & rem sa-
 cramenti nouū nescio quod discriminè statuere, vt
 per

Turria-
 nusquam
 scitè Chri-
 stum ab
 ipsius cor-
 pore se-
 cernat.

per rem sacramenti quiduis aliud quàm ipsum corpus & sanguinem Christi tibi comminisci libeat. Clarius enim Augustinus in loco ex sententiis prosperi superius citato sententiam suam aperit, quàm ut abs te aliquo fallaci figmento obscurari possit: Nàm qui dixit sacrificium Ecclesiæ consistare ex visibili elementorum specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine, & sacramento, & re sacramenti, satis dilucide docuit, quòd nomine sacramenti multoties sola externa signa sint intelligenda, & nomine rei, ipsum Domini nostri Iesu Christi corpus sit accipiendū.

Hæc tam perspicua dicta Augustini cum tu corrumpere & in diuersum torquere sensum tentasses, iudicia forsan hominū reueritus, ne te omnem exuisse pudorem meritò dicerent, te ipsum tandē reflectis, & multa præter rem nugatus, hæc tandē verba subiicis. Deinde, esto, inquis, concedatur in hac sententia Prosperi usurpatio ista sacramenti pro parte, at in loco quem Volanus ex Augustino citat tractatu in Iohannē 26. ut auctoritate eius probet malos, siue infideles non sumere corpus Christi in sacramento, sed solum, ut ipse ait, symbola visibilia, in eo, inquam, loco non potest accipi ab Augustino pro parte. Sic enim ait Volanus: Hoc verò alio in loco clarissimis verbis edisserit idem Augustinus: Sacramentum sumitur inquit, quibusdam ad vitam, quibusdam ad exitiū, res verò ipsa cuius est sacramentū, omni homini ad vitā, nulli ad exitiū, quicunque eius particeps fuerit. Respondeat ergo Volanus, cū Augustinus dicit sacramētum sumitur quibusdam ad vitā, quomodo accipitur hīc ab Augustino sacramentū? non negabit Volanus, quin pro toto sacramēto accipiatur, sola enim species visibilis nulli su-

» mitur ad vitam. Si ita est, quomodo clarissimis
 » verbis iudice Volano edisserit Augustinus, si cum
 » continuò subiungit, quibusdam ad exitium sumi-
 » tur scilicet sacramentum, hoc enim repetendum
 » est, iam non pro toto, ut in altero membro eiusdè
 » orationis, sed pro parte accipitur? An hoc erat
 » bene Latine loqui, & clarissimis verbis ediffere-
 » re? Si te Volane putas bene Latine loqui, cur
 » Augustinum facis indisertum, & tam inopem ver-
 » bis, ut vno & eodem verbo in eodem loco diuer-
 » sè usus sit, idque ut hæresim tuam auctoritate Au-
 » gustini probes?

Turria-
 nus ma-
 uult ca-
 cutire,
 quàm ve-
 ritati her-
 bam por-
 rigere.

Ego verò Turriane, nullius hæreseos mihi cō-
 sciū sum, neque verba Augustini ad meam sen-
 tentiam comprobandam violenter torqueo, sed
 candidè ac sincerè recito, ut quæ fuerit mens &
 doctrina de hoc sacramento antiquorum patrum
 omnes cognoscant, neque de transsubstantiatio-
 ne vestra quicquam eos somniasse animaduertāt.
 Quod si tibi propositum non fuisset nodū in scy-
 po quærere, & ultro te ipsum mentis oculis priua-
 re, vel vnus hic Augustini locus te satis docere
 poterat, quid verè de hoc sacramento sentire de-
 bueris, ut ne te tanquam Proteus in diuersas for-
 mas subinde mutares, nullaque in parte, semel af-
 firmans semel negans, tibi constares. Quod enim
 in plurimis aliis locis, ita & hic Augustinus inter
 sacramentum seu visibile signum, & ipsam rem sa-
 cramenti, quam superius corpus & sanguinem
 Domini nostri Iesu Christi esse dixit, hoc discrimen
 constituit, ut non omnes quicunque sacra-
 mento communicent, corporis ipsius & sanguinis
 Christi participes effici asseueret. Sacramenta e-
 nim siue externa signa tam bonis quam malis cō-
 munia sunt, & ideo vel vitam vel exitium afferūt:
 res

res autem ipsa sacramenti nemini affert exitium, sed omnibus eam accipientibus vitam, ut à nemine etiam nisi à bono & fideli percipi queat. Sed tibi homini disertissimo non videtur Augustinus benè Latine loqui, si vno & eodem sacramenti verbo, in eodem loco diuersè vtatur, & nunc pro parte, nunc pro toto illud vsurpare videatur. Atqui Augustinus in vna & eadem significatione vocabulum sacramenti in eo loco vsurpat: & pro sola visibili & externa parte discernens eam à re ipsa sacramenti, accipit.

Verum tu inquis solam speciem visibilem à nullo sumi ad vitam: ergo sacramenti vocem pro sola externa specie accipi non posse contendis. Rectè quidem dicis solam visibilem & externam speciem nemini conferre vitam, quando percepta, impiis etiam tribueret vitam: sed in eo plurimum fallaris, qui solam & externam speciem à fidelibus manducari existimas, aut quia manducata confert vitam, id illi assignandum, & non corpori ipsi Christi, quod semper à fidelibus percipitur cum signo, imprudenter arbitreris. Nam quod sacramentum ab Augustino dicitur aliis cedere in vitam aliis in mortem, id quidem externa symbola non habent à natura sua, sed quia fidelibus simul etiam corpus Christi manducandum spiritualiter exhibent, illos vitæ participes reddere: qui verò à corporis sancti communionem propter incredulitatem excidunt, illos exitio deuovere dicuntur. Rectè ergo concludit Augustinus, cum rem ipsam sacramenti à sacramento discreuisset: Hoc est ergo, inquit, manducare illam escam & illum bibere potum, in Christo manere, & illum manentem in se habere. Ac per hoc qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio nec man-

Augustinus con-
stanter sa-
cramenti
voce visi-
bile sym-
bolum ve-
cat.

Matt. 5. 8.

ducat spiritualiter carnem eius, nec bibit eius sanguinem, licet carnaliter & visibiliter premat dentibus sacramentum corporis & sanguinis Christi, sed magis tantæ rei sacramentum ad iudicium sibi manducat & bibit, quia immundus præsumpsit ad Christi accedere sacramenta, quæ aliquis non dignè sumit nisi qui mundus est, de quibus dicitur. Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt. Ex his verò verbis discere poteras, Turriane, non ab omnibus, qui sacramenta siue externa symbola manducant, carnaliter, simul etiam corpus sanguinem Domini manducare spiritualiter, quando res sacramenti solo spiritu & fide percipitur: sacramenti verò esus dentibus & ore, vt malis etiam communis esse possit, perficiatur. Nec diuersum ab his docet idem Augustinus de Ciuitate Dei lib. 2. cap. 25. Denique ipse dicens, inquit, qui manducat carnem meam & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in eo, ostendit quid sit non sacramento tenus, sed reuera corpus Christi manducare, & eius sanguinem bibere.

Sed tu, Turriane, hunc quoque locum more tuo corrumpis, & falsa interpretatione veram Augustini sententiã adulteras: dicis enim, reuera corpus Christi manducari, id est, solum corporaliter ac sensibiliter, vt nihilominus corpus Christi non tantum spiritualiter, sed corporaliter etiam manducari asseueres. At verò falsissimam & impudentem interpretationem tuam esse sequentia verba Augustini coarguunt. Subiicit enim: *Hoc est enim* inquit, *in Christo manere, vt in illo maneat & Christus.* Sic enim hoc dixit, tanquam diceret. *Qui non in me manet, & in quo ego non maneo, non se dicat aut existimet manducare corpus meum, aut bibere sanguinem meum.* Nō itaque manet in Christo, qui non sunt membra

membra eius: non sunt autem membra Christi, qui se

faciunt membra meretricis. Ita verò expressè & ma-

nifestè docet Augustinus, neminem corporis &

sanguinis Christi participem esse, qui non est

membrum eius, quamvis ille visibile sacramen-

tum ore percipiat. Tu tamen adeò lucida ac ma-

nifesta pervertere non erubescis, & contrariū sen-

sum verbis Augustini impudens falsarius attri-

buis. Non dixit, inquis, Augustinus, qui non in me

manet, & in quo ego non maneo, non manducat

corpus meum, neque bibit sanguinem meum, mā-

ducatur enim sacramento tenus corpus: sed dixit, nō

se dicat aut existimet manducare corpus meū: quia

scilicet sic manducando corpus Christi, non vni-

tur cum eo secundum spiritum eius, sed secundū

carne tantū, quæ nihil prodest ex se, quin po-

tius diuina natura vnita cū carne Christi, per car-

nem tribuit vitā dignè manducanti. Tu verò, Tur-

riane, vel solem in meridie lucere nega, & quæ cā-

dida sunt, vocato nigra, quando ita tibi decretum

est, vt malis vel omnium iudicio in manifesto de-

prehendi mendacio, quàm aperte veritati cedere.

Sed importunitate tua nunquam efficies, vt qui

non omnino sunt stupidi, aliter verba Augustini,

nisi prout clare sonant, accipienda putent. Clarius

enim & apertius definit Augustinus, quid sit man

ducare corpus Christi & bibere sanguinem eius,

hoc est in Christo manere, & illum manentem in

se habere, quàm vt contrariā tam apertis dictis vel

versutissimus cauillator sententiā asingere possit.

Ac propterea, qui non manet in Christo, & in quo

non manet Christus, ille sicut non manducat car-

nem Christi, nec bibit sanguinē eius, ita nec dicat

neque existimet, tam salutarem se percipere cibū

& potum. Nā qui re ipsa cum visibilibus elementis

Turrianus
manife-
stus Au-
gustini
corruptor

Sententiā
Augustini
perspicua.

perciperet, sicut tu Turriane fingis, neque tamen ullum inde perciperet fructum, nulla omnino subesset causa, quo minus se rei ipsius participem, tametsi nullum consequeretur fructum, dicere posset. Nisi tu forsan, Turriane, adeò ineptus esse velis, ut qui atrophiam laborant, neque vires ex cibo percepto refici, corpusculumque suum magis ac magis attenuari sentiunt, eos tu prorsus ab omni opinione cibi in ventriculum hausti remoueas, aut insanos, qui reuera se manducare dicant, iudices. Reuera enim cibum percipiunt, ac propterea non modò existimare, sed certò quod manducant asseuerare possunt. Porro cum mali secundum Augustinum sacramentis participantes, reuera corpus Christi non manducant, ita iudice eodem Augustino, frustra se manducare dicerent, aut stolide existimarent. Quæ quidem tam perspicuè ac lucidè cum dicta sint ab Augustino, ut prorsus impudentem & refractarium esse oporteat qui verba eius in diuersum velit torquere sensum: sequitur necessario, nullum in sacramento reali & corporali manducationi relinqui locum, neque externa symbola secundum mutationem substantialem in ipsum Christi corpus & sanguinem permutari.

Scarga cum
suo hyperaspiste
minime
conuenit.

Sed neque illud dissimulandum est, ita Turrianum à Scarga suo in interpretatione verborum Augustini dissidere, ut cum in obterenda veritate mutuas sibi tradant operas, minime tamen in ipso mendacio congruant. Nam Scarga quidè in prioris suo libello explicans hunc Augustini locum, quid sit reuera manducare corpus Christi, idem esse dicit, quod verè manducare: ut malos quidem manducare corpus Christi perhibeat, sed non reuera, id est non verè. Turrianus autè à malis etiam verè corpus Christi manducari affirmat, sed non reuera, id

ra, id est non spiritualiter. Nam corpus Christi, inquit, manducatur, siue verè, vt Catholici dicunt, siue in spiritu tantum, vt hæretici. Hæc verò tanta inter bellos hosce Augustini interpretes dissonantia, non mentem eos Augustini explicare, sed de industria veram deprauare sententiam manifeste coarguit. Nisi enim istis propositum esse propriè ac simpliciter dicta adulterare, ne voculam quidè hanc ab Augustino in propria & vsitata vocis significatione vsurpatam corrumpere, neque contra autoris sententiã in diuersum omnino sensum transformarent. Quid enim secundum perpetuum sermonis Latini vsum hæc vocula, reuera, aliud sibi vult, nisi quod ferè eadem voce dicimus Reipsa? Atqui Scarga reipsa à malis manducari in Eucharistia reale & substantiale corpus Christi confidenter asserit, idem autem non manducari reuera, vt consentiat cum Augustino, perhibet. Ita verò fraus vbique se ipsam constringit, suisque laqueis se semper implicat.

Scarga à seipso dissentit.

Quod autem in nectendis dolis non vnã eãdemque Cretenses isti sequuntur formam, vt vehementer etiam à se dissentiant, tanto euidentius mendacium suum omnibus patefaciunt. Nam ne illud quidem manifesta caret repugnantia, quod Turrianus carnalem corporis Christi manducationem sine vnione spiritus nihil prodesse dicit, neque participes Christi effici docet, quæ tanquã membra mortua per peccatum cum Christo vniri non possunt. Scarga autem non tam ampla dona consequi illũ contendit, qui se spirituali esu Christi corpore, in voto & desiderio sacramenti reficit atque ille qui sacramentalẽ etiam & realem Christi corporis manducationẽ adiunxit. Idem tamen Scarga paulò post istã corporalem & sacramentalẽ

Turrianus cum eo quem defendendũ recepit, pugnat.

Carnalem
corporis
Dominici
manduca-
tionem ip-
si Iesuitæ
reprobât.

māducationē non sufficere, imò officere perhibet, si fides viuida virtutibus sanctisq̃ue desideriis adorata, defuerit. Ita verò belli isti & graues Theologi instar Euripi sursum ac deorsum iactātur, nec verò quo progrediantur aut vbi consistent, quicquā certi habēt & explorati. Ipsa tamen veritas vel inuitis hoc extorquet, quod carnalis corporis Christi manducatio, quam stolidè finxerūt isti Anthropophagi, nihil omnino profit, imò plurimum officiat, nisi spiritualis manducatio nos cum Christo coniungat, & in societatem ac communionem bonorum omnium, quæ ex corpore sancto Christi vbertim profluunt, quasi manu ducat.

At verò si sola spiritualis manducatio nos cum Christo consociat, & in possessionem æternæ felicitatis vitæque immortalis inducit: vt quid ergo Iesuitæ, carnalem corporis Christi esum tantopere vrgetis? & quod nullum per se affert emolumentum, imò si solum absque spirituali esu vsurperum, certum affert exitiū, tanta contentione introductis? Sed quod verè, vel vobis iudicibus, nihil prodest, nec animas fidelium sensu peccatorū & mortuas refici, vt quæ non carnaliter, sed spiritualiter & per fidem carne & sanguine Christi saginātur: id verò, vobis carnalibus maximum affert fructum, & dum ociosos ventres abunde pascit ista vos lasciuia & insolentia, qua tanquam effrænes exultantis equi, magno orbis malo instruit. Tollatur enim fallax hoc & commenticium transubstantiationis figmentum, & subito tanta sacrificorum turba cum omnibus opibus malè conciliatis & subdolè ac versutè quæsitis corruiet. Quam quidem transubstantiationem labascentem & ruinam minantem frustra vos omnes ingenij intendentes vires, fulcire studetis: quando omnibus argumētorum &

Transub-
stantiatio
Papa an
ruinam
minatur.]

rum & sophismatum vestrorum compagibus solutis, rimam nihilominus agit, & fragili superstructa fundamento, diu salua persistere nequit. Nam & si Turrianus varia subinde infarcit, & ingenium in omnes versat partes, vt istas rimas expleat, iniquitate tamen operis victus, & ingrato labore defatigatus aliquando succumbit, & tantum non manibus admotis, quod diutius retinere nequit, ruentem male compactam molem impellit. Postquam enim frustra ostendere conatus est, nusquam sacramenti nomen pro sola visibilis elementi parte vsurpari, vltro id tandem fatetur, sed non sine exprobatore in scitæ nostræ, qui pro synecdoche metonymiam vsurpemus, & rudes nos grammaticos confundentes figurarum nomina probemus. Synecdochen enim ille ait esse non Quomodo in verbis Canz sit Metonymia, vide Petri Martyr in Tracta tione de Eucharistia pag. 132. metonymiam, quando pars pro toto, totumque pro parte ponitur, vt quando visibile sacramentum apud Augustinum pro solo externo symbolo vsurpatum esse concedit, & à Paulo Apostolo panem dici communionem corporis Christi synecdochicè non metonymicè, ex parte nimirum totum sacramentum. Nos verò Turriano id libenter damus, & in explicandis figurarum proprietatibus grammaticum vel Cypriano superiorem agnoscimus, dum modo id, concedente eo, quod requirimus obtineamus. Quancunque enim hic tandem agnoscat ille sermonis formam, aut quancunque statuatur tropum, hoc pro confesso tamen relinquit, non semper visibile sacramentum pro toto vsurpari, vt nimirum nobis cõcludere liceat, non esse necesse omnes ex æquo ipsius rei participes esse, quicunque externo participant signo. Ita verò transubstantiationis commentum vel ipso Turriano iudice deperit, & permutatio signorum

Quam me-
rito Tur-
rianus
Martyrē
& Bezam
reprehen-
dat, hoc
est, sus Mi-
neruam.

in res ipsas falsissima esse deprehenditur. Sed ne-
tamen Turrianus Petrū Martyrem vel Theodo-
rum Bezam adeò rudes existimet esse grammati-
cos, ex quorum disciplina me non rectè metony-
miam pro synecdoche vsurpasse contendit: debe-
bat animaduertere, non ita superstitiosè à gram-
maticis discerni figuras, vt non sæpe alia pro alia
vsurpetur, maximè cū metonymia, iudicio gram-
maticorum, tam vicina sit synecdoche, vt nō ma-
gno ab ea distet discrimine. Nec verò attinebat
nouam figuræ inducere formam in vna eademque
materia, vt quando corpus Christi multoties per
metonymiam pro ipso vsurpatur sacramento, hoc
est pro solo visibili & externo symbolo, hoc est
pro vna sacramenti parte secundum eundem me-
tonymie tropum vsurpari rectè dicatur. Non ergo
inscitia grammatices tanti viri lapsi sunt, vel ego,
sicut existimas, sequens eosdem, sed quia in tanta
istorum troporum cognatione non attinebat du-
plicem notare tropum, quando per vnum tota res
cōmodè potuerit expediri. Sed Turrianus si quid
de laude clarissimorum doctissimorumque & om-
ni posteritatis memoria dignissimorum virorum
delibasset, id ad nominis sui existimationem ac-
cessurum stolidè putauit: non dissimilis tyroni in
scholis literario, qui quod aliquando regulam ali-
quam grammaticam exactius maximo quouis
Theologo vel Philosopho nouit, se superiorem
doctrina satis imperitè opinetur. Sed rana hæc
Æsopica quātumuis intumescat, corpusque suum
distendat, nunquam bobus istis, vel si rumpatur
media, similem sese præstabit. Nec verò minorem
in eo vanitatem suam prodit, quod toties Marty-
rem in controuersia sacramentaria à Gardinero
Episcopo Vintoniensis victum iactat: quando di-
uinum

Turriani
impudēs
mentien-
di libido.

uinum illud & excellens Martyris de sacramento opus, clarissimæ victoriæ de omnibus veritatis hostibus certum exhibeat documentum. Quicquid enim ab omnibus sophisticis ingeniis depromi potui fallaciarum, id in vnum à Gardinero cōgestum cumulum diuina quadam Martyris virtute dissectum, & gladio verbi Dei confossum omnes pij perspicuunt. Si verò Turrianus tantam scriptis Gardineri tribuit auctoritatem, vt victorem nihilominus, in hac causa agnoscat, ne fidem illi in his quoque habere recuset, quæ contra doctrinam pontificiam ille scripsit, & summis viribus falsa dogmata religionis Papisticæ impugnavit. Atqui tam leuia & ventosa ingenia nullam apud Steph. omnes bonos merentur fidem, quæ se cuius reli- Gardine- gioni quauis de causa accommodant, nec gloriam rus in re- Christi, sed quæstum suum, in omnes tanquā Pro- ligione incōstans
tei sese vertentes formas, quæritant.

Verum postquam primum & præcipuum Scargæ demonstrationis, qua transubstantiationem panis & vini in ipsum corpus & sanguinem Christi probare voluit, fundamentum subrutum est, nunc ad secundum illud, minus etiam firmum ac stabile, veniendum erit. Hoc enim Scarga à coniecturis petit, quæ in grauibus & solidis rerum probationibus nullum habent locum. Scribit e- Scargæ
nim Christum diuinam suam benedictionem pa- nullius
ni & vino contulisse, & ea in manus accepta be- momenti
nedixisse: ac proinde absurdum fore existimat, si argumen-
tum.
nihil creaturæ suscepta Dei benedictione diuinū
in se deriuarent, & non in id, quod vult diuina po-
tentia commutarentur. Nam si quinque panes &
exigui pisces, tum dicente Domino, in immensum
excrescunt, quid ni Eucharistico pani, qui tanta
auctoritate benedicatur, aliquid diuinum & admi-

rabile accederet ? verum si Scarga coniecturam hanc suam aliquod pondus habere voluit, debebat saltem vel vnicum demonstrare exemplum, ubi noua aliqua rerum in diuersas formas mutatio, quibus aliquando Christus benedixit, subsequuta sit. Nam & panes illos quinque, quibus tanta hominum turba à Christo satiata fuit, panes reuera esse oportuit, quamuis diuina virtute Christi fuerint multiplicati, vt cibum corporalem vescētibus præberent, & famem debellarent. Nec verò apud Iohannem verbum *ἁλογίσους* sed *ἁχαρισίους* vsurpatum legimus, vt nec panes illos à Christo benedictos fuisse, sicut Scarga somniat, textus ipse

Ioan. 6. 11.

Euangelij coarguat: Ita enim textus habet: Accipit autem panes Iesus, & cum gratias egisset distribuit discipulis, discipuli autem discumbentibus. Vanissimum ergo tuum est, Petre, argumentum, ac temerè, nulloque iudicio prolatum. Nec de pane mystico in manus à Christo accepto scribentes Euangelistæ omnes verbo benedicendi vtuntur, sed quod Mattheus & Marcus dixit *ἁλογίσους*, pro eo Lucas & Apostolus Paulus vsurpant *ἁχαρισίους*, vt de populo accepto commemorantes, omnes ex æquo gratiarum actionis non bene-

Benedictio idem notat quod gratiarum actio.

Benedictio, Iesuitis quid sit.

dictiois mentionem fecerint. Ita verò non ambiguo sensu declarant omnes verbo benedictionis, gratiarum actionem designari, quam pro salute & redemptione generis humani Christus Deo Patri peregit, eiusque sacrosanctum mysterium in illa Cæna nobis instituit. Sed quia Scarga cum tota sua cohorte benedictionem signo crucis semper exprimit, nimisque suauiter in vano commetio delirat, hoc quasi exorcismo se transubstantiationem nobis approbaturum stultè putauit. Ego autem sanis omnibus lectoribus iudicandum relinquo,

linquo, an vel minimum aliquod signum ex sacris scripturis, nedum solidum aliquod & firmum argumentum attulerit, quo rem istam & re & nomine vanam, & à religione Christi omnique pietate alienam, approbauerit.

Itaque cum ista nihil profecisset ratione, se in aliam conuertit partem, & cum omni diuino se destitutum sentit praesidio, humanam tandem implorat opem, pro Spiritusque sancti oraculis ad hominum nos chartas reuocat. Ostendere enim Scarga
 nititur omnibus ab exortu Euangelij ætatibus istā verbi diuini ope destitutus
 viguisse doctrinā, omnesque in Ecclesia antiquissimos scriptores mutationem substantialem panis ad suffragia humana consumgit.
 & vini in ipsum reale corpus & sanguinem Christi docuisse, ac fidem transubstantiationis in Eucharistia professos esse. Nos verò & si doctrinam Prophetica & Apostolica Ecclesiæ à Deo traditam agnoscimus, vt ex ea sola, quæ ad cognitionem veram Dei & voluntatis eius spectant, discenda nobis esse credamus, non tamen auctoritatem excellentiū in Ecclesia scriptorum repudiandam nobis esse ducimus, vt in scripturis interpretandis sanctis, & ductum eorum libenter sequamur, & sanctam eorum operam in profligandis variis Ecclesiæ pestibus, quas subinde excitauit Sathan, grata voluntate exosculemur. Magnis enim ac infinitis penè laboribus & vigiliis istud consecuti sunt, vt scripturas sanctas & fideliter edicerent, summoque conatu hostes veritatis oppugnantes sensum earum aperirent. Totam ergo auctoritatem in tradenda vera religione Christi scriptura sancta Patribus quaremus
 illis cōcilauit, & admirandos omnibus reddidit. fides adhibenda.
 Nam si quid diuersum ab oraculis sanctis traderent, nec certis & euidentibus testimoniis omnia sua confirmarent, adeò nihil eorum apud nos va-

leret autoritas, vt sine vlla dubitatione reiiciendam nobis putaremus. Hanc enim scriptores ipsi Ecclesiastici, quod supra prolixè demonstrauimus, legem tulerunt, vt quaecunque ab excellentissimis etiam autoribus citra auctoritatem scripturarum proferrentur, ea fugiamus: contra vero consona Dei verbo ab iisdem non aliter recipiamus, quam si ex ipsis veritatis diuinæ fōribus hausta esse perspiciamus. Augustinus enim, vt ad reliqua eius testimonio superius recitata, vel hoc vnicum adiuciam: *Si quis, inquit, siue de Christo siue de eius Ecclesia, siue de quacunque alia re, quæ pertinet ad fidem, vitamque nostram, non dicam, si nos, sed quod Paulus adiecit, si Angelus de celo annunciauerit, præterquam quod in scripturis legalibus & Evangelicis accepistis, anathema sit.* Hieronymus autem ad Mimerium & Alexandrum. *Nec, inquit, iuxta Pythagoræ discipulos, præiudicata doctoris opinio, sed doctrinæ ratio ponderanda est. Si quis autem contraria factionis immurmurat: Quare eorum explanationes legam, quorum dogmatibus non acquiesco? sciat me illud Apostoli libenter audire. omnia probate, quod bonum est, tenete, & saluatoris verba dicentis, Estote probati nummularij, vt si quis nummus adulter est, & figuram Caesaris non habet, nec signatus est moneta publica, reprobetur. Qui autem Christi faciem claro præfert lumine, in cordis nostri marsupium recondatur.*

Augustinus contra Petil. lib. 3. ca. 6.

Diuorum inuocatio

ob Augustini auctoritatem nequaquam recipienda. Similiter & alij ex- rores.

Quare quod, Petre, interrogas, cur auctoritatem Augustini de sacramento Eucharistiæ scribentis contra te opponam, in aliis verò quæ illum apertissimè docere scribis, vt sacrificium missæ & sanctorum inuocationē, illam prorsus repudiem? Hieronymus his proximis verbis pro me tibi responderet: quia nummum adulterinum video, nec Christi

sti faciem claro lumine mihi exhibentem, ideo eū
 in cordis mei marsupium recondere nolo. Nam
 omnis hæc impietas & fæda idololatria, non mo-
 do aliquod scripturæ sanctæ testimonium, sed ne
 apicem quidem vllum, quo approbari possit, ha-
 bere clarissime euincitur. Et quod tu tantæ impie-
 tatis Augustinum fautorem facis, quanta hodie in
 Romana conspicitur Ecclesia, atrocem te sancto
 viro facere iniuriam, si mihi hoc argumentū seor-
 sim tractandum esset, facile demonstrare possem.
 Semper enim vos in scriptis sanctorum patrum
 pro melle venena tanquam aranæ legitis, & quæ-
 dam parum commodè dicta ad mentem & senten-
 tiam eorum, quam clarissimè multis in locis pate-
 faciunt, non accommodatis. At verò si quis cum
 aliquo fructu scripta veterum patrum legere velit,
 & ne eorum sequens dogmata à recto veritatis
 tramite deflectat, ille semper obscurius dicta cum
 dilucidis & apertis conferre debet: nec verò sen-
 sum suum obscuris aut incognitis inducere, sed
 ipsos scriptores suarum sententiarum interpretes
 facere. Nam & Augustinus in libro de doctrina
 Christiana eā scripturæ explicandę rationē tradit,
 ut vbi apertius ponuntur res, ibi discendū esse præ-
 cipiat, quomodo in locis obscuris intelligantur.
 Ac profecto in hoc vno Eucharistiæ negotio si nō
 quæuis verba & sententias ex Augustino arripere-
 tis, sed ipsam mentem & genuinam auctoris senten-
 tiā amplecti studeretis, totā subito controuersiam
 inter nos compositam cerneretis, omnemque ima-
 ginationem de carnali corporis Christi esu, & rea-
 li ipsius cū symbolis coalitione abiiceretis. Nam
 quod mutationis & conuersionis elemētorum in
 res ipsas sacras mētionem aliquoties facit, id nul-
 lam veræ intelligentiæ pareret difficultatem, si

Mutatio-
 nis nomi-
 ne quid
 Augustin⁹
 intelligat.

tot in locis cur panis dicatur corpus, & vinū sanguis, & cur symbola rerum ipsarum accipiant nomina, modum ab eo diligentissime perscriptū attendere velletis. Primum enim & præcipuū huius controuersiae caput est, vt quo sensu verba Christi sint accipienda, intelligatur, & quæcunque postea de mutatione signorū à scriptoribus antiquis dicuntur, non dubiā & perplexā cuiusuis mentem, quin faciliè hunc nodum dissoluat, amplius tenebunt. Vos autem præpostero ordine cuncta facitis vt sententias veterum, in quibus mutationis aut conuersionis meminerūt, primo loco ponatis, & transubstantiationē perpetuo somniantes, veram verborum Christi sententiam, quam clarissimè illi explicāt, aut obscurare, aut eludere studeatis. Hoc verò est, non ex fumo dare lucem, sed ex luce fumum. Quare quæcunque veterum abs te citabuntur sententiæ, vbi de mutatione & conuersione symbolorum verba faciunt, semper eas ad hanc lucem reuocabo, vt quem dicēdi modū in verbis Christi agnoscant, aut quo sensu illa explicent, commonefaciam, nec verò substantialem mutationem, quam physici tradunt, sed sacramentalē, quam sacræ literæ docent, veteres agnoscere patres ostendam.

Ac primus quidem ex Augustino producit abs te locus, quem pro transubstantiatione nihil omnino facere in priori responsione mea satis dilucide me demonstrasse confido: iterumque ipso Augustino verborum suorum interprete adhibito, demonstrabo. *Nos autem, inquit, in specie panis & vini quam videmus res inuisibiles, id est carnem & sanguinem honoramus, nec similiter comprehendimus has duas species, quemadmodum ante consecrationem comprehendebamus, cum fideliter faceremus*

Locus ex
Augusti-
no à Scar-
ga cita-
tus. r.

*mur, ante cōsecrationem panem esse & vinum, quod
 natura formavit, post consecrationem verò carnem
 Christi & sanguinem, quod benedictio consecravit.*
 Hunc verò locū ita tu, Petre, interpretaris, ut quia
 non in pane sed in specie panis corpus Christi se
 honorare Augustinus dicit, panis ergo substantiā ^{Iesuitica}
 in corpus Christi verè esse permutatum, sola visi- ^{Augustini}
 bili specie panis manente, ab eo doceri conten- ^{verborum}
 das. Ego verò ipsum Augustinum sententiæ suæ ^{interpreta}
 interpretem tibi fero, & quod per speciem panis ^{tio.}
 ipsum intelligat panem, ex aliis clarioribus illius
 sententiis apertè ostendo. In sermone enim ad in-
 fantes sic loquitur, *Quod vidistis panis est & calix*
quod etiam vobis oculi vestri renunciant: quod autem
fides vestra postulat instruenda, panis est corpus Chri-
sti, calix est sanguis. Audisne, Petre, speciem panis, ^{Panis ipse}
 & panem ab Augustino promiscuè usurpari, ut ^{& species}
 quod sacramentum corporis fidelibus offertur, ^{panis idē}
 re ipsa panis substantiam non solas nudas species ^{sunt Au-}
 vel accidētia panis exhiberi doceat? Deinde cūm ^{gustino.}
 panem dicat esse corpus Christi & calicem illius
 sanguinem, an non ex subiecto & prædicato il-
 lam constituit propositionem, quam tu fortissime
 pernegas, & non de pane corpus Christi dici, sed
 ipsam corporis Christi substantiam sub speciebus
 panis occultatā exhiberi pertinaciter virges? Ve-
 rissimè ergo & secundum Augustini mentem il-
 lam abs te productam illius explicaueram senten-
 tiam, quòd nimirum ante consecrationem panis
 sit & vinum, post consecrationē autem, caro Chri-
 sti sit & sanguis, panis nimirum & vinum, ut hæc
 sine loco subiecti, illa loco prædicati ad constituē-
 dam integram propositionem, & cognoscendam
 non identicam, sed sacramentalem & figuratam
 dicendi formam. Aut enim tu negato dicere

Scarga
Augusti-
no contra-
rius.

Augustinum, panem esse corpus Christi, & calicem sanguinem, aut si negare non potes, quomodo panis corpus Christi propriè & sine figura dici queat, nobis explica. Nam quod tu disparatorum in hac propositione negas esse prædicationem, alioqui modo dici Christum esse petram, quam panem Christi esse corpus, & calicem sanguinem in eo contradicere Augustino omnino videris. Augustinus enim similem prædicationem in his scripturæ locis agnoscit, ut sicut sanguis dicitur anima, & petra Christus, ita panis dicatur esse corpus, non propriè sed significatiuè.

Scarga dif-
simulator
locorum,
qui cõtra
se faciunt.

Cum ergo nihil haberes, quod ad tam perspicuum ac luce ipsa clarius testimonium Augustini responderes, illud alto præteristi silentio, & quia te illo iugulari sensisti, prorsus intactum reliquisti. At verò si veritatem inquirere, & veram Augustini sententiam cognoscere propositum tibi fuisset, hos maximè locos notare debebas, in quibus sensum verborum Christi ille aperit: & quomodo de pane dicatur corpus perspicuè exponit. Res enim hæc probè intellecta expeditam viam tradit, ut quicquid deinde de mutatione vel conuersione signorum vel sacramentorum in res ipsas ab Augustino dicitur, id mutationi sacramentali non substantiali competere intelligatur. Nam si constat panem reuera esse, qui secundum Augustinum & reliquos scriptores antiquos sit nihilominus Christi corpus, ipsa quidem fides corpus Christi in pane honorat, illudque solum agnoscit, & propositum recipit, tamen omnes sensus nullo modo mutationem panis esse factam iudicent. Hoc enim discrimen inter substantialem & sacramentalem mutationem perpetuò observandum est, ut nunquam illa fiat, quin iudicio sensum comprobetur.

Mutatio
num dux
contraria
species.

betur. hæc vero repugnantibus omnibus sensibus sola fide intelligatur. Mutatur ergo panis in corpus Christi, transitque vinum in sanguinem, sicut dicit Augustinus: non quod vlla substantialis rerum mutatio facta sit, quâdo id omnes sensus pernegant, sed quia fides à sensibus auersa, non panem sed corpus ipsum Christi contemplatur. Rectè ergo quod superius citauimus, Augustinus nullam substantialem mutationem factam asserit, quâdo & panem & calicem esse ipsorum sensuum iudicio perhibet, sed sacramentalè propterea docet, quia fides non panem neque calicem, sed ipsum corpus Christi & sanguinè in externis symbolis, attédit.

Hanc verò tam planam & genuinam Augustini sententiâ, si tu, Petre, Turrianusque tuus expendere velleris, & quæ obscurius ab eo aliquando dicuntur, cum tam dilucida & aperta sententia conferretis, nullam posthac nobis litem de mutatione substantiali intenderetis, sed solam sacramentalem nobiscum agnoscentes, certum quæritis portum attingeretis. Verùm adeò tibi ista à me proposita de obscurioribus patrum dictis per notiora explicandis regula displicet, vt tu homo factus Iesuita, quâ aptè locū Pauli in Volanum torqueat.

quibus me sapientem videri perhibes, & quarum rationem Deum à me requisitum dicis, proponendas esse clamites. Ego verò me non esse Iesuitam ex instituto Ignatij Loiolæ vestrum sociū probe mihi sum conscius, neque ex alio quouis ordine monachum, vt cum mulierculis familiarius mihi viuendum esse putem, aut sapientiam apud eas ostentem, cum quibus nullum habeo commercium. In te & in tuos socios istud potius competit, qui muliercularum sensum optimè calleris, & quarum flagitiorum ac scelerum omnium per

Auricula
ris confes-
sio quam
necessaria
Papæ cali-
barum am-
plectenti-
bus.

auricularem confessionem conscij, vobis obno-
xias, magisque obsequentiores, quam maritis ea-
rum expediat, habere solctis. Itaque vestram il-
lis sapientiam vos venditatore, & quam rationem
pro animabus earum Deo sitis reddituri, quarum
& publicè & priuatim doctores estis, diligenter
dispicite. Ad me autem nulla rerum earum per-
tinet cura, vt quarum nec me magistrum professus
vnquam fuerim, nec vllam aliquando cum alienis
mulieribus, sancto matrimonij alligatus vinculo,
familiaritatem coluerim. Nec verò quæ ad re-
tuosque socios, Petre, scripsi, ad mulieres pertinu-
isse credidi, nisi tu propter arctâ societatem & a-
micitiâ, quæ vobis cum illis intercedit, idem el-
se putes, scribere mulierculis, quod Iesuitis. Sed
video quid scriptorem tuum fefellerit, qui sub no-
mine tuo hunc librum scripsit, teque eius autho-

Autor li-
bri Scar-
gani tan-
quâ forex
suo se in-
dicio pro-
didit.

rem falsò insimulauit. Alicubi enim in Italia la-
rens, aut in alio quouis extra Lituaniâ angulo,
istam tibi spermologiam consarcinauit, vt condi-
tionis meæ ignarus, ministrumque vel conciona-
torem cum Turriano putans, me muliercularum
doctorem per ludibrium vocare voluerit. Nam tu
si omnia hæc scripsisses, proculdubio tantum erro-
rem, me vitamque meam bene perspectam habes,
non admisisses, nisi forsân nimium intempestiue
falsus videri voluisses.

Verum quicumque tandem autor scripti huius
existat, nihil moror: illud vnum, vt ad propositum
redeam, te considerare volo, numquam te tantam
Augustini lucem, qua panem corpus Christi fi-
guratè dici tradit, quibusuis tuis nebulis obscu-
raturum, aut planam eius sententiam, quo minus
sit perspicua, ex oculis hominum erepturum.
Nâ quo sensu in scripturis sanguis dicitur anima,
& pe-

& petra dicitur Christus, ita panem appellari perhibet corpus, non quod reuera panis sit corpus, sed quia est corporis Christi signum. Apertissimè enim hæc dicuntur ab Augustino contra Adimantum cap. 2. *Non dubitavit, inquit, Dominus dicere, Hoc est corpus meum, cum daret signum corporis sui.* Tu autem quàm appositè ad hunc responderis locum, aut quàm fideliter mentem Augustini explicaueris, id vel crassissimo cuique indicandum relinquo. Ita enim respondes: Aliquid, inquis, ad tuum confirmandum errorem occasionis & scandalum tulisses, si unicam vocem addidisset Divus Augustinus: tantum scilicet, sed non dixit signum tantum corporis Christum discipulis dedisse, sed rem sub signo, in quam panis substantiam, remanentibus speciebus, mutatam esse alio loco docuit. At qui Petre non fuit Augustino propositum hoc in loco tradere, utrum solum à Christo fidelibus offeratur signum, an verò vna cum signo res exhibeatur ipsa. Sed hoc unicum docere voluit, quo nimirum sensu de pane dicatur corpus, eamque non propriam, de quo mihi tecum controuersia est, sed tropicam ostendit dicendi esse formam. Tu verò cum non haberes quod responderes, extra oleas diuagari voluisti, petereque mihi falcem, ligonem obtulisti. Verum si tu ipse tam hebes es, ut quavis nebula oculos tibi offundi facile patiaris, ne existimes reliquos tam stupidos futuros, ut non diligenter in causam inquirent, & aliena ab instituto afferentem meritò repudient. Manet ergo hoc certum, fixumque & ex Augustino lucidissimè probatū, quod panis qui est signum corporis Christi, corporis ipsius Christi non propriè sed tropicè nomen accipiat: ut tuum, Petre, tuæque scholæ putidum de substantiali panis in corpus

Augustinus panem
cenæ Domini
signum appellat.

Scargani
hinc ad rem
respondet.

Christi mutatione commentum, non possit nisi maliciosè & impudenter Augustino attribui.

Turrianus Scat-
ga non
modo de
fensor,
sed etiam
Gnatho.

Quod autem Turrianus, defensor tuus, optimè hunc Augustini locum à te explicatum dicit, tantàque vi contra me contortum, ut eum omnino refellere nesciuerim, videtur hic se tibi præstare facietum quendam Gnathonem, pulchrè in primis ac sapienter à te dictum affirmàs, & quo me iugulaueris ac murum reddideris, cum auditoribus summa in dictis tuis appareat vanitas, neque vlla apta rei que præsentì conueniens reddita mihi responsio. Scribit enim rectè hunc Augustini lo-

cum te exponere, qui signum pro specie accipias, ut species nimirum & non substantia panis corpus Christi vocetur, eo quod sapore & odore & aliis proprietatibus sensibilibus, diuinam proprietatem carnis Christi significet & figuret. At verò si secundum Turrianum species externa, siue apparentia panis, abolita ipsa substantia, de corpore Christi dicitur, propterea quod proprietatem carnis significat, figuratam ergo Christi orationem esse oportet, quando color panis & sapor significatiuè & nò identicè corpus Christi esse dicatur.

Quod quidem tu, Petre, adeò non dissimulas, ut sicut in priore scripto tuo figuram esse cōcessisti, ita & in hoc secundo idē repetere volueris. Scribis enim: Si species panis, quæ videntur in Eucharistia, Christi vocentur corpus, figuratè hoc dici concedi potest, ideo quod illud contineant, & significent, sicut usurpatur continens pro contentò, & scrinium in quo est aurum, auri ipsius nomine vocatur: Ita species panis, quæ carnem Christi continent, per figuram caro Christi appellatur. Si ergo Petre, te ipso iudice in verbis Christi sacrosanctam suam coenam instituentis figurata oratio

Si continens pro contento Methony mia uti que est, quod tamen superius Scatga negat.

oratio agnoscenda est, ut toties tui oblitus, tibi- Scarga fi-
guram ad
mittens,
figuras in
sestatur.
que non constans odiosè in me debaccharis? &
figuratorem, ac ventos & nebulas figurarum spar-
gentem, ac cuniculos tropicos fodientem, figura-
tor ipse toties criminaris? Sed habet hoc fallax
rerum omnium, quæ sub certam scientiam non
cadunt, opinio, ut cum multa dixerint homines
vanitatis alicuius assertores, ipsi sibi multoties
repugnent, & in mendacio deprehensi turpiter
hæreant. Ego verò scommata & conuicia tua non
amplius morabor, quæ tu in figuratores impu-
denter effundis, quando hoc veritas vel repugnā-
ti tibi, Turrianoque tuo extorsit, ut figuram, quā
exosam habetis, ultro ipsi agnoscere cogamini.
Quod autem Turrianus responso tuo comproba-
to, aliud se tamen aduersus me cumulare dicit, i-
taque respondet, accepisse hic Augustinum signū
pro sacramento, perindèque esse, ut si diceret, non
dubitauit dicere, hoc est corpus meum, cum sacra-
mentum corporis sui daret, adeò nihil ad cumu-
lum apposuit, ut plurimum etiam de pondere cau-
sæ confessione sua detraxerit. Nam si vel ipso Tur- Augusti-
no signū
& sacra
mentum
riano teste signi & testamenti vocabulis promif-
cū multoties utitur Augustinus, pro vna nimirū
sacramenti externa & visibili parte hoc vocabu- idem pol-
lent, vel
Iesuitis
iudiciis
lum usurpare eum ostendit, ut quando signum vel
sacramentum, hoc est panis ipse, sicut nos asseri-
mus, vel species panis, sicut vos fingitis, dicitur
esse corpus, id figuratè & significatiuè, vobis etiā
concedentibus, dici intelligatur.

Memineris ergo, Petre, nullam iam mihi tecum Iesuitæ
tropum
in verbis
Christi
quem im-
pugnant
agnoscūt.
restare pugnā de figurato verborum Christi sen-
su, quādo id te ultro concessisse mihi video, sed de
hoc vno inter nos controuerti: Vtrū de pane an ve-
rò de ipsa specie panis corpus Christi prædicetur.

Quod tu probandum suscipis, & non panem sed
 solam apparentiam vel speciẽ panis corpus Chri-
 sti dici asseris, illam Augustini sententiam produ-
 cis: *Si sacramenta similitudinem quandam earum*
rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent, omni-
no sacramenta non essent. Ex hac autem similitudi-
ne plerumque etiam nomina ipsarum rerum percipi-
unt. Sicut ergo secundum quendam modum sacra-
mentum corporis Christi, corpus Christi est: ita sacra-
mentum fidei, fides est. In hoc verò loco, Petre, tu
 sacramentum ab Augustino pro solis speciebus
 visibilibus accipi dicis, de quibus quodam modo
 non propriè corpus Christi quandoque prædica-

Scarga sē
 tētia Au-
 gustini
 obscura-
 tor indu-
 citur.

ri perhibeas. Atqui magna tua est incogitantia,
 & in expendendis patrum sententiis supina qua-
 dam oscitantia, qui de vno Eucharistiae sacra-
 mento, & non de altero Baptismi Augustinum verba
 facere putas. Non de vno enim sed de utroque
 quando nec plura sint à Domino instituta, sicut
 idem testatur Augustinus in libro de doctrina
 Christiana, generalem in eo loco doctrinā tradit,
 cur nimirum sacramenta siue externa signa, rerum
 ipsarum quas significant nomina accipiant. Do-
 ceret autem ille similitudinem quandam, quam ha-
 bent signa cum rebus ipsis hoc efficere, ut signa
 nominibus rerum nuncupentur, & Baptismus di-
 catur esse fides, qui reuera tamen non est fides, sed

Scarganā
 Augusti-
 ni verbo-
 rum in-
 terpreta-
 tionem
 quale ab
 surdum
 consequi-
 tur.

fidei signum, sic panis dicatur esse corpus, qui ta-
 men propriè non est corpus, sed signum corporis.
 Expende ergo, Petre, si sacramentorum nomi-
 ne solas visibiles species abolita ipsarum substan-
 tia, sicuti tu somnias, Augustinus intelligit, iam
 non solum panem & vinum in sacramento Eucha-
 ristiae, sed aquam quoque in sacramento Baptismi
 transsubstantiari, & sicut illic sola accidentia sine
 subiecto

subiecto remanere dicuntur, ita & in Baptismo sola accidentia aquæ reliqua esse oportere. Sed quæ admodum hoc falsum, sic neque illud esse verum perspicuè demonstratur. Sicut enim integra substantia aquæ manet in Baptismo, ita integra substantia panis manet in Eucharistia. Non ergo Augustinus nomine sacramenti inanes rerum intelligit formas, sed ipsas substantias, ut panis dicatur corpus, quia est signum corporis, & vinum dicatur sanguis, quia est signum siue sacramentum sanguinis. Neque enim Christus accidentia panis & vini in manus accepit, sed panem quem fractum ac discipulis traditum corpus suum esse dixit, & vinum calice comprehensum, quod sanguinem suum nuncupauit. Rectè itaque loquitur Augustinus in sermone illo ad infantes superius à me citato: panis est, inquit, corpus Christi, calix est sanguis, ut quo ad substantiam, reuera panem & vinum sacramenta corporis & sanguinis Christi fidelibus distribui ostendat. Sed, inquis, tu cū Turriano, multis in locis tamen Augustinum & reliquos vetustos scriptores cum de sacramentis loquuntur, speciei panis & vini meminisse, ut sola illarum rerum accidentia intelligere videantur. Illi verò panem non formam lapidis, sed formam panis attribuire coguntur, ut ex specie vniuscuiusque rei propria ipsa substantia intelligatur. Nisi forsitan tu tam ineptus es, ut quia ex forma & specie homines cognoscimus, nec substantiam eorum conspicimus, non hominum, sed pecudum substantiam sub illa externa hominis forma illos gerere arbitrari debeamus. Mirum enim quantopere hic vobis placeatis, & magnum nescio quid vos reperisse existimetis, quod ex Aristotele didice-

Iesu itæ
quàm sibi
ex male
intelle-
cto Aristotele pla-
ceant.

ritis, substantias non videri, sed earum species, siue accidentia.

Itaque me Turrianus, quē nunquā hāc didicisse dicit, ad Aristotelē ablegat, ut quā de sensibilibus per se & per accidens in libro De anima ab eo dicuntur, cognoscā, panisque substantiam non videri per se, sed accidentia sola ediscā. Ego verō panis accidentia video, & quia reliqui omnes sensus omnes proprietates esse panis mihi renunciāt, panis ergo substantiam non lapidis sub illa forma delitescere contendo. Disce ergo tu vicissim, Turriane, ex Philosophis, & ex commentatore Aristotelico socio tuo Toletō, qui quod sensus substantiam per se cognoscere non possunt, singulis tamē naturis accidentia sensibilia illis propria Deū dedisse dicit, quādam communia, quādam minus communia, secundum naturas ipsas, per quā accidentia homo substantias distingueret. Si ergo, Turriane, persuadere mihi vis, ut panem non esse credam, quem omnia panis accidentia illi propria reuera panem esse non aliam substantiam renunciant, eadem ratione omnibus hominibus persuadendas oportet, te sub hac hominis quam contemplantur forma & specie, non hominis sed asini circumferre substantiam. Mihi certē nunquam persuadebis, ut te asinum esse credam, qui tantam doctrinam & sapientiam assequutus es, tantūque in Peripateticorum schola profecisti, ut te solū praecepta Aristotelica scire, nobis verō illa ignota nimis confidenter profitearis. Rogamus tamen, quod pace fiat tua, ut ne nobis aditum ad libros Aristotelis obstruas, & fac ut nobis istae sordes pateant, si quidē tu Parmeno ad ostium huius Thaidis custos relictus es, ut nemini introire liceat, nisi quem tu intromiseris. Verum ut vt

Toletus
suis Iesui-
tis con-
grarius.

Turri-
anus Ari-
stotelicz
philoso-
phie prin-
ceps scili-
cet & o-
starius.

arcent

arcem tu istam obtineas, & quàm maxima ac singulari doctrinæ Aristotelicæ laude excellas, nihil tamen ex Aristotele prorulisti, quod causæ tuæ vel minimum patrocinetur. Neque enim hoc probandum tibi fuerat quod ultro cōcedimus, rerum scilicet substantias non videri nisi per accidētia, sed demonstrare debueras, sola accidentia, alicubi in aëre pendula, sine omni basi ac fulcro suo consistere, vt similiter accidentia panis in altari posita, abolita vel euanescente ipsius substantia, concludere posses. Quod cū non facias, frustra Aristotelem patronum causæ tuæ producis, & destitutus eius subsidio, aliis armis & viribus aciem tuā instruas oportet.

Aristoteles ficulū
lesuitis
auxilium.

Nec minorem illud quoque redolet vanitatem, quod ex eodem Philosopho ostēdere nititur Turrianus, in pane nimirum Eucharistico non accidētalem aliquam, sed substantialem mutationem necessariò agnoscendam esse. Nam cū Aristoteles mutationem accidentalem tripliciter fieri ostendat, aut secundum quantitatem, aut secundum locum, aut secundum qualitatem, nullo autem ex istis modo Turriani iudicio mutatio panis Eucharistici fiat, necessariò sequi contendit, vt mutatio substantialis fieri statuatur. Ego verò Turrianum interrogo, in quo ordine aut in qua mutationū specie sacramentalem mutationem reponat. Non putato enim tam stupidum fore vt sub classem mutationis substantialis illam reponat. Ergo si mutationis sacramentalis nullum habet locum in triplici mutationis accidentalis ordine, age, Turrianus Aristotelem nobis ab orco reuocet, & ex homine Eucharistico Christianum efficiat, de mutationēque sacramentali ipsum edoceat, vt quartam speciem mutationis accidentalis ad illam triplicem adiun-

Papana panis & vini
mutatio
etiam Aristoteli cōtraria.

gat. Sin verò omnes sani locum sacramentali mutationi fieri posse in qualitate agnoscunt, non est cur Turrianus eam ex hoc ordine excludat, & in alienam classẽ ab eiusdem natura diuersam violenter coniiciat.

Sed enim Turrianus mutationem sacramentalem, quam nos fieri secundum qualitatem dignitatis dicimus, ἀλλοίωσιν esse, dicique à philosophis perhibet, quæ cum neque μεταστροφῆς neque μεταποιήσεως dici queat, vt ab antiquis Patribus dicta est, nullo ergo modo mutationem illam secundum qualitatem dignitatis fieri posse contendit. At verò ridiculum est ex verbis quibusdam veterum hyperbolicis, in quibus patres plerunque liberrimi sunt, de rebus ipsis facere iudicium, ac non potius rebus ipsis, quarum certa est & indubia cognitio,

Chryso-
stomum for-
te intelli-
git Hom.
28. in Mat-
thæ. &
Theophi-
lactum in
Ioh. c. 6.

vocabula ipsa subiicere. An nõ enim aliqui ex scrip-
toribus antiquis nos quoque in Christum trans-
elementari dicunt? neque tamen abolere substan-
tiam nostram, solamque manere speciem & acci-
dentia sentiunt. Porro μεταποιήσεως apud scriptores
Græcos non semper pro mutatione substantiali, sed
pro correctione & mutatione rei in melius mul-
toties vsurpatur. Sed Logodædalus iste in vocabu-
lis ipsis insidias vbique struit, & cum solidis desti-
tuatur argumentis, nos inanibus territat umbris.
Quare quod subfannans interrogat, Si ego in Po-
lonia ad Decanatum, aut ad aliam dignitatem vo-
catus & electus essem, an transmutatus vel trans-
elementatus dici possem? Nihil aliud, (vt in re va-
na mihi obiecta) respondeo: Me hominem in ma-
trimonio honeste & cum pura conscientia viuente,
omnesque spurcas libidines & fædos cõcubitus
toto pectore detestantem, nullo modo ad aliquam sa-
cerdotij papistici dignitatẽ aspirare posse: prohibent

bent enim istud pontificiæ leges, ne cuiquam coniugatio ad honores sacerdotales pateat aditus, quæ tamen impurissimo scortatori minimè intercludunt.

Non dissimilem autem habet & illud vanitatis rationem, in quo se Thraso iste plurimum extollit, & tanquam supremum doctrinæ assequutus fastigium, nihil in libro meo nisi inscitiam, & animi obstinationem sese olfacere prædicat, qui ad Scargam scribēs, nefandam papistarum metamorphosin, siue transubstantiationem sim detestatus. Magnus enim bellus iste Grammaticus & sedulus syllabarum auceps discrimen inter transubstantiationem & Metamorphosin statuit, ut cum ista vocabula confundam, & eandem significationem illis attribuiam, magnam hoc nomine inscitie notam sustineam. At verò vehementer fallitur insignis iste Grammaticus, qui huius particulæ aduersariæ unam & eandem vim, ac significationem esse putat, quando illa simpliciter aliquando pro vel ponitur, aliquando vim explanandi habet, aliquando rerum diuersitatem denotat, ut si quis dicat, Siue tu sis miles, siue agricola, ad me nihil attinet. Quid igitur? an Turrianus idem putabit esse militem & agricolam, eo quod per particulam siue agricola militi coniungatur. Non unam ergo Turrianæ significationem istis ego vocabulis attribui, sed quod stolidè ad negotium sacramenti accommodentur, utraque tanquam absurda repudiaui. Neque tamen vehemèter à scopo aberrarem, quāvis in uno & eodem significato hæc vocabula usurparem. Nam liber Metamorphoseon Ouidij transubstantiationem magna ex parte tradit, qui tamē quem titulum per tot secula sine offensione Grammaticorum retineat, expendere debebas, ut ne mihi adeò iniquus censor esses. Tu verò

Turrianæ
Iesuitica
arrogantia

Turrianæ
Grammaticæ
rudis

Metamorphoses
Ovidianæ
nil aliud
quam transubstantiationes sūt

mi Turriane errorem tot seculorum non ferendū
 corrige, ac vt tandem vero suo transubstantiatio-
 nis titulo liber ille insigniatur elabora, facilius
 enim istis, quos tu hæreticos vocas, persuadebis, vt
 in nugacibus illis Ouidij fabulis, nugax quoque
 vocabulum locum obtineat, quam vt ad sacratissi-
 ma mysteria & infallibila salutis nostræ instrumē-
 ta illud admitti posse existimes.

Coena Do-
 mini Tur-
 riano ne
 quaquam
 Sacramen-
 tum.

Hoc verò cū effeceris, aliam negocij molem
 tibi instare puta, vt symbola corporis & sanguinis
 Domini non esse sacramenta omnes edoceas, vt
 quam mutationem sacramentalem à substantiali
 diuersam omnes pij agnoscunt, illam in symbolo
 corporis & sanguinis Domini locum habere non
 posse te iudice statuunt. Concedis enim tandem
 & tu sacramentalem mutationem, sed cæteris eam
 conuenire sacramentis perhibes, vnum verò cor-
 poris & sanguinis sacramentum ab hac mutatio-
 nis lege exemptum, vt quod non sacramentali sed
 substantiali mutationi subiectum esse fortiter, imò
 temerè asseris. At vero probandum tibi erit, non
 esse sacramentum, in quod communis sacramen-
 torum lex & proprietas non cadit, aut si negare
 non potes esse sacramentum, quæ te ratio cogit,
 vt quæ mutatio elementorum in reliquis agnoscitur
 elementis, non eadē in elemento panis & vini
 agnoscat? Hic verò tu insigne eius rei argumen-
 tum te habere putas, dum magno quodam inter-
 uallo sacramentum corporis Christi à sacramento
 Baptismi discernis, vt pote cū illud sit sacramen-
 tum sacramentorum, nec de elemento aquæ sicut
 de illo dictum sit. Hoc est corpus meum: quo ni-
 mirum verbo accedente ad elementum, non mu-
 tatio efficitur sacramentalis, quæ est in Baptismo
 sed substantialis, quæ soli huic competit sacramēto.

Euchari-
 stia Tur-
 riano ma-
 ius quid-
 dam præ
 sacramen-
 tis.

Ego au-

Ego autem Sophistarum non Theologorum istud esse duco, verba violenter ad institutum suum torquere, & non sensum ex vniuersa scriptura sacra, ipsaque fidei analogia, quem verba postulant, eruer. Porro cum plurimis & clarissimis iam à me comprobaturum sit argumentis, verba illa Christi, sanctam suam Canam instituentis, non propriè sed figuratè esse accipienda, tamque luculentis & manifestis veterum testimoniis nullam substantialem in hoc sacramento, sed solam sacramentalem fieri mutationem, sit demonstratum, nunquam efficies, Turriane, vel millies illa crepàs verba, ad rauiumque clamitans, vt in peregrino & à Sophisticis ingeniis inuecto sensu, ab his qui veritatè amant, & spiritui sancto sese regèdos tradunt, recipiatur.

Deinde quaecunque tu discrimen inter Eucharistiam & Baptismum statuas, hunc rectè vnicum illa habent propositum scopum, vt nos in Christum inserant, & Christo per fidem coniunctos iustitia & sanctitate eius perfundant, vitæque immortalis & æternæ participes efficiant. Nega enim tu si potes, omnes baptizatos spem æternæ vitæ consequi, qui sacramento corporis & sanguinis Domini nõdum participarunt, aut si id citra impietatem negare non potes, quæ te malum ratio cogit, vt quæ æternæ vitæ tesseram per ablutionem aquæ non transubstantiatæ, sed sacramentaliter mutatæ fideles recipere non neges, eam in pane & vino non transubstantiatis sed sacramentaliter mutatis, apprehendere illos non posse affirmes? Nam quæcum Scarga tuo tories iactatis, nihil in hoc sacramento omnino stupendum & sublime futurum, tantaque laude & præconiis dignum, quibus ab omnibus scriptoribus sanctis hoc sacramentum celebratur, si non externa ipsa elementa in corpus

Sacramē-
torum pro
priū quod
sit.

Accelerant
enim in-
ter conse-
crandum
adorantes
Aue san-
ctū chris-
ma.

& sanguinem Christi transubstantientur: ipsa Baptismi dignitas, nullaque in parte altero sacramento inferior sublimitas, inanes vestras esse querelas redarguit, quæ splendore suo dignitatis excellentia adeò se ab omni contemptu vindicat, ut nulla transubstantiatione ad commendandam amplitudinem suam indigeat. Quod si commentitio christi vestro, non diuinitus instituto, sed preculis & exorcismis vestris consecrato, neque in Christum transubstantiato, omnes diuinos honores exhibere soleris, sacramentum corporis & sanguinis Domini ab ipso Christo institutum, diuinæque eius virtute & omnipotentia verbi consecratum, dignitatem suam scilicet tueri non poterit, nisi à transubstantiatione omnem honorem mutuetur?

Nos verò in hoc sacramento omnes diuinæ bonitatis opes, & incomparabiles gratiæ eius, tanquam in lucidissimo speculo, contemplamur diuitias, Christum enim verè hic præsentem non carnis oculis, sed solo fidei intuitu conspiciamus, & quod externa symbola in alenda & nutrienda carne nostra efficiunt, id ipsum in recreandis & reficiendis animabus nostris operari firmiter credimus. Nam sicut omnes vires corporis concidere necesse esset, nisi suis debitis alimentis subinde corroborarentur, ita animas nostras sensu iræ Dei contabescere, & ab omni spe vitæ excidere oporteret, nisi quotidie ex corpore & sanguine Christi reuiuisceremus, ac toties peccatis enecti, sola iustitia Christi refocillaremur. Non ergo sola in hoc sacramento symbola nuda percipimus, neque solo pane aut figura corporis Christi hic vescimur, quod nobis sine omni pudore toties obiectatis, sed in ipsa intima cordis nostri penetralia, Apostolo teste, nos recipere ipsum Christum confitemur. Et adeò non

Pili ne
quaquam
nuda sunt
signa diui-
na symbo-
la.

ociosa

ociosa visibilia hæc elementa esse experimur, vt quo frequentius in sacris cætibz ex instituto Christi illis vescimur, tanto maiore studio pietatis & innocentie pectora nostra inflammari sentiamus.

Porro quem fructum transubstantiatio vobis pepererit, quã ingens desiderium ad percipienda diuina hæc sacramenta in vobis excitauerit, id vel perpetua testatur experientia, quando non nisi semel in anno vniuersa Ecclesie Romanæ plebs se ad istas sacras accingit epulas, idque magis vsu & consuetudine, & excommunicationis pontificie metu, quàm ardenti aliquo pietatis affectu. Tota verò propemodum sacerdotum cohors ex crebro & ferè quotidiano sacramenti vsu, tantùm capit famelimonie & puritatis incrementum, vt totos dies in cauponis sacrifici desidentes, & grandibus poculis decertantes, ac omnibus nequitie ac libidinum sordibus sese inquinantes, omnium hominùm deploratissimos nebulones se esse profiteantur. Nec mirum, quando sanctissimùm adulterantes Domini & saluatoris nostri institutum, & spiritui sancto contumeliam irrogantes, nullum integritatis & innocentie fructum exhibere possunt. At verò prisca & temporibus Apostolorum vicina tẽpora, veteris Ecclesie circa sacramentorum administrationem ritus non Missarum spectacula populo Dei præbebant, contemplanda, sed ferente ita Domini instituto, omnibus ouibus Christi sacratissimas istas proponebant dapes, & mutuo omnes fraternitatis colligantes nexu, ad omnem pietatem informabant. At quantopere postrema hæc à Pontifice Romano fascinata etas, à prisca illa & sancta simplicitate degenerauerit, vel diuus ille testatur Chrysostomus, qui frustra ministros Christi ad mensam Domini

astare, frustra que oblationem sacram facere contendit, nisi sint qui communicent, indignosque sacrarum precum communione iudicat, qui se indignos participatione corporis & sanguinis Christi à mensa abstinentes Dominica statuunt.

Papistæ
veteris
Ecclesiæ
Ministris
contrarij.

Nostri verò isti purpurati ardeliones, vltro se à reliquo segregant populo, nec ad mensam Domini astant, vt ouibus Christi sacram exhibeant epulū, sed vt ex placentula, sicuti impiè iactitant, causam causarum generent: hoc est, vt Deum totius naturæ opificem ex pusillo efficiant crusto, quem miseræ plebeculæ adorandū prostituunt. Qua quidem tam atroci ac execranda blasphemia, an quicquam sceleratius & in Deum ipsum contumeliosius à sathana excogitari potuerit, omnes qui vel exiguam habent pietatis scintillam, iudicent. Ego quidem miserādam populi Christiani sortem mecum reputans, qui triste ac sæuū sub imperio fœdissimæ, Turcarum gentis iugum seruitutis hodie tolerant, tantæ ruinæ ac cladis eorum non aliam causam apud animum meū statuere possum, quam inauditam hanc & horrendam in populo Dei blasphemiam, ac fœdissimam tanti sacramenti profanationem. Nec verò ira Domini cessabit, quæ iam extremum vniuerso orbi Christiano minatur exitium, nisi populus Dei ab hac abominanda sese auerterit idololatria, & in legitimo ac puro vnius viuientis Dei cultu conquieuerit. Quo circa pestilentissimi huius erroris & execrandæ idolatriæ a-cerrimi hoc nostro seculo defensores meritò sunt deplorandi, qui ne solito suo defraudentur ocio, & ne tam splendidas, quas iniquè possident, amittant opes, extremam quandam orbi Christiano vastitatem inferre, & cuncta quæ immenso Dei beneficio stant adhuc erecta, opprimere ruina minime

Turcica
tyrannis
& victo-
riæ vnde
sint.

minimè reformidant. Omnes enim ingenij intendunt vires, omnes suas in hoc conferunt vigilias, omnes fallaciarum & sophismatum laqueos netunt, ut panem reuera esse Deum & omni pietatis cultu adorandum populo persuadeant.

Papanoriti
studia &
vigilia
quo confe-
rantur.

Et quia omni auctoritate diuinæ vocis ac comprobendam summam hanc impietatem se destitui vident, Philosophos etiam ethnicos in subsidium accersunt, Aristotelémque nobis magistrum, unde transubstantiationem in sacramento Coenæ Domini discamus, proponere non erubescunt. Ac dum sublimem Dei sapientiam, nullóque humano ingenio peruestigabilem, vilem & exosam sibi reddiderint, eam in scholas Peripateticorum deduxerunt, ut quicquid illa reconditi habet sensus, non aliter explicari rectè posse, nisi per præcepta à Philosophis petita existiment. Quod quidem adeò isti non dissimulant, ut quidam eorum recenscriptor Sixtus Senensis originem scholasticæ Theologiæ commemorans, eam ex Theologia sacra & Philosophia Peripatetica conflata profiteatur, istoque consilio inuentam, ut quia præ studiis legum sub Lothario secundo Imperatore florescentibus, sacre scripturæ cognitio frigescere, & contempti cœpisset, monachi quidam & clerici ad commendandum studium theologicum hanc rationem philosophicam tractandarum scripturarum inuenerint, qua commendabilem Theologiam scholis redderent. At verò illa ad splendorem sacrarum literarum & cuius subtilitati doctrinæ humanæ anteferebantur adeò nihil attulit, ut potius omnem earum dignitatem obscurauerit, & pro mentibus hominum pietate informandis, importuna loquacitate & impotenti quædam rixandi cupiditate omnes instruxerit. Quæ pestis etiamnum in scholis istorum viget, ut mu-

Scholasti-
ca Theo-
logia curâ
monachis
adinuêta.

lierum ritu graues isti Theologi linguis certantes, & in factiones Thomistarum ac Scotistarum distracti, virulenta inuicem odia exerceant, & carnificum instar, alter alterum de possessione sua depellere summo conatu studeant. Hoc autem virus magno Ecclesiae Dei malo & infelici enatum seculo praestantissimi quique viri deplorauerunt, & à temporibus Petri Lombardi argutiis sophisticis, & curiosis quaestionibus doctrinam euangelicam miserabiliter non modo obrutam, sed ferme extinctam conquesti sunt.

In admonitione de Tertulliani dogmatibus.

Beatus quidem Rhenanus, vir eximia doctrina & pietate, alicubi rabulas istos vehementer reprehendit, qui totam Aristotelis philosophiam indoctè versam in suam Theologiam deriuauerunt, & vocabula monstrosa rerum inuenientes, sanctis illis & doctissimis Ecclesiae scriptoribus antiquis se dissimiles reddiderunt. Et quamuis acumen istis non adimit, veterum tamen doctrinam minimè illis concedit, ac vehementer ætati suæ gratulatur, quod Theologi, qui antea in contentiosis scriptoribus istis scholasticis versabantur, iam veteres auctores euoluere incipiant, vnde magnum emolumentum in vniuersum orbem merito ille praedicat. Nec Volaterranus ab eo dissentit, qui in conciliabulis & disputationibus istorum religiosorum, hunc maximè prouehi conqueritur, qui ceteris clamosior & arrogantior videtur, & tum maximè sapere, si portentosis nominibus à caeno commentariorum depromptis, quàm minimè ab aliis intelligatur. Omitto alios plurimos doctrina & autoritate non inferiores, qui pestilentem hanc Theologiam sunt detestati, & professores eius indignos Theologorum nomine, sophistas potius vocandos censuerunt. Turrianus tamen nos subinde

inde ad has fæces reuocat, & posthabito clarissimo veritatis diuinæ fonte, ex turbidis istis lacunis lutulenta sua sophismata multoties in nos depromit,

Ridiculum autem imprimis est, ut quo vitio ille cum vniuersa sua schola imprimis laborat, in ^{Turrianus} suum crimen ^{mē in pios} huius culpæ veteratoriè transferre nititur. Quasi enim nos hi essemus qui dogmata Christianæ religionis cum philosophia misceamus, nec fidem oraculis diuinis adhibeamus, nisi quæ mentis humanæ iudicio comprobentur, illud diui Pauli aduersum nos citat: videte, inquit, ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem ^{Colos. 2. 8} fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum. Atqui diuinam istam Pauli sententiam vestris scholis occinere debebas, quæ totam Theologiam, non negantibus istud vestris scriptoribus, in philosophiam transformarunt, & potissima fidei nostræ capita, non secundum traditionem Apostolicam, sed secundum philosophorum placita definiunt. Quare quam ex Tertulliano citasti <sup>Tertullianus aduersus Her-
mogen.</sup> sententiam, philosophos patriarchas hæreticos esse, illa verò acres debebat adhibere tibi stimulos, ut detestandarum hæresium seminaria in Ecclesia Romana pullulantia, scholasticæ imputares Theologiæ, quæ dum plus Peripateticorum admiratur in extollendis humanis viribus sapientiam, quàm scripturarum sanctarum in deprimentia carnis humanæ infirmitate auctoritatem, nefandum quendam Pelagianismum in Ecclesiam introduxit, totamque maiestatem potentia Christi in saluandis peccatoribus labefactauit. Nos vero dicente Deo, omne carnis humanæ iudicium suspendimus, plûsque Deo omnipotenti accusan-

ti iniustitiam nostram, quàm innatè philautiè, què omnium titillat mentes, & admiratione sui excecatur, credimus. Ac quod in vna re libenter præstamus, ita in reliquis aliis omnibus omnes sensus carnis nostræ, loquente Deo, sapientiæ eius promptè subiicimus.

Quod si, tu Turriane, non ex Aristotele, sed ex scriptura sancta Christum voluisse panem in corpus suum substantialiter permutari ostenderis, aut id requirere fidem nostram, vt illud credamus, aded non repugnabimus, vt contra omnes sensus nostros id cupidissimè tecum simus credituri. Ac quod nec facere voluerit, nec vnquam fecerit, noli nos cogere, vt sine causa iudicio omnium sensuum renunciemus, ac, quod tu facere videris, cum ratione ipsa insaniamus. Quamuis ne tu quidem sensibus ipsis repugnas, & quam conditionem credendi inuitis nobis proponis, ab eadem ipse nimis callidè refugis. Scribis enim tu Scargaque tuus, contra omnes sensus dicenti Christo vos credere, vt quia ille panem acceptum dixit corpus suum esse, nullum omnino panem sed ipsissimum corpus Christi vos agnoscere perhibeat: quia tamen sensus vestri testes sint post consecrationem odoris, saporis, coloris, & si quæ aliæ qualitates sensibiles sunt, consequens esse necessario colligatis, vt accidentia ista sine subiecta substantia panis & vini maneant. Itane verò Turriane verba Christi ludus, iocusque tibi esse videntur, vt quo sensus tui non pertingunt, ad substantiam ipsam, nimirum panis, quam tu inuisibilem ex disciplina Aristotelica statuis, propterea panem esse neges? quod autem sensus tibi renunciant, nimirum odorem, saporem, colorem, integramque manere iudices? Hòcne est verbo Christi auctoritatem

Iesuitæ aliud dicunt aliud credunt.

ritatem tribuere? an non potius illi dicenti, quia diuersum tibi sensus renunciant, aperte contradicere? Nam si autoritas dictorum Christi te moueret, ut dicenti omnino credendum esse putares, profecto nec à sensibus illudi tibi patereris, ac salutem accidentia panis illa apparere, sed reuera minime existere substantiali nimirum mutatione facta, crederes: Quod dum non facis, non Christo, quamuis id præ te fers, sed sensibus fidem te habere proferis, panis etiam substantiam integram manere crediturus, si à sensu tuo percipi posset, & nisi Aristoteles illam omnino esse inuisibilem te docuisset. Vide ergo Turriane, vide & tu Scarga, ^{Iesuitæ} plus sensibus suis quàm Christo tribuunt. qui toties omnipotentia Christi nos plurimum detrudere dicitis, quam non longo à vobis distamus discrimine, & quod merito nos accusare minime potestis, qui propter iudicium sensuum panis substantiam in Sacramento adesse confitemur, cum vos eisdem permoti sensibus, accidentia integra permanere credatis. Neque sanè discrimen vllum hic deprehendere possumus, cur maiorem reuerentiam verbis Christi vos habere iactetis, quando perinde in pane verum Christi corpus nos percipere credamus, prout in accidentibus panis idem consequi vos statuitis. Sola enim autoritas Aristotelis hoc obtinuit apud vos, ut panem ideo esse negetis, quia sensus substantiam panis non apprehendit, non autem autoritas Christi, cuius dictis propter sensuum repugnantiam omnino credere recusatis.

Verum quia tantum pondus Aristoteles apud vos obtinet, ut manifesta Spiritus sancti oracula institutis eius postponatis, nec diuo Paulo panem reuera esse, qui ad commemorationem mortis Christi mäducatur, perhibenti credatis, age quan-

tum Aristoteles causæ vestræ patrocinetur, dispiciamus, & num substantialis mutatio in hoc Sacramento ex placitis Aristotelicis agnoscenda sit consideremus. Ac substantialem quidem mutationem fieri constat, quæ sit circa subiectum, vel substantiam, quando nimirum illa corrumpitur, ut

Papanam
transsub-
stantiatio-
nem quan-
ta absurda
subsequa-
tur.

nouam induat formam. Quæro ergo, Turriane, si quando panis Sacramentalis ab igne combustus redigitur in cineres, sicut ætate Cypriani id factum fuisse constat, aut si diu asseruatus conuertitur in vermes, & vinum in acetum, quam ne tu hic mutationem fieri putas? Profectò mutationem substantialem factam esse negare nō potes. Quando enim corrupta prima substantia noua succedit forma, non sanè accidentaliter sed substantialiter mutationem fieri res ipsa coarguit. Ostende ergo, Turriane Peripatetice, ex qua substantia cineres aut vermes fieri existimas? vtrum ex panis an corporis Christi substantia? Verum quia hæc sine summo scelere & impietate dicere non potes, ex substantia ergo panis mutationem factam fatearis oportet. Ita verò tuus te constringit Aristoteles, contra nos productus, laqueum tuo iniicit collo, quo te strangulet. Non ergo nos post hac istis inanibus philosophorum territare umbris, & quando lubet, te ista Lombardica oblecta sapientia: cui cum sacrarum scripturarum maiestate tantum congruit, quantum gracula cum fidibus. Nec verò cum hæc dico philosophiam contemno, quam singulare Dei donum esse agnosco, sed ministram non dominam Theologiae instituo, cui vos tamen cum magna religionis perniciē, principatum in schola Christi concessistis, & de possessione hæreditaria Christum depellentes, regnum Aristoteli tradidistis.

Papiste
ex ancilla
theologiae
inique
Principē
Philosophiam
co-
stituerunt.

Huius

Huius verò obstreperæ & litigiøsæ disciplinæ Magistros, Scarga æquare summis illis doctoribus, Augustino, Chrysostomo, Ambrosio, Nazianzeno, & quibusvis aliis doctrina & vitæ sanctimonia excellentibus non dubitat, magnoque Dei beneficio excitatos his postremis seculis, qui omnes hæreticorum insultus reprimerent, & qui ex hac secta nunc Vilnæ sunt in schola Iesuitarum fortes leonum catuli, lupos à grege Domini repellerent. Atqui gravissimorum hominû testimoniis, quos superius citavi, vanitas Scargæ redarguitur, qui parem doctrinam in recentibus istis Theologis minimè agnoscunt, & in tradenda pietatis doctrina adeò dissimiles veteribus statuunt, ut rotam ferè Evangelicam veritatem ab illis extinctam, vehementer conquérantur.

Sed quid in re nota, omniumque oculis exposita testibus opus est, quando istorum scholasticorum quæcunque nunc extant commentationes, tot sordibus & blasphemis in Deum & in Christum scatant, ut pius quivis homo sine summo mentis horrore magnoque animi dolore legere spurcissima illorum scripta nequeat? Porro quæstionum infinitarû immensum illud pelagus, quarum plurimas nec Scarga ipse diffitetur esse curiofas, tantam mentibus hominum intulit pestem, ut cum per omnem vitam hoc fluctuum iactarentur æstu, semper miseri oberrarent, nec ullum quietis portum reperirent. Nam quæ ex transsubstantiationis commento non modo curiosæ, sed impiæ quoque emanarunt quæstiones, cum à me saltem pauca essent enumeratæ, ipsas Scarga dissimulavit, nec recensere voluit, ut ne in hoc ulcere tanquam vnguis existeret, ac cicatricem purulentia sua omnibus odiosam futuram refricaret. Hoc ve-

Scholasticorum
theologarum
qualia
scripta.

„rò vno contentus responso fuit, istas nimirū quæ-
 „stiones, ab insignibus istis theologis fuisse propo-
 „sitas, vt error fugeretur, ipsaq; perfidia expugn-
 „retur, & prudens fidelibus cautio adhiberetur.

Quæstio-
 nes ex
 transub-
 stantiatio-
 ne natae.

Ego verò prudentibus lectoribus expendendum
 relinquo, an quæ ab istis sophistis proponuntur
 quæstiones, vel fidem hominum instruant, vel ve-
 ritati Euangelicæ aliqua in parte patrocinentur.
 Quærere enim, (vt ex infinicis pauca commen-
 rem) vtrum mus rodens sacramentū, corpus Ch-
 sti rodere dicatur? Et, vtrum post receptum sa-
 cramentum, si quem vomere contingat, in ipso
 vomitu corpus Christi contineatur? non magis
 ad fidei ædificationem aut perfidiæ alicuius expu-
 gnationem nihil facit, vt ex impuro corde impia
 & blasphemias exhalare voces potius coarguatur
 quàm foeda transsubstantiationis sit sentina, quæ
 tantas profundit sordes, manifestè ostendat. Hæc
 ergo suam theologiam Scarga summis laudibus
 in cælum vehat, eamque veterum sanctitati & do-
 cetrinæ comparet, vt inter sterquilinum & aurum
 nullum omnino extare discrimen hominibus per-
 suadeat.

Thomæ
 Mori, li-
 cet Papæ
 additus
 fuerit, de
 Papisticis
 theologis
 iudicium

At quantò prudentius doctissimus ille vir &
 magnum vniuersæ Angliæ ornamentum Thomæ
 Morus iudicat, qui scholasticos istos doctores, ne-
 glectis antiquorum omnium literis, posthabitis
 etiam ipsis, quorum se doctores profitentur, Eu-
 geliis, nihil omninò præter quæstiunculas didici-
 se affirmat, eosque tam ridiculas proponere de
 Deo, vt potes ridere, tam blasphemias, vt censeri
 irridere. Contra verò fidem tam gnauius eos ob-
 iicere, tam segniter obiecta dissoluere, vt præuati-
 catores agere, & fidem ioco tueri, seriò oppugna-
 re videantur. Qui ergo in discendis istis quæstio-
 nibus

nibus ætatem consumit, illum quidem ad cætera
 omnia inutilem esse perhibet, vt si extra illa septa
 producatur longius, ignota rerum omnium facies
 tenebras ac vertiginem illi offundat: si quid verò
 illi ex his subtilibus magis quàm solidis propo-
 natur disputationibus, iam domi suæ illum esse
 iocans asserit, iam cristas velut gallum erigere, &
 in suo sterquilinio superbire. Hunc autem ridicu-
 lum gallum nobis sese Scarga etiam exhibet, qui
 in suo scholæ Vilnensis sterquilinio, tanquam in
 amplissimo totius orbis theatro se cum suis Loio-
 litis constitutum putat, vt nimirum fortissimos i-
 stos leones circa gregem Christi excubantes, no-
 bis iudices ferat, & quod in aspectum eorum pro-
 dire vereamur, certam victoriæ laudem illis attri-
 buat. At verò nouum & omnibus seculis hæte-
 nus fuit inauditum, custodiæ ouium leones præsi-
 ci, & qui imbecillo huic gregi non nisi certâ ma-
 chinantur perniciem, illos salutis eorum custodes
 designari: sed quia Caiphæ aliquando vaticinatur,
 hoc quoque Scargæ verbum imprudenti excidit,
 vt quales sortitæ sint pastores miseræ Christi oues,
 vel confessione ipsius omnibus innotescat. Nos
 verò aspectum vestrum minimè exhorrescimus, vt
 quos ex cornibus boues non leones esse agnosci-
 mus, sed in conciliabulis impiorum consistere ne-
 fas esse ducimus, & omne iudicium eorum, quos
 Christi professos hostes esse scimus, meritò refu-
 gimus. Nec verò totius orbis consensu iudicium
 ad paucos scholæ Vilnensis monachos delatum
 nouimus, vt quicquid garrulo isti strepitu decla-
 mitauerint, aut ex elencho Aristotelis aliqua ca-
 priuncula simplicem Christianum irretierint,
 id subito ab omnibus Christi fidelibus credi o-
 porteat.

Scarga.
 Iesuitas
 leones &
 leonum
 catulos
 esse fate-
 tur.

Maxima nunc & præstantissima orbis Christi-
 ni pars, celeberrimæ totius Europæ vrbes & scho-
 læ, confessioni Ecclesiarum Helueticarum subiec-
 tæ, pferunt, & profligata omni scholasticæ Theologi-
 æ peste, sacras scripturas, & interpretandarum earum
 rationem, ad normam antiquorum Patrum in scho-
 las introduxerunt. Si ergo tanta vestra sapientia
 est, Vilnenses Iesuitæ, cur non in scholas eorum
 conceditis? & cur non istam ferociam leoninam
 quam nobis terrificam esse iactatis, in præstantissi-
 mos istos Helueticarum Ecclesiarum doctores
 qui pyratæ à Scarga vocantur, depromitis? Sed
 benè facitis qui inter nos idiotas, rerumque di-
 narum imperitos, quemadmodum à vobis dici-
 mur, hanc horrendam speciem ostentatis, & sim-
 plici popello vos leones esse persuaderis, quando
 acuti & perspicaces illi Heluetij, subito vos de-
 tracta pelle leonina Cumanos esse asinos com-
 monstrarent. Tanta enim in illis ingenij vis, tanta
 præstantissimarum omnium artium & linguarum
 cognitio, tam exacta scripturarum sanctarum
 scientia, tam diues & opulenta eloquentia, ut aut
 isti scarabei non impunè sublimes has prouoca-
 rent aquilas. Ac miror ego tam stupidum esse Scar-
 gam, ut obscuram & nunc primum enatam Vilne-
 sem scholam victricem tantorum virorum fore
 speret, quibus in toto orbe celeberrima illa Pari-
 siensium Sorbona non obstitit, & omnibus suis
 exarmata telis succubuit. Verum ne in referendis
 ego istorum ineptiis bonas horas malè perdam
 ad secundum Augustini testimonium ab his pro-
 ductum accedam, ut quantum putido transub-
 stantiationis seruiat commento, excutiam.

Corpus, inquit, Christi, & veritas est, & figura
 veritas, dum corpus Christi & sanguis virtute spi-
 ritus

Cōfessio
 Heluetio-
 rum à to-
 ta ferè Eu-
 ropa rece-
 pta.

Iesuitæ
 inter idio-
 tas sapien-
 tiam simu-
 lant, à do-
 ctis sibi
 cauentes.

Parifiorū
 scola cele-
 berrima
 Helueti-
 is cedit.

ritus sancti in virtute ipsius ex panis & vini substantia efficitur, figura est, quod exterius sentitur. Hunc verò locum ego ita explicaueram, vt quia Augusti-
 Augusti-
 ni locus
 explica-
 tur.
 Augustino familiare est, externum symbolum siue
 signum nomine ipsius rei signatæ nuncupare, secundum
 generalem doctrinam de sacramentis ab eo traditam,
 qua sacramenta rerum ipsarum dicit accipere nomina,
 corpus ipsum Christi vocet, quod solo externo &
 visibili competit elemento, vt nimirum panis ille mysticus,
 sit simul figura & veritas. Ac veritas quidem, quia sub visibili elemento
 rem ipsam, nempe corpus Domini nostri Iesu Christi
 in mortem traditum & à fidelibus vere manducandum
 repræsentat: figura autem, quia similitudine quadam,
 id quod inuisibile est, oculis & sensibus subiicit.
 Quod autem nomen corporis pro externo & visibili
 elemento ab Augustino usurpetur, vel inde perspicitur,
 quod simul & veritas & figura sui corpus Christi esse nequeat.
 At verò Scarga corpus Christi propriè acceptū, figurā
 fieri posse contendit, quando nimirum ipse saluator
 corpus suum templum vocauerit. Solui- Scarga
 te, inquit, templum hoc, & in tribus diebus ex-
 citabo illud, & Apostolus ad Col. 1. illud esse figuram
 Ecclesiæ declarauerit. Sed vehementer errat, Scarga
 quam ap-
 te scriptu-
 ram tra-
 het.
 qui ex verbis illis Christi corpus eius figurā tem-
 pli fuisse putat, quando allegorico & figurato dis-
 cendi modo, dum indignos Iudeos aperto respō-
 so iudicat, hoc solum fuit propositum Christo, vt
 ex resurrectionis suæ gloriæ diuinam suam virtutem
 testatam illis efficeret. Nec Paulus corpus Christi
 figuram Ecclesiæ vocat, sed corpus Christi mysticū,
 quod est à substantia veri corporis Christi diuersum,
 Ecclesiam esse perhibet. Col. 1. 24.
 Verum vt cōcedatur Scargæ corpus Christi ali-

cubi in scripturis pro figura poni, quid tamē hæc ad rē à me propositā momēti habere debeant, ego sane non video. De corpore enim vero Christi dicitur, prout in sacramento nobis participandum exhibetur, quod profectò si propriè in illo loco ab Augustino acciperetur, nullo modo simul & veritas & figura esse posset. Nam quæ re ipsa & per se existunt, hæc nullam sui figuram circumferunt, quando figura in hoc solū adhibetur, ut rem quæ sub aspectum non cadit, similitudine aliqua repræsentet. Atque ut veram hanc interpretationem fuisse meam, nec sensui Augustini repugnantem omnibus constet, adducam & aliud simile huic &

Hilarij lo-
cus Augu-
stini locū
illustrat.

xemplum, quod ex Hilario citatur in decretis Gratiani, de consecratione, distinctione secunda, cap. corpus. *Corpus, inquit, Christi, quod sumitur de altari, figura est, dum panis & vinum extra videntur, veritas autem, dum corpus & sanguis Christi in veritate interiorius creditur.* Audisne Scarga corpus Christi, quod de altari sumitur, dici ab Hilario figuram, ut nimirum improprie panem & vinum nomine corporis vocet, quæ re ipsa corpus Christi non sunt, sed nobis corpus & sanguinem Christi adumbrent? Veritatem autem ipsam, quæ figuræ respondet, dici accipi interiorius, hoc est corpus & sanguinem ipsum Christi, non ore corporis, sed fide & Spiritu. Vbi ergo nunc transsubstantiatio tua est, quando quod sensu oculorum percipitur figuram esse perhibet, hoc est panem & vinum, quod verò fides interiorius apprehendit, id corpus & sanguinem Christi esse asserit? Verum tu Augustini verba strictè vrges, qui sic ex panis substantia corpus Christi effici eū dicere contendis, ut quod exterius sentitur, solæ sint species & accidentia, quod autē fidei intellectu percipitur, corpus Christi

Scarga
Augusti-
num ca-
lumnia
afficit.

Christi sit ex panis substantia factum. Atqui Hilar-
 rius commentum tuum repudiat, qui non species
 panis & vini, sed ipsum panem & vinum accipi
 dicit, eaque figuram corporis Christi esse perhi-
 bet, ut corpus Christi & sanguis ideo vocentur,
 quod illa figuram & imaginem eorum aspectui
 nostro & sensibus proponant. Augustinus autem
 seipsum explicat, qui in plurimis aliis locis, sicuti
 superius à nobis demonstratū est, quæ de mutatio-
 ne panis in corpus Christi tradit, non de vlla mu-
 tatione substantiali, sed sola sacramentali, qualis
 tum in vniuersa Ecclesia fuit credita, intelligit.

Augusti-
 nus sui i-
 pfius fi-
 dus inter
 pres.

Iniquum ergo est verba eius violenter torquere,
 & sensum lucidum, qui ex omnibus eius scriptis
 deprehenditur, non attendere. Nam si ille tam
 prauam de hoc sacramento doctrinam in Eccle-
 sia exorituram præscisset, proculdubio sibi à tali-
 bus verbis, quæ in malam partem rapi possunt à
 falsariis, temperasset.

Sed benè habet, quod ad eò scriptoris huius
 sententia de hoc sacramento obscura non est, ut
 qui in verbis eius parum commodè dictis insistūt,
 nec mentem & consiliū autoris perpendunt, ma-
 nifestos se deprauatores genuinæ eius sententiæ
 testentur. In sermone enim illo ad infantes supe-

Augusti-
 nus trās-
 substan-
 tiationē
 disertè
 negat.
 1. Cor. 10.
 16 17.

rius à nobis citato, panem & vinum ad eò integrum
 sine vlla sui mutatione, quod ad substantiam eo-
 rum attinet, in hoc sacramento existere tradit, ut
 ad iudicium sensuum omnes remittat, & autori-
 tate Apostoli Pauli istud confirmet, qui in pane
 mysterium corporis mystici rectè representari
 docet. Sicut enim, inquit. ut sit species visibilis pa-
 nis, multa grana in unum consperguntur, tanquam
 illud fiat, quod de fidelibus ait scriptura sancta, Erat
 illis anima una, & cor vñ in Deū: sic & de vino fra-

res recolite, unde sit vinū: grana multa dependent ab
botrū, sed liquor granorū in unitatē confunditur. Ita
Dominus noster Iesus Christus nos significauit, nos
ad se pertinere voluit, mysteriū pacis & unitatis no-
strae in sua mensa consecrauit. Ecce, Petre, mysteri-
um unitatis & coniunctionis nostrae in Christo
dicit Augustinus, secundū mentem Apostoli, in pa-
ne & vino representari, vt qui panem & vinū ex
hoc sacramento auferunt, mysteriū quoque ipsum
tollere videantur. Ac profectō illud in vniuersum
à nobis sublatū est, quando ab hac mutua unitate
& coniunctione totus ouium Christi grex indi-
gnē sit repulsus, & pro communicatione corporis
Christi ad horrendā quandā idololatriā cōpulsus.

Augusti-
nus sub-
stantiam
panis &
vini ē sa-
cramen-
to mini-
mē tollit.

Quod autē in hoc sermone Augustinus de pa-
ne & vino verē in sacramento existentibus tradi-
dit, idē & in Tractatu super Iohannē 26. iisdē penē
verbis professus est: Propterea, inquit, sicut etiam
ante nos hoc intellexerūt homines Dei, Dominus no-
ster Iesus Christus corpus & sanguinē suū in eis rebus
cōmendauit, quae ad vnū aliquid rediguntur ex mul-
tis. Nāque aliud in vnum ex multis granis cōficiunt
& constat, aliud in vinum ex multis acinis confluit.
Obsecro vos aperite tandē oculos, Iesux, ac di-
ligēter perpendite, utrū secundum Augustinū in
accidentibus, an verò in substantia panis & vini
Christus corpus & sanguinē suum cōmendauit
quando non accidētia ex multis granis & acinis
sed ipsa substantia panis & vini conficitur ac cō-
stat. Attendire verò quid Augustinus de omnibus
sanctis Doctōribus aetate ipsum antecedentibus
testetur, quia nimirum idem docuerunt, quod ip-
se sentit, in pane & vino scilicet ipsam Domini
nostri Iesu Christi corpus & sanguinem nobis
commendatum representari atque exhiberi. Va-
nitare

nitate ergo ipsa vanius est, quod primæuam illam
 & Apostolicam ætatem tam crasso transsubstan-
 tiationis errori affinem fingitis: aut quod in Late-
 ranensi Concilio decretum est, id perpetuæ in Ec-
 clesia doctrinæ conforme esse statuitis. Quare
 quod toties professus sum, idem & nunc repeto;
 maliciosè & fraudulenter à vobis fieri, qui ex di-
 ctis Augustini mutationem panis in corpus, & vi-
 num in sanguinem toties commemorantis, adeò
 peregrinum & à mente eius alienum sensum eli-
 citis, vt mutationem panis substantialem in cor-
 pus reale Christi ipsum statuere constringatis. Mu- Augusti-
nus cuius
modi mu-
tationem
elemen-
torum af-
ferat in
cœna.
 tatur enim panis in corpus, & vinū mutatur aut
 transit in sanguinem, quod loquitur Augustinus,
 sed mutatione sacramentali, & mysteriis aliis à Do-
 mino institutis communi, vt nimirum ideo dicā-
 tur sacramenta, secundum eundem Augustinum,
*quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur, & quod
 videtur habet speciem corporalem, quod autem intel-
 ligitur, habet fructum spiritualement.* Nihil ergo sub-
 stantias rerum mutari attinet, quando oculum si-
 mul mentis & corporis concurrere sit necesse, vt
 quod oculus videt, mens ipsa non attendat, sed ab
 aspectu oculorum auersa in cœleste lumen aciem
 totam defigat.

Vobis sanè, Iesuitæ, ac discipulis vestris muta- Iesuitarū
crassa Ro-
liditas.
 tionem substantialem necessariam omnino iudi-
 camus, qui adeò inter sacramentum & rem sacra-
 menti non discernitis, vt hoc solum quod videtis,
 tota mente & corpore prouoluti, ac crassa & car-
 nali animæ seruitute vincti, adorandū iudicetis.
 Itaque vt Turrianus ex signo & re signata vnā & Turriani
simile
multum
dissimile
 eandem rem cōstitutā esse approbet, simile quod-
 dā, sed multum dissimile ac planè ridiculū produ-
 cit: regē nimirū ita totū tectū ac opertū, vt nō vi-

deatur foris regalis maiestas eius, est tamen indumentum quod totum regit, insigne, quod rem significat ibi latere: Hic veritatem, inquit ille, esse, quatenus persona regis est, & signū siue figuram, quæ extrinsecus videtur. Vestem enim qua regitur totus, vnum effici cum ipso Rege affirmat, vt cum vestis & Rex non duō sint, sed vna persona Regis operata, idem veritas & figura. Hoc verò putido ac deliro commento ita se mentem Augustini explicasse Turrianus opinatur, vt facilius ad intelligendum & rationi conuenientius istud esse iac̃ter, quàm quod à me fingitur, blasphemix, absurditatis, vt loquitur ille, & repugantiæ ac deliramenti plenum.

Refutatur simile
Turriani-
cum.

Turriani
absurda
commēta

Turrianus
quàm
feliciter
decorum
seruet.

Ego verò æquum lectorem peto, vt vtramque sententiam expendat, & quæ magis veritati consonet, & à mente & consilio Augustini non discrepet, iudicium integrum, omnique perturbatione vacuum interponat. Non enim similitudines aut exempla ficta ego in medium produco, sed collatione locorum ex eodem Augustino & reliquis scriptoribus antiquis, quæ sit vera Augustini sententia, fideliter demonstro. Turrianus autem absurda quæuis comminiscitur, & personatos nescio quos Reges ac laruas in scenam producit, vt theatri plausum excitet, & ridiculis quibusdam fabellis & se & spectatores suos delectet. Sed adeò nihil proficit iste histrio, vt dignus sit, qui cum sua larua ex scena protrudatur, & sibilis omnium monstra nobis pro Regibus formans, explodatur. Nam qui Reges in scenam producunt, ita eos exornant, vt ex habitu externo statim homines Regis personā representari cognoscāt. Turrianus autē Regē suum ita nobis operit & cōtegit, vt foris Regalē eius maiestatem conspici nolit, & tamen ex indu-

indumento, quo totus tegitur, Regē ibi latere cognosci ob omnibus cupiat. Quā monstruosam enim hanc vestem esse oportet, quæ simul & Regē esse & non esse significet? Ita verò egregius hic scriptor, qui toties repugnantias in scriptis meis deprehendere se dicit, ipse secum pugnat, & tandem in somnio nunc hanc, nunc illam in vna & eadem reformam agnoscere videtur. Verū quocunque tandem indumēto fictitium suum regem iste contegat, & nunc ex figura, nunc ex persona illum agnoscere dicat, quid tamen hæc similitudo ad sacramentum corporis & sanguinis Domini facit? aut quid saltem habet, quo mysterio diuinitus instituto respondeat? Sacramenta enim rerum coelestium ita sunt figuræ & signa, vt nunquam rem ipsam mutuo & locali contactu coniunctam habeant, sed spiritali & mystico modo, ac procul à sensibus hominis remoto cohæreant. Sicut enim vestimentum regale à sensu deprehenditur, ita & ipsam Regis personam, quocunque tandem cōtegatur modo, sensus aliquis subesse cognoscit, si modò in conspectum hominum exornatus proin oculos ita incurrūt, vt quod sensus in eis agnoscit, ad rem ipsam quā figurāt, aliquo modo pertingat. Nec fides ex sacramentis res ipsas diuinas ac coelestes, tanquam ex marsupio & cista depromit, sed ex manu ipsius Dei, per ministerium Spiritus sancti arcano & ineffabili modo percipit. Nō ergo pia mens sacra signa carnali animæ seruitute adorat, quod prohibet Augustinus, sed in coelum erecta, ex illo diuino ac coelesti sacrario perennem vitam ac salutem ad irrigandam animam infuse deriuat. Facebat ergo Turrianus cum suo larvato Rege, & carnalis homo, figuram ac verita-

Non Sacramenta
sed res i-
psæ qua-
rum sunt
sacramen-
ta adorā-
dæ.

Philip. 3.
20.

Iesuitæ
profana
garruli-
tas.

Iesuitæ
quàm im-
pie Chri-
stum con-
tumelia
afficiant.

tem in rebus carnalibus vno loci contactu vene-
tur, nos verò externis symbolis ita vescamur, vt
conuersationem nostram esse in cælis, Apostolo
docente, sciamus, illucque totam mentem &
fidem ad saluatorem nostrum Christum Iesum
pascendam, illi offerentes animam nostram, attol-
lamus.

Nam quod Scarga, homo profanus, garrulo ver-
borum strepitu excellentiam sacramenti eleuat,
& caseo ac pomis comparat, si non realiter in pa-
ne & vino, siue accidentibus eorum, realiter in-
clusum corpus & sanguinem Christi credamus,
vna & eadem contumelia & sacramentum ipsum
& autorem ipsius Christum afficit. Illud enim de-
honestat, cum maiorem dignitatem sordido oleo
suo, vt ante dictum est, tribuit, omni cultu & ve-
neratione illud persequens, tametsi transsubstan-
tiationem in eo nullam agnoscat, quàm sacramen-
to ab ipso Christo instituto, quod prophanum &
nullo honore dignum iudicat, si non omnem am-
plitudinem suam à substantiali externorum sym-
bolorum mutatione acquirat. In Christum autem
ipsum quid contumeliosius dici potuit, quàm ex
cælesti diuinæ maiestatis folio ipsum detrahens
& in corruptibilia elementa, ac in ipsum ventrem
humanum cum reliquis cibis, quicumque ore su-
muntur, eum includere? Atqui Augustinus ad mā-
ducandum hunc cælestem cibum, non dentem &
ventrem, sed fidem parari iubet. Et Cyprianus non
ventris, sed mentis hunc cibum esse profiteretur
Nec Hieronymus ab illis dissentit, qui Christum
animæ non corporis escam, impinguantem men-
tem non ventrem pronunciat. Isti verò heluones
Christum omnibus carnaliter sine discrimine vi-
lo manducandum proponunt, vt ne sorices qui-
dem

dem & muscas à manducatione eius Turrianus excludat.

Quod autem ad illum Augustini attinet locū, Locus Augustini explicatur. qui citatur ex libro sententiarum Prosperi: *Caro, inquit, carnis & sanguis sacramentum est sanguinis, carne & sanguine utroque inuisibili, spiritali, intelligibili signatur spirituale Domini nostri Iesu Christi corpus palpabile, plenum gratia, omnium virtutum, & diuina maiestate.* Scarga quidē vocabula carnis & sanguinis in propria earū significatiōe vsurpari ab Augustino contendit, meque temeritatis accusat, qui externa symbola & elementa per illa significari dixerim. At verò sacramenta, secundum Augustinum, cum sint signa visibilia, ostēdat quæso nobis Scarga, quomodo corpus Christi, quod inuisibile est, sacramentum esse queat, aut quomodo sacramentum à re sacramenti discernitur, si idem corpus Christi sit sui signum? Ita verò non Iesuitæ etiam species elementorū quas in sacramento Cœnæ relinguere videntur, tollunt, modo panem, quem ipsi abolent, sed accidentia ipsa quæ retinent, & sacramēti nomine vocant, interire omnino oporteret, si ipsum corpus Christi existeret sui ipsius signum vel sacramentum. Vnde necessariò ostenditur, hæc vocabula carnis & sanguinis pro vna parte sacramēti siue externo & visibili signo ab Augustino vsurpari. Ac quod vera ista sit expositio nostra, Augustinus ipse nos docet, & mentem suam aliis apertioribus verbis explicat: Sicut, inquit, *caelestis panis, qui caro Christi est, suo modo vocatur corpus Christi, cum reuera sit sacramentum corporis Christi, illius videlicet, quod visibile, quod palpabile, quod mortale in cruce positum est, vocaturque ipsa immolatio carnis, sacerdotis manibus fit, Christi passio, mors, crucifixio, non rei veritate, sed significante mysterio: sic sacramentum fidei, quod*

Baptismus intelligitur, fides est. Adhucne, Scarga, cum tuo Turriano in tam aperta luce cæcutietis, & Saturnias istas lemmas tandem ex oculis vestris non excutietis? Nam quod Augustinus in illa ad Bonifacium epistola apertissime scripsit: *Sacramenta siue externa Symbola rerum ipsarum accipere nonna*, idem & in eo loco sine omni ambiguitate tradit, quod nimirum *visibilia elemēta sint corpus Christi: non rei veritate, sed significatione*: eo nimirum modo & ratione, qua sacerdotis actio dicitur *Christi passio, mors & crucifixio*, & quo modo *Baptismus accipitur fides*, cum non reuera sit fides, sed fidei Sacramentum.

Veterum Theologorum de coena D. dicta, quod se usu accipienda. Hæc verò est legitima ac debita interpretandorum veterum Patrum regula, ipsos scriptorum suorum interpretes facere, & non vana capitis sui sententia contra sensum ac voluntatem eorum illis assignare. Quo quidem vitio cum Scarga ubique laboret, tamen me veteribus contradicere, & contrarios ac confictos sensus, eorum Catholica doctrinæ apponere, sine omni fronte clamat. In quo autem ille hæret, nec verba & mentem Augustini rite expendens, me errare putat, ac magistrum se mihi profitetur, suam omnino inscitiam prodit, & doctoris titulum, ut sæpe aliàs ridiculè sibi vendicat. Existimat enim nomine carnis & sanguinis apud Augustinum, non ipsa denotari externa Symbola, ut pote quæ sint visibilia, carnem verò & sanguinem ab Augustino dici inuisibilem, spirituale & intelligibilem. Atqui sacramenta sunt ita visibilia, ut tamen res quas significant & quarum nomina accipiunt, sint semper inuisibiles, nec carnali aliquo aut sensibili, sed spirituali & intelligibili modo apprehendantur. Quare carne & sanguine Christi inuisibili ac spirituali, quorum visibilia

bilis symbola sunt signa, ita corpus ipsum Christi & sanguis significatur, quatenus illa in mortē pro nobis sunt tradita, aut quatenus corpus Christi palpabile & visibile diuina in cœlis exornatū est maiestate: præteritæ tamen mortis suæ beneficio omnem afficiens ecclesiam. Quid hic, Petre, durū, quid coactum animaduertis? aut quid causæ habes, cur me falsarium & iniquum Augustini interpretem voces? cum nihil vsquam afferam, nisi quod ipse loquitur Augustinus, & tam fideliter mentem suam vbique explicet?

Atque ut arctiori te constringam vinculo, ne quomodo elabi possis, ipsum quoque magistrum sententiarum iudicem tibi feram. Ille enim hæc Augustini explicans verba, sic loquitur: Attende Lombar-
dus lib 4.
distin. 10. hic, inquit, diligenter, quia tropo quodam utitur hic Augustinus, quo solent res significantes rerum fortiri vocabula quas significant. Hic enim visibilis species panis vocatur nomine carnis, & visibilis species vini nomine sanguinis. Inuisibilis verò & intelligibilis dicitur caro Christi, quia secundum illam speciem non videtur caro sed intelligitur, ita & sanguis. Caro ergo inuisibilis dicitur esse sacramentum carnis visibilis, quia species panis, secundum quam non videtur caro illa, est sacramentum carnis visibilis, quia in carne inuisibilis, id est specie, secundum quam caro Christi non videtur caro, significatur corpus Christi, quod est visibile & palpabile, ubi in sua forma apparet. Ita & de sanguine, accipi debet. Abi nunc Scarga, & teque tanto magistro discipulum superiorem agnosce, ut ubi ille tropicè externas elementorum species carnis & sanguinis nomine ab Augustino dici demonstrat, falso hæc dixisse à te conuincatur. Tanta enim varietas &

Transub-
stantiatio-
nis propu-
gnatores
inter se di-
scordes.

sententiarum pugna inter vos conspicitur, ut non alio euidentiori argumento vanissimum hoc transubstantiationis commentum esse comproberetur, quam quod inter omnes illius propugnatores magna sit vbique opinionum dissensio ac discrepantia.

Nec vero Petrus ipse Lombardus in astruendo isto dogmate satis sibi constat, ut quas ex veteribus recitat sententias, prauaricatorem agere, causamque suam magis oppugnare, quam stabilire videatur. Nam ubi de conuersionis tradit modo, adeo nihil certi definire audet, ut in variis multorum sententiis quid potissimum ille sequatur, non facile cognosci possit. Atque utinam in mentem Augustini, quem toties citat testem, penitus introspexisset, pluraque ac clariora eius testimonia ad demonstrandam veram sententiam in medium produxisset. Sed praëiudicata transubstantiationis opinio, ita mentem hominis fascinauerat, ut quæ Augustini dicta ex diametro cum eo pugnent, hæc cuncta prætermiserit, aut violenter in comprobandam suam sententiam detorserit. Nam qualis hic symbolorum sit statuenda mutatio, vel vnicum illud Augustini dictum nos satis abunde docere potuerat. *Accedit, inquit, verbum ad elementum & fit sacramentum. Vnde enim ista tanta virtus aquæ, ut corpus tangat & cor abluat, nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur.* Docet enim in eo loco apertè Augustinus, quid de mutatione symbolorum sentire debeamus, postquam verbo Dei sanctificata, & à prophano ac communi vsu ad sacrum translata fuerint. Ac in Baptismo quidem aquæ substantia non mutatur, ut quæ homo perfunditur vel abluatur, sed virtute verbi diuini nouam acquirit conditionem & dignitatem, ut quod

Augusti-
nus qualè
in Sacra-
mentis sta-
tuat mu-
tationem

quod nimirum exterius figurat, id Spiritum sanctum in cordibus purgandis, & à macula peccati abluendis efficere ostendat. Non ergo elementa mutantur in substantia, sed accedente verbo Dei mutantur in usu ac dignitate, ut scilicet non amplius sint prophana elementa, sed Sacramenta, hoc est, singularia spiritus sancti instrumenta, per quæ fideles rerum diuinarum ac coelestium compotes efficiantur, ac in ipsum usque coelum tanquam gradibus subuehantur. Hoc verò & Chrysostomus confirmat scribens in Psalmum 22. *Hæc aqua, inquit, primatum tenet in elementis. Sed cum istud elementum acceperit Spiritum sanctum, fit Sacramentum, & iam non erit aqua potationis, sed sanctificationis, non erit aqua communis, sed refectionis.* Audisne, Petre, quam Chrysostomus in Sacramentum Baptismi statuatur mutationem, & quam procul ab sit à putido, quod tu tantopere adoras, transubstantiationis tuæ commento? Neque enim ullam in ipsa aquæ substantia mutationem agnoscit, sed totam in eius usu, quatenus vim sanctificationis exhibet, constituit.

Sed adeo hæc omnia tibi videntur leuia, ut tu perpetuò carnes, caseum, & poma somnians, in eis te imaginari, significareque tibi & Deum, & Christum, & corpus Christi, & quæcunque sacra ac diuina volueris, posse iactites. Nam si, inquis, in solo elementorum usu, & non in ipsa substantia, verbo Dei accedente, mutatio consequatur, tum liberam relinqui tibi potestatem perhibes, ut quod uisunque carnibus, caseo, aut pomis vesceris, in ipsis te corpus Christi, vel Deum ipsum, sacræque ac diuina omnia percipere posse ipsa imaginatio ne affirmes. Sed stolidi ista tua, vel impia potius imaginatio iam ante est à me confutata, quando

Chrysostomus idem
cum Augu-
stino
sentit.

Iesuiti-
cas blas-
phemias
nota.

non in aliquo hominum arbitrio, sed in sola omnipotentis Dei voluntate & potestate consistat, ut donorum suorum cælestium & inuisibilis gratiæ suæ, visibiles imagines ante oculos nostros statuatur, & ex communibus elementis sacramenta ordinet. Quotiescunque ergo carnibus & rebus quis Dei donis vescimur, non profecto his tantum sacramentis utimur, sed prout ordinata sunt à Domino in alimentum corporis, cum gratiarum actione illa percipimus. Quod si vel hæc ipsa Dei munera ad caducam hanc & corporalem vitam sustentandam præparata, per verbum & orationem

Communes etiam
dapes per
verbum Dei
sanctifican-
tur.
1. Timot.
4.5.

Apostolo teste sanctificantur, profecto quæ Deus ipse constituit, ac sancta sua voce consecrauit, diuinæque suæ benevolentiae erga genus humanum pignora esse voluit, nemo prophana, nisi prophanus & impius dicere unquam audebit.

Illud ergo, tu Petre, mihi quantum voles, & sacramenta vulgaribus cibis, vel hædera pensili, ac vinum esse venale significanti, compara, ego tantumquam sacratissima Dei instituta in summo tempore pretio habebō, resque in eis propositas diuinas ac cælestes, pio cordis fideique affectu, implorato diuini spiritus auxilio, apprehendere omni tempore contendam. Imò si hædera, quod tu dicis, hominum instituto & more, sine vlla sui substantiali mutatione, pro certo venalis vini agnoscitur signum, nos Sacramentum ab ipso Christo institutum, cur vacuum re ipsa significata dicamus, tamen nullam substantialem signorum mutationem agnoscamus? Si enim hædera non vanum, sed rei præsentis, quæ tamē natura sua ab illa diuersa est, neque alia in aliam permutatur, ab hominibus cognoscitur signum, tanto certius veritatem corporis & sanguinis Christi mens pia in Sacramen-
to ap-

to apprehendit, quanto omnibus hominum inuentis veraciorem Deum in omnibus suis promissis, & nunquam fallentibus signis confiderat. Ita vero vel similitudines à rebus communibus sumptæ, quas aliquid pro te facere putas, magnopere etiam tuæ incommodare causæ videntur.

Quod autem ad illum Augustini attinet locum, quem citavi ex libro de Trinitate 3. cap. 4. quā nihil omnino pro transubstantiatione faciat, istud omnibus æquis lectoribus iudicandum relinquo.

Potuit, inquit, significando Apostolus predicare Dominum Iesum Christum, aliter per linguam suam, aliter per Epistolam, aliter per Sacramentum corporis & sanguinis eius: Nec linguam quippe eius nec membranas, nec aramentum, nec significantes sonos lingua editos, nec signa literarum conscripta pelliculis, corpus Christi & sanguinem dicimus: Sed illud tantum, quod ex fructibus terre acceptum, & prece mystica consecratum, ritē sumimus ad salutem spiritualem, in memoriam pro nobis Dominice passionis. Quod cum per manum hominum ad illam visibilem speciem perducitur, non sanctificatur, ut sit tam magnum Sacramentum, nisi operante invisibiliter spiritu Dei.

Ex his verò Augustini verbis nihil aliud colligi potest, nisi quod cum in diuersis signis potuerit Apostolus significare Dominum nostrum Iesum Christum, non alia tamen signa corporis Christi nomine censeantur, nisi quæ in hunc finem à Domino sunt instituta, ut essent Sacramenta, corporis & sanguinis Dominici. Quia ergo in genere signorum ponitur ab Augustino Eucharistia, &

Locus Augustini de Trinitate lib. 3. ca. 4. explicatur.

Locum
Augustini
contra
Scargam
pugnare.

quia quod ex fructibus terræ accipitur, id Sacramentum vocatur, panem ideò & vinum integrum manere oportet, vt corpus & sanguinem Christi nobis significant. Nam ex terra accidentia sine subiecto non generantur, sed materiam panis & vini terra producit, quæ per manus hominum ad visibilem deinde perducta formam, operante spiritu sancto sanctificatur, vt sit tam magnum Sacramentum.

Sacramen-
ta visibi-
lia esse
verba.

Tu verò, Petre, quid habes, quod ad transubstantiationem tuam approbandam ex hoc loco proferre possis? Dicis Augustinum sublimiorem quandam significandi modum in pane Eucharistico, quàm in prædicatione & scriptura agnoscere, quando neque illa literarum & sonorum signa corporis nomine appellentur, neque prece mystica consecrentur: sed panis Eucharisticus & consecratur, & corporis nomine vocetur. Nos verò libenter tibi damus, quod corporis Christi manducatio significantius ac luculentius in Sacramento, quàm in simplici verbo fidelibus proponatur, sed dissimilem ac diuersum in utroque manducandi esse modum, id omnino pernegamus. Sacramenta enim cum, secundum Augustinum, verba sint visibilia, promissiones quidem ipsas Dei euidentiùs nobis proponunt, & tanquam in tabula depictas repræsentant, sed non alium tamen Christum, nec diuerso modo manducandum nobis statuunt. Idem enim Christus tam in ministerio verbi, quàm in Sacramentis offertur, & porro in salutem, vnicui fidei instrumento manducandus omnibus proponitur, Vnde verissime illud diuinus scripsit Hieronymus in tertium caput Ecclesiasticum *Hoc solum*, inquit, *habemus, in presenti seculo bonum, si vescamur carne eius, cruoreque potemur* non

*non solum in mysterio, sed etiam in scripturarum le-
ctione.* Quod si ergo vna eademque ratio corpo-
ris Christi manducandi, sanguinisque eius biben-
di, & in verbo & in Sacramento proponitur, non
perfectò sacramentalis manducatio vllam tran-
substantiationem, aut realem corporis Christi
presentiam requirit, quando nec manducatio il-
la, quæ verbo Dei audiendo constat, eandem de-
siderat. Quam igitur tu Petre Augustini senten-
tiam transubstantiationi confirmandæ seruire pu-
tasti, illa sobriè expensa, rectèque intellecta,
vanissimum hoc tuum commentum manifestè re-
pudiat.

Hierony-
mi locus
transub-
stantiatio-
nem Papi-
sticam tol-
lit.

Quod autem tu non magnum hoc fore Sacra-
mentum, nec manna illi in deserto vllò gradu di-
gnitatis comparandum prædicas, si nudis tantum
significationibus commendetur, in eo nescio quæ
tu capitis tui somnia sequaris, aut quos autores
erroneæ huius sententiæ perstringas. Nos enim
apertè profiteamur, non nudam, neque vacuam si-
gnificationem corporis Christi in sacra mensa no-
sti mentibus nostris percipiendum exhiberi, sicut
verè symbola externa ac visibilia ore corporis per-
cipiuntur. Nec verò virtutem Spiritus sancti in
consecrandis elementis efficacem, vt tu putas, e-
leuamus, vt non aliunde vim illis viuificam attri-
butam, & certam salutis fiduciam nobis obsignan-
tem credamus, nisi quod à Spiritu sancto & illa
sanctificari, & simul corda nostra illuminari, vt in
eis Christum vera fide apprehendamus, firmiter
statuimus. Vtrumque enim Spiritus sancti opus
est, vt & prophana elementa ad dignitatem sacra-
mentorum subuehat, & quæ sublimia in eis pro-
ponuntur dona, ad amplectenda & percipienda

Sacramen-
ta nisi à
Spiritu
sancto &
sanctificè-
tur & ad-
ministren-
tur nulla
sunt.

ea animum hominis exuscitet. Et sicut nulla es-
sent Sacramenta, si virtute Spiritus sancti non es-
sent sanctificata, ita nisi cor ab eodem spiritu san-
ctificetur, vt saluari illa esca & spiritali, quem
proponunt, potiatur cibo, ipsa quidem elementa
externo ore percipi possunt, sed salutem spiritua-
lem manducantibus minimè suppeditant. Si er-
go Sacramenta cum fructu vitæ coelestis percipe-
re volumus, ab insigni Spiritus sancti virtute ac
potentia istud effici postulemus, vt sicut verum
Christi corpus sanguinemque eius oculis fidei
spectanda in Sacramento nobis proponit, ita solus
ipse & fidem in nobis informet, tantorumque do-
norum nos participes efficiat. Hæc vero si tam
leuia ac ludicra tibi esse videntur, vt indigna vir-
tute Spiritus sancti esse reputes, nisi elementa in
ipsum reale corpus Christi conuertat, te sanè i-
psum à Spiritu sancto conuerti postulamus, & ve-
ram ac synceram mysteriorum Dei intelligētiam,
quorum te omnino rudem ac ignarum demonstras,
ab eo tibi donari petimus.

De anti-
qui fœde-
ris Sacra-
mentis cō-
fessio Euā-
gelica.

Quod autem tu in eo nos quoque errore versa-
ri arbitraris, vt nullum discrimen inter Sacramen-
ta veteris & noui Testamenti statuamus, ita facile
crimen tuum refellemus, si sententiam nostram
breuib; tibi aperiamus. Confitemur enim
vel rationem temporum, vel diuersitatem figura-
rum spectemus, omnia in nostris Sacramentis præ-
stantiora & clariora existere, ipsasque res coele-
stes, quibus significandis adhibentur, non obicu-
ris quibusdam lineamentis adumbrare, sed viuis
& natiuis coloribus ipsam faciem Christi expre-
sam spectandam nobis proponere. Nam quem
symbola veterum significabant aliquando ventu-
rum, & sanguine suo populi peccata expiaturum
nostra

nostra iam eum venisse, & purgatione delictorum omnium facta, in cælesti gloria, victorem mortis ac inferni consedis, testantur. Quod autem ad typorum diuersitatem attinet, ita nostra veterum figuris præponderant, vt sicut loquitur Augustinus, non amplius signorum operatione grauiorati simus, sed pauca quædam pro multis, eademque factu facillima, & intellectu augustissima, & obseruatione castissima ab ipso Domino & Apostolica disciplina tradita habeamus. Hæc verò ita pauca esse commemorat, quæ Christus & Apostolica tradidit doctrina, vt cum saltem duo, nimirum Baptismi Sacramentum, & celebrationem corporis & sanguinis Domini enumeret, reliqua illa quinque, quæ in Ecclesiam posthac irrepererunt, non ad authorem Deum referri ostendat.

Augustinus de doctrina
Christi lib.
3. cap. 9.

Quod autem in eo Augustini loco imprimis est obseruandum, ita resurrectione Domini nostri Iesu Christi manifestissimum libertatis nostræ indicium illuxisse affirmat, vt dum pauca hæc nouæ legis pro Sacramentis veterum multis percipimus quo illa referantur, imbuti agnoscamus, & ea non carnali seruitute, sed spiritali potius libertate veneremur. Quaquidem Augustini sententia, haud scio ac quicquam illustrius ad vanissimum transubstantiationis dogma refellendum produci possit. Nam si Sacramenta ita sunt percipienda, vt alio referantur, nec vero ipsa carnali seruitute colantur, non profectò ipsa aut in ipsum corpus Christi & sanguinem permutantur, aut localiter hæc in se conclusa retinent. Quare cum vos Iesuicæ Sacramenta pro Deo ipso adoretis, omnemque carnalem seruitutem pani consecratorum exhibeatis, & noui dogmatis in Ecclesia vos auctores hoc facto testamini, & nefando sacrilegio,

Augustinus transubstantiationem
fabrui.

Sacramen-
ta quomo-
do vene-
randa.

Locus I.
Cor. 10. ex-
plicatur.

transferentes legitimum Dei cultum ad creatu-
ras, vos ipsos obstringitis. Sacramenta enim spi-
rituali libertate, secundum Augustinum ita sunt
veneranda, ut sensus quidem nostros in visibilia
elementa defigamus, animam autem & Spiritum
in coelum usque attollamus, ibique per fidem ve-
santes, vitam perennem ex corpore & sanguine
Christi hauriamus. Qui quidem solus & vnicus
salutis cibus adeo veteribus omnibus sub Lege
fuit propositus, ut quamvis obscurius & quasi per
transennam ab illis spectaretur, vitae tamen beatæ
& immortalis omnes ex æquo participes faceret.
Nam si Manna manducauerunt & mortui sunt,
non vitio aut infirmitate Sacramenti factum est,
sed quia quod manducauerunt, sicut loquitur Au-
gustinus non intellexerunt. Itaque non intel-
ligentes cibum, non nisi corporalem acceperunt.
Nam Apostolus Patres nostros dicit, non patres
infidelium, spirituales cibum manducasse, & i-
deo eundem patres nostri, inquit, eundem cibum
spirituales manducauerunt, & eundem potum
spirituales biberunt. Erant enim ibi, qui quod
manducabant, intelligebant: erant ibi, quibus
plus Christus in corde, quam Manna in ore su-
piebat.

Ex his porrò Apostolicis verbis, ac fidelissimæ
Augustini interpretatione, putidum illud Sophi-
starum commentum corrui, quo illi Sacramenta
veteris legis saltem figurasse gratiam, nostra vero
exhibere deblaterant. Sed tu, Petre, cum tuo Tar-
riano, tantopere te addictum scholasticorum pla-
citis declaras, ut præ illorum definitione cuncta
vobis tam manifesta Spiritus sancti oracula sor-
deant, tamque aperta doctissimorum & vetustis-
simorum patrum testimonia nullo precio digna æstimetis.

æstimentur. Turrianus enim nimis confidenter
 ac magistraliter vetus illud Manna signum tan-
 tum ac re ipsa vacuum obgannit, vt noui Testa-
 menti sacramenta, quæ virtute spiritali nos illis
 facimus paria, nos quoque nuda & rebus ipsis va-
 cua statuere euincat. Sed quia turpiter fallitur, Turria-
 nus non
 modo Apo-
 stolis, sed
 & Patri-
 bus con-
 trarius.
 & cæcos duces discipulus cæcus sequitur, nihil aliud hoc vano suo dogmate efficit, nisi vt se bel-
 lum apertum cum doctrina Apostolica & anti-
 quis illis fidelissimis sanctarum scripturarum in-
 terpretibus gerere ostendat. Augustinus enim
 veterum sacramenta in signis fuisse diuersa tra-
 dit, in re, quæ significatur, paria: diuersa specie
 visibili, paria virtute spiritali, vt fide eadem ma-
 nente, signa sint saltem variata: *Ibi, inquit, petra*
Christus, nobis Christus, quod in altari ponitur. Et
illi pro magno Sacramento biberunt aquam profuen-
tem à petra. Nos quid bibamus, norunt fideles. Si
 visibilem speciem intendas, aliud est. Si intelligibi-
 lem significationem, eundem potum spiritualem bi-
 berunt. Quid obsecro illustrius dictis hisce Au-
 gustini, Scarga ac Turriane, ad refellendam va-
 nam & erroneam opinionem vestram afferri po-
 tuit? Sed falsissimum transubstantiationis com-
 mentum ita vos excæcavit, vt quamuis clarissima
 lux in oculos vestros se vndique infundat, vltro
 tamen eam repellatis, & per tot præcipitia ruere,
 quàm plana & aperta progredi via malitis. Si e-
 nim, quod veritas, vel inuitis extorquet, ingenuè
 profiteri velleris, eadem esca veteres cibatos,
 eodémque potu spiritali fuisse potatos, quo &
 nos post exortum Euangelij lumen reficimur, to-
 tam subito transubstantiationis molem ruere ne-
 cessario oporteret. Nam si veterum sacramenta
 Christum realiter vel corporaliter minimè com-

prehendebant, eundem tamen vere ac spiritualiter ad vitam æternam manducandum exhibebant, profectò nec nostra sacramenta substantialiter in corpus & sanguinem Christi commutantur, & vere tamen hoc salutari cibo ac potu refici, saturari, & animas nostras testantur.

Transub-
stantiatio
Papana
quam sit
nihil ad
ficium.

Ira verò ruinofum hoc transubstantiationis edificium ex omni parte labascit, & quibusvis fulcris à vobis sustentatum, certam ruinam nihilominus, vt diu incolume nequeat esse, minatur, sed tamen Scarga vnicum adhuc Augustini testimonium afferre se dicit, in quo perspicacissimam de transubstantiatione doctrinam contineri tam confidenter asserit, vt si pertinacia abesset, vel me ipsum idem decernere oporteret. Citantur autem hæc Augustini verba à Gratiano, De Consecrat. distinct. 2. *Utrum sub figura, inquit, an sub veritate hoc mysticum calicis sacramentum fiat, veritas ait, Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, alioquin quomodo magna erit, panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita, nisi vera sit caro? sed quia Christum fas vorari dentibus non est, voluit hunc panem & vinum in mysterio verè carnem suam & sanguinem suum consecratione Spiritus sancti potentialiter creare, & quotidie pro mundi vita mysticè immolari, vt sicut de virgine per Spiritum sanctum vera caro sine coitu generatur, ita per eundem ex substantia panis & vini mysticè idem corpus Christi consecratur.* Hactenus quidem Augustini verba Petrus recitauit, sed quia statim ea consequuntur, quæ Augustini mentem explicant, & quæ superius ab eodem Petro contra me producta, ita sunt à me declarata, vt nihil

ut nihil pro transubstantiatione faciant, non magis
 laborandum mihi est, ut quæ eorum ver-
 borum sit sententia demonstrem. Subiicit enim
 Augustinus, *Corpus Christi & veritas & figura est.*
Veritas, dum corpus Christi & sanguis virtute Spiritus
sancti, in virtute ipsius, ex panis & vini substan-
tia efficitur. Figura vero est, id quod exterius senti-
 tur. Nihil enim aliud his verbis docet Augustinus,
 nisi quod sacramentum corporis Christi non sit so-
 la & nuda figura, sed veram veri corporis Christi
 manducationem simul exhibeat. Sed quia Chri-
 stum dentibus vorari fas non est, manducatur er-
 go mysticè, dum scilicet in mysterio panis & vini
 manducandus proponitur, ut dentibus quidem ex-
 terna symbola, siue sacramenta, contingantur ac
 deglutiantur, Christus verò ipse sola fide & spiri-
 tu manducetur.

Ita verò Augustini sententia in vero ac legiti-
 mo sensu accepta, adeo transubstantiationi tuæ mi-
 hi patrocinatur, ut si seriam aliquam veritatis in-
 quirendæ cogitationem susciperes, te ipsum erro-
 ris malè crediti subito condemnares. Obsecro e-
 nim te per Deum immortalem, Petre, ut quomo-
 do hæc Augustini sententia cum palinodia illa Be-
 rengariana conciliari possit, nos edoceas. Augusti-
 nus enim dentibus Christum vorari non esse fas
 docet, ac propterea carnem & sanguinem eius in
 mysterio manducari perhibet, ut spirituale hanc
 non carnalem manducationem fieri ostendat. Be-
 rengarij autem confessio à Pontifice Nicolao &
 Synodo illi tradita sic habet, quod scilicet credat
 panem & vinum quæ in altari ponuntur, post con-
 secrationem, non solum esse sacramentum, sed e-
 riam verum corpus & sanguinem Domini nostri
 Iesu Christi, & sensualiter non solum sacramen-

Corpus
 Christi &
 veritas &
 figura quo
 modo sit.

Berengarij
 palinodia
 Augusti-
 no contra
 ria.

Christia-
na fides in
Berengario
damnata.

tum, sed in veritate manibus sacerdotum tractari
frangi, fidelium dēribus atteri. Tanta enim senten-
tiarum discrepantia & manifesta contradictio, sa-
tis apertē demonstrat veterem & orthodoxam de
sacramento doctrinam, infelici illo iam tempore
in Berengario fuisse condemnatam, & novā quan-
dam ac monstrosam, in filiūque Dei contume-
liosam fuisse introductam. Ac propterea in tanta
confessionis huius Berengarianæ absurditate, mi-
ra quoque animorum vestrorum conspicitur flu-
ctuatio, dum quidam vestrū apertē illi contradi-
cunt, alij interpretatione quadam duriciem illius
emolliunt, alij tanquam in dubium Spiritus sancti
oraculum, quod Papa pronunciauit, sine omni co-
tradictione recipiunt. Nam tu quidem, Petre, in
priori tuo ad me præscripto libello sic loqueris.
Neque enim caro Christi, quæ est in Sacramento
& ex qua constare, tanquam ex parte integrali, Eu-
charistiæ Sacramentum docuimus, premi potest
dentibus, non enim subest sensui, sed est impassi-
bile & inuisibile. Species autem sacramentalis
premuntur & conteruntur. Ita verò tu ex diamo-
tro cum confessione Berengarij pugnas, totāque
te auctoritatem decreto Pontificio & synodali
derogare præ te fers, ac tanquam ineptum abso-
dūmque commentum meritò repudias.

Nec Magister sententiarum à te dissentire vide-
tur, qui ex confessione quidem illa Berengarij mol-
tos id colligere affirmat, vt corpus Christi essen-
tialiter frangi ac diuidi dicant, & tamen integrum
& incorruptibile existere. Sed probabiliorem
ille recitans sententiam, omnino fractionem &
partitionem illam, non in substantia corporis
vt quod incorruptibile est, sed in ipsa forma
panis sacramentalis fieri pronunciat. Et quia
fractio

fractio & partes quæ ibi videntur fieri, in sacramento fiunt, id est in specie visibili, ideo illa Berengarij verba, ita distinguenda esse docet, ut sensualiter non modo in sacramento, sed in veritate dicatur corpus Christi tractari manibus sacerdotum, frangi verò & atteri dentibus, verè quidem, sed in sacramento tantum. Ego verò vel te ipsum iudicem appello, Petre Scarga, an Magister tuus aliquid attulerit, quo tam discordes ac pugnantes inuicem sententias conciliauerit, ac non potius confessionem Berengarij, quam illi dictauit Papa & concilium Romanum, manifesta contradictione condemnauerit? Nam dum aliquid dicere voluit ad excusandam decreti pontificij iniquitatem, eò tamen relapsus est, ut nullam in corpore, manifestè contradicens Pontifici, sed in sacramento tantum fractionem fieri asseuerauerit. Sic nimium omnipotens Deus iusto suo iudicio vestras confudit linguas, ut dum infaustam hanc & exosam Deo currim Babel ædificatis, vos mutuo intelligere nequeatis. Nam illud imprimis est ridiculum, quod prædictus Magister vester, postquam in sola forma siue specie visibili panis, & non ipso pane, fractionem fieri tradit, non esse mirandum perhibet, aut insultandum, si accidentia videantur frangi, cum ibi sint sine subiecto, licet quidam asserant ea fundari in aëre. Hæc enim tam ridiculè, tam ambiguè ab isto dicuntur Magistro, ut quid neget, quidue assermet, omnino miser ignorare videatur.

Illud verò magna obseruatione dignum est, quàm dextrè & appositè commenta sua testimonio sacrarum literarum confirmet. Est ibi, inquit, vera fractio, & partitio, quæ fit in pane, id est, in forma panis. Vnde Apostolus ait, panis quem fran-

Lombar-
duſidem
Papæ dā-
nat inui-
tus.

Papistæ
cacitate
à Deo per-
cussī, seſo
minimè
intelli-
gunt.

1. Cor. 10.
16.
Lombar
dus Paulo
Apostolo
cōtrarius

gimus, quia forma panis ibi frangitur, & in partes
diuiditur. Hoc ne obsecro scripturas sanctas est
interpretari, & non potius violenter torquere, &
ad sensum suum pro libito reuocare? Duius Apo-
stolus panem reuera frangi & manducari, ad cō-
memorationem mortis Domini, & testandam
communionem nostram, quam habemus in corpo-
re Christi, sine omni ambiguitate ac simpliciter
pronunciat, Petrus autem Lombardus Spiritui
sancto sese opponit, & non panem, sed saltem pa-
nis formam, hoc est accidentia sine subiecto, vel
in aere fundata frangi perhibet. Cuinam, quæso,
fidem habituri sumus, hominē vano & menda-
ci, & in magna opinionum varietate nunc hoc
nunc illud asseueranti, an verò Spiritui sancto ve-
ritatem simpliciter proferenti? Apage, Scarga,
cum tuis magistris, & quando libet, in hoc cæno-
te cum eis voluta, nobis nunquam persuadebis, vt
auersi à splendissimis veritatis diuinæ fluentis, in
has mendaciorum sordes nos coniiciamus, & pro
purissimo verbi diuini fonte, sordidas falsæ doctri-
næ saces hauriamus. Imò si quid mentis habes, &
si te seria aliqua salutis tuæ cura tangit, ab hac im-
pura sophistarum lacuna quamprimum pedem re-
moue, & cum summa auiditate liquidum cælestis
doctrinæ laticem haurire contende. Hunc enim
vbi degustaueris, & turbidam falsæ opinionis
aquam ex stomacho tuo reieceris, adeo te tibi re-
stitutum cognosces, vt sacris ac diuinis fidelium
salubriter vescens epulis, non illas à brutis & im-
mundis animalibus amplius contaminari sis per-
missurus, & ab hac indigna atrocique iniuria vin-
dicaturus. Effecit enim hoc pestilens & venenata
transubstantiationis doctrina, vt inter multas opi-
niones ex ea promanantes impias à bestiis etiam
corpus

corpus Christi percipi quidam docuerint, tamen si magister prædictus sententiarum, non quidem ab illis percipi, sed saltem videri affirmet. Ita tamen Lombar²
dus sent.
lib. 4. di-
stinct. 13. dubitanter de eo suam fert sententiā, ut dum interrogat, quid sumat mus aut quid manducet, id solius Dei cognitioni, nihil ipse certò definire audeans, relinquat.

Verum in quascunque tandem partes ingenium versetis, aut quicquid fingatis, à corporis Christi tamen esca, si trās substantiatio statuatur, ne pecudes quidem & quævis animalia repellere potestis. Hoc verò Turrianus magis quàm tu confidens, & plus decretis Pontificum Romanorum quàm tu tribuens, apertè profitetur, à teque diuersam proferens sententiā, plurimum dissentit. Hic enim ex nescio quo Damasceni libello, quem se in Bibliotheca Cardinalis Sfortiæ verustate magna ex parte consumptum reperisse testatur, audacter pronunciat, corpus Christi non modò elenari in manibus sacerdotis in crucem, & frangi ac distribui, & in nobis sepeliri, sed sæpenumero etiam sceleratis manibus fædè tractari & prolici, & à muscis & foricibus consumi: non tamen corrumpi, neque interitum pati. Hunc ergo, tu Petre, secessionem oportet, si in placitis Romani Pontificis & confessione Berengarij acquiescere decreuisti, aut si tibi constare & in sententiā permanere volueris, eodē illud necesse est. Tu enim corpus quidem frangi, sed figurata & metonymica dicendi ratione concedis, secundum quam nimirum externæ & visibiles species corporis nomine vocantur, ac propterea solæ sine vlla iniuria corporis franguntur: Turrianus autem nullam figuram admittit, & corpus ipsum Christi verè ac sensibilibiter, frangi, mori, ac sepeliri, & à bestiis deuorari

Scarga cū
Turria no
per om-
nia con-
cors, ab
eodem
dissidet.

contendit, nullamque interpretationem confessioni Berengarianae, quod infelicitè Lombardus tentauit, apponi concedit. Quam tanta quidem confidentia ille tuetur, ut me ad eandem cum Berengario inuitet, & nisi eam cum Gregorio tredecimo Pontifice Romano profitear, æternum interitum mihi denunciat.

Ego verò ab ipso Christo Domino & saluatore meo salutem quærere didici, unicâque eius morte & non amplius repetenda pretium redemptionis meae persolutum verè recognosco, & in sacratissima eius Coena tanti beneficii magnitudinem grata mente recolo, utque me solus ipse corporis sui pro me traditi, ac sanguinis pro me effusi potècia, virtutèq; Spiritus sui sancti participè efficiat, ardentibus votis exposco. Nam etsi verè credo secundum scripturas Dominum & saluatorem meum in caelos ascendisse, nec in carne sua ante extremum iudicii diem in hunc mundum rediturum, tantam tamen vim & virtutem Spiritus sancti esse confido, ut corpus ipsum Christi verè præsens fidei meae statuatur, & tam in sacramento quàm extra sacramentum verè manducandum spiritui animoque meo exhibeat. Si enim ratio ad sublimitatem tanti mysterii pertingere non potest, at fides in Christum ipsum respicit, & quod promissit, verè etiam præstare posse recognoscit. Quare crassam illam & impiam ab impio Pontifice dictatam Berengario confessionem, toto pectore detestor, & tanquam pestem extremamque Christianae religionis labem ac perniciem abominor, utque à tam saevo pestilentis doctrinae contagio ad extremum usque spiritum me conseruet Dominus integrum, vehementer precor. Nulla enim atrocior contumelia Christo Domino imponi potuit.

Berengarij inuita confessio pro abominatio ne habenda.

tuit, quàm sic in terrena & corruptibilia mundi
huius elementa sacratissimum eius corpus, & ab
omni iam corruptione liberum includere, vt qui-
cunque illa indignis modis tractauerit, pollutó-
que corde & ore perceperit, Christum etiam ipsum
pecepisse, & vna eademque ignominia affecisse di-
catur. Sacramenta enim non bestiis aut pecudi-
bus, vel hominibus impiis sunt instituta, sed solis
filiis Dei, qui gratiam per verbum sanctificationis
in illis oblatam ita recipiunt, vt promissioni di-
uinæ puro corde assentiantur, ac proinde non so-
lis externis symbolis, sed simul etiam rebus ipsis
cælestibus fruuntur. Vnde verissimè illud ab Au-
gustino dicitur, q̃ superius admonuimus, externa
elementorum sacramenta, ita à fidelibus percipi, vt
propter verbum Dei, quod sacramentis est anne-
xum, renouatio interioris hominis subsequatur:
non quia dicitur, sed quia creditur.

Vos autem sine vllo fidei humanæ respectu, cui
tamen soli verbum diuinum proponitur, ita sym-
bola sanctificari verbo creditis, vt homines infi-
deles & pecudes etiam rerum diuinarum ac cæ-
lestium participes effici stolidè & impiè iactetis.
Hunc nimirum fructum peperit vobis commen-
titium & inconsideratum transsubstantiationis
dogma, vt cum multa subterfugia cum magistro
sententiarum quærat, non tamen nisi in voces
impias & in filium Dei contumeliosas erumpere
possitis. Cuius quidem blasphemix socios cum
verustissimos illos & temporibus Apostolorum
proximos Patres quærat, vel vnus Augustinus
vobis refragatur, & tam perspicuam de diuino
hoc sacramento, duriora vbiq̃ dicta planioribus
explicans, doctrinam tradit, vt in societatem tan-
ti erroris minimè vnquam pertrahi possit. Hunc

Carne
Christi
etiam pe-
cudes iux-
ta Papi-
stas ves-
cuntur.

ergo Petre, cum ex tota antiquitate certo pacto & conuento tecum inito ego delegerim, ut quæ veterum longo tempore de hoc mysterio fuisset sententia, tibi demonstrarem, meque ab omni falsa hæreseos suspitione tibi purgarem, minimè necessarium esse duco, ut in reliquorum vetustissimorum Patrum recensendis sententiis immorer, tibi que ad singula, quæ ordine longo producis testimonia, accurate respondeam. Ipsi enim veteres scriptores, non concisis aut truncatis eorum sententiis in medium productis, sed tota mente & voluntate eorum perspecta, certum ubique ferunt veritati patrocinium, & quod procul à monstrosa transsubstantiationis doctrina remoti fuerint, clarissimè testantur. Paucis ergo reliqua omnia, quæ tu prolixè recitas, perstringam, & obscurioribus vel minus propriè dictis, à teque dissimulatis, clariora apponam, ut non ex tuis, meisque commentis, sed ex sola eorum interpretatione, mens & consilium eorum omnibus veritatem amantibus innotescat.

Irenæi de
Coena Do-
mini sen-
tentia ad
uersus hæ-
res. lib. 5
cap. 1.

Prima ergo sententia, quæ ex Irenæo fuit à me producta, sic habet. *Quando, inquit, & mixtus calix & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia corporis & sanguinis Christi, ex quibus augetur & consistit carnis nostræ substantia.* Quem quidem ego Irenæi locum nullam elementorum substantialem mutationem, sed solam sacramentalem statuere rectè colligo, eò quod symbola quæ percipiuntur, augmentum ac nutrimentum corporibus nostris suppeditare ab Irenæo dicuntur, quæ perfectò corpori & sanguini Christi cōpetere nequeunt. Scarga autem verba Irenæi sic eludit, ut de augmento carnis nostræ ex pane & vino verba facere Irenæum dicat, sed nimirum ante conse-

consecrationem. Atqui Irenæus, non de pane simpliciter loquitur, sed de eo, qui percepto Dei verbo factus sit sacramentum, quidque iste in alendis corporibus nostris efficiat, dum interim cœlesti etiam cibo, hoc est corpore vero Christi animam nostram viuificet. Sed producit aliam ex Irenæo sententiam, quod nimirum ille corpora nostra percipere dicat Eucharistiam, ac propterea non esse corruptibilia, sed speciem resurrectionis habentia. Inde verò colligit Scarga, non aliter ali posse corpora nostra corpore Christi, nisi re ipsa sit in Eucharistia, ipsæque panis in illud transmutetur. Ego verò vellem diligentius expendere Scargam, quo sensu carnem nostram Irenæus multoties dicat carne & sanguine Christi nutriri, alimentumque & augmentum ex ea percipere. Nihil enim naturaliter corpus nostrum nutrit, nisi quod per alterationem in carnem nostram & sanguinem conuertitur. Hoc verò cum de corpore & sanguine Christi citra impietatem dici nequeat, facile apparet, sacramenta sue symbola visibilia, quæ suo modo & sunt & dicuntur corpus & sanguis Christi, sola esse, quæ non permutata, sed in sua natura persistentia, verè corporibus nutrimentum & augmentum ita suppeditant, ut interim propter res ipsas cœlestes, quæ sibi cum eis fide & animo suscipiuntur, corporum nostris incorruptionem certamque resurrectionis spem tribuant. Nam qui mente & spiritu per fidem veram & efficacem corporis & sanguinis Christi participes fiunt, adeò in anima renouantur & sanctificantur, ut corpus etiam mortale, ex naturæque sua interitui obnoxium verè reparari, & in certam spem immortalitatis futuræ renouari sentiant.

Hic verò est verus & genuinus Irenæi sensus,

Scarga
Irenæi lo-
cum cauil-
lo elude-
re nequie-
quam ni-
titur.

Absurda
quæ ex Ie-
suitica o-
pinione
sequuntur.

qui adeò transubstantiationi non suffragatur, vt propter naturalem symbolorum in carnem nostram & sanguinem mutationem, de accidentibus sine subiecto permanentibus, nihil vnquam cogitasse certò deprehendatur. Quod autem post consecratione panis verè maneât, sed tamen nō cōmu-

Panis sub
stantiam
manere se
per in Eu
charistia,
veteres o
mnes affir
mare.

nis, verum ad sacramentalē dignitatē euectus, verū vt Christi nobis corpus & sanguinē repræsentet, toties in scriptis suis commemorat. Tale enim est, quod libro 4. cap. 34. scribit: *Panis*, inquit, *in quo gratia acta sunt, corpus est Domini: & cap. 33. panem illum creaturam esse dicit secundum nos.* Cui vetustis-

- simus scriptor Iustinus in Apologia 2. astipulatur.
- „ Ita enim panem & vinum sacramenta corporis &
- „ sanguinis effici testatur, vt tamen illum cibum &
- „ potum mutari in carnem & sanguinem nostrum nutritūque corpora nostra profiteatur. Ineptissimū

Turriani
ineptum
commen-
tum.

ergo Turriani illud est commentum, quo prædicta Irenæi verba adulterare nititur, nescio quod hyperbaton in oratione eius comminiscens, vt obiciat, non de pane consecrato, sed adhuc cōmuni Irenæū loqui, vt eo nimirum solo nutriri corpora nostra testetur. Nec minorem vanitatē hominis & illud redolet, quod si saltem spiritualiter & non etiam corporaliter homines corpore Christi vescuntur, omnem illis spem resurrectionis gloriose adiumat, quando tot infantes ac pueri ante perceptionem corporis Christi sacramentalem ex hac excedentes vita, & verè tamen in æternam gloriam resurrecturi, absurdum hominis figmentum clare refellant.

Ambrosij
de Coena
Domini
sententia
excutitur.

Sed veniamus ad Ambrosium, quem Scargattus substantiationem ita apertè statuere affirmat, vt in vna eius sententia explicanda prolixè insistentis triumphum quendam agere & præana canere vide-

deatur. Recitat autem dicta Ambrosij ex lib. de iis qui mysteriis initiantur, cap. 9. ubi quidem Ambrosius plurimis productis virtutis diuinæ exemplis, quæ à Moyse & reliquis Dei seruis in communanda rerum natura ædebantur, maiorem vim diuinæ benedictionis, quam naturæ esse testatur, eo quod benedictione ipsa etiam natura mutetur.

Quod si tantum, inquit, valuit humana benedictio, ut naturam conuerteret, quid dicemus de ipsa consecratione diuina, ubi verba ipsa Domini saluatoris operantur. Nam sacramentum istud quod accipis, Christi sermone conficitur. Quod si tantum valuit sermo Helie, ut ignem de cælo deponeret, non valebit Christi sermo ut species mutet elementorum? Ex his verò Ambrosij verbis nihil se aliud colligere posse Scarga ostendit, quàm realem panis in ipsam substantiam corporis Christi mutationem significari. Ine-

Scarga
quam feli
citer ac
bona fide
Ambrosiū
citet.

pram eam fore comparisonem, & hominis prorsus deliri ac sine cerebro, si maiore verbis Christi in mutandis speciebus elementorum potestatem tribuat, neque tamen mutatio substantialis istorum cōsequatur, quàm in naturis rerum à Prophetis permutatis est animaduersa. At verò toties iam à me demonstratum est, tantam sacramentorum diuinitus institutorum amplitudinem esse & præstantiā, ut quam omnipotentiam Dei in rebus ex nihilo producendis vel naturis ministerio prophetarum immutandis admiramur, non minorem in sanctificandis rebus creatis, ut ea iustitiæ & redemptionis nostræ certissima sint Symbola, reputemus. Neque enim ab arbitrio humano penderet, sicut sine omni ratione toties isti deblaterant, regenerationis, renouationisque nostræ, & vitæ spiritualis visibilia constituere signacula, ut diuina

virtus in hoc opere admirando, & supra rationis humanæ captum posito, vel maximè eluceat.

Veteres
aque de
Baptismo
atque de
Cœna lo-
quuntur.
Chrysosto-
mus de v-
troque sa-
cramento
idē docet.

Scarga
fuis la-
queis cap-
tus.

Non solum ergo scriptores antiqui in vno Eucharistiæ sacramento instituendo, vim operatricē Dei maximis quibusque laudibus & præconiis extollunt, sed eādem quoque in altero Baptismi sacramento recognoscunt. Nam inter cæteros sic scriptum reliquit Chrysostomus: *Quoniam ergo ille dixit, Hoc est corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, sed credamus, & oculis intellectus id perspiciamus. Nihil enim sensibile traditum nobis Christo, sed rebus sensibilibus omnia quæ tradidit, insensibilia sunt: sic & in Baptismo per aquam, quæ res insensibilis est, donum illud conceditur. Quod autem in ea conficitur, regeneratio scilicet & renouatio, intelligibile quiddam est.* Agnosce nunc, Petre, ita hæc inuicem sacramenta inter se comparari, vt quæ diuinæ potentiae virtus in vno celebratur, non dissimilis in altero prædicetur. Quod si Baptismi aqua sine vlla sui substantiali permutatione, tamen regenerationis & renouationis, qui ea abluantur, participes efficit, an tu nihil magnum & præclarum virtutēque Dei dignum in altero sacramento agnosces, quod itidem sine substantiali mutatione panis, veri sanguinis & corporis Christi omnes fideles participes reddat? Ita vero ipsa veritas te vbique constringit, & transubstantiationis tuæ fallax & inutile figmentum vbique redarguit. Nec Ambrosius in sacramento Eucharistiæ aliam mutationem agnoscit, nisi quæ magno veterum omnium consensu in Baptismo semper agnita fuit, vt res quidem sensibiles vtrobique manere integras dicerent, ipsas autem res insensibiles ac intelligibiles in eis offerri prædicarent.

Et ne tu rerum sensibilibus nomine in Eucharistia

rística solas elementorum species, sicut soles, intelligas, idem Ambrosius in hoc loco abs te citato commentum tuum refellit, qui sermone Christi species elementorum mutari contendit. Si ergo Iuxta Ambrosium etiam species elementorum Papistæ abolere deberent. præcisè Ambrosij verba urgere volueris, non solâ substantiam panis & vini, sed & ipsas species in corpus & sanguinem Christi permutari contendas oportet. Verùm quia apud veteres sine discrimine vlllo tam species panis & vini, quàm ipse panis & vinum permutata dicuntur, vanum ergo illud commentum vestrum manifestè expugnant, quod rerum substantias ita aboleri dictitare solentis, vt solis earum speciebus vel accidentibus locum in sacramento stolidè relinquantis. Manent enim hæ quæ ante consecrationem fuerunt, rerum cum suis speciebus substantiæ, sed mutantur sacramentaliter, vt non nomine earum rerum, quæ sensibus obiciuntur, sed nomine earum, quæ sola fides & intellectus apprehendit, rectissime censentur.

Appositè ergo verba illa Ambrosij ad demonstrandam sacramentalem & non substantialem elementorum mutationem à me producta fuerunt, quæ dū tu solito tuo cauillo eludis, in eadem semper fabulas & odiosam tuam cantilenam recidis. Si tanta vis est, inquit, Ambrosius, in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse quæ non erant, quanto magis operatorius est vt sint quæ erant, & in aliud commutentur. Hunc enim locum sic tu Petre interpretaris, vt nimirum dicas esse quæ erant, hoc est secundum externas species, sed quo ad substantiam esse permutata. At verò stultum est dicere, ante consecrationem solas rerum imagines vel species sine substantiis extitisse, quod ne vos quidem ipsi dicere audetis. Si ergo secundum Ambrosium eadē

Scarga quam fides sit Ambrosij interpretes.

Ambrosiū
vbique Pa
panam
transub-
stantiatio
nem dāna
re.

dem permutata nunc sunt, quæ ante fuerunt, pro-
fectò non sola accidentia, sed & ipsas rerum substan-
tias existere necesse est, neque vllam substan-
tialem, sed solam sacramentalem mutationem ele-
mentorum censeret. Ac quod vere ipsa panis & vi-
ni substantia in sacramento subsistat, & non sola
accidentia, idem Ambrosius in eodem li. c. 9. clare
demonstrat. *Non alia hic inquit, requiritur Dei
vini & facultatem, quam quæ effectus, ut præter or-
dinem virgo generaret. Eundem enim illi in spiritu
qui obumbravit Mariam, ut conciperet, non dubi-
to adesse panis, & vino, ut efficiantur sacramenta cor-
poris & sanguinis Domini. Et quod verè ac natu-
raliter externis elementis vescamur, ut internum
esum carnis & sanguinis Christi spiritualem signifi-
cemus. Idè scribens in Epistolâ Pauli 1. Cor.
cap. 2. testatur. Quia morte Domini, inquit, libe-
rati sumus, huius rei memores in edendo & potan-
do carnem & sanguinem Domini, quæ pro nobis
oblata sunt, significamus. Et in libro de Sacramen-
tis 4. cap. 5. Fac nobis, inquit, hanc oblationem
adscriptam, rationabilem, acceptabilem, quod est
figura corporis & sanguinis Domini nostri Iesu
Christi. Ita verò Ambrosius in multis scriptorum
suorum locis, quam mutationem in sacramento
agnoscat, perspicuè edisserit, ut qui transubstan-
tiationem ex scriptis eius elicere tentant, facilius
aquam ex pumice extundere posse videantur.*

Cypriani
de Cœna
Domini
sententia
explicatur

De Cypriano non est quòd multis agam, quan-
do vniuersa eius scripta exhiberi in Cœna Domi-
ni veram panis vinique substantiam testantur, et
similitudo alimèti viuifici, quod à fidelibus ex cor-
pore Christi percipitur, & adunatio ac societas po-
tius populi in vnū corpus cōgregati, rectè suo re-

spondeat sacramento. Quia tamen Scarga cum
 Turriano ex vna Cypriani sententia pessimè intel-
 lecta transubstantiationem excidunt, quantum ea
 errori illorum patrocinetur age dispiciamus. *Pa-*
nis iste, inquit, quem Dominus Apostolis porrigebat,
non effigie sed natura mutatus, omnipotentia verbi fa-
ctus est caro, & sicut in persona Christi latebat diuini-
tas, ita in sacramento inuisibili ineffabiliter diuina se-
infundit essentia. Hunc quidem locum ego ita ex-
 plicaueram, vt naturam panis mutatam à Cypria-
 no dici, pro conditione siue proprietate panis in-
 telligerem, secundum vsitatam & receptam apud
 omnes scriptores Latinos loquendi consuetudi-
 nem. Sed insignem quandam isti huius vocis cor-
 ruptelam à me factam esse clamitant, vt Turria-
 nus ex autoritate Basilij Magni vocabulum nature
 nunquam in dogmatibus Ecclesiasticis nisi pro
 substantia vsurpari contendat. At verò, Turriane,
 si istam legem à Basilio positā perpetuam esse vo-
 luisti, vt quid tu ipse eam violas, & de rebus sacris
 non prophanis verba faciēs, vocabulo nature pro
 conditione abuteris? In hoc enim ipso tuo libello
 (vide quam mendacem oporteat esse bene memo-
 rem) tu ita quandam tuam sententiam recitas. Vi-
 ta, inquis, substantialis, & vita per gratiam & par-
 ticipationem Spiritus secundum habitudinem fi-
 dei non sunt *ὁμοφύα*, id est vnius nature, & condi-
 tionis. Si ergo, Turriane, cū de dogmatibus ec-
 clesiasticis loqueris, in vna eademq; significatio-
 ne vocabulū nature & cōditionis vsurpas, vt quid
 Cyprianum eadē sermonis vti forma nō pateris?
 Sed ne coniecturis agamus, & de mente Cy-
 priani in vtramque partem disputemus, ip-
 sum verborum suorum interpreterem, clariori-
 bus aliis eius appositis sententiis audiamus.

In sermo-
 ne de Coe-
 na Domi-
 ni.

Turrianus
 legis à se
 fixā trans-
 gressor.

Cypriani
clariore
sententie,
quibus ob
secutus di
cta illu-
strat.

Accidētia
panis sola
iuxta Ie-
suitas nu-
trire.

Patres Ie-
suitas ad-
versari.

Sic enim libr. Epistol. primo, Epistol. 6. scribit.
*Nam quando Dominus corpus suum panem vocat
de m. lorum granorum adunatione congestum, po-
pulum nostrum, quem portavi, indicat adunatum,
& quando sanguinem suum vinum appellat, de bo-
tris & acinis pluribus expressum. Et lib. 2. Epist.
3. Quomodo, inquit, nec corpus Domini esse potest
farina sola, aut aqua sola, nisi utrunque adunatum
fuerit & copulatum, & panis unius compage soli-
datum, quo & ipso sacramento populus noster essen-
ditur adunatus. Et ibidem contra Aquarios.
Nec potest, inquit, videri sanguis eius, quo redem-
pti & vivificati sumus, esse in calice, quando vinum
desit calici, quo Christi sanguis ostenditur.* Hæ
vero clarissimæ Cypriani sententiæ, ut infinitas
alias præteream, futilia vestra commenta, Iesuitæ
abunde refellunt, qui substantiæ panis ante & post
consecrationem locum in sacramento relin-
quitis, & qui in accidentibus & non in substantia
panis proportionem illam de nutriendo corpore,
qua significetur animam nostram corpore Christi
ali spiritualiter, optimè servari posse, perperam &
stolidè iactatis. Nam quod Turrianus analogiam
consistere, intelligique ac cogitari in ipsis specie-
bus panis & vini dicit, quia qui speciē intelligit &
& cogitat, necessario velit nolit, simul intelligit &
cogitat panem, dignus est, qui ab omni esu panis
& potu vini remotus, ipsis earū formis ac specie-
visibilibus pascatur, ut qui ex visu externarū spe-
cierum ipsas substantias subesse intelligeret, pane
etiam ipso se vesci crederet. At vero scriptores Ec-
clesiastici, non quid in forma panis conspecta in-
telligatur, sed quid panis operetur in carne a-
perre

apertè declarant, ut quomodo similitudo rei carnalis, effectui rei spiritualis respondeat, nos apertè edoceat. Vnde & à Beda præclare illud dictum est. *Quia panis, inquit, carnem confirmat, vinum vero sanguinem operatur in carne, hic ad corpus Christi mystice, illud refertur ad sanguinem.* Verum noui isti Catones ita veterum testimonia pro fucitant, ut quidquid palato non adlubescit, securè reiiciant, & nouis quidusdam epulis mensas suas delicatas offerret, vetustatisque simplicitati superbè insultent.

Et quia nihil in Cypriano repererunt ad stabilendas inanes & euanidas accidentium suorum umbras, nec Chrysostomus quidem, quem Scarlethus, quidquam eorum adiuuat causam, producantur autem hæc eius in medium sententiæ.

Non sunt, inquit, humane virtutis hæc opera: quæ tunc in illa Cæna confecit, ipse nunc quoque operatur, ipse perficit: ministrorum nos ordinem tenemus, qui verò hæc sanctificat & transmutat ipse est. Et alibi: *Visibilia Deus in corpus suum transmittat.* Et alibi: *Qui dixit, hoc est corpus meum, & rem simul cum verbo confecit.* Et alibi: *O miraculum, ô Dei benignitatem, qui cum Patre sursum sedet, in illo ipso temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac se tradit volentibus ipsum accipere & complecti.* Et alibi: *Helias Melotem discipulo, filius autem Dei ascendens suam nobis carnem reliquit, sed Helias quidem exutus, Christus autem ascendens, & eam nobis reliquit, & ipsam habens ascendit.* Et alibi: *Hoc corpus in præsepi reueriti sunt Magi, & viri impij & barbari, tu nõ in præsepi, sed in altari, non mulier equæ in fasciis te*

Chrysostomi sententia, quæ pro transubstantiatione facere videtur Iesuitis.

nant, sed sacerdotem praesentem, & Spiritum
per proposito sacrificio abundè diffusum vides.
 his vero & reliquis Chrysostomi sententiis, quas
 breuitatis causa omitto, duo se Scarga elicere o-
 stendit. Vnum quidem, quòd reuera corpus Chri-
 sti, non panis in altari conspiciatur. Alterum, quòd
 panis realiter in ipsum Christi corpus conuer-
 tur, saluis tantum visibilibus speciebus panis &
 vini.

Chrysosto-
 mai senten-
 tia de Coe-
 na Domi-
 ni exponi-
 tur.

Ego vero quod ad primum attinet, ita verè di-
 ci illud à Chrysostomo credo, vt si tantum prae-
 mentem & sententiam eius sola spectentur ver-
 ba falsissimum esse, vel ipso Scarga iudice, statuam.
 Ipse enim Scarga, quod superius admonuimus, ita
 corpus Christi videri & frangi tradidit, vt figura-
 tè & Metonymicè corpori Christi tribui, quòd
 solis speciebus competit fuerit professus. Atque
 vt istud perneget Scarga, & mutata sua sententia
 cum Turriano consentiat, ipse tamen Chrysosto-
 mus mentem suam declarat, & quomodo eius sine
 verba, vt plurimum figurata & hyperbolica acci-
 pienda, clarissimè demonstrat. Nam cum alibi
 dicat, nihil sensibile traditum nobis esse à Chri-
 sto, sed rebus sensibilibus omnia insensibili tra-
 dita esse, profectò vel inde cognoscere licet, non
 ita praesentem in altari statui Christum, vt quòd
 oculi vident, id non esse panem, sed reuera Chri-
 stum peruersè quispiam existimet. Non enim i-
 deo videri panem & vinum toties in scriptis suis
 negat, vt non amplius restare panem & vinum
 credamus, sed vt diuina mysteria & rerum coele-
 stium Sacramenta illa esse scientes, sensus omnes
 nostros à rebus visibilibus auocemus, atque vt
 in ipsum corpus Christi & sanguinem oculos fi-
 dei & intellectus coniiciamus. Hoc enim eius
 ista

Chrysosto-
 mus opti-
 mus dicto-
 rum suorum
 interpretes.

ista confirmat sententia, quam tu quoque, sed aliud agens, citati: *Credamus, inquit, ubique Deo, nec repugnemus ei, etiam si sensui nostro & cogitationi absurdum esse videatur quod dicit, in omnibus, & precipue in mysteriis ita faciamus, non illa que ante nos iacent solummodo afficiamus, sed verba quoque eius teneamus.* Nam verbis eius defendari non possumus, si scis verò noster deceptus facilis est, illa falsa esse non possunt, hic sepius ac sepius fallitur. Quoniam ergo ille dixit, *Hoc est corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, & oculis intellectus id perspiciamus.* Si ergo secundum Chrysostomum corpus Christi solo intellectus oculo in Sacramento cernitur, nõ utique panis & vinum, quæ carneis videntur oculis, ipsum Christi corpus realiter existunt, aut in id permutantur.

Chrysostomi clarior
rursus sententia.

Atque inde perspicitur qualis præsentia corporis Christi in Sacramento sit statuenda, non ea nimis quam sensus nostri requirant, sed quam solo fidei intellectus, prout caro Christi in crucem pro nobis est tradita, apprehendat. Et quia quæ ante nos iacent, aspicere verat, integram profectò elementorum substantiam restare proficetur. Nam si abolita panis & vini substantia, ipsum Christi corpus extraneis accidentibus, sicut vos fingitis, vestitum in altari iaceret, non certe ab aspectu eius nos Chrysostomus arceret. Sed diligenter hoc solum, quod iacet tanquam verum Christi corpus spectandum proponeret. Atque hoc quidem vos facitis, ut quia secundum decretum Romani Pontificis sensibilibus Christum manibus sacerdotum & tractari & frangi asseritis, ipsum reuera etiam corpus Christi videri contendatis, ac propterea

Præsentia
Christi
qualis in
Cena statuenda.

Hæc verba habentur in Palinodia Berengarii, cuius auctor Humbertus Cardina. erat. vide supra

auro conclusum & per omnes vrbis vicos circumlatum non sine ingenti crimine idololatriæ adoretis. Inde verò facilè animaduerti potest, quantum vos à doctrina Chrysostomi & veterum omnium Patrum distetis, qui in solo esu ac potu Sacramentorum fide ac mentis, oculis vero Christi corpori & sanguini participabant, neque panis & vino extra vsum à Domino institutum per tot secula diuinos cultus exhibebant. Neque enim talem mutationem agnouerant, qualis postremo infelici ac deplorato seculo in Ecclesiam Dei est introducta, & hætenus variis Satanæ artibus, ac miris conatibus defensa. Nam & Chrysostomus cum multis verbis elementorum mutationem fieri verbo Dei omnipotentis testetur, integrum tamen panem & vinum exhiberi in Sacramento tradit, vt solam mutationem sacramentalem sicut in Baptismo, ita & in Eucharistia recognoscat.

Scargæ sophis-
litum suffragium.

Ac propterea cum tu, Petre, clarissimum illius testimonium à me citatum refellere non posses, qui scribens in Psalmum 22. panem & vinum in similitudinem corporis & sanguinis Christi quotidie in Sacramento ostendi perhibet, ad solitum illud vestrum & putidum figmentum relaberis, vt panem & vinum ab eo vocari, sed ante consecrationem affirmes. Atqui Chrysostomus in Sacramento non ante Sacramentum panem & vinum ostendi perhibens, futile istud commentum tuum planissimè redarguit.

Turriani
sophistia
refellitur.

Quod quidem Turrianus animaduertens paulò quam tu sagacior, negare quidem non audeat, etiam post benedictionem vocari ab ipso Apostolo & veteribus panem, sed ob formam panis, visibilem & non ipsam substantiam ita dici contendit, vt quia mutata substantia, externa remanet species

species, siue accidentia sine subiecto, prioris etiam substantiæ suæ retineat nomen. Ita vos quidem vtrique libere & sine omni pudore mentientes, non est mirum, si non vbique concordēs in vna eadēque ac stabili sententia permanere poteritis. Sed da vel vnicum ex omni verustate scriptorem, Turriane, qui vel exiguam mentionem fecerit de accidentibus per se sine omni subiecto subsistentibus, aut in aëre fundatis. Imò quomodo dicere poteris solam substantiam panis mutari remanente specie, quando Chrysostomus in loco à Scarga contra me citato, visibilia Deum in corpus suum transmutasse profitetur? Nam si secundum Philosophos, quod tu toties allegas, rerum substantiæ non videntur, sed saltem species, profectò non substantiam in Sacramento, sed sola accidentia, ut pote visibilia, mutata esse Chrysostomus docet. At verò quia non mutantur, tamen si mutata esse dicantur, aliam ergo mutationem, quæ in usu ac dignitate sacramentali consistit, & non in permutatione substantiali, agnoscamus oportet.

Hæc autem cum necessariò ex scriptis & sententiis antiquorum consequantur, mira est vestra importunitas, qui ex scriptoribus antiquis aliquem produci à me postulatis, qui totidem verbis id dicat, quod ego profiteor. Isti verò cum mutari rerum creaturas benedictione Domini dicunt, & tamen saluas ac integras omnium sensuum iudicio comprobant, non certè aliam mutationem præter sublimem & nouam quandam elementorum dignitatem statuunt, quam non ex natura sua, sed ab efficaci virtute & potentia verbi diuini cōsequuntur. Nam quæ sublimior & angustior mutatio fieri potest, quàm ex communi cibo & potu, qui fragi-

Veteres
qualē ele-
mentorū
mutatio-
nē statu-
ant in sa-
cramētis.

lem hanc tantum & caducam vitam sustentat, spirituale subito ac caeleste effici epulum, ut quod ex natura sua operatur in carne, id quoque Christum ipsum efficere in anima verè significet: Atque adeo non fallaciter cibus hic visibilis, & in sensus humanos incurrens animam nostram ali ac vegetari cibo spirituali & inuisibili corpore nimirum & sanguine Domini nostri Iesu Christi testatur, ut quod propriè soli externo symbolo comperitur, rectè tantum ipsi significato ob certitudinem cibi

Corpus
Christi in
uisibile &
intraçtabi
le.

coelestis percipiendi tribuatur. Neque enim corpus Christi, aut à turba circumstanti conspicitur, aut manibus fidelium tractatur, aut fractum deglutitur, & tamen videri, tangi, orèque manducari à Chrysostomo dicitur. Hæc verò propter similitudinem & analogiam cibi externi, & cibi interioris dicuntur, ut quæ sensibus in externo cibo perficiuntur, sola fide & Spiritu in cibo interiori perfici intelligantur. Ac propterea ne quem carnalem aut ventri seruientem cibum imaginemur, nos Chrysostomus à terra auocat, & dum hæc sacramenta percipimus, non amplius nos inter mortales versari, atque in terra consistere traditis, sed euestigio in coelos transferri, omnemque carnis cogitationem abiicientes, nudo animo, mente pura circumspicere, quæ in coelo sunt sanctissime docet. Hæc verò est sola, & legitima corporis Christi manducandi sanguinisque eius bibendi ratio, non in propositas externas dapes oculos & mentem defigere, & Christum in externis symbolis latentem suspicari, sed fide in coelum ipsum euehi, ibique verè manducandum spiritu & anima complecti. Quoties ergo à Chrysostomo & reliquis patribus sanctis corpus Christi in terra videri, manibusque hominum palpari, orèque ipso percipi

Canon ad
patrum de
sacramen
tis dictum
relligenda
necessa-
rius.

percipi dicitur, toties id externo corporis Christi sacramento propriè tribui intelligamus, vt interim tamen nudo animo, puraque mente regium corpus Christi in cælis, secundum doctrinam Chrysostomi, complectamur.

Hæc verò cum tam perspicuè Chrysostomus tradat, mentemque suam tam claris & apertis verbis explicet, Scarga tamen nullum tropum ac figuram in dictis Chrysostomi agnoscit, & sicut reuera Christum præsentem & sub accidentibus patens latitantem arbitratur, ita ipsum & manibus, teneri, & dentibus confringi, & carnali ore perceptum, in stomachum traici contédit. Nam quia Chrysostomus ita filium Dei in cælum ascendisse perhibet, vt nihilominus carnem suam nobis relinqueret, sicut Helias Melotem discipulo reliquit, hoc dictum ita Scarga arripit, vt secundum eam corporis substantiam, secundum quam Christus in cælo est, in ipsis quoque accidentibus patens illum esse reuera statuatur. At verò si Chrysostomus eadem carnali præsentia Christum in sacramento esse censeret, qua eum in cælo cum Patre regnare tradit, vt quid ergo nos in cælum à terra auocaret, & tanquam aquilas illuc subuolare doceretur? Nihil enim mentem & fidem in cælum attolli attineret, si in eo quod est oculis expositum, & in terra sue altari collocatum, ore solo carnali percipere liceret. Atqui aliter caro Christi est in sacramento, aliter in cælo, vt non vtrobique eadē localis præsentia sit statuenda. Quod adeò tu, Perversus, Christū non esse in sacramento secundum situm & loci circumscriptionem, neque eum descendere de cælo, magnum discrimen inter vtrāque præsentiam agnoscere videaris. Nullum au-

Hype 1b
las Chry-
sostomi
quonam-
modo
Scarga ac-
cipiat.

Scarga
que ne-
gat, eadē
imprudēs
affirmat.

tem omnino discrimen aliud statui pōsse vel rei confessione perspicitur, nisi quod cum Christus de cælo non descendat, neque secundum situm & loci circumscriptionem in sacramento esse incipiat. Sacramentaliter ergo siue in signo sit, & verè tamen propter efficacem fidei vim qua apprehenditur in Cœna sua præsens.

Hoc ergo modo Christus in cælum ascendens sicut loquitur Chrysostomus, carnem suam reliquit, vt quo ad veram eius substantiam, & localem præsentiam, non alibi tamen nisi in cælo consistat. Nam de Helia quod adducis ex eo scriptore testimonium, vel hoc vnum te docere poterat, non aliquam carnalem præsentiam corporis Christi in sacramento esse statuendam, sed eam tantum, quæ diuina Christi virtus & potentia efficit, vt quamuis corpore suo absens & in cælo existens, verè tamen præsentem fidei spirituique se nostro participandum offerat. Nam quod de Christo dicitur, illum ita ascendisse in cælum, vt tamen carnem suam nobis relinqueret, idē & Helix à Chrysostomo tribuitur, vt duplicem nimirum & sursum & deorsum illum fuisse Heliam dicat. Ac sursum quidem illum fuisse ambigit nemo, in quantum scilicet in corpore suo in cælum raptus fuerat, deorsum autem, non aliqua corporali præsentia, sed spiritu atque virtute, quæ in eius Melore euidentissimè demonstrabantur. Ex qua quidem pulcherrima & aptissima comparatione nemini obscurum esse potest, quo sensu dicatur Christus carnem suam in cælum sustulisse, & eam tamen in terra reliquisse, vt nimirum propter virtutis sue potentem efficaciam, qua se nobis communicat, carnēque sua in vitam æternam & immortalem nos in cælum per fidem ad se transferens vegetat corpori

Helias in cælum sublatum nihil secus suum per terram discipulo manebat. Christus quomodo carnem suam & in cælum sustulit & interris reliquit.

corpore se suo præsentem verè nobis exhibere credatur.

Multa sunt alia & præclara diuini huius scriptoris testimonia, ex quibus sola spiritualis corporis Christi manducatio, nostræque in cælo perfidem conuersatio tam clarè demonstratur, vt qui nos in terram deprimunt, & Christum carnaliter in externis symbolis latitantem quærere & dentibus lacerare cogunt, tantòque errori Chrysostomum patrocinari putant, insigni quadam calumnia, vel volètes, vel per summam inscitiam ipsum onerare videantur. Nam quod ad Cæsarium scribens Monachum, symbolum liberatum esse appellatione panis dicit, & naturam tamen panis in eo permanere, his dictis clarissimè testatur, sacramentalem panis, non autem substantialem, in hoc mysteriò mutationem esse intelligendam, secundum quam externa nimirum elementa ipsarum rerum significatarum nomine vocentur, & ita res ipsas cælestes fidelibus exhibeant, vt pristinam tamen substantiæ suæ naturam retineant. Hoc autem perspicuum Chrysostomi dictum cum Scargarefellere non posset, satis esse putauit ad autoritatem eius eleuandam, si epistolam illam Chrysostomi esse negaret, ac falsò sub nomine illius circumscriberet, hoc tamen non obtinebit. Scarga, vt notemur, criminari possit, quam tanto vetustatis patrocinio comprobata cernit. Quisquis enim illius Epistolæ auctor extitit, vetustissimum sanè fuisse apparet, cuius scripta ad autorem vsq; Chrysostomum, & non ad recentiore aliquem scriptorem referuntur.

Atque vt nullum vsquam Chrysostomi extaret

Iesuiticū
stratage-
ma.

Gelasij Pa-
pae contra
Papanos
clarissi-
mum te-
stimoniū

Theodo-
reti testi-
monia a-
pertissi-
ma.

Emisseni
de Coena
Domini
sententia
explica-
tur.

hodie scriptum, an minus ideo plurima antiquis-
simorum aliorum patrum suppeteret nobis testi-
monia, quibus vanum & ineptum transubstan-
tiationis vestrae commentum redarguere posse-
mus? Audi enim quid Gelasius in eadem fecerit
verba contra Eutichetem scribat, & nihili proxi-
te usum fuisse subterfugio cognosces. Certe, in-
quit, sacramenta, quae sumimus corporis & sanguinis
Christi, diuina res est, propter quod & per eadem do-
uine efficimur consortes naturae, & tamen esse non
desinit substantia & natura panis & vini. Huic ve-
rò contra eundem Hæreticum clarissimis verbis
adstipulatur Theodoretus. Nam in primo suo lo-
loquitur Dialogo. Idem ipse etiam ea, quae viden-
tur symbola, corporis & sanguinis sui appellatione lo-
norauit, non equidem naturam ipsam transmutantem
sed naturam adiiciens gratiam. Et in Dialogo se-
cundo, in hæc loquitur verba. Captus es, inquit,
iis ipsis rebus, quae tetenderas. Neque enim per
sanctificationem mystica illa symbola è natura sua e-
grediuntur. Manent siquidem in sua propria subs-
tantia, & figura & specie. Ideo & videntur & palpa-
tur, quemadmodum & antea. Intelliguntur autem
quae facta sunt, & creduntur, & adorantur, tanquam
existentia, quae creduntur. Abi nunc Scarga, & in-
antrum aliquod caput abde, ut ne fulmen Chry-
sostomi oculos tibi perstringat, neque sic tamen
euades, quin eandem vim fulguris Gelasius cum
Theodoreto in te contorqueant.

Hæc autem veterum dicta cum vel sole ipso
sint clariora, tamen in vno Emisseno nescio quid
se Scarga cum Turriano reperisse, vel mea ipsius
confessione, iactitant, unde transubstantiationem
suam se excudere posse sperant. Ita enim in ora-
tione sua de corpore Domini inter cætera scribit
Emissenus

Emissenus, *Inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui secreta potestate conuerit.* Quæ quidem Emisseni verba, si ita vt sonant, essent accipienda, substantialisque signorum in res ipsas mutatio inde esset colligenda, tum sanè ego nullam fidem & auctoritatem dictis illius adiungendam esse meritò censerem. Nam quod ab vno aliquo scriptore dicitur quod à Catholico orthodoxorum patrum consensu disceperat, non tanti ponderis apud nos esse debet, vt non potius in eorum sententiam pedibus eamus, quos & singularis doctrina, & in scripturis enatrandis eximia fides omni hominum memoria commendabiles reddidit. Ac de debitis Emisseni laudibus nihil ego detraho. Sed si cum Augustino, Hieronymo, Basilio, Chrysostomo, ac reliquis Ecclesiæ luminibus conferatur, multo inferioriorem esse iudico. Si itaque nouum aliquod transubstantiationis, sicuti vos putatis, hic proponeret dogma, non iniuria contemnendum putarem, & auctoritatem præstantissimorum illorum virorum, qui nihil tale vnquam senserunt, Emisseno præferendum statuerem.

Verum ne hoc quidem euicistis Iesuitæ, frustra-que triumphum in re vana canitis, & quasi in castra vestra Emissenum pertraxeritis, stolidè ouatis. Emissenus enim, quod abundè demonstraui, mentem suam apertè explicat. & qualis illa mutatio sacramentorum sit intelligenda, ex collatione alterius mutationis quam per Spiritus sancti regenerationem consequuntur in Baptismo fideles, clarè edisserit. Non debere enim nobis videri nouum aut impossibile prohibet, quod in Christi substantiam terrena & mortalia cōmutentur, quando & nos ipsi in Christo renascamur, cor-

Emisseni
quanta sit
auctoritas.

Emisseni
locum nihil pro le
suis facere.

Emis-
sus qua-
lem mu-
tatio-
nem in
symbolis
asserat.

Scarga se
ipsum mi-
serere deci-
pit.

pulsque ipsius Christi efficiamur. Qualis autem il-
la sit in Christum conuersio nostra, sequenti expo-
sitione declarat: *Dudum alienus*, inquit, *in vita*
peregrinus à misericordia, à salutis via, *intrafectus*
mortuus exulabas, subito initiatus Christi legibus &
salutaribus mysteriis innouatus, in corpus Ecclesiae
non videndo sed credendo transisti, & de filio perdi-
tionis adoptiuus Dei fieri occulta puritate meruisti.
In mensura visibili permanens, maior factus es te
ipso, inuisibiliter sine quantitatis augmento, cum
idem atque ipse esses, multo aliter fieri fidei pro-
cessibus meruisti. In exteriori nihil additum est,
& totum in interiori mutatum est, ac sic homo
Christi filius effectus, & Christus in hominis me-
te formatus. Quid obsecro clarius istis Emisseni
verbis produci potuit, ad ostendendam non sub-
stantialem, sed sacramentalem panis & vini in
corpus ac sanguinem Christi conuersionem: hac
nimirum comparatione à mutatione hominum
ducta, quorum non exterior carnis substantia, sed
interior mentis affectio, ut ex sordibus renascatur
in mundiciem, virtute diuina permutatur? Nulla
enim similitudinis, quam Emissenus adhibet, vis
esset, si maior & sublimior aliqua in sacramento
mutatio intercederet, quàm ea est, quæ virtute
Spiritus sancti in mentibus hominum efficitur.
Quare quod Scarga in hac similiū comparatione
non ut æquale & omni ex parte simile Baptismi
exemplum, sed uti æquè difficile, & æquè à nostris
sensibus remotum proponi ab Emisseno somniat,
nihil aliud facit, nisi ut fingendo quæ libet, se ipsum
decipiat. Scimus quidem similitudines ad rem
probandam & illustrandam ita adhiberi à scri-
ptoribus, ut non omni ex parte sit semper necesse
eas respondere, sed nisi hoc simile habeant in quo
potissimum

potissimum conferuntur, adeo ridicula ac nulla erit comparatio, vt totam subitò rei propositæ fidem deroget.

Verùm ne tu hanc crassam corporis Christi in accidentibus delitescentiam ab Emisseno statui existimes, corpûsque ipsum Christi dentibus frangi aut ore percipi temerè credas, audi quomodo in hac comparatione semel cæpta procedat, aut quam præsentiam corporis & sanguinis dominici in hoc diuino sacramêto statuât. *Sicut ergo, inquit, Emissenusquam sine corporali sensu præterita vilitate deposita, subitò nihil cõ- nouam indutus es dignitatem, & sicut hæc, quæ in te mune cū Deus laesa curauit, infecta diluit, maculata deterfit, Iesuitis nec oculis nec sensibus sunt credita, ita cū reuerendū habeat, altare cibis spiritualibus satiandus ascendis, sacrum nota. Dei tui corpus & sanguinem fide respice, honora, mirare, mente contingere, cordis manu, & maximè haustu interiori suscipe. Hæc verò clarissima Emisseni verbanihil aliud docent, quàm sic nimirum, & nos in Christum, & sacramenta in corpus & sanguinem Christi permutari: vt sicut nullam mutationem nostri esse factam, quoad substantiam carnis, omnes nostri sensus renunciant, ita corpus Christi non vllis humanis sensibus, aut spectandum, aut contingendum proponi, sed sola mente, fide & spiritu & videndum & manducandum commonefaciant. Atqui diuersum Turrianus & Scar- Papistæ ab Emisseno per diuina- palon dis- sent. ga clamitant, qui mutationem substantialem panis & vini in corpus ipsum, & sanguinem Christi somniantes, & externo corporis gestu in terram prouoluti illa adorant, & ore māducari non tantum ab hominibus, sed à forficibus etiam confidēter blaterant. Obsecro itaque æquissimum lectorem, vt à quorum partibus stet Emissenus, diligenter dispiciat, & quàm nihil sancta illa antiquitas*

proprus commune habuerit cum crudeli istorum Polyphemorum voracitate, sedulo perpendat.

Ac quod Hieronymus nihil etiam vnquam de transubstantiatione cogitauerit, panemque reuera esse, qui corpus Christi nobis repraesentet, clare docuerit, vel vnico contentus testimonio, illud

Hieronymi clarissimum testimonium ut qui & sacramentum & representationem vocet.

in medium ego protuleram. *Postquam*, inquit Hieronymus scribens in Matthæum, *pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederant assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum pasche transit sacramentum, ut quomodo in figura eius Melchisedec summi Dei sacerdos & ferens fecerat, ipse quoque veritatem sui corporis repraesentaret.* Quibus quidem Hieronymus verbis nihil aliud docet, nisi quod Christus tempore Coenae suae panem in manus acceptum sacramentum

Scarga nondum in scirpo quaerit.

ordinauerit, ut eo veritatem corporis sui repraesentaret. Scarga autem cum nihil hic subodorari posset, quod ad transubstantiationis figmentum comprobandum torquere posset, in vna repraesentandi insistit vocula, eamque ex vsu sermonis Latini non modo scriptoribus prophanis, sed sacris etiam peculiari pro eo vsurpari tradit, quod rem praesentem exhibere, & ostendere. At verò vocem hanc in ea significatione aliquando accipere non dissitear, negare tamen Scarga non potest crebro etiam eandem apud probatissimos auctores vsurpari pro eo quod est, rem aliquam similitudine quadam aut imagine referre. Ac profecto si hic Hieronymi locus conferatur cum reliquis eius de hoc sacramento sententiis, in posteriore hac significatione vocabulum repraesentandi recipiendum esse omnes sani facile agnoscent. Sed de vocabulo cum Scarga non contendam, quod in quocunque tandem vsurpetur significato, nihil

hil tamen ad eam rem, quam vult ille, adfert momentum. Neque enim controuertitur inter nos. Vtrum panis ille rem nobis cælestem ac diuinam offerat, verèque præsentē fidelibus exhibeat, sed vtrum illa substantia panis esse desinat, vt noua substantia corporis scilicet & sanguinis Christi in locum eius succedat. Quod cum Scarga non probet, sed aliud agens per deuia vagetur, & in numerandis dictionum syllabis pueriliter nugeatur, nullam etiam auctoritatem cum fallacibus quis edictis apud nos meretur.

Verum vt propius vrgeamus hominem, & ex eodem Hieronymo pungamus, ne falsæ sententiæ esse autorem immeritò criminetur, vnā adhuc aut alteram sententiam illius citabimus. Scribit autem Hieronymus libr. 17. in Esaia, cap. 62. *Hoc autem triticum, inquit, & hoc vinum, quod non comedunt, nisi laudantes Dominum, & non bibunt nisi in atriis sanctis eius, de quo Dominus in passione dicebat, Non bibam de hoc genimine vitis huius, donec illud bibam nouum in regno patris mei.* Idem verò ad Hedibiam: *Nos autem, inquit, audiamus patrem, quem fregit Dominus, deditque discipulis, esse corpus saluatoris ipso dicente ad eos, Accipite & comedite, hoc est corpus meum.* Ex his verò Hieronymi sententiis, si potes, Scarga, ex pumice excude aquam, nobis transubstātiationem tuā excude, aut si non potes, ne quæso vano quærendi labore, quod nusquam sis inuenturus, te ipsum fatiges.

Quod autem ad Cyrillum Alexandrinum attinet, quem in causæ tuæ patrociniū adduxisti, ne hunc quidem nisi falsò pro te allegare potes. Nam etsi in hac quam producis ad Calosyrium epistola dicat Deum condescendere nostris fragilitatibus,

Contro-
uersiæ su-
ceptæ ita-
tus.

Hierony-
mi clario-
res sentē-
tiæ.

Cyrillus
Alexan-
drinus
quā fa-
ueat Iesui-
tis,

& influere oblati vim vitæ ac conuertere ea in
 veritatem propriæ carnis, vt corpus vitæ, quasi se-
 men quoddam viuificatiuum, inueniatur in nobis:
 ex eadē tamen epistola facile colligi potest, quod
 non aliam cōuersionem ille intelligat, nisi quæ sa-
 cramētis omnibus competit, vt externa symbola
 in res ipsas diuinas dicantur mutata, quia verè
 efficaciter illas repræsentent, & omnes fideles re-
 rum istarum diuinarum participes efficiant. Scri-
 bit enim expressè *Christum nostris quodammodo
 vniri corporibus per sacram eius carnem & pre-
 sum sanguinem, quæ accipimus in benedictione viuifi-
 catiua in pane & vino.* Manifestè ergo substan-
 tialē panis in corpus Christi mutationem negat
 & stolido transubstantiationis figmento contra-
 dicit. Nam quod tu panem & vinum in altari ob-
 eo poni dicis, sed ante ipsam cōsecrationem, ipse
 scriptoris textus vanissimum tuum commentum
 repudiat, qui corpus Christi & sanguinem in pa-
 ne & vino percipi clarè testatur. Antequā enim
 consecratio fiat, panisque ille tanquam prophæ-
 nus & communis in mensa iaceat, nec corpus nec
 sanguinem Domini percipientibus exhibere po-
 test, vt cui benedictio viuificatiua nondum accē-
 ferit. Turrianus igitur cū tam crassè mentiri non
 auderet, ad aliud mendacij asylum, sed non minus
 impudens, confugit, vt panem à Cyrillo, & vinum
 dici perhibeat, ob similitudinem nempe vel ap-
 parentiam panis & vini, vel accidentia, quæ post
 consecrationem sola iam restare fingit. Ita verò
 vos Iesuitæ discordes, & in vna eadēque senten-
 tia dispares ac varij, non ad veritatem Euangeli-
 cam profitendam, sed ad decipiendum mendacis
 populum vos inuolasse in mundum ipsis factis ce-
 stamini. Miror autem vehementer nulla vos
 prorsus

Cyrrillus
 substan-
 tiam ele-
 mentorū
 mutari
 negat.

Turriani
 subtilio-
 ra menda-
 cia.

prorsus conscientia tam nefandi furti vel potius sacrilegij, ac tam atrocis iniuriæ, qua populum Christi affecistis stimulari, qui calice Domini tam diu in Ecclesia possesso, & sine discrimine ab omnibus usurpato, illum defraudari, per tot iam secula sinatis. Quem enim ex vniuersa Ecclesiæ antiquitate scriptorem huc vsque produxistis, qui non vtriusque sacramenti in omnibus suis scriptis mentionem fecerit, & non vniuerso Christi populo corpus & sanguinem Domini, in pane & vino, Christi sic exigente instituto, proponi docuerit? Nihil ergo in tanta testium turba, qui citantur à vobis, aliud facitis, nisi vt vos degeneres patrum filios, quorum sanctissima imitari facta recusatis, esse demonstratis, nec legitimos auitæ possessionis hæredes, quam iniquè ac sceleratè dissipastis, profiteamini.

Noli ergo posthac, Turriane, de apparentia vini disputare, dum nullum in communi mensa à te proponitur vinum: noli aliquo vetustatis præsidio figmenta tua stabilire, quando te omnia sanctorum patrum instituta conculcasse dispar viræ & factorum omnium ratio declarat. Nam quod Cyrilli Hierosolymitani ex 4 Cathedesi mystagogica producit à te testimonium, eodem te furti ac scelere crimine condemnat, vniuersumque tuum gregem qui sacrilega audacia, calicem ex mensa Domini sustulistis, & à societate ac communione sanguinis Christi oues ipsius repulistis. In typo panis, inquit, Cyrillus, datur tibi corpus Christi, & in typo vini datur sanguis, vt participato corpore & sanguine Christi fias socius & conuersus, id est, consanguineus & consanguis Christi. Agnosce, Turriane, iudicem te contra teipsum ferre, & non ferendum vestrum furtum vobis exprobrare? Si

Papistarū
atrox sa-
crilegiū.

Papistæ
quàm sint
veterum
Patrum
degene-
res filij.

Cyrillus
Hieroso-
lymita-
nus sacri
legij dan-
nat Pa-
pas.

Quenque enim negare non potes vnumquemque ex omnibus Christi oportere esse *συσκορον & σὺναινον* Christi, ut quid ergo à typo vini eos arcetis, quos ad panis typum admittitis? Verùm tu de Christi instituta & salutari consuetudine per tot secula in Ecclesia Dei vsurpata minimè sollicitus, in votibus Idearum tuarum umbris consecrandis saltem occuparis, & inanes rerum spes captans, profunda te mysteria tenere arbitraris. Ecce, inquit, typum panis, typumque vini vocat, idem quod Cyprianus effigiem, & Augustinus speciem.

Atqui nisi cæcus esses, aut nisi vltro ad tantam oblatam lucem oculos tibi clauderes, nihil aliud per speciem panis Augustinus intelligit quàm ipsum panem. Hoc enim tam clarè pronunciat, ut vel ipsorum sensuum iudicio certitudinem huius rei comprobari doceat. *Quod vidistis*, inquit, *panis est & calix*, quod etiam oculi vestri renunciant, quod autem fides vestra postulat instruenda, panis est corpus Christi, & calix sanguis. Et in sermone ad Neophytos: *Accipite*, inquit, *in pane, quod peperdit in cruce*. Inde verò facilè cognosci potest, quid scriptores antiqui per similitudinem aut speciem typum vel figuram panis & vini intelligant, quod tunc istis vtuntur vocabulis: non profectò ut sub-

Species,
typus, si
gnata, quid
significet
Patribus.

stantiam panis & vini ex sacramento excludant, solaque accidentia relinquunt: sed ut ab externis symbolis oculos auertant, & quæ ex natura sua sint, nò amplius intédant, sed quid figurèt, ac significant oculos animi ac fidei defigere iubeant. Hoc enim sensu Chrysostomus, sicuti superius demonstratum est, nihil etiam videri in mensa Domini præter ipsum corpus & sanguinem Domini perhibet, ut quid fides in externis illis elementis

elementis contemplari debeat, diligenter com-
monefaciat. Alioqui vel accidentia ipsa panis &
vini aboleri oporteret, quæ sola tamen superesse,
solâque videri Turrianus cum Scarga non diffite-
tur. Tale verò & illud est, quod ex eodem Cyrillo
Hierosolymitano producit Turrianus: *Panis qui* Loeus a-
pud Cyril-
lum Cate-
chesi my-
tagogica
4. quomo-
do intelli-
gendus.
apparet, non panis est, sed corpus Christi. Neque enim
istis verbis Cyrillus panem esse negat, aut solum
panis spectrum vel apparentiam panis, sicuti Tur-
rianus somniat, illic videri tradit, cum sensus ocu-
lorum panem reuera esse renuntiet, sed quia fides,
non quod videtur, sed quod intelligitur & creden-
dum proponitur, maximè contemplari debeat.

Hoc verò & sententia, quam Turrianus citat,
Macarij Egyptij in homilia 27. confirmat. *Perci* Macarius
Egyptius
pientes ex eo, qui videtur esse panis, spiritualiter car-
nem Domini manducant. Agnoscit enim hic verum-
que Macarius, & panem, quem oculi vident, & cor-
pus ipsum Christi, quo spiritualiter fides voscitur;
sed Turrianus tanquam Harpya contactu suo o-
prima quæque sedans, solam apparentiam panis,
abolita ipsius substantia, statui à Macario prædicat,
& spiritualiter manducari corpus Christi idè esse,
quod inuisibiliter, ut non Spiritus & fidei, sed oris
& ventris escam hanc esse confirmet. Mirum enim
quantam hic novus grammaticus vocum inuer-
tendarum, & proutlibet interpretandarû, sibi de-
sumat licentiam, ut si nobis hic author in traden-
da vocabulorum proprietate sit sequendus, no-
uam omnino statui Etymologiam oporteat. Et
quemadmodum *πνευματικός* accipiendum esse pu-
tat pro *ἀνεργός*, ita ex Cyrillo Alexandrino produ-
cens sententiam quandam de Coena Domini, par-
ticulam Græcam, *ὥς*, corrumpit, & à proprio
significato in diuersum sensum torquet, Sic enim

Turriani
in citadis
Patribus
fides.
Spirituali-
ter idem
est Iesui-
tis quod
inuisibili-
ter.

loquitur Cyrillus: suum, inquit, corpus *ὡς ἄπρον* distribuit, & viuificum suum sanguinem, *ὡς οἶνον* dat. Hic vero Turrianus particulam, *ὡς*, secundum proprietatem sermonis Græci similitudinem significare perhibet, & in similitudine panis & vini corpus & sanguinem dari à Christo Cyrillum docere ostendit. Verùm si quis similes in scripturis locos expendat, & cum hoc præsentī conferat, non similitudinem aliquam hac voce denotari ut plurimū, sed certam potius & solidam approbationem cognoscet. Ita enim loquitur Iohannes de filio Dei. Et vidimus gloriam eius, gloriam *ὡς ἡμετέρας* tanquam vnigeniti à Patre. Et Paulus ad Ephes. cap. 5. Estote imitatores Dei *ὡς τέκνα* tanquam filij dilecti. Ac paulò post, fuistis quondam tenebræ, nunc vero lux in domino *ὡς τέκνα* tanquam filij lucis ambulate. Adhunc vero modum, & in ea significatione, Turriane, vocem illam, *ὡς*, apud Cyrillum accipiendam memineris, ut non similitudinem panis eum in sacramento fingere, sed ipsam potius substantiam credas, ex qua certitudo manducandi veri corporis Christi constet. Sic enim Christum tradere nobis corpus suum tanquam panem, & sanguinem simul tanquam vinum docet, ut sicut verè panem percipimus & vinum bibimus, ita verè exhiberi carnem & sanguinē nobis spiritualiter participandam credamus.

De hac significatione vide Laurentium Valam in voce tanquā

Iesuitarū
studium
& propositum.

Ac profectò si mentem antiquorum scriptorum in Ecclesia spectandam vobis proponeretur, ac veritatem inquirere, non fraudes ac dolos ex verbis eorum necere studeretur, tam certa & perspicua illorum vobis innotesceret sententia, ut sepositis istis verborum aucupiiis, & literarum tendiculis, omnes subito transubstantiationis nugas perpetuo silentio obrueretur, & legitimum sacrosancti huius

huius mysterij vsum populo Dei restitueretis. Scribunt quidem veteres panem in Christi corpus converti, & vinum in sanguinem: & ne quis de veritate corporis ac sanguinis in sacramento exhibendi dubitet, variis diuinæ potentiae, vfu ipso comprobata, exemplis rem confirmant. Sed cum discretè toties, ita verum Christi corpus & sanguinem percipi asseuerent, vt panem interim & vinum naturaliter in ventrem coniici & in substantiam corporis aliti conuerti dicant, non obscure significat, illam eos sacramentorum mutationem agnoscere, non quæ elementorum substantiam deponat, sed quæ in eum excellentiae ac dignitatis gradum euehat, vt non quod exterius videndum, sed quod interius credendum proponunt, veraciter ea exhibere statuunt. Ita verò & sententia Cyrilli Hierosolymitani, & Gregorij Nissen, qui reliqui duo ex omni vetustate citantur, à Scarga intelligenda est, vt quia panem & vinum verbo sanctificata in corpus & sanguinem transmutari dicunt, propter veram rerum istarum caelestium exhibitionem, & non propter vllam symbolorum realem mutationem, hanc illi conuersionem fieri testentur. Nam quod veritatem mutationis factam Cyrillus ab exemplo simili adducto aquæ in vinum conuersæ comparat, non similitudinem vel æqualitatem mutationis, sed in mutatione vtraque virtutem diuinæ potentiae demonstrat, qua sola sicut naturæ rerum immutantur, ita & elementa sanctificantur, vt rerum diuinarum & caelestium fidelibus exhibendarum sint infallibilia sacramenta. Nam ne vos quidem Iesux cum omnibus scholæ vestræ Magistris, æqualem hinc mutationem agnoscitis, vt mutata quidem substantia panis & vini, omnes tamen qualitates & accidentia, nempe odorem, sa-

Patres cuiusmodi mutationem sacramentis ibuant.

Cyrillus
Catheche
si mystag.
4.

Mutatio
aqua in
vinum Ioh.
2. diuersa
ab ea qua
fit in sa-
cramentis

porem, & reliquas proprietates saluas & integras manere dicatis. At verò aqua in vinum à Christo permutata, adeo nulla aquæ accidentia permanferunt, vt ex gustu & sapore architriclinus vinum subitò esse deprehēderit, nec de aqua quicquam cogitauerit. Nulla ergo hinc sequitur, sicut Scarga triumphat, transubstantiationis comprobanda & aperta demonstratio, vt ex diuersitate mutationis, quam ipse agnoscere cogitur, non substantiālis, sed sacramentalis mutatio, in sacramento Eucharistiæ fieri intelligatur.

Papistica
transub-
stantiatio
ni nemo
veterum
suffragatur.

Quare cum ex tota illa antiquitate nullum omnino scriptorem Scarga producere potuerit, quæ figmento, errorique suo affinem demonstraret, ad Theophylactum tandem & Damascenum recurrit: itaque eos in extrema acie collocat, vt totius præsidij spem in eis repositam habere videatur. Nos verò etsi scripta eorum ritè expendentes, & quæ durius ab illis dicuntur cum planioribus conferentes, non fuisse tam crassæ sententiæ autores meritò colligimus, aut prorsus sibi contrarios demonstrare possumus: tamen quid scriptores isti aut scripserint, aut credendum tradiderint, non admodum solliciti sumus, vt qui in ea tempora Ecclesiæ inciderint, quibus prisca religionis puritas inquinari, & sincera veritatis Euangelicæ quodammodo aboleri cœperit. Nam Theophylactus doctrinam de processione Spiritus sancti Catholicam & veterum consensu receptam fortissimè oppugnat. Damascenus verò tot pudendis & non ferendis erroribus scatet, vt scripta eius non sint digna, quæ magnam aliquam apud omnes pios authoritatem mereantur. Nam præterquam quod cultum imaginum pertinaciter defendit, & fide sanctos colēdos tradit, de purgatorij etiam poenitentia multa

multa nugaciter fabulatur, ut precibus Gregorij Traianum hominem impium & à Christi fide alienum liberatum à tormentis inferni affirmare non vereatur. De Macario autem anilem quandam fabulam recitat, eum nimirum cum cranio hominis mortui colloquutum asserens, à quo audiuerit, quod defunctorum animæ tempore sacrificij missæ mitius tractentur, & non tanta suppliciorum atrocitate diuexentur. Hunc igitur tam eximium Theologum & insignem scriptorem, vel concedentibus nobis sibi habeat Scarga, de eoque tanquam antesignano & totius religionis papisticae antistite vehementer triumphet. Vnicum enim est sacrificium missæ, & purgatorij ignis, in quibus tanquam basi & fundamento vniuersa istorum innititur pietas, ut ruere illa nequeant, quin subito tota istorum religio concidat.

Nec minus impia sunt & absurda, quæ ex eodem scriptore citat Turrianus, libellum quendam ipsius de corpore Christi ex tenebris producentem, quem se reperisse in Bibliotheca cuiusdam Cardinalis Sfortiæ dicit vetustate nimia ex magna parte consumptum, in quo nimirum ille corpus Christi dicit eleuari in crucem, & frangi & distribui, & in nobis sepeliri, nec tamen corrumpi, sicut in sepulchro corruptum non est, ac sæpenumero sceleratis manibus foedè tractari & proiici, & à muscis & foricibus, non tamen corrumpi, neque interitum capere: sed quia tanta absurditas vel ipsis etiam scholasticorum decretis, & Scargæ ipsius iudicio, à nobis est superius abundè confutata, diutius in ea commemoranda nolo immorari, hoc vnum demonstrasse contentus, non tanti apud nos authoritatem Damasceni esse debere, & sequentium scriptorum, ut tantam antiquitatis lucem per

Libellus
Damasce-
ni à Tur-
riano re-
pertus, de
liriis ple-
nus.

Damasce-
ni & alio

rum recē
riorū au-
thoritas
quanti fa-
cienda.

tot secula decurrentem, tam crassis illorum tenebris cæcæque noctis caligine obduci patiamur. Quo circa inconsideratam quandam tuam temeritatem, Petre Scarga, satis demirari non possum, qui cum multa contraria & scriptis Theophylacti ac Damasceni repugnantia te sentire profitearis, illos tamen sanctissimos Christi præcones, & scripta eorum purissima monimenta vocans, eorum te iniuriis totum contabescere dicas, meaque in eos maledicta & conuitia te non posse ferre demonstras, eò quod illorum libros multis corruptelis ac erroribus non ferendis refertos dixerim.

Scarga hoc
stem sui
Papæ de-
fendit &
extollit.

Quæro enim, Petre, si Theophylactus contra apostolicam scripturæ sententiam, contra tantum purissimæ verustatis consensum, malè docuit Spiritum sanctum procedere à solo Patre, & non etiam à filio, an falsò ego scripserim, aut illi conuiciatus sim, quod libros eius ab errore non esse vacuos pronunciauerim? Si dicere non potes me falsò scripsisse, nec me conuitiatores nisi impudenter & malitiosè vocare potes. Damascenum autem si purissimum scriptorem esse reputas: ut quid ergo Christi corpus à muscis & soricibus manducari negas, quod tamen ille, teste Turriano, asserturæque sententiæ contradicit? Ita verò Tyrannicam legem tu mihi imponis, quam libere ipse violas, dictoque illorum me ubique audientem esse vis, quorum imperata contemnis.

Scarga
Theophy-
lacti & Da-
masцени
scripta A-
postolicis
æquat.

Cum autem præiudicio tuo totam istorum auctoritatem infirmaueris, tamen tui oblitus minor meque constans, literis etiam Apostolicis scriptis illorum te æquiparare ostendis: Mihi enim vehementer succensens, quod quædam istorum, tanquam erronea & veritati Apostolicæ contraria rejiciam, illud Tertulliani, sed nimis impruden-

ter contra me depromis. *Ista Hæresis, inquit, non recipit quasdam scripturas, & si quas recipit adiectionibus & detractationibus ad dispositionem instituti sui interuertit. Et si recipit, non recipit integras. Et si aliquatenus integras præstat, nihilominus diuersas expositiones commentata conuertit.*

At verò Tertullianus non de quorumuis authorum scriptis, sed de solis scripturis diuinis in eo loquitur loco, vt quibus citra omnem exceptionem maior sit authoritas deferenda, quàm vt aliquis reicere & non recipere, quædam ex his præsumere possit. De libris autem omnium scriptorum, qui temporibus Apostolorum successerunt, num Spiritus sanctus istam legem aliquando tulit, vt non liceat ea quæ veritati diuinæ non sunt consona reicere, & tanquam vana repudiare? Imo quis vnquam ex omni vetustate tam celebris & laudatus exitit scriptor, quem sui næui non asperserint, & non aliquam maculam splendori eius infecerint? Nullam ergo patribus antiquis iniuriam facimus, non vllis conuitiis, vt falsò criminari, eos consecramur, si eorum scripta ita legimus, vt nihil, nisi quod scripturis Prophetis & Apostolicis respondeat, recipiamus.

Ita enim Augustinus scripta sua legi voluit, & de reliquorum omnium scriptis istam sententiam tulit. Audi enim quid præter alia testimonia quæ citauimus supra, scribat Hieronymo.

Ego enim, inquit, fateor charitati tuæ, soliseis scripturarum libris, qui iam Canonici appellantur, dici hunc timorem, honorémque deferre, vt nullum eorum authorem scribendo aliquid errasse firmissimè credam.

Alios autem ita lego, vt quantumlibet sanctitate, doctrinæque præpolleant, non ideo

Scarga
Tertullia
ni loco a-
butitur.

Veterum
Theologo-
rum ne-
mo à næ-
uis immu-
nis.

Soli cano-
nici libri
erroribus
vacant.

Augustin⁹
ad Hiero-
nymum
Epist. 19.

verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi vel per illos auctores Canonicos, vel probabili ratione, quod à vero non abhorreat, persuadere potuerunt. Nec te, mi frater, sentire aliquid aliter existimo: prorsus, inquam, non te arbitror sic legi tuos libros velle, tanquam prophetarum vel Apostolorum, de quorum scriptis quod omni errore careant, dubitare nefarium est. Et quod scribit Augustinus, idem profitetur Hieronymus, Basilius, Epiphanius, Cyrillus, Ambrosius, ut alios innumeros omittam, & à recitandis eorum sententiis, quæ patent omnibus, superse-
deam. Scarga autem cuncta hæc clausis præterit oculis, & tanquam prudentior omnibus istis, non à scripturis, sed ab Ecclesia, hoc est, ab Episcopis & Romanæ Ecclesiæ Sacerdotibus veritatem per-
tendam esse clamat. Verum si Augustinus istam auctoritatem illorum scriptis adimit, qui insigni sanctitate doctrinæque præpollent, an nos tam in-
sanos tu, Petre, futuros esse putas, ut quos hodie in Romana Ecclesia conspiciamus Episcopos, & crassa ut plurimum ignorantia & flagitiis omni-
bus coopertos, ad eorum decreta obstupescamus, aut quicquid mutire ausi fuerint, id subito recipi-
mus? Sed nec ipsi hoc, quod illis Scarga tribuit, ve-
hementer flagitant, ut qui de docendo commissio-
sibi grege tam solliciti sunt, quàm lupo oves, ut
sint saluæ & incolumes, curæ sunt.

Nemine
veterum
sua & alio
rū scripta
Canonicis
libris equi
parare.

Episcopos
& alios
clericos
Papatus
quales ha-
beat.

Quis enim hodie tam cæcus est, qui non videat in vniuerso Papatu Episcopatus in Satrapias de-
generasse, & qui ad hanc dignitatem aspirant, hoc
vnum per omnem vitam meditari, ut maximis
quibusque oneribus miseram plebeculam sibi
subiectam premant, & variis artibus pecuniam
vndique

vndique corradant, ac deinde per omnem luxum
 turpissimè profundant? Istos ergo tu Petre, si po-
 tes, ex lectulis moliter stratis ad laborem sacra-
 rum scripturarū legendarū euoca, & crapulam he-
 sternam exalantes excita, vt aliquando tandem in
 hūc suggestum, vnde doctores nobis esse debeāt,
 illos extollas. Sin verò ita omnia in hac Baby-
 lone tua confusa, ita omnia corrupta ac deperdita
 esse sentis, vt frustra docendi laborem ab Episco-
 pis tuis requiras, ne ergo stolidè illos nobis magi-
 stros aut doctores constituas. Nec verò existimes
 vobis mercenariis docentibus, & pro mercede a-
 lienum munus agentibus, nos aliquam fidem vo-
 bis habituros esse, quando omnia consilia & facta
 vestra eò tendere videamus, vt nulla vulnera Rei-
 pub. Christianæ imposita sanari velitis, imo salua Iesuitis &
 omnia & pulchrè constituta clamitetis, dummo- eiusmodi
 ci, quæ vos à latratu prohibeat, deuoretis. Ita verò in Papatu
 secundum doctrinam vestram, sanctissimus ille mercena-
 Dominus vester satis bellè officio suo perfunctus riis fides
 videbitur, si ter in anno missam publicè demurmu non adhi-
 ret, vt nullo præterea docendi onere delicatulum benda.
 Principem premi attineat. Purpuratus autem
 ille ipsius senatus, munus bonorum pastorum &
 populi Principum abundè explebit, si splendidè
 & magna hominum comitante caterua obequi-
 tet, si superbis auleis parietes exornet, ipsūque
 Iouem suum luxu superare contendat, si denique
 lautissimum conuiuium instruat, & non nisi augen De hoc vi-
 ti sumptu lupas foueat. Ne vero ingenium & gerium in
 doctrina huic ordini deesse videatur, aliquis e-
 stam existet, qui Encomium Sodomix publicè tra- nibus Ca-
 ctandum suscipiat, vt quibus studiis & exercitiis talogo hæ-
 istorum occupetur vita, omnes edoceat. Hoc au- reticorum
 annexis.

tem modo & tam pulchro ordine in sede Apostolica constituta disciplina, nemo mirabitur, si minorum gentium Dij, hoc est inferiores Episcoporum maiorum suorum facta imitanda sibi proponant & subterfugientes laborem, in perpetuo luxu & otio vitam transigant. Hæc vero idola non pastores, istos canes mutos & latrare nescientes, tamen Scarga doctores nobis cōstituit, & vocem eorum non scripturarum nobis sequendam impudentissimè clamat.

Illud verò ridiculum est, quòd doctrinam veterum illorum & sanctissimorum Episcoporum, cum nugis & fabulis, sub dominatu Pontificis Romani exortis, conciliare studet, nullamque discrepantiam inter antiquos & recentes scriptores esse de Sacramento Eucharistiæ, ostendere nititur. Euolat omnes, qui vult veterum libros, excutiat omnes paginas, & nullum de accidentibus sine subiecto manentibus aut in aëre fundatis inueniat verbum. Posteriores scriptores scholastici Theologi istas in mundum induxerunt fabulas, & dum subtiliter in schola Christi philosophari volunt, varia rerum & verborum portenta inuenerunt.

Transub.
stantiatio-
nis inuēto
res qui fuerint.

Nam omnes quicumque aliquam de Sacramento corporis & sanguinis Domini mentionem faciunt veteres, mutari quidem panem & vinum in corpus & sanguinem Domini perhibent, sed quod substantia panis ita aboleatur, ut sola eius accidentia in aëre pendula maneant, nemo eorū vnquam dixit. Itaque quod Scarga Theophilum producit ad huc Alexandrinum, ut aliquo se tueatur vetustatis patrocinio, nihil hic profus eius adiuvat causam. Dicit hic quidem, panem & vinum in veritatem carnis & sanguinis conuerti, & panem non tantum figuram corporis esse, sed in proprium corpus

corpus Christi transmutari, quia tamen panis & vinum de nostra consuetudine est, speciem panis & vini conseruari affirmat, quia carnem & sanguinem si cerneremus, sumere non sustineremus. His verò verbis nihil aliud docet Theophilus, nisi panem non ita corporis Christi figuram esse, vt nihil prater panem manducemus, sed simul cum figura rem etiam ipsam nobis exhiberi tradit: ita tamen vt sola sint panis & vini elementa quæ oculis cernuntur, cum corpus Christi non cernatur, ac propterea non sensibiliter manducetur. Nam si sensibus nostris caro Christi esset exposita, & ventris non fidei hic cibus esset, profectò manducantibus omnibus errorem incuteret, quando crudelius quiddam Augustinus esse perhibeat, humanum corpus manducare, quàm hominem perimere.

Theophili
locus quā
nihil Papi
stis patro-
cinetur.

Sed quia Scarga in voce speciei panis & vini fraudem struit, & accidentia sola more suo à Theophilo statui dicit, id iam superius clarissimè à nobis demonstratum est, veteres promiscuè, tam vocibus panis, quàm speciei vti, vt nihil his nominibus nisi substantia panis intelligatur. Nam & Rabanus sacramentum in alimentum corporis re- digi asseuerat, virtute autem Sacramenti æternæ vitæ acquiri dignitatem prædicat. Si verò Scarga adeo demens est, vt accidentia panis alimentum corpori humano suppeditare affirmer, dignus est qui solo panis aspectu pascatur, & ab omni illius elu arceatur. Quare quam appositè ad hunc Rabanum locum à me citatum ille responderit, lectori iudicandum relinquo. Dicit enim signa sacramentalia specierum, quæ sacramenta etiam vocantur, quæ sensus nostri corporis percipiunt & degustant, manere. Atqui Rabanus non quid signa illa

Augusti-
nus de do-
ctrina
Christi. li.
3.

Rabanus
in alienū
sensum à
Scarga tor-
quetur.

in gustu efficiant, sed quid operentur in carne panis & vini substantiam manere profiteatur. Cautior ergo Turrianus, qui hac sententia Rabani lo-

Turrianus
cautior i-
pso Scat-
ga dissi-
mulator.

omnino iugulari, & transubstantiationem suam confodi animaduertens, totum hunc locum dissimulauit, & ne falsissimum, tuique similem se praestaret interpretem, hoc praeterire, ad quod respondere non poterat, maluit? Urget enim hoc vnum, de quo tamen illi litem non facio, quod virtute sacramenti vitae aeternae dignitas acquiratur, & quod Sacramentum corpore Christi non sit vacuum, quomodo autem externa elementa in alimentum corporis redigantur interim, dum anima corpore Christi vescitur, id alto silentio praetermisit. Hoc faciunt nimirum boni isti veterum patrum interpretes, ut ad lucem ab eis oblatae vltro caecae tenebras offundant. Nam si persuasum istis esset, haec externa & visibilia elementa in alimentum corporis humani conuerti, quod toties antiquitatestantur scriptores, adeo euanidas accidentium non amplius spargerent nugae, ut quae in rerum natura non sunt, perpetuo potius silentio obrui sinerent.

Turrianus
sibi
ipsi contra-
rius.

At enim Turrianus Rabanum contra me producit testem, qui haec visibilia ita sanctificari tradit, ut per Spiritum sanctum in Sacramento corporis diuini transeant. Inde verò Turrianus colligit, nec panis nec vini remanere substantiam. Ac verò Turriane tecum ipse pugnās, & imprudens contraria, quaeque simul consistere nequeunt, statuis. Sacramenta enim omnia diuinitus instituta, cum ex duabus rebus, terrena nimirum & caelestia consistare non possis negare, quomodo quæso Eucharistiam

rismam sacramenti nomine ornabis, si quod terrenum in hoc Sacramento est abolebis? Ad consuetudinem credo fabulam redibis, & cum Scarga tuo accidentia rerum visibilia pro re ipsa terrena, ut integrum ex suis partibus constet sacramentum, substitues. Verum Rabanus diuersum docet, qui quod terrenum in hoc Sacramento est, alimentum corpori suppeditare tradit, ut substantiam propterea panis ac vini abolitam esse minime statuatur. Augustinus autem cum alteram sacramenti partem terrenam nempe & visibilem corpoream creaturam vocet, ab accidentium certè classe illam discreuit, quæ ut per se non subsistunt, ita in ordine corporeæ substantiæ nullum habent locum. Nihil ergo Turriane, tuque Scarga, facitis, qui toties sanctam illam vetustatem in patrocinium causæ vestræ aduocatis, nisi quod præuaricatorum modo testes contra vos citantes semper eam reddere detere, producat. Nam nec Hesychius, quem tu, Peturi: *Sanctificationem, inquit, mystici sacrificij, & à sensibilibus ad intelligibilia translationem sine commutationem, ei qui verus est sacerdos, videlicet Christo oportet dari, id est, ipsi de eis miraculum cedere & imputare, quia per eius virtutem & prolatum ab eo verbum quæ videntur, tam sanctificata sunt, ut cunctum carnis excedant sensum.* His enim verbis Hesychius non aliquam transubstantiationem, quam vos fingitis, comminiscitur, sed per verbum Christi externa elementa, quæ sub sensu nostros cadunt, ita efficaciter sanctificari tradit, ut non quod carnis in eis contemplatur sensus, sed quod fides intelligit piorum mentibus spectandum proponant.

Rabanus
re ipsa panem & vinum in Coena manere asserit.

Hesychius
violenter in castra Papanorum ne quicquam trahitur.

Iesuitæ
potentiæ
diuinæ plu-
rimum de-
rogant.

Baptismi
Sacramen-
tum tran-
substantia-
tionē tol-
lere.

Ac profecto magnum est miraculum, solique Dei potentiæ non ullis viribus humanis tribuendum, ut aliud foris videatur, & à sensibus percipiatur, aliud verò solo mentis & fidei intuitu, sub nullos cadens sensus, cernatur. Vos verò, Iesuitæ, quantum in vobis est, potentiam Dei labefactatis, qui in externis & visibilibus elementis res ipsas cælestes adeò non posse vobis exhiberi creditis, nisi externa elementa in res ipsas permutentur, sensualiterque secundum Berengarianam palinodiam corpus Christi participandum conferantur non alio loco Sacramenta quàm pro signis prophetanis & communibus vos ea habituros profiteamini. Sed stultitiam & incogitantiam vestram alterum, Baptismi nempe reuincit Sacramentum in quo cum nulla, quod ad externum attinet elementum, intercedat, vel confessione vestra mutationis tamen internarum siue cælestium, nempe ablutionis, regenerationis, & renouationis fideles facit participes. Si ergo tanta vis est Baptismi, ut quod externa figurat corporis ablutio, id in homine interiori repurgando Spiritus sancti efficiat potentia, quæ ratio vos cogit, non eandem in altero Sacramento agnoscere Dei virtutem, ut quod panis in pascendo corpore operatur, id Christum in pascenda anima non posse efficere credatis, nisi ex pane corpus ipsius formantes, in ventriculum humanum illud præposterè & impiè coniiciatis. Sed quia ventris, non ullius pietatis, omnis vos cura tenet ac sollicitudo, non mirum est vos ad doctrinam Christi & Apostolorum, & antiquorum patrum, ita obstrusas aures gerere, ut quod Caro olim de populo Romano dixit, id in vos competere, ventrem scilicet auribus carere factis ipsis testemini.

Nam

Nam quod tu Turriane scriptorem vetustissimum Tertullianum ad confirmandum transubstantiationis figmentum citare volueris, eadem opera præstes oportet, ut omnes lectores aures claudant, omnesque surdastri, cuique similes efficiantur. Scribit Tertullianus contra Marcionem veritatem carnis in Christo negantem, *Acceptum, inquit, per panem & distributum discipulis, corpus suum illum fecit, Hoc est corpus meum dicendo, id est, figura corporis mei: figura autem non esset, nisi esset veritatis corpus.* Quo quidem in loco Tertullianus, sicut & alij scriptores vetusti, à Sacramento corporis Christi diuinitus instituto, Christum verum habuisse corpus & non phantasticum confirmat. Nam cum signa & figuræ illius rei, quæ nusquam existit, nullæ esse possint, sacramentum autem siue figuram corporis sui manducandi in vltima sua Coena Dominus instituerit: necessariò sequi ostendit, Christum non aliquod corporis phantasma, sed ipsum verum corpus habuisse. *Quia, inquit, figura non esset, nisi veritatis esset corpus.* Hanc autem tam planam & perspicuam Tertulliani sententiam, Turrianus nescio quibus Cimmeriis tenebris inuoluit, & ex luce aperta ereptam, in cæcas quasdam nubes abdit, ut sicut ipse per deuia libenter oberrat, reliquos etiam omnes in communem errorem secum abripiat. Ne enim concedere cogatur panem illum Coenæ mysticū vocari à Tertulliano figuram, non de illo verba fieri, sed de pane veteris legis, ut pote panibus propositionis & panibus azymis, prolixè nugatur. Illos enim figuram corporis Christi fuisse, panem autem illum in Coena exhibitū, non figuram, sed ipsum reale corpus Christi factum, & ore carnali sensibilibiter manducandum Apostolis traditum

Locus
Tertullia-
ni expli-
catur.

Turria-
nus Ter-
tulliani
depraua-
tor.

Papani se-
cum alio-
qui cōcor-
des pu-
gnant.

Huius autem Tertulliani sententiæ tam turpiter
corrumpendæ, cum ne Gardinerus quidem ille
contra Martyrem scribens, audaciam vsurpare sibi
auderet, alióque interpretamento non minus va-
no hunc locum eluderet, à bono hoc castigatore
Turriano corrigitur, & tanquam non satis apposi-
tè ac obscurius Petro Martyri respondisset, ad huc
quem diximus, modum emendatur.

Ego verò gaudeo istas belluas mutuo sese con-
ficere & cum ad veritatem obruendam conspira-
uerint, ita tamen in mendacio dissentire, ut vel o-
mnium iudicio homines nugacissimi videantur.
Sed quia sententiæ suæ non alium fideliores at-
que authorem ipsum habere possumus interpre-
tem, age Tertullianum ipsum de sacramento in a-
liis locis differentem producamus, & num trans-
substantiationis figmentum doctissimo ac diligen-
tissimo huic scriptori aliquando venerit in men-
tem, videamus. Ille verò contra Marcionem libro

Tertullia-
ni loci cō-
tra transub-
stantiatio-
nem aper-
tissimi.

primo scribit, *Deum nō abiēcisse panem creaturam
suam: Illo enim eum representasse corpus suum.* Ad
uxorem etiam scribens, sic loquitur: *Non sciet, in-
quit, maritus, quid secretò ante omnes cibos guster-
& si scierit panem, non eum credet, qui dicitur sacra-
mentum videlicet. Quomodo enim nosse potest Sacra-
mentum, qui eius vim & significatum non credat.*
Extūde ex pumice aquam, si potes, Turriane, ut ex

Sacramen-
tū Eucha-
ristiæ olim
à mulier-
culis &
pueris cō-
rectari
nulla re-
ligio erat.

Tertulliano vel minimam aliquam transubstantia-
tionis tuæ possis elicere suspensionem: qui tam clari-
ris ac disertis verbis panem esse testatur, id quod
pro sacramento accipitur, & quo veri corporis
Christi in mortem oblatio pro credentibus signi-
ficatur. Omitto interim non ferendam vestram in-
tollenda simplicitate antiqua audaciam, ut quod
olim mulieribus & Catechumenis in manus
fuerit

fuerit traditum, vos nunc ab omni sacramenti cō-
tactu vniuersam plebem Christianam arceatis,
& si quis tantum admitteret nefas, grandi aliquo
piaculo dignum existimetis. Itaque nimium per-
frictas frontes vos habere oportet, qui cū tra-
ditionem Apostolicam in vniuersum sustuleritis,
& nouis omnibus institutis diuinum Christi in-
stitutum conspurcaueritis, vetustatis tamē pallio
vos contegitis, & tam proteruē populo Dei illu-
dere studeris.

Verū Turrianus, ex nescio quo obscuro spe-
cu Bibliothecæ Venetæ, Magnetem quendam no-
bis vetustissimum, vt ille asserit, scriptorem pro-
ducit, ad eiusque libros legendos Venetias me ab-
legat, vt inde discam, quod nimirum hic in tene-
bris delitescens author, non figuram vel sacramē-
tum corporis, sed ipsum reale corpus ore non fide
manducandum, & in ventrem coniiciendum Chri-
stum dedisse discipulis docet. Ego verò, Turriane,
te oratum velim, vt ab ista tam longi itineris con-
ficiendi molestia me liberes, & si tanta tua est a-
pud Venetos authoritas, potius hoc ab illis impe-
des, vt ne tam insigni Theologo mundum defra-
uent, exiguoque publicatum sumptu legendum
ocij suppetit, vt legendi istius Magnetis causa Ve-
netias vsque excurrere, & per tot terras more ve-
stro ociosè oberrare mihi liceat. Quod si liceret,
ne externa quidem limen & ostium prodirem, vt
talibus nugis legendis, quales ex hoc Magnete
recitas, male tempus perderem. Apparet enim
hunc scriptorem esse recentem, & ex fæce scho-
lasticorum theologorum vnum, quibus cum anti-
qua illa scripturarū sanctarum, ad analogiam fidei
interpretandarum, fordere cœpisset puritas,

Magnes
Turriani
eius Vene-
tiis reper-
tus.

Magnes
qualis sit
scriptor.

Magnetis
Iesuitici
nugæ.

Præsentis
seculi
scriptores
quales
sint.

Esa. 59. 10.

quam in celebribus illis & laudatis scriptoribus antiquis exosculamur, totam veritatem diuinam per inanem philosophiam, & ociosas speculationes deformauerunt, & ex casta virgine, formæque naturalis venustate conspicua, Laidem quandam Corinthiam, fallacibus fucis oblitam, reddiderunt. Quæso enim (vt pauca, quæ tu prolixè recitas, ex hoc magnete attingam) an non vanam & ineptam curiositatem, stultumque laborem, in corrumpendo scripturæ legitimo sensu redolent? Scribit ille corpus humanum ex terra existere, ex eademque terra panem & vinum: Porro cum Christus terræ conditor extiterit, ex qua corpus eius factum est, rectè utique suum se corpus illum dare ad manducandum perhibet, quando ex creatura sua, nempe ex terra corpus sumpserit. Apage cum talibus, quolibet dignus es Theologis, Turriane, & in tenebrosis illis angulis, ubi eos latere prædicas, cum eis te oblecta, vt certum omnibus documentum exhibeas, te vltro veritatis diuinæ lucem fugere, hæcque laribula, quibus eam contegas, sollicitè exptare. Nunquam tamen efficiēs cum vniuersa tua societate, vt grassantem hanc longo tempore in Ecclesia corrumpendæ veritatis Euangelicæ pestem, postliminio reuoces, & in integrum restituas. Habemus ex summa Dei benignitate, istos nunc in Ecclesia scriptores, habemus tam fidos ac diligentes scripturarum sanctarum enarratores, vt quæ densa Sophistarum ineptè in scholis Christi philosophantium caliginine contecta fuerunt, tanta iam sint luce collustrata, vt nemo volens ac sciens erroris ac inscitiae tenebris inuolui queat, nisi qui clausis oculis in sole caligare, & in meridie, vt Propheta loquitur, palpare cupiat. Sed non mirum est, te ad hæc, quæ aliis maximè pariuere.

pariunt voluptatem, nauseare, & impuræ meretricis Babylonice quisquiliis innutritum, nullo suauitatis sensu affici posse. Itaque cuncta tibi foetere præ tua *βατρυφεία* prædicas, ad quam Turrianusquam profundus sit theologus.
 sine fide, studio, sobrietate, non posse perueniri dicis: hæc verò omnia nos negligere, te vnum tantarum rerum studiosissimum præ te ferens, superbe contendis. In hoc autem *βατρυφείαν* istam tuā consistere demonstras, si quasdam in scriptura voces vel sententias adulteres, & violenter in diuersum sensum torqueas, vt pimirum inueniendi subtilitatem, quam hætenus omnes scholastici tui vnicè affectarunt, vendites. Nihil enim sincerum, tam apertum in sacris literis est, quod non Harpyiæ istæ contactu suo fædauerint, & ab genuino ac legitimo sensu ad monstruosam & alienarum faciem non transtulerint. Tu ergo mali corui malum ouum, germanum scripturæ sensum toties sine pudore vlllo violas, & laudem argutæ in abditis eruendis mysteriis, vbi nulla sunt, captas, non aliquid fidei ac sobrietatis specimen exhibes, sicuti gloriaris, sed argutatorem ineptum & manifestum falsarium, ipso te facto declaras. Tale verò illud est, quod ex diuo Iohanne productum, falsa tua interpretatione corrumpere, & extraneum illi affingere sensum, contra mentem & consilium ipsius Christi, niteris. Quum vinum defecisset, scribit Iohannes, cap. 2. dicit mater Iesu illi, vinum non habent: dicit illi Christus, quid tibi mecum mulier? nondum venit hora mea. Ex quibus quidem Christi verbis tam apertè ac simpliciter prolatis, nemo sanus aliud quidquam colligere potest, nisi quod cuius rei à matre esset admonitus, eam se minimè neglecturum tempore suo denunciaret, quo simul matri & spem mira-

Papæ
 theologi
 quam fe-
 liciter ta-
 cram scri-
 pturam
 tractent.

Turriani
acumen
in cruen-
dis myste-
riis nota-

Turriani-
ci somnij
confuta-
tio.

Alterum
Turriani
ca pro-
fundita-
tis speci-
men.

culi facit, & quod intempestiuè festinet, eam quodammodo redarguit. Quid autem noster hic novus scripturarum interpret Turrianus? Magnum videlicet mysterium hinc nobis excudit, & quod de hora mortis suæ Christus loquatur, quæ vinum in sanguinem suum sit conuersurus, & abolita panis substantia, sola eius accidentia per miraculum retenturus, ineptè comminiscitur. Hoc autem obscurè more scripturæ sanctæ dictum à Christo fuisse fingit, ut nimirum studium inquirendi, & intelligendi matri excitet. At verò cum sancta virgo non alio sensu verba Christi, quàm pro dicta fuerint, perceperit, ac propterea hoc solum speras, de quo filium commonefecerat, nec alius quidquam inquirens, ministris id faciendum, quod ille præcepisset, mandauerit, ineptum, vanumque tuum figmentum apertè repudiat.

Non minorem verò vanitatem tuam & altera eiusdem Evangelistæ sententia, falsa interpretatione tua violata, prodit. Testatur Iohannes cap. 13. quod sciens Iesus venisse horam suam, ut transiret ex hoc mundo ad Patrem, quum dilexisset suos, qui in mundo erant, in finem dilexit eos: Hæc enim vocem, in finem dilexit, ita tu torques, ut nimirum summam & cumulatam dilectionem à Christo fuisse erga discipulos declaratam hoc factio sentias, quod scilicet sub speciebus panis & vini, corpus suum ad manducandum, & sanguinem suum ad bibendum, in commemorationem vitæ & mortis ac resurrectionis suæ illis dederit. Ego verò tametsi non nego maximum dilectionis argumentum hoc factio fuisse discipulis exhibitum, nisi tamen Christus mortis & inferni victor in cælum conscenderet, ac virtute Spiritus sui sancti desuper illos armaret, adeò duram illam in mundo militiam

liriam sustinere, & variis Satanæ furoribus obsistere non potuissent, vt in mediis tentationum fluctibus succumberent. Scis enim quid Petro, nondum pleno Spiritus sancti fulgore illuminato post Cœnam illam peractam, quid reliquis Apostolis acciderit: vt Iudas sacramento corporis Christi percepto, miserandum Satanæ mancipium fuerit factus. Tunc ergo summum dilectionis amorem Christus Apostolis declarauit, tunc verè in finem usque eos dilexit, quando Spiritu sancto cœlitus demisso, inuictos contra omnes Satanæ insultus, ac mundi violentiam reddidit. Ac propterea toties de ascensu suo in cœlum, post extremam illam Cœnam, vt testatur Iohannes, concionatus est, toties de Spiritu sancto mittendo illos admonuit, deque parando illis in domo patris sui loco eos docuit, vt ne tam horrenda Christi morte conturbarentur, & ne, tanquam non amplius illi curæ essent futuri, animos desponderent. Hæc est illa, Turriane, consummata & cumulata dilectio Christi in omnes suos, qui sunt in mundo, vt Spiritui eius regeniti, & per fidem, quam ipse pectori illorum instillat, in sanctum eius corpus inserti, scilicet illam & beatam in regno Dei meditentur vitam, & varia mundi, Satanæ, carnisque suæ perimpendentes obstacula, vel si extremum omnia illis rumpentur exitium, securi triumphent. De hac vero dilectione gloriatur Paulus, & in summa acerbitate crucis, & afflictionum, quibus obruitur, moles super vincere se testatur, per Christum scilicet, qui dilexit nos.

Quocirca insignem quendam tuum stuporem satis demirari non possum, ne quid durius dicam, insanas verborum te dicere formas, & à Satana inuentas, quoties virtute Spiritus sancti & ministe-

Dilectio
Christi erga Aposto-
los quan-
do pleni-
us declarata.

Iohā. 14.
15. & 16.

Rom. 8. 37

Turrianus quod
fidei est
sacramen-
ti solidè
tribuit.

Turrianus cur-
nam erro-
nea, im-
piaque
scribat.

rio fidei, nos corpori Christi in sacramento parti-
cipare profiteamur, hancque solam rationem & v-
nicum modum cōiunctionis nostræ cum Christo
diuinis edocti oraculis prædicamus. Nam quod
sacramenta *αὐτόθεν*, vel ex seipsis, sine fide, vitam
suppeditare perhibes, crassa te admodum sacra-
rum rerum ignorantia circumseptum confessione
tua declaras, nihilque, sublato hoc vnico pietatis
fundamēto, vnquam superstruere posse, nisi quod
notabilem mendacij speciem vbique exhibeat.
Sed minime mirandum est te tam turpiter hallu-
cinari, & in schola Christi pueriliter balbutire,
quando subtilis illa & rixosa theologia, in qua dis-
cenda consenuisse videris, te omnia contraria do-
ctrinæ Christi sentire edocuit. Nec verò integrum
est tibi mutare sententiam, summo illo Ioue in lo-
cis illis præsentē, quē tu incolis, vt nisi ad nu-
tum illius cuncta loquaris ac scribas, terrificum
illius fulmen subitò tibi sit extimescendum. Talia
verò scribens & in vulgum spargens, quæ regnum
eius promouent, & delicatorum sacerdotum sum-
mum sacerdotem constituunt, tantò facilius ad a-
liquem sublimiorem dignitatis & voluptatis gra-
dum conscendes, vt ex errone monacho, & pedi-
te Iesuita, aliquando superbus in asino vel mulo
obequites. Nisi forte ex instituto ignatii Loiole
Magistri vestri, strictioris vitæ disciplina in ordi-
nem Sybaristarum istorum vos cooptari non pa-
tiatur. Video enim quosdam ex ordine vestro di-
uites quondam Canonicos & prælatos, se istis di-
gnitatibus aut magistratibus abdicauisse, vt san-
ctam nunc, si diis placet, instituere incipiāt vitam
quam in splendido illo & excellenti sacerdotij
gradu agere non potuerunt. Sed quæcunque tan-
dem fuerit causa, quæ te ad scribendum impulerit,
ego

ego aliud suspicari non possum, nisi magnum te aliquod præmium, nec dubiam laboris mercedem spectasse: quando quem primum contra me libellum Florentiæ ædideris, nunc denuo Romæ publicandum, & pluribus putidæ, falsæque doctrinæ deliramentis locupletandum duxisti. Facilius enim ex Tarpeij culmine montis hæc cornix despicere poterit, cuius tu gratiam aucuparis, & quando in hac dura ac tristi vita nondum tibi sit bene, forsan de bono aliquo futuro tuo providebit. Verùm, Turria ne, quemcūque cumulum scriptis tuis addas, quibuscunque auctibus opus tuum crescere cupias, adeò nihil proficis, vt cornicem istam tuam tanto magis deplumes, ac sædam eius nuditatem omnibus patefecias. Videris enim in consuetis illis ar-
 mis, quibus hætenus monstrosa hæc doctrina trās-
 substantiationis fuit defensa, nihil præsidij reliquū
 vidisse, quando nunc demum noua te cudere mysteria & novos nec hætenus à quoquam in scripturis depræhensos sensus, te rimari extrema quædam necessitas coegerit. Porro cum in tâto, quem ^{Turrian^s} quamobrem noua mysteria time-
 ostentas, apparatu, maior quædam curiositatis ac
 subtilitatis species, quàm laboris appareat fructus, ^{tur.}
 tanto minus rem semel inclinatham ac labantem
 fulcies, vanūque ad ridendum tuum conatum om-
 nibus patefacies. Nam quia in animum induxe-
 ris diuinas sic lacerare scripturas, & reluctantes
 ac inuitas in diuersas torquere partes, vt causæ
 tuæ subseruiant, neminem nisi tui similem fore pu-
 tato, qui nō malum dolum agnoscat, tecumque de
 fraude & calumnia agere meritò possit.

Ego verò tam proiectam in corrumpenda veritate diuina audaciam animaduertens, eò tandem hostium Euangelij Christi consilia redigi gaudeo, vt nemo iam nisi volens & sciens, fallacibus eorū

præstigiis, & in omnem fraudem compositis laqueis capi queat. Magno supercilio hætenus ab istis fuit iactatum, in interpretandis scripturæ locis vniformem Catholicorum & orthodoxorum patrum consensum maxime esse sequendum. Hæc verò conditionem cum neque nos recusemus, & in explicando Eucharistiæ mysterio totam eruditam illam vetustatem pro nobis facere luculenter comprobemus: Turrianus ab oblata semel conditione resilit, & pro arbitrio in omnes partes versans scripturas, nouumque se earum constituentem interpretem, totam antiquorum illorum patrum auctoritatem superbè reiicit. Itaque in sermone illo Christi ad Capernaitas de manducanda carne sua habito, non hoc voluisse Christum asserit, cum de ascensu suo in cælum loqueretur, vt eos à crassa manducandæ naturaliter carnis suæ cogitatione auocaret, sicut verissime docet hunc locum explicans Augustinus. Sed quia Christus pari miraculo, ascensione nimirum in cælum potentiam suam diuinam esset declaraturus, vt minimè dubitarent alteri quoque miraculo credere, Christum posse carnem suam eo modo, quo illi putabant, manducandum exhibere. Ita enim verba Christi accipienda docet Turrianus. Si putatis inquit, nō posse me dare vobis carnem meam viuificam, ad manducandum, quomodo credetis posse me per aërem penetrare, ascendentem tanquam volucrem in cælum? Atqui diuersum sensum, eumque verū ac genuinum his Christi verbis, sicuti admonuimus, attribuit Augustinus. Illi, inquit, putabant eum erogaturum corpus suum: ille autem dixit se ascensurum in cælum, vtrique integrum: cum videritis Filium hominis ascendentem vbi erat prius, certe vel tunc intelligetis, quia gratia eius non confirmatur.

Turrianus Augustini interpretationem euertere nititur.

Augustini interpretatio loci Iohan. 6.

mitur moribus.

Nunc verò iudicent sani omnes lectores, quem veriore interpretem in explicandis Christi verbis statuere debeant, Augustinumne, qui per tot secula fidissimus sacrarum literarum interpret ab vniuersa Ecclesia semper fuit iudicatus, & cuius diuina monumenta ob excellentem doctrinam & pietatem nulla temporum iniuria abolere potuit: an verò Turrianum, cui quātum sit autoritatis deferendum, id illius inconcinna ac luculenta testatur scripta. Quod si vniformi totius sanctæ antiquitatis consensu reiecto, hic nobis nouus interpret sequendus fuerit, adeò nihil in scripturis diuinis integrum habituri sumus, quin iste quidlibet ex quolibet faciat, & pro indubitatis Spiritus sancti oraculis ludum iocumque nobis reddat. Turriani
prætextus
sub quo
sacras scri-
pturas e-
uertere
conatur. Tam enim hic homuncio non interpretandarum sed euertendarum scripturarum vsurpat sibi licentiam, vt cum à vetustissimis scriptoribus ex diametro alicubi dissentiat, id fecunditati scripturarum sanctarum tribuat, quæ nunc in hunc, nunc in illũ sensum pro vbertate scilicet sua deriuari possunt. In fingendis autem, vbi nulla sunt, mysteriis, tam mirum & varium sese præstat artificem, vt nulla tã pestilens doctrina in Ecclesia Romana hodie defendatur, quàm ille ex istis mysteriis suis non eliciat, fundamentumque eius in occultis alicubi lateat penetrabilibus, lynceis iste oculis non prospiciat. Itaque nõ erunt posthac Papistæ solliciti, quomodo furtũ suũ excusent, & ob adẽptã alterã sacramenti partẽ, populo Christi sese purgent, quãdo nimirum hic homo perspicax, id iam olim Deus Turriani
noua sacri
legij Papæ
defensio. in Manna, tanquam in vmbra & figura futuri sacramenti, præmeditatum fuisse sapienter depræhenderit. Nam sicut tunc, qui plus collegerat,

non habuit amplius, neque qui minus parauerat, reperit minus: ita quibus non traderetur communio sub vtraque specie, Christum tamē totum sub vna specie panis habituros fuisse illa vmbra significauit. Sic scitē nimirum ingeniosus iste artifex & callidus veterator, vmbas & fumos nobis vendit, & cum fraudulenter nobis hoc, quod à Christo traditum est, beneficium surripiat, totum tamē & integrum id nos habere vana quadam imaginatione, persuadere cupit. Sed non tanti nobis Delij huius Apollinis oracula erunt, vt quidquid in alicui ex specubus suis, quantumuis in speciem amulum spargat, non vbique fraudem & fallendi cōsilium subesse intelligamus.

Turriano
cur non
ad omnia
Volanus
respōdeat

Itaque non est quod speres, Turriane, me ad singula hęc tua mysteria responsurum, & in resellendis tuis nugis ac manifestis scripturarum corruptelis, frustra tempus perditurum, quando qui omnia hęc absurda tua persequi velit, nihil aliud agat, nisi vt cum ratione insaniat. Quod si qui erunt ocio abundantes, qui expedire tamen putent virginem censoriam in vniuersa hęc tua scripta sumere, adeo latissimum scribendi, tuāque euidentissimis argumentis confutandi, sunt habituri campus, vt in quos arma sumere, conuitiisque tuis proscindere volueris metonymicos, magno tandem tuo malo sentias tibi parasse inimicos. Nam quod impune nunc inuictissimos illos Christi Athletas, Zuinglium, Martyrem, Caluinum, vt qui in Domino obdormierint, aculeis contumeliam, maledictisq; tuis incessas, viuūt adhuc ille diuinus & admirandus Beza, qui si volet hęc, quibus eum impetis iacula, fortissimē à se depulsa, in certam tuam perniciem conuertet, & edentulum canem, vano & irritō conatu acerrimum prouocare leonem ostenderet.

Turrianus cum
laruis lu-
ctatur.

ostendet. Ad me autem quod attinet, quidquid tu de me sentias, non magni sanè pendo, & pro iniquo ac peruerso tuo iudicio, quod toties de me fers, Deum iudicē tibi statuo, vt causam ille nostrā discernat, & qui volens ac sciens veritatem oppugnat, iusto tandem supplicio eum afficiat, aut potius pro sua ingenti misericordia cordis ferrei duritiem emolliat, & ad illustrādā nominis sui laudem conuertat.

Turriani
iudicium
& censura
quanti fa-
cienda.

Nunc verò vt reliquum orationis meæ cursum absoluiam, & ad exoptatam metam aliquando perueniam, me ad te, Petre Scarga, conuerto: & quia omnium veterum & orthodoxorum Patrum de sacramento Eucharistiæ sententiam, alienam omnino à transubstantiationis commentis, satis plane ac dilucidè demonstrasse tibi videor, adeò totam illā posteriorum hominum, quam longo ordine recēses, turbam nihil moror, vt quia veterem Apostolicam doctrinam conculcauerint, nouūque & pestilens dogma in Ecclesiam inuexerint, totam auctoritatem eorum non temere reiiciendam putē. Præmonuit enim nos Diuus Paulus, horrendam quandam Apostasiam in Ecclesia Dei futuram, & filium perditionis in templo Dei sessurum, longoque tempore honorem Dei ad se rapientem, suā instituta ac decreta pro diuinis oraculis promulgaturum. Hanc verò miserabilem Ecclesiæ ruinam, & horrendam dissipationem, cum iusto Dei iudicio occæcati agnoscere vos non possitis, minimè miramur, omnia Christi instituta & veterem ac simplicem Apostolicam doctrinā præ hominū figmentis, & variis Satanæ adinventionibus, sine vllō modo ac sine cumularis, vobis sordere, in nulloque pretio apud vos esse. Hæc enim iusta Dei est in omnes vindicta, qui noluerunt credere verita-

Ad Scar-
gam, au-
thoris apo-
strophe.

Recētio-
res schola-
stici theo-
logi con-
temnendi

2. Thes. 3. 4.

Errores
quantum-
uis crassissi-
mi cur à
Papistis
non cernā-
tur.

ti, vt credant mendacio, & imposturis ac prestigis
 Satanæ seducti, subinde in nouos errores ferantur
 præcipites. In tanta ergo errorum omnium, quibus
 vniuersus scater Papatus, colluie, vel vnicui
 hoc Coenæ Dominicæ sacramentum, tam fædè ac
 turpiter agnoscimus deformatum, vt non alibi ma-
 gis, quam in deprauando hoc salutari Christi insti-
 tuto, omne ingenium, omnemque suam industriam
 Satan declarauerit.

*Papiste
 ethnicos
 idolatria
 superant.*

*Transub-
 stantiatio
 Papanæ i-
 dolatriæ
 causa.*

Quæ enim vnquam tam crassa apud omnes gen-
 tes idolatria audita est? quis vnquam cultus soli
 Deo debitus ad creaturas fuit impiè translatus
 quem non essent hi imitati, qui ex pane Deum for-
 mauerunt, & adorandum misero populo obtruse-
 runt? Huic verò tantæ impietati atque idolomanie
 vt in vniuersum orbem Christianum sese profun-
 deret, hæc pestifera transubstantiationis doctrina
 omnem præbuit causam. Nam quamdiu in Ecclesiâ
 Christi, secundum ipsius institutum & Apostolicum
 præscriptum creditum fuit, panem in Coena Domi-
 ni esse, qui fractus & fidelibus ad manducandum
 exhibitus, veram communionem & participatio-
 nem omnium Christi beneficiorum repræsentaret,
 quæ corpore suo in mortem tradito, & sanguine
 ad expiationem peccatorum effuso promeruit, nec
 panis ille pro Christo ipso fuit adoratus, nec in
 pompa per vicos & plateas tanquam caeleste ali-
 quod numen circumlatus. At quam primum hæc
 falsa opinio in mentes hominum inuasit, Deum ex
 pane à sacerdotibus creari, & in accidentibus pa-
 nis, quæ sola manent reliqua, Christum ipsum res-
 liter celari, tanta sensim excrescere cepit idola-
 tria, vt cum per multa secula Romani pontifices
 semper aliquid adderēt, quo augustius illud suum
 numen efficerent, ad tantam deinde impietatem
 & ex-

& extremum veræ religionis interitum, quem sancti omnes hodie sincero deplorant corde, sit peruentum. Iam enim miser ille, infelix, & dementatus populus, non ad frangendum amplius panem, neque ad testandum, quam in corpore Christi habere debebat communionem, conuenit, sed ut papilionem nescio quem circumcisum adoret. Deumque ipsum à sacerdote creatum se vidisse credat. Hanc ergo tam execrandam impietatem, & manifestam incorruptæ sinceræque religionis euersionem, si non modo multis hominum, sed Angelorum myriadibus tu mihi, Petre, stabilias, & in authoritate te illorum acquiescendum mihi putes, adeò nihil iniquis tuis persuasionibus apud me proficies, ut te pertinacè erroris magistrum cū omnibus his, quos male sanus sequeris, sim semper habiturus.

Non est ergo quod mihi alleges impura illa Pontificum Romanorum conciliabula, quæ totidem Conspirationes contra Christum fuerunt, & ut ne Concilia Papæ, merè in Christum coniurationes, bulonem vnum in summum dignitaris & potentis gradum eueherent, filium Dei ex possessione regni sui sceleratè depulerunt. Facebant iam & Pascaſij, Lanfranci, Hugones, Fulberti, Brunones, Anselmi, & tota illa posteriorum scriptorum fæx: qui vnanimi omnes consensu sinceram de Eucharistia sententiam oppugnaverunt, & purissimæ illi antiquitati, noua cudentes dogmata, reclamauerunt. Isti enim primi sunt inuenti, qui ita panis substantiam in essentiam Dominici corporis conuerti docuerunt, ut saltem rerum species, & quasdam alias qualitates panis & vini, vel accidentia sine subiecto relinqui profiterentur. Hæc vero doctrina multis post Apostolorum tempora seculis in Ecclesia fuit incognita: & cum primùm ab inquietis quibusdam in-

Bertramus quā
iniquē hære-
seos à
Scarga &
eiusmodi
Antichri-
stianis no-
tetur.

geniis spargi cœpisset, vehemēter à Bertramo fer-
tissimo puritatis antiquæ assertore fuit oppugna-
ta. Quem quidem Bertramum cum tu progenito-
rem Berengarij vocites, & odiosum hæreseos cri-
men illi obijcias, ille tamen à scriptoribus mini-
me recentibus summum doctrinæ, pietatisque tes-
timonium est consequutus. Nam Ioannes Trithemius Abbas Spanheimensis, vir tempore suo doctis-
simus, Bertramum hunc in Catalogo scriptorum
Ecclesiasticorum recenset, illumque in diuinis dis-
puturis valde peritum, & in literis secularium dis-
ciplinarum egregiè doctum, ingenioque subtilem
& clarum eloquio, nec minus vita quàm doctrina
insignem fuisse testatur. Ac tātum abest, vt ob scrip-
tum illud de corpore & sanguine Christi opus
mendabile illud esse opus inter cætera prædica-
Ita verò viri graues & eruditi, nullisq; animi mor-
bis ac perturbationibus obnoxij, tam singulare de
Bertramo ferentes iudicium, te Petre præcipiti po-
tius ac temerario raptari affectu, quàm recto an-
imi iudicio duci abundè coarguunt.

Berenga-
rius verā
de Cana
Domini
sententiā
ad finem
vitæ adha-
sit.

Nam quod de Berengario nescio quam recitas
sententiam, tanquam ille se dignum æterna con-
demnatione, ob peruersam de sacramento doctrinam
deploraret: istam verò vanitatem veriora ho-
minum quorundam testimonia refellunt, & quod
potius turpem illam palinodiam, cum summa ani-
mi mœrore, & seria peccati sui agnitione execra-
tus fuerit, non obscurè testantur. Lege enim in-
signe illud de eo perscriptum ab Hildeberro
Cænomanensi. Episcopo elogium, & quan-
tum doctrinæ, virtuti, pietatique illius post
obitum dederit testimonium, faciliè cognoscere
Neque id Lanfrancus acerrimus illius hostis
diffidetur

diffitetur, qui in præfatione libri contra Berengarium scripti, reuocationis illius violatorem, propositique minimè tenacem vituperat, vt maior huic fides sit adhibenda, quàm narrationi Vincetij in Speculo historiali, qui Berengarium ad exitum vsque vitæ suæ poenitentiam egisse, ob præfationem de Eucharistia doctrinam cōminiscitur. Sed quicquid actum sit cum Berengario, aut in qua fidei suæ confessione ad extremum vitæ vsque diem ille perstiterit, nihil moror. Neque enim ab exemplis aut hominum placitis certitudinem dogmatum fidei petimus, sed ex solo fonte sacrarum scripturarum omnem veritatem hauriendam nobis esse du cimus.

Vincetius
in Speculo
libr. 26.
ca. 30.

Porrò cum longo tempore ab antiquis illis scriptoribus, huic veritati testimonium datum fuisse apertè demonstramus, nulla quorumuis posteriorum Conciliorum præiudicia id à nobis obtinebunt, vt priscam & auitam illam, tantòque longi temporis consensu approbatam doctrinam, nobis eripi pariamur. Tanta enim primi, postremique seculi in tradenda de hoc sacramento doctrina aperte diuersitas, tanta rituum & vniuersæ actionis dissimilitudo, vt tu non interruptam decurrentis ad nos vsque fidei successionem prædicans, nullum omnino inter lucem ac tenebras discrimen statuere videaris. Adeò enim prisca ac sincera, & per octingentos ferè annos conseruata in Ecclesia de sacramento corporis Dominici doctrina, posteriori seculo fuit deprauata, vt pulcherrimi illius vetusti ædificij, nunc nonnisi tristes apud vos appareant ruinae, & stupenda quædam deformitas. Verissimè ergo scripsi Innocentium illum tertium in Concilio Lateranensi primum transubstantiationis authorem extitisse, quando qui hoc

Papistarū
de Coena
D. diuersa
à veteri
dogmate
opinio.

Innocentius Papa
tertius transubstantiationis
author.

concilium antecesserunt scriptores Bertramum
oppugnantes, ac nouum dogma in Ecclesiam in-
troducunt, veterem & sanam sententiam ex ani-
mis hominum euellere non potuerunt, donec tan-
dem tyrannide & violento Pontificis imperio ma-
ior, potentiôrque pars vicit meliorem. Quod

Lateranê
se consilia
bulâ Scar-
gez sacro-
sanctum.

autem tu tantam authoritatem huic Concilio tri-
buis, vt in terris post Deum nullam ampliorē
iudices, per me quidem sensu tuo frui tibi liceat
sed veritas tandem ex tenebris emergens, & in po-
tissima orbis Christiani parte splendore suo late-
coruscans, diuersum clamat, Conciliique illius
sacrilegam in corrumpenda Christi doctrina au-
daciam palam redarguit. Tu verò si sartam te-
ctamque authoritatem illius efficere cupis, scri-
pturarum diuinarum authoritate, & pleno Spiri-
tus sancti robore, non vanis ac nugacibus titulis
illam munias oportet. Inde enim tota Conci-
liorum, Ecclesiæque authoritas dependet, perpe-
tueque durationis robur obtinet, si magisterio Splen-
doris sancti edocta Ecclesia, nihil aliud sonat, nec
mentibus hominum instillat, nisi quod ex coelesti
sacratio hausit, & ab ore ipsius Christi Domini sui
fideliter excepit. Quare si Synodum hanc tuam
Lateranensem parem Chalcedonensi sicuti iactas
ostendere vis, tam planis & euidētibz scripturæ
testimoniis illam comprobes necesse est, quam sit
mis hæc Euthychetem expugnauit, & impium il-
lius dogma pessundedit.

Consilia
an errare
possint.

Nam quod omnia in vniuersum Concilia ab
omni erroris periculo eximis, singulæque à Spiri-
tu sancto regi ac gubernari prædicas, adeo falsum
illud esse tot experimenta rerum testantur, vt re-
tam temerariæ sententiæ meritò pudere deberet.
Negare enim non potes, sicuti superius admonui-
mus

mus, Concilium illud Hierosolymitanum à summo Pontifice, totòque ordine sacerdotali celebratum, turpiter aberrauisse, dum Christum mortis condemnauit, doctrinamque eius tanquam blasphemam & sinceræ religioni aduersam omnibus diris deuouit. Nec dissimile speciem erroris in Concilio illo, quod Achab Rex contra Micheam conuocauit, exhibitum fuit, quando Satan à Domino missus fuerat, vt esset spiritus mendax in ore omnium Prophetarum. Contra Hieremiam verò cum communi omnes sacerdotes conspirassent consilio, idemque iactarent, Petre, quod tu, quod scilicet minimè aberrare possent; tamen Propheta contra eos intonat: A Propheta, inquit, vsque ad sacerdotem, quisque sectatur mendacium. Ezechiel autem tempore suo infelicem Ecclesiæ deplorans statum. Coniuratio, inquit, Prophetarum in medio eius, sicut Leo rugiens, & qui rapit prædam. Sacerdotes eius violauerunt legem meam, & profanauerunt sancta mea, nec discrines fecerunt inter sanctum & profanum. Sed fere vellem testimonia, quibus illi execrandam Sacerdotum à Domino defectionem toties accusant, & cæcos populi duces & pastores nihil scientes nec intelligentes, ad vias autem suas respicientes exprobrant.

Quam autem errorum viguisse pestem in veteri populo Prophetæ demonstrant, ne Ecclesiam quidem nostram ab hoc malo immunem fore Spiritus sanctus prædixit. Diuus enim Paulus Ephesinæ Ecclesiæ sic alloquitur Episcopos: Scio, inquit, quod post discessum meum intrabunt in vos lupi rapaces, non parcentes gregi. Et ex vobis ipsi erunt, qui loquentur peruersa, vt abducant

Conciliū
Hierosoly
mitanum
errauit.
Ioh. 11. 47.

2. Paral. 18.
5. 6.

Hierem.
18.

Idem 23.
& 27.

Ezech. 22.
25.

Ecclesia à
falsis Pro-
phetis ne
quaquam
immunis.
Act. 20.
2. Pet. 2.

2. Thef. 2.

discipulos post se. Porro cum idem Apostolus Antichristum in templo Dei sessutum significet, non aliunde profectò horrendam Ecclesiae dissolutionem & calamitatem venturam denunciatis nisi ab his, qui se pro Pastoribus venditare, & tanquam numina miseris Christi ouiculis ostentare debebant. Quem verò, Petre, non vana Spiritus sancti prædictio, stimulum addere meritò tibi debuit, ut diligenter in doctrinam Pastorum inquirereris, & ad trutinam verbi diuini diligenter examinares, tu contra occurratus, & inani sacerdotij titulo dementatus, nullam scripturæ sanctæ fidem adhibendam censes, nisi quod ex ore sacerdotum promanat, id demum, tanquam ex tripode dictum amplectendum clamitas. Nisi verò tot invicem pugnancia Concilia, & mutuis anathematismis se ferientia satis te instruere potuissent, quam non semper tutum sit in decreta hominum respicere, & fallaci non ignobilis alicuius multitudinis specie commoueri.

Concilia
quænam
recipi debeant.

Si quæ ergo Concilia recipienda sunt, illa demum meritò recipi debent, quæ ne latum quidem vnguem à præscripto verbi diuini recedunt, & in confutandis hæresibus, ac refellendis prauis dogmatibus, puram ac simplicem scripturarum interpretationem retinent. Ex hoc verò numero quatuor illa præcipua, Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum primum & Calcedoneum, magnum & perpetuum in Ecclesia authoritatis obtinuerunt pondus, & contra quorumuis hostium insultus firmissima consistunt, neque vllam ruinam extimescunt. Superfundata enim sunt, quod ad fidei dogmata attinet, in doctrina Prophetarum & Apostolorum, hæcque nobis arma ex fontibus scripturarum suppeditant, quæ tutò in hostes

stes veritatis vibrare, eosque sine omni periculo nostro vincere semper possumus. De talibus venturò, ne quid erres, Conciliis Augustinus loquitur, ut contra Donatistas scribens libr. 2. cap. 3. *Concilia priora posterioribus cedere iubeat, si quid in eis fortè à veritate deniatum sit, aut aliquo rerum experimento aperiatur, quod clausum erat, & cognoscatur, quod latebat.* Nam solis scripturis novi & veteris Testamenti Canonicis istam auctoritatem tribuit, ut omnibus eam posterioribus Episcoporum literis dicat preponi, ac de ea omnino dubitari disceptarique non possit, utrum verum, vel utrum rectum sit, quicquid in eis scriptum esse constituerit. Nec Hieronymus scribens in Epistolam ad Galatas, ab eo dissentit. *Spiritus sancti, inquit, doctrina est quæ Canonicis literis prodita est, contra quam si quid statuunt, Concilia, nephas duco.*

Augustini
de Conci-
liis sententia.

Hieronymi de Concilio censura.

Istæ vero doctissimorum & orthodoxorum Patrum sententiæ, quàm procul distant, Petre, ab opinione tua, qui nullum Conciliorum examen aditatum fuerit, ab omnibus approbari postulas. Vides enim ab illis certam constitui regulam, & tãquam amissam, nempe scripturam Canonicam, ad quam cuncta, omnium scripta & decreta omnino exigunt. Nec refert, quod inquieti Spiritus in Ecclesia nunquam defuturi sint, quales hac ætate Enthusiastæ, Libertini & Tritheistæ reperiuntur, qui in scripturis truncandis, violandis, & in alienum sensum torquendis, puram & nativam verbi Dei faciem adulterent, placitisque suis subseruire cogant. Nam talibus, ne Conciliorum quidem autho-

Pertinacibus Concilia nil prodesse.

ritas vlla vnquam satisfactura est, vt hoc remedium morbidam eorum mentem, ac falsis opinionibus fascinatam sanare te posse frustra speres. Neque enim Concilium Nicenum rabiem Arianorum repressit, nec à concepta semel praua opinione reuocauit, vt per multa secula pestilens illud virus gliscens, maximâque subinde incrementa capiens maximam stragem in Ecclesia ediderit, ac infinitis cladibus eam affecerit. Nec dissimiles aliorum Conciliorum fuerunt euentus, quæ nunquam efficere potuerunt, vt grassantem venenatæ doctrinæ in populo Dei luem subito compescerent, & quasi vni ictu amputarent. Neque tamen interim diuina Spiritus sancti virtus in mentibus filiorum Dei occidua fuerat, quibus solis scripturarum intelligendarum lucem largitur, illorumque cordibus testimonium reddit certissimum, quod sint filij Dei, & in æternam sanctorum omnium societatem vocati. Nam quibuscunque Ecclesia iactetur procellis, quibuscunque tandem dissentionum obruatur fluctibus, semper tamen fideles certissimam habent normam, qua lucem à tenebris, & veritatē à mendacio discernant: ipsum nimirum Dei verbum, cuius sensum optimè callent, & excutientibus ac in tenebris oberrantibus reliquis, soli in clarissima luce versantur.

Norma
certissima
ad quam
dogmata
omnia exi
gi debeât.

Hanc verò scripturarum intelligentiam, solis Episcopis aut pastoribus vindicare, & quod in tradendis fidei dogmatibus nunquam aberrare possint, secure iactare, hominis & incogitantis, neque minas illas Dei perpendentis, quibus consilium & legem se à sacerdotibus & senioribus ablaturum noctemque pro visione & tenebras pro diuinatione illis oblaturum, clarè denunciat. Quare quod petis, vt tibi demonstrẽ Ecclesiam, aliam

aliam, aliūque constituam Christianismum, si
 non ex vniuerso orbe confluentes Episcopi & Pa-
 triarchæ in Concilium Lateranense vniuersam
 repræsentabunt Ecclesiam, dicam quod res
 est, & quod me docent tot Spiritus sancti testimo-
 nia ac infallibilia oracula: nempe in communi pa-
 storum errore & excæcatione, aliquos tamen Ec-
 clesiæ in reliquo populo Dominum conseruasse
 reliquias, vt deinde scintillam veritatis suæ, tot
 corruptelarum atque superstitionum mole obru-
 tam, tempore suo reaccenderet, depulsisque erro-
 rum tenebris, lucem Euangelij sui restitueret.
 Hoc verò ne mirum tibi videatur, perpetuum fe-
 rè Ecclesiæ Dei fatum, satis te instruere potest,
 quæ variis Satanæ fallaciis ita subinde afflicta-
 tur, vt longè latèque profundente sese omni impiera-
 te, veri Dei cultores in exiguo aliquo hæreant an-
 gulo, & ad summas quasdam angustias reducan-
 tur. Ac vt omittam sanctorum Dei Prophetarum
 cum populo rebelli antiqua illa certamina, omit-
 tam & grauem illam Helix querelam, sceleratam
 populi defectionem deplorantis: sub ipsum Chri-
 sti aduentum, quàm latos Ecclesiæ Dei definies
 terminos? Vbi qui Christum cognoscerent, hos-
 pitiūque illi præberent, tam pauci sunt reperti?
 At quando grauiorem mundo ad occasum suum
 vergente Dominus prædixit Ecclesiæ ruinam, vt
 nisi fuissent decurtati dies illi, tota ferè spes omni-
 saluandæ carni præcisa esset. Neque mirum, quan-
 do qui Ecclesiam Christi inuadere debebat Anti-
 christus, ipsis iam temporibus Apostolorum, my-
 sterium iniquitatis operari cœperat, paulatimque
 malus ille bono sementi, dormientibus agricolis,
 superseminauit zizania, ac malos constituit ope-
 rarios, qui focum ac stipulam extruerent, ab igne

Deum in
 mediū
 piorum
 semper
 habere
 suas reli-
 quias.

Christi i-
 pfius æta-
 te pauci
 verè pij.
 Matt. 24.
 22.
 Anti-
 christus
 ætate A-
 postolo-
 rum iam
 mysteriū
 agebat.
 2. Thos. 2.

Domini tandem exurenda.

Papistarū
extrema
consilia.

Hæc verò cum nunc in oculis omnium peragat Dominus, & quicquid hætenus super solidum illud salutis fundamentum quisquiliarum fuit congestum, illustri illo Spiritus sancti, verbique sui absumat incendio, huc potius oculos conuertere decebat, Petre, opusque Domini pro virili adiuuare, quàm stultam hanc operam in conuertendis ac vndique comportandis stipulis ac paleis impendere. Acrior enim iam ille ignis Domini apparet, maioréque vi quadà excitatus est, quàm vt nugis istis, quas vano spargitis conatu, opprimi vel restringi possit. Itaque velut omnibus rebus perditis ac desperatis, ad sanguinaria quædam consilia animos conuertitis, & Regum ac principum inflammâtes animos, ad cædem ac lanienam instigantes, ruina tandem incendium illud obrutestudetis. Sed aderit breui Dominus vindex, & tot Martyrum sanctorum suorum sanguinem crudeliter profusum, ex manibus vestris requiret, ciuitatémque vestram succendet, & malos, nisi poenitentiam egeritis, malè perdet.

Monach^o
monacho
rum &
monasti-
ces lauda-
tor.

Porro cum tanta mentibus vestris nocendi, & perdendi, sursumque ac deorsum omnia turbandi infideat libido, istam tu tamen sanctitatis, innocentixque laudem Monachorum ordini tribuis, vt eos perfectionis Euangelicæ, consiliorumque Christi sanctissimos sectatores, gregis Domini speculum, & totius orbis ob vitæ puritatem margaritas, atque clarissima propter doctrinæ præstantiam luminaria vocare non erubescas. Ego verò ducem latronum audire mihi videor, qui dum sociis prædam humano sanguine partam impie distribuit, eos fortissimos commilitones, summæque fidei, integritatis, & constantix viros, ac omnis virtu-

nis virtutis exempla nuncupat. Nam si hæc laus
 in istos verè competit, neque illam vniuerso Mo-
 nachorum ordini, quales quidem hodie in mun-
 do volitatis monachi, tribui recuso. In quo epim Monachi
 hominū genere obsecro maior flagitiorū omniū hodierni
 regnat licentia? Vbi foediora ventris ac gulæ re- quale ho-
 periuntur mancipia, atque in his sordidis & ob- minum
 scuris, quæ boni isti incolunt patres, claustris? Ita genus.
 que si antiquum illud, quod veteres sequuti sunt
 Monachi, vitæ consideres institutum, si illorum
 immensos labores cum istorum turpi conferas o-
 cio, si quantum illi pauperibus alendis impende-
 runt operæ, tantam istorum in exhauriendis vidua-
 rum & orphanorum facultatibus perpendas cu-
 ram ac sollicitudinem, facilius simias hominibus
 compares, quàm istos progenitoribus suis æqui-
 pares. Non attingam nunc nouam quandam reli-
 gionis professionem ab istis excogitatam, in qua
 grauius quoddam onus se sustinere impudenter
 garriunt, quàm quod Christus ferendum suis im-
 posuerit, ideoque in gradu perfectionis se esse cō-
 fidenter mentiuntur. Nemo enim, nisi Monachus,
 hoc est, homo extremè impudens & impius, istud
 dicere præsumat, aliquid à Christo traditum esse,
 quo non omnes ex æquo astrictos esse velit suos
 discipulos. Et quæ consilia isti vocant Christi, se- Monachi
 ria ipsius esse mandata, quibus omnes obtempe- Christi
 rare necesse est, Christus ipse apertè docet, com- præcepta
 munem omnibus Christianis viuendi præscribēs extenuā-
 regulam, omnesque antiqui illi orthodoxi scripto- tes consi-
 res Patres testantur. Quare obsoletis istis & flac- lia vocā.
 cidis nugis ne amplius, Petre, aures hominum one-
 res, & quando omnium ferè manibus iam isthæc
 palpanitur mendacia, saltem pudori tuo consule.
 Nimis enim impudentem circulatorem, ac in pri-

mis callidum oporteret esse veteratorem, qui nunc
vel teruntio ista venderet somnia, quibus longo
tempore miserum ludificati populum, quæstuosi-
simas hæc nundinas exercuistis.

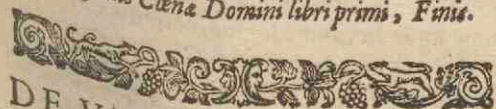
Verum non satis videor tibi propositi mei te-
nax, qui Monastices institutum insecter, dum ta-
men Rabanum Monachum summis laudibus pro-
sequar, illius pietatem cum insigni doctrina con-
iunctam prædicem. Tu verò, Petre, aut antiquam
illam Monachismi formam, qualem tempore suo
describit Augustinus, nobis restitue, aut si rebus
omnibus tam foedè prolapsis istud præstare non
potes, saltem in hac infinita hominum turba late-

Monachi
nonnulli
pij, teme-
rè in id vi-
tæ genus
prolapsi.

re aliquem bonum concede. Nam si vel nunc, de
Monasteria omnibus vitiis scatent, non adeò de-
plorata omnium est improbitas, quin aliqui per-
ditæ & per imprudentiam accersitæ professionis
osores, bonis literis & pietati vel clam studeant
minimè mirum videri debet, si puriore illo seculo
neque tot vitiis inquinato plures extiterint Mo-
nachi, quorum singularis doctrina, vitæque inte-
gritas meritò commendatur. Nulla tamen in spe-
ciem eximia doctrina & probitas istud efficiet, ut
non abominabile, & execrandum Monachismi in-
stitutum, prout nunc res sunt Monachorum, iustè
reputemus. Nisi tu forsàn lupanaria laudanda &
retinenda putas, quod meretrices probo, mode-
stoque ingenio, & ab avaricia alieno Comici ali-
quando in scenam producant. Verum ne in per-
sequendis tricis, ineptiisque tuis diutius immo-
rer, ad secundam tandem propositæ rei partem
progrediar, eamque ductu & auspicio Dei omni-
potentis sic tractandam suscipiam, ut sicut ille in-
enarrabili suo consilio, per sacratissimum filij sui
corpus in mortem pro nobis traditum, & precio-
sissimum

CONTRA SCARGAM, LIB. II. 1007
fissimum illius sanguinem pro nobis effusum, nos
in societatem & participationem diuinæ suæ na-
turæ admisit, ita per Spiritum sanctū suum veram
coniunctionis nostrę cum Christo rationem solus
ipse mentibus nostris apperiat, tamque arcto ac
firmo vinculo sacro eius corpori nos cōglutinet,
vt quod lingua promere non potest, id cor ipsum
sentiat & intelligat.

Defensionis Cæna Domini libri primi, Finis.

DE VERA CORPORIS
ET SANGVINIS CHRISTI
IN SACRAMENTO COENAE
præsentia.

LIBER SECVNDVS.

Est natura & conditio Sacramen-
torum omnium, sicuti superius abun-
dè demonstrauimus, vt sub externa-
rum & aspeclabilem rerum forma,
quæ sensibus nostris ingeruntur, res
cælestes ac inuisibiles mentibus nostris proponi,
& in veram earum possessionem nos induci testi-
ficentur. Rectissimè ergo Irenæus, & reliqui scri-
ptores antiqui, dum & Eucharistia in communem
Sacramentorum redigitur ordinem, eam ex re
terrena ac cælesti constare dixerunt, vt nimirum
aliud esse, quod sensibus carnis est expositum, a-
liud quod animi oculis cernitur, in ea lubesse pro-
ponerent. Ac terrenam quidem rem panem & vi-

Sacramē-
torum
quæ sit na-
tura.

Euchari-
stia duplī
ci re com-
stat.

num esse disertis profitentur verbis: Rem verò
 caelestem, corpus & sanguinem Domini nostri Je-
 su Christi vno ore dicunt. Augustinus autem in
 multis scriptorum suorum locis, rem externam &
 visibilem nomine sacramenti vocat, & corpus ip-
 sum Christi, rem sacramenti, quam eandem in-
 uisibilem gratiam & virtutem, veritatē, fructum
 que Sacramenti nuncupat. Alij verò externum vi-
 sibile elementum, nunc symbolum antitypon
 nunc figuram, nunc signum corporis Christi vo-
 cant, corpus autem ipsum Christi vocabulo rei
 signatæ nominant. Hoc autem quod scribunt
 Spiritum sanctum per os Apostoli dicentem se-
 quuntur magistrum: Ideo enim panem vocat co-
 municationem corporis Christi, poculum autem
 communicationem sanguinis eius, vt sub externo
 & visibili elemento, caeleste & inuisibile pabulo,
 quo animæ fidelium in æternam pascuntur vitam
 exhiberi verè doceat. Rectè ergo Gelasius contra
 Euthycherem disputans, non aboleri panis sub-
 stantiam in sacramento prædicat, qui humanam
 Christi naturam transiisse in diuinam fingebat
 propter similitudinem panis sacramentalis, quem
 re ipsa corpus Christi effici statuebat. Ita enim sa-
 cramenta corporis & sanguinis Dominici rem di-
 uinam Gelasius testatur esse, & per ea sic nos diui-
 næ naturæ consortes effici tradit, vt nihilominus
 non desinere substantiam & naturam panis & vi-
 ni disertè doceat. Hunc verò imitatus Theodore-
 tus, eundemque oppugnans hæreticum, sic loqui-
 tur: *Non, inquit, post sanctificationem mystica illa
 symbola è natura sua egrediuntur, manent siquidem
 in sua propria substantia & figura & specie. Ideo
 que & videntur, & palpantur, quemadmodum &
 antea: Intelliguntur autem, quæ facta sunt, & cre-
 duntur*

Veteres
 quibus
 nomini-
 bus Sacra-
 mentum
 corporis
 D. ornēt.

1. Cor. 10.
 16.

Gelasius
 Papa in
 Concilio
 Romano.

Theodore-
 tus di-
 fertè Pa-
 pæ opi-
 nionem
 damnat.

duntur & adorantur, tanquam existentia, qua cre-
duntur.

Ex hac verò tam perspicua & illustri veterum Patrum sententia, qui modo vltro cæcutire nolit, facile considerare potest, quàm procul tota illa purior antiquitas ab opinione recentium scriptorum semota fuerit, qui alteram Sacramenti partem, hoc est externum & visibile elementum aboleri volunt, vt corpori Christi in solis accidentibus locum relinquunt. Hac ergo vana ac futile sententia reiecta, & Spiritus sancti infallibile seminem constitutum, & veteris Ecclesiæ vnanimem consensum, ex duabus rebus Eucharistiæ sacramentum constare rectè dicimus: neque vlla ex parte sui istud aboleri, quod terrenum est, confiderenter prædicamus. Porro cum omne id, quod ex partibus suis ad vnum quiddam constituendum componitur, multiplicem ac variam habeat coniunctionis rationem, magna quadam ac diligenti cautione opus esse ducimus, vt ne res diuinas ac cælestes cum terrenis miscentes, in designando vnionis ac societatis modo, toto, quod affis & terrena quomodo in Cœna cōnectantur, & omni hominum arte ac industria exempta sunt, nullo etiam tali vinculo societatis & coniunctionis, quale operatur ars & natura, colliganda esse quiuis sanus intelligit. Ac sacramenta quidē cum nullis naturæ legibus subsint, neque ab vlla humana arte dependeāt, sed à solo diuini numinis placito omnē naturæ ingeniūq; cursum superāte sint introducta, nulla etiā rerū in Sacramētis cōiuncta lē vi naturæ ac industriæ humanæ in hac rerū vniuersitate effici agnoscimus. Corpora enim cū corporibus, vel substantiæ cum suis accidentibus mixta.

Papistæ
dimidiā
Sacramē-
ti partem
tollunt.

Res cæle-
stis & ter-
rena quo-
modo in
Cœna cō-
nectantur

Corpus
Christi
corporaliter in
calo esse
tantum,
verè ta-
men in
Cœna ex-
hiberi.

tuo quodam complexu, vel locali contactu cohærent ac conglutinantur, sed rerum diuinarum ac cælestium cum suis Sacramentis vel externis notis connexio est mystica, & naturæ ordinem supergrediens, & captû rationis humanæ transcendens, vt sola diuina Spiritus sancti virtus efficiat, & sola piorum hominum fides ab eodem Spiritu illustrata sentiat. Quare diuinum Christi corpus sic in suo fidelibus exhibetur & participandum offertur Sacramento, vt quod ad locorum attinet intercapedinem, illud quidem corporea sua presentia non amplius in mundo versetur, neque ex cælo, vt in Sacramento incipiat esse, corporaliter deuocetur. Ascendit enim Christus in cælum realiter, non antè inde descensurus, donec venerit iudicare viuos & mortuos, & tamè verè nobis presens adest sua diuinitate, Spiritusque sui virtute, vitam ex suo corpore in omnia sua membra diffundat, & merito mortis suæ, iam olim peractæ, iustitia & sanctitate exornet, vitæque illius cælestis & æternæ iusto tandem præmio condecorer.

Hæc verò sola est certissima & infallibilis veritas, tam firmo scripturarum testimonio, & constanti, perpetuæque veterum Patrum voce confirmata, vt quicquid in contrarium asseratur, ex mera animi petulantia & execrabili veritatis diuinæ odio proficisci videatur. Nihil ergo efficiunt isti, qui aperto bello veritatem laceffunt, & variis sophismatum telis illam impetunt, vt armis ipsis suis ridiculè se cōficiant, omniâque iacula in perniciem suâ depromant. Nam cū certius & euidentius vniuersa scriptura clamitet, ipsum Christum cælo contineri, indèque illum saluatore & iudicè, nonnisi tempore certo ac præfinito expectari, quàm vt isti tam manifestæ veritati reclamare audeant, sic eam vel inuicti

inuiri ac nolentes profitentur, vt quicquid deinde ad eam eludendam gariunt, ipsi tamen testimonium ferre cogantur. Scribit enim Scarga corpus Christi locali, naturalique modo in coelo consistere, & nihilominus sine vlla mutatione loci, illud in Eucharistia sacramentali, abstruso, & substantiali modo esse contendit. Hoc verò quid aliud est, quàm calidum & frigidum ex vno ore efflare, ac mutuis contradictionibus puerilem quādam leuitatē ostentare? Quis enim obsecro prurāli localique modo contineri, neque tamen substantialiter eam illic adesse, aut si substantialiter alicubi adsit, illam tamen loco non circumscribi? Istæ verò insanæ ac futes hominum voces, peruiacem quandam temeritatem & proiectam in opugnanda veritate audaciam coarguunt, vt frustra iam ingenuitatem aliquam & candorem in eis requiras, quos nullus pudor à cupiditate mentiendi reuoca re potest.

Itaque vt aliquo fūco ac pigmento vanitatem istam oblinant, ad philosophorum castra diuerunt, & ex eorum pharetra id promunt, quo se sua figmenta munire vtcunque putant. Dicit enim Scarga, substantiam communi omnium Physicorū iudicio, nec partium habere extensionem, nec loci circumscriptionem, nec vllis sensibus exterioribus, sed solo intellectu percipi. Vnde cum corpus Christi in sacramento affirmet esse substantiaquantitatis & partium, nec vti in loco, quo non circumscribitur, nec vllis sensibus exterioribus, sed sola fide, quæ est oculus intellectus, illam deprehendi perhibet. Ego verò his omnibus verbis manifestam subesse fraudem denuncio: nec vllum

Scarga si
bi repu
gnantia
temerè
asserit.

Tesauri
testimo
niis ter
turæ de
stituti, ad
philoso
phos di
uertunt.

Scargana
mataxologia
Circulatorum
inpostura
per
quam si
mills.

discrimen inter circulatorum praestigias, & hanc Scarganam mataxologiam interesse video; qui quod in speciem spectatoribus ostentant, re tamen ipsa nihil se omnino habere declarant. Nam qui corpoream substantiam in aliquo loco statuit, ut tamen nullis quantitatibus & qualitatibus accidentibus coopertam fingat, perinde facit, ac si in os aliquius famelici cibum se ingerere dicat, qui tamen omnem tactus, gustusque sensum effugiat, ac propterea ventrem non impleat. Hoc verò nihil aliud est, quam protervè hominibus illudere, & in manifesto mendacio, quod cernatur omnium oculis, famam veritatis aucupari. Nam etsi sententiae Physicorum omnes substantiae sint per se inuisibiles, tamen nullae unquam extiterunt, neque, si eas ordinante Deo, existere possunt, nisi quae perpetuo & indissolubili nexu illis qualitatibus & quantitatibus accidentibus vestiuntur, quae illarum naturae conveniunt, & ab aliis rerum speciebus illas distinguunt.

Christus
nihilcum
philosophis
commune
habet.

Quare quod sola imaginatione concipitur à Philosophis, re ipsa autem fieri nequit, nimis ineptus es, Petre, qui id persuadere sanis & sobris hominibus cupis, quod neque natura rerum patitur, neque fides nostra requirit. Nam dum Christus Dominus & saluator noster, in Coena sua divina corpus suum dare se nobis ad manducandum & sanguinem ad bibendum professus fuerit, non ad scholas Peripateticorum nos deducere, aut sapientiam Dei sub leges stultitiae humanae conferre voluit, sed spirituales, coelestem, ac mysticam nostram secum conjunctionem nos docuit, & corpore suo sancto vero ac naturali, non imaginario, ac propterea verè in mortem tradito, vitam nos caelestem atque aeternam haurire mandavit.

Tu ve-

Tu verò qui corpus Christi, quod à fidelibus percipitur, omni quantitate & qualitate spoliatur, ac propterea ab omni passibilitatis conditione illud eximis, vide cuiusnam corporis in tuis sacramentis particeps efficiaris, quod neque pati neque mori pro te potuit. Ita verò hæc sublimis, quam toties iactas, philosophorum sapientia, te in rebus diuinis cæcutire turpiter coegit, & ex homine spirituali, merè brutum & animale, misteriorum Dei prorsus ignarum reddidit.

At verò illa meritò tibi debebat esse suspecta, quando Diuus te præmonuit Paulus magnam ac diligentem cautionem adhibendam esse, ne qui nomen Christo dederunt, per inanem Philosophiā se decipi patiantur. Tu verò non aliter mysteria diuina intelligi posse existimas, nisi quæ Philosophi de substantia cogitatione ab accidentibus abstracta disserunt, scientia comprehendantur. Ac tantoperè ridiculus hic Thraſo triumphas, ut te summam quandam scientiæ arcem obtinere putans, mihi tanquam indocto insultes, qui propter bonarum artium inopiam, hæc scilicet mysteria capere non possim. Ita quod in scholis omnibus est tritum, & voce omnium peruulgatū, miles hic gloriosus putat suum esse inuētum, nec hætenus à quoquam auditum. Ego verò ut nullā famam doctrinæ aucupor, ac ingenuè ignorātiā meam profiteor, ita quid quisque non imprudens lector de utroque nostrū statuere debeat, in me dio relinquo. Illud tamen nimis superbum & arrogans ferre non possum, ita te mihi insultare, & nescio quam auctoritatem in me obiurgādo tibi usurpare: quod nimirum ego homo laicus, sine vocatione Aaronica, sine missione, sine potestate, aliquid de diuinis mysteriis profano, ut inquis, ore

Scarga
quale cor
pus Chri
sto tri-
buat.

Philoso-
phia ina-
nis fugie
da.
Col. 2.8.

Scarga
suo ipsius
iudicio
omnium
doctissi-
mus.

Christia-
nos om-
nes esse
sacerdo-
tes. I. Pet.
2. 9.

mutire etiam audeam. Obsecro te Aaron, siue Mo-
ses (siquidem cornua quæ perpetuò in capite ge-
stas, Mosem te fecerunt) si non ad sacrificia vestra
admittimur, si non ad aras immolaturi adstamus, si
non umbras veteris legis, quæ vos adhuc miseros
occupant, consecramur, nec ea quidem quæ pote-
statis nostræ in nouo Testamento voluit esse Do-
minus, post nouam Euangelij oblatam lucē, usur-
pabimus, vt in regale asciti sacerdotium, virtutes
eius enarremus, qui nos ex tenebris vocauit in
admirabile lumen suum, & ad offerendas spiritua-
les hostias, acceptas Deo per Iesum Christum?

Luc. 11. 51

Rom. 16.

28.

Col. 1. 26.

Sed vos ex manibus extorquentes nostris, quæ
liberaliter concessit Dominus, illos vos esse ipsi
testamini factis, contra quos grauiter intonat Do-
minus, qui clauēs scientiæ populo Dei surripient-
es, neque ipsi in cælum intratis, neque alios in-
trare finitis. Nos autem in cognitionem mysterij
à seculis absconditi à Deo ipso vocati, quod se
conspicuum omnibus facere testatur Apostolus,
nunquam tam dementes erimus, vt non illud per-
petuò expendamus, & subinde in schola Christi
proficientes, in perdiscendo eo laboremus. Neque
tu importunitate tua, Petre, efficies, vt te cæcum
ducem, ablato verbi Dei lumine sequamur, ac in
foueam hanc ignorantiae, in quam vltro ruere vi-
deris, tecum præcipitemur. Ac vide quanta tua
est incogitantia, ne dicam stupiditas, vt qui regni
cælestis ianuam plæcludere nobis non possis, viā
tamen, qua illò perueenitur, sepire satagas. Ita
verò quod falsò obiectum fuit Diuo Paulo, in te,
Petre, profanum competit verè, nimia hæc tua,
quam iactas, doctrina, te ad insaniam pronocat
Disce ergo in schola Christi melius philosophari
vt ne

Act. 26. 24

vt ne à philosophis mutuans, quæ in cælesti sacra-
rio nullum habent locum, in perpetuo tenebra-
rum labyrintho detinearis, neque ad solidam vn-
quam mysteriorum Dei cognitionem peruenire
possis.

Nam vt huc vnde cœpit, recurrat oratio, non
hâc corporis Christi, quam fingit Aristoteles, nos
in Sacramento imaginamur substantiam, sed quæ
omni sua quantitate & qualitate circumdata, sicut
verè nasci, pati, mori, ac sepeliri potuit, ita vere re-
surrexit, & in cælum conscendit. Hanc ergo carnẽ
Christi vnicam, quando nulla alia esse potuit, nos
tam in Sacramento, quam extra Sacramentum, per
virtutem Spiritus sancti, & fide sola manducamus,
vt fructum passionis, mortis, & resurrectionis eius
nobis applicemus, iustitiæque ac sanctificationis
eius participes facti, regnum eius hæreditarium
nos quoque iure adoptionis obtimeamus. Quod si
hæc Christi caro (vel te ipso teste) secundum na-
turalem loci situm, non alibi quàm in cælo esse
possit, sic ordinante & statuente suprema illa Dei
sapientia, vt quid ergo illam per varias orbis pla-
gas extendis? & nunc in hoc, nũc in illo panis cru-
stulo, substantialiter latere fingis? Sed Christum
tu quidem nunquam cælo ante tempora restitu-
tionis omnium, teste Apostolo, deuocabis, neque
in varias partes lacerabis, te verò ipsum, mentem-
que tuam fluctuagam, vt nunquam conuiuiscere
possit, distrahes. Nam præterquam quod vera ac na-
turalis corporis Christi substantia stolido huic fig-
mento tuo repugnat, ne fides quidem nostra ta-
lem illius præsentiam, qualem tu comminisceris,
desiderat. Carnem enim suam, eo quo tu putas
modo manducandum, Christus ipse pronuncia-
uit nihil profuturã, vt econtra verba sua spiritum

Corpus
Christi in
sacramen-
to quale
exhibea-
tur.

Act. 3. 21

Carnem
Christi
carnaliter
sumi, ni-
hil prodes-
se. Ioh. 6.
63.

& vitam esse testatus sit: hoc est, spiritualiter intelligenda, ne scilicet secundum carnis sensum Christum ipsum æstimemus, sed vim Spiritus viuificam, qua caro Christi perfusa est, sincera fide contemplemur. Neque enim impij Iudæi carnem Christi cōtrectantes, ac sanguine eius membra sua crudeliter aspergentes, vllum operæ præcium fecerūt, vt propter mentis stuporem, & fidei defectum, quā in sacrum illud, diuinūque corpus defigere non potuerunt, se æternæ morti obnoxios reddiderint.

Sed quia ipsa Christi Domini Cæna præsentis corporis Christi, qualis in hoc sacro requiritur cōuiuio, illustre nobis exhibet speculum, nullaque res alia est, quæ totam hanc controuersiam certius inter nos dirimere possit, vel hanc saltem ob oculos nobis proponamus, totāque mentem & cogitationem nostrā ad eam reuocemus. Assidet mensæ cum discipulis Dominus, illisque corporis & sanguinis sui sacramentum porrigit, & quod vobis effert, re ipsa præstat, neque vanis eos iudicatur promissis. Accipiūt ergo Discipuli reuera corpus & sanguinem eius, neque tamen ille à mensa recedit, aut inuisibilem se præstat, vt substantialiter in pane delitescere credatur, sed quem semel occupauit locum, in eo residet, diuersāque carnis suæ substantiam ab ipso Sacramento, vel loci interuallo, quo ab eo seiungitur, aperte declarat. Illud enim quod manducandum & bibendum à Christo fuit traditum, ore ab Apostolis fuit perceptum, & in viscera cum reliquis cibis traiectum, neque tamen hæc iniuria ad corpus Christi, vt potest quod semper idem integrum in certo conspicerent loco, vel minimum pertinere visa est. Ac propterea Apostoli non obloquuntur, neque tanquam

Cœna quo
ritu à
Christo celebrata.

Cœnæ mysterium
Apostolis
minime
incognitū
fuit.

quam absurdum aut inconueniens repudiant, quia mysteriū esse in verbis Christi agnoscunt, neque simpliciter verba, prout sonabant, accipienda animaduertunt. Mysterium enim, vt loquitur Chrysostomus, non addubitabant esse de quo olim ipsum audierant differentem, & incredulos percutatores acriter obiurgantem. Inde verò quis non perspiciat, non corporaliter Christum se suis mānā & fidei pabulum coeleste ac spirituale in mensa sua opponere. Adfuit enim tunc reuera corpore suo præsens, neque tamen præsētia corporis efficiebat vt in ipsum Apostoli dentes defigerent, ac non potius fide, spiritualitēque participandū, sacratissimæ illi victimæ pro salute generis humani tradendæ intelligerent. Quod si tunc minimè necessarium fuit, quando Christus in Coena sua præsens se corpore suo sistebat, vt subito disparsens corporaliter in panem descenderet, neque nunc necessarium omnino iudicamus, vt subinde de coelo descendat, & corporaliter in pane latitans, se exhibeat. Esca enim hæc spiritualis, est spiritualiter vtique per fidem, non carnaliter manducanda: cui maximum quodque loci interuallum, nullam remoram aut impedimentum asferre potest.

Coena
Christi spi
ritualiter
esca & po
tus.

Nihil ergo, Petre, contra institutum & mentem Christi facimus, nihil contra vniuersam scripturam peccamus, qui corpus Christi realiter & substantialiter calo sic contineri prædicamus, vt in tactu, ac virtute Spiritus sancti istud efficiēte credamus. Vna enim hæc Cæna semper, neque illi Apostolicæ dispar, nec inter hanc & illam quicquam interest. Non enim hæc ab homine, illa ab ipso conficitur, sed vtramque ipsæ, vt

Coena
quæ nunc
peragitur,
vna est cū
illa quam
Christus
peregīt.

Corporis
Domini
manduca-
di vna &
eadē sem-
per ratio.

Carnem
Christi e-
iusdem
nunc natu-
rae cuius
& ante
glorifica-
tionem
esse.

scribit verissimè Chrysost. in Matth. 51. & 83. Hom.
Ac propterea quæ huc de cōditione corporis glo-
rificati atque immortalitate donati afferre soleris,
vt simul & in cœlo, & in Sacramento substantia-
liter existere illud posse statuatis, nihil omnino ve-
stram adiuuat causam. Antecessit enim institutio
Cœnæ Dominicæ omnes illas corporis clarificati-
qualitates nouas, quibus sanctum hoc Christi cor-
pus post mortem deuictam fuit exornatum: vt si-
cut tunc mortalitas non obstitit, quo minus se suis
manducandum manibus traderet Christus: ita nūc
immortalitas nullum nouū edendi corporis Chri-
sti apposuit modum. Vna enim & eadem semper
manducandi corporis huius sanctissimi ratio se-
mel est à Domino instituta, vt nimirum passionis
mortique Christi secundum Augustinum commu-
nicemus, ac quod caro eius pro nobis crucifixa &
vulnerata sit, fideliter in memoria retineamus.
Nec verò immortalitas, & quæcunque aliæ præcla-
ræ corporis resurrectionem sunt subsequutæ do-
ctes, quicquam de vera corporis Christi substantia
detraxerunt, quin quam semel carnem suscepit hu-
manam fratribus per omnia, excepto peccato, si-
milem, perpetuò retineat. Immortalitatem enim
carni dedit, naturam nō abstulit, & secundum hanc
non est putandus vtrique diffusus, vt verè testatur
Augustinus. Quarè sicut in vno saltem loco secun-
dum veri corporis humani modum, tunc Christus
fuit, cum sacrum illud conuiuium Apostolis institu-
xit, ita & nunc vnicum in cœlo obtinet locum, ne-
que tamen vera (sed spiritali tantum) corporis
sui communicatione omnia sua mēbra defraudat.
Carnalis enim, quā vos homines carnales ac pro-
phani sōnatis māducatio, vt nihil prodest: sic ne-
que

que repugnante natura corporis Christi perfici potest.

Quamobrem quæcunque veterum Patrum pro Carnalis
ducis testimonia, Petre, vt corporalem Christi præ esus Chri
sentiam in Eucharistia statuas, hæc te ipsum oppu- sti carnis
gnant, & dextrè intellecta nostram vbique senten- & impossi
tiam tuentur. Scribit, inquis, Augustinus, Me- bilis & mi
diatorem Dei & hominum Christum Iesum, car- nimè ne-
nem suam nobis ad manducandum, & sanguinem cessarius.
ad bibendum dantem, fideli corde & ore percipi- Augustini
mus, quamuis horribilius videatur humanam car- sententia
nem manducare, quam perimere, & humanum Scargam
sanguinem potare, quam fundere. Ex hac verò abuti.
Augustini sententia te argumenta corporalis man
dicationis colligere dicis. Vnum, quod non so-
lum corde, sed etiam ore nos corpus Christi per-
cipere doceat. Alterum quod in manducatione
horrorem excuset, quando si figuratè & non pro-
priè corpus Christi manducaretur, nullum nobis
horrorem incuteret. Verùm, Petre, aut mentem
Augustini non assequeris, aut vltro, quæ vere, re-
eodè dicta sunt deprauas. Quoties enim ex
aliquando Sacramento demonstratum tibi est, totum
terrena & cœlesti constat, aliquando verò vnam
visibilem partem nomine ipsius corporis vocari?
Hic ergo, vt in multis aliis locis, toti Sacramento
corporis & sanguinis nomen tribuit, eaque ore
& fide percipi asseuerat. Nam externa quidem
pars, quæ sacramentaliter & improprie corpus
Christi dicitur, ore ipso comeditur. Corpus au-
tem Christi sola fide percipitur. Ita verò quæ so-
briè semper in sacramentis distinguenda sunt, vt
nimirum, quid alterutri conueniat parti, diligen-

Locus Au
gustini
excussus.

Scargam
ea quæ di-
stingui de-
bent con-
fundere.

ter perpendatur, tu perperam confundis, neque suum cuius relinquis.

Si enim, vt tu sentis, altera sacramenti pars, & ori & fidei simul datur, certè altera pars, quæ est externa, quo percipiatur non habebit, ac ideò superuacua reputabitur. Atqui in sacramentis institutendis sic se humanæ naturæ attemperauit Dominus, vt quia homines ex corpore & animis constant, rem corpoream corpori tribuat, celestem verò ac inuisibilem soli animæ inuisibiliter offerat. Abluitur ergo in Baptismo corpus, vt anima à sanguine Christi sanctificetur: pascitur in Eucharistia & potatur corpus, vt anima de Deo sicut loquitur Tertullianus, saginetur. Ita verò Petre, si semper inter sacramentum, & rem sacramenti distinguas, vt quid tribuatur corpori, & quid animæ cognoscas, & mysteria optime intelliges, & ex scriptis Patrum rectè intellectis nunquam in tam crassum errorem, quo nunc detineris, deuius abduceris. Audi enim quid testis Augustinus inculcet, cum de esu corporis ipsius Christi differit, & quod solam fidem & cor hominèmq; interiore requirit, non autem fauces, non ventrem nec dentem, passim in scriptis eius deprehendes. Quod autè ex errore manducandæ carnis Christi naturalem & consuetum edendi modum illum statuere puras, miror, quod pudore istud facias, quādo Augustinus verba Christi de manducanda carne & bibèdo sanguine suo concionantis ideo scribit figuratè intelligenda, quia facinus & flagitium mandare videantur. Est enim crudele & inhumanum carnem humanam manducare. Ac propterea totum hunc sermonem Christi figuratè intelligendum tradit, vt manducare carnem eius nihil sit aliud, nisi passioni eius communicare.

Sacramen-
ta cur du-
plici ma-
teria con-
stare Chri-
stus vo-
luit.

Sermo
Christi de
esu suico-
poris figu-
ratè intel-
ligendus.

communicare, & credere, quod caro eius pro nobis sit crucifixa & vulnerata, sicuti iam superius ostendimus.

Ac profectò nisi mala mens vestra, malúsque animus impediret, vel vnicus hic Augustini locus totam controuersiam inter nos decidere poterat, vt nullus iam certaminibus locus relinqueretur. Nam si semel hoc inter nos constaret, quod manducandi & bibendi verbum in hac controuersia non sit propriè sed figuratè intelligendum, & pro spiritali manducatione, quæ sola fide & Spiritu constat, accipiendum, adeo corporalis præsentia carnis Christi in sacramento non desideraretur, vt fidem omnes in cælum attollerent, & illic animas suas pascendas Christo offerrent. Hoc verò Scarga cur clara Augustini verba non intelligat. ostenditur, vt quia illam tu pro te citaueris, parum mentis habuisse videaris. *Non ergo, inquit Augustinus, timeamus manducare istum panem, ne fortè finiamus illum, & postea quid manducemus non inueniamus. Manducatur Christus, viuit manducatus, quia surrexit occisus. Nec quando manducamus, paries de illo facimus, & quidem in Sacramento sic fit, & norunt fideles, quemadmodum manducant Christi carnem, vnusquisque accipit partem suam, per partes manducatur, & manet integer totus, per partes manducatur in Sacramento, & manet integer in cælo.*

Obsecro te per Deum immortalem, Petre, vt sobrius & attenti hominis vel ad momentú cogitationem suscipias, & quid Augustinus his verbis velit, diligenter perpendas. Tradit perfectam & absolutam de manducanda carne Christi doctrinam, & ita quidem prout in Sacramento fidelibus Augustini locus explicatur.

Scarga Au-
gustinien-
sentia pra-
no inter-
pretamen-
to corrup-
pit.

Augustin-
eiusdem
sententia
cū Euan-
gelicis.

Corpus
Christi
quomodo
frangi di-
catur.

proponitur manducandi. Ac Sacramentum qui-
dem cum ex duabus partibus constet, sic per my-
sticam & sacramentalem vnionem istas partes
coniungit; simulque à fidelibus percipi vtra-
que tradit, vt quod ad locorum attinet interca-
pedinem, Sacramentum quidem manibus fide-
lium tractetur, oréque ipsorum percipiatur.
Christus autem fide manducatus, totus & inte-
ger sit in coelo. Scarga autem hæc Augustini di-
cta sic explicat, vt sub qualibet speciei parte
Christum integrum in coelo manere asseueret.
Sed quia impudenter hoc de suo apponit, quod
nusquam loquitur Augustinus, nullam etiam me-
retur fidem. Hoc enim verissimè sentit, quod &
nos profiteamur, Augustinus, sic nimirum in Sa-
cramento à fidelibus manducari Christum, vt cum
integer sit in coelo, neque in pane aut vino deli-
tescat, non minus tamen verè se participandum
offerat credentibus, quam vere Sacramenta man-
ducant, fides enim est, quæ in coelum semper ere-
cta, spiritualis vitæ succum ex corpore Christi
percipit, & per Sacramenta, tanquam per
scalas ad hauriendum illud coeleste lumen se
subleuat.

Solos ergo fideles nosse asserit Augustinus,
quemadmodum manducant carnem Christi, vt si-
ne fide nullum corporis Christi fieri posse parti-
cipem ostendat, quàmuis Sacramento participant
frangunt autem fideles & per partes manducant
Christum, neque tamen partes ex illo faciunt,
quia quid Sacramento competit, & quid item
Christo, soli optimè discernunt, neque res natura
diuersas confundunt. Dicitur enim Christus frangi,
gi, distribui; & per partes manducari, sed in Sa-
cramento, vt hoc quidem fractioni sit obnoxium:
Christus

Christus autem minimè diuidatur, vt pote qui non carnali sed spiritali modo per fidem manducetur. Ac propterea quoties caro eius dicitur videri ac palpari, & in partes diuidi, oréque manducari, id ad solum pertinere videtur semper Sacramentum, quod corporis quidem rectè & competenter, sed inpropriè nomen accipit. Omnes enim scriptores antiqui sic cum externo & visibili elemento rem ipsam significatam coniungunt, vt tamen sub nullos humanos sensus eam cadere profiteantur. Hoc verò & peruulgata illa, quam in templis vestris pleno robore gutture, testatur cantio: *Nulla rei fit scissura, signum tantum fit fractura, qua nec status nec statura signati minuitur*. Inde verò facilè percipitur, nullam certam & exploratam de hoc Sacramento vos habere doctrinam, tantæque opinionum varietate circumferri, vt aliud quidem in pectore retineatis, aliud autem ore efflare soleatis.

Nicolaus enim Papa, hanc legem in Palinodiam Berengariana vobis tulit, vt nisi in suspicionem hæreseos venire velitis, Christum sensualiter manibus sacerdotum, & non solum Sacramentum, contrectari ac frangi, credere cogamini. Ergo aut cantionem illam tanquam erroream & hæreticam ex templis vestris explodite, aut potius impium hoc & stolidum Pontificis Romani deliramentum reiicite. Neque enim Christus, vt pote integer permanens in cœlo, aut manibus hominum contrectatur, aut cibandi ventris gratia frangitur, sed sic in Sacramento distribuitur, vt hoc quidem solum sensualiter frangatur ac manducetur, Christus verò non nisi fide percipiatur. Nec verò longa locorum spatia, quibus

Eius cantionis auctor esse fertur Thomas Aquinas: continet quædam blasphemata.

Christus amplius non moritur Rom. 6 veru 9. multominus dentibus frangitur.

hæ res terrenæ ac coelestes à se inuicem sunt diffi-
tæ, quicquam afferunt impedimenti, quominus v-
no ac eodem tempore id fides apprehendat, quod
terrena illa & aspectabilia sensibus renunciant.
neque enim hæc aut naturæ aut humanæ indu-
striæ sunt opera, sed virtus sancti æternique il-
lius Spiritus hoc efficit, vt nos cum Christo
coniungat, & omnibus illis bonis, quæ ex sa-

Quæ sur-
sum sunt
querite,
sapite.
Col. 3.1.2.

cro eius corpore vbertim profluunt, abundè per-
fundat. In cœlum ergo fide conscendamus o-
portet, in quod ingressus est Pontifex noster
magnus, vt vitam & virtutem carnis ipsius vi-
uificam in nos deriuemus, sanctitatisque & in-
nocentiæ eius participes æternum cum ipso Deo
coniungamur. Cuius quidem coniunctionis &
vnitatis cum Deo nostræ solus Spiritus sanctus
est administer & vinculum, sic nos fide instruens
& virtute sua cum carne Christi coniungens, vt
sicut ille vnum est cum Patre, ita & nos in v-
nam cum illis coalescamus societatem, ac pro-
pterea immortalis & æternæ vitæ efficiamur par-
ticipes. Nemo enim, teste Apostolo, potest

1. Cor. 12.3.

dicere Dominum Iesum, nisi per Spiritum san-
ctum, & qui Spiritum Christi non habet, hic
non est Christi. Quod autem Christus ita sit
fons omnis iustitiæ & sanctificationis nostræ, per
virtutem & efficacem Spiritus sancti operatio-
nem, vt non aliter tamen nisi per fidem cum il-
lo coniungamur, hoc ipse testatur Christus, cum
sic ad Patrem loquitur: Non pro eis tantum

Fideles o-
mnes o-
portet v-
t sint vnum
in Deo &
Christo.
Iohan. 17.

rogo, sed & pro iis, qui credituri sunt per ser-
uonem eorum in me, vt omnes vnum sint, si-
cut tu Pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis
sint vnum.

Quocirca magis deploranda est, Petre, ista tua
peculans

petulans & intempestiua iocandi libido, qui fidei sanctæ insultans, illam ab anima hominis abstractam putes, si illa à contuitu terrenarum rerum auersa, atque in cœlum defixa, illic Pontificem æternum Christum inquirat, in illâque cœlesti proposita mensa, ad quam Discipulos suos accubituros promisit Dominus, corpore & sanguine Christi se sariat, tamque salutaris pabulo reficiat. Non abstrahitur enim fides ab anima, neque anima à corpore, dum corporis quodammodo oblita, & in sacrarium cœlesti ingressa, omnes bonitatis & gratiæ Dei thesauros in vno Christo repositos contemplatur. Nisi tu forsan animam Pauli in ecstasi Pythagorica, sicuti iocaris, tunc fuisse putas, quando se cum Corinthiis absentem corpore, præsentem spiritu dixit, ut incestuosum illum hominem ex contubernio fidelium exterminaret. Sed non miror nullas vos fidei in percipiendo Christo tribuere partes, neque in cœlum erectas attollere mentes, quando de solo ventre pascendo solliciti estis, & sic ore ac reliquis corporis instrumentis Christum manducari perhibetis, ut ne mures quidem ab hac esca repellatis. Nos autem Apostolo testes, unde & Saluatorem nostrum expectamus Iesum, sic illi pascendas offerimus animas nostras, ut non in his terrenis elementis subsidamus, sed fidem in cœlum vsque attollentes, viuificum spiritualis vitæ totiûsque hominis interioris alimentum ex corpore Christi percipiamus. Nam quod attinet ad naturalem corporis eius præsentiam, ipsum quidem in terris absentem verè asserimus: quod autem ad virtutem sancti Spiritus spectat, qui Christi nos per fidem parti-

Scarga
sincera
pietatis
irrisor.
1. Cor. 5.

Philip 3.2

Christus
corpore
suo nō nisi
in cœlo
est.

cipes facit, verè præsentem, atque adeò in nobis inhabitantem credimus.

Sed tibi, Petre, homini prophano & tantorum Dei mysteriorum ignaro, hæc adeò paradoxa & incredibilia videntur, vt me inconstantia ac leuitatis accusare non verearis, quod tibi omnino contraria ac inuicem pugnantia profiteri videar. Nam præsentiam corporis Christi in Sacramento pet virtutem & potentiam Spiritus sancti agnoscere, & fidem ad percipiendum corpus Christi in coelum attollere, hæc omnino secum pugnare, ac inter se dissidere tibi videntur. Verum si perpenderes omnia coelestia ac spiritualia in hac peragente Cæna, & quod celebrantes illam, non in terra, sed subitò in coelum transferimur, adeò nullam in verbis meis discrepantiam agnosceres, vt potius pulchrè omnia secum consentire iudicares. Nulla enim alia subest causa, cur corpus Christi verè præsens in Coena sua profiteamur, & nihilominus fidem in coelum percipiendi corporis huius gratia erigendam docemus, nisi quod hæc Coena tota est spiritualis & mystica, sicque nos externo palatæ & potat cibo, vt tota interim mens in coelum erecta virtute diuini Spiritus, corpori & sanguini Christi communicet. Appositè ergo Chrysostomus mensam istam non graculorum, sed aquilarum perhibet esse, nihilque cum terra cum debere commune habere docet, qui ad hoc corpus accedit, verum ad superiora ei esse volandum, ac oculum mentis acutissimum, quo iustitiæ solem intueatur, adferendum esse.

Iesuita
carnalis
nihil nisi
carnalia
cogitat.

Sed te, Petre, carnalis quædam & crassa cogitatio à vera sacrarum rerum intelligentia auocat, qui ex rerum naturalium cursu virtutem di-

Scarga dif-
crepan-
tiam Vo-
lano im-
pudenter
obicit.

minorum operum meritis hæc illis similia nimis
 imperitè iudicas. Talem enim constitutionem
 partium in Sacramento requiris, qualis est homo
 ex anima & corpore constans, vt si anima sit in
 cœlo, corpus autem in terra, nequaquam verus
 homo constituatur. Sic neque Sacramentum in-
 tegrum fore putas, si panis proponatur in mensa,
 & corpus Christi in cœlo existat: atqui diuersa ac
 longe dispar vtrobique est coniunctionis ratio: il-
 la enim est naturalis, hæc sacramentalis & mysti-
 ca, ac propterea ab illis naturæ legibus quæ ali-
 quid vnum ex partibus constituunt, exempta.
 Nunquam enim panis cum corpore iungitur ipsa
 re, atque corporaliter, sed tanquam signum cum
 re signata, quæ vnum loci contactum minimè de-
 siderant. Itaque qui hominem alloquitur, non
 diuersa locorum occupat spatia, vt seorsim aliquid
 cum corpore, & seorsim cum anima agat, quando
 in vno & eodem totus homo consistit subiecto.
 At qui Sacramenta percipit, si non vltra corpo-
 ream creaturam, secundum Augustini doctrinam,
 mentem in cœlum attollit, vt re ipsa celesti per-
 fruatur, hic carnali animæ seruitute detinetur, ne-
 que vllum ex Sacramentis percipit fructum. Sa-
 cramenta enim semper ad eos habent respectum,
 quorum sunt causa instituta, vt nisi fidem afferant
 qui eis communicant, externum hi quidem corti-
 cem, aut putamen attingunt, nucleo autem ipso
 minimè vescuntur.

Quod autem Sacramenta sic semper cum suis
 rebus significatis sint coniuncta, vt res cœlestes,
 quas representant, procul à terris positas, in cœle-
 sti illa gloria quærendas insinuent, vel illa consue-
 ta, & in omnibus vestris sacris vtitata commone-
 factionis formula, qua vniuersum ad erigenda sur-

Corpus
 Christi
 nuquam
 cum pane
 vnitur.

Papista
peregrina
viētes lin
gua, surdis
fabulas
narrant,

Nicænum
Cōcilium
quid de sa
cramento
corporis
D. senserit.

Athanasius
in libro
quo expli
cat:
Qui dixe
rit verbū
contra fil.
hom.

sum corda adhortamini populum, vos instruere poterat, ut ne in pane Christum quæreretur, sed in cœlesti gloria regnantem, fide pura, ac corde syn-
cero contingere studeretur. Sed quia vniuersa vestra religio ad ludificandum miserè populum est composita, neque illi peregrinum, sibi que ignotum vocis sonum intelligunt, neque adhortationibus vestris fictis ab execrabili idololatria deterrentur. Nam tantum abest, ut corda sursum attollant, ut in terram prouoluti, signa pro ipsis rebus accipiant, & non panem, sed Deum se conspicere, adorareque profiteantur. Hæc verò tanta vobis conuiuentibus cum passim vigeat impietas, quæ verum ac legitimum omnipotentis Dei oppressit cultum, tamen sine omni pudore vos catholicæ veritatis assertores, & priscae sanctæque illius puritatis propugnatores iactare non desinitis. At vel saltem Nicenæ synodi Canon vanam iactantiam vestram redarguit, & non sine summo scelere proposita elementa à vobis adorari conuincit. Prohibet enim hic, *ne in propositum panem & calicem humiliter intenti simus, sed eleuata fronte, mente contemplemur in illa cœlesti mensa immaculatum agnū Iesum.* Nec dissentit ab eo Athanasius, qui sic loquitur: *Hæc de causa ascensionis in cælum filij hominis meminit, ut corporalem cogitationem ab illis auelleret, & post hæc discerent, carnem de qua fuerat locutus, cibum à supernis cœlestem, spirituales alimoniam ab ipso dari.* Huic verò suffragatur Augustinus in eo quem citas, sed contra te loco: *Sursum, inquit, est Dominus, sed etiam hic est veritas Dominus. Corpus enim Domini, in quo resurrexit, in vno loco esse o-*

loco esse oportet, veritas eius ubique diffusa est.

Porro ex his omnibus veterum Patrum sententiis facile colligitur, quam illi corporis Christi præsentiam in Sacramento agnouerint: hanc nimium, quæ mente in cœlum eleuata, sola fide percipitur, & quæ spiritualem ac cœlestem alimoniæ animæ suppeditat, non quæ corporalem ori ac ventri escam tribuat. Quare quos ordine longo recitas Patres, vt corporalem ac realem Christi præsentiam in Sacramento statuas, illi verò omnes vno profitentur ore Christum quoad veram

Patres nihil pro se facientes Scarga citat.

carnis humanæ substantiam, non alibi nisi in cœlo existere, & verè tamen in Sacramento, sed spirituali participatione se manducandum fidelibus exhibere. Noli ergo expectare, vt singulos ordine recenscam, & in aperiendo vero eorum sensu, non necessariam operam desumam, quando quæcunque abs te citantur, huc tendunt omnia, vt

Cur non ad singulos Patres author respondet.

qui Sacramenta oculis exposita contemplantur, eaque percipiunt, non dubitent, vna cum eis se corpus quoque Christi & sanguinem spiritu ac mente credendo manducare. Quod quidem cum extra omnem controuersiam positum esse non inficiemur, nulla etiam sanctorum Patrum dicta istud testantia refellimus, imo cupide ac libenter ea amplectimur. Nam calumniam vestram, quam immeritò nos toties grauatis, multis iam argumentis refellimus, non imaginarium nos aliquod corpus, sed verum ac naturale, quod pati ac mori pro nobis potuit, agnoscere, idque in Sacramento nos verè, sed sola fide ac spiritu manducare.

Quod si propterea imaginarium corpus reputatis, quia fide ac spiritu, non autem ore manducatur, ne ipsi quidem hanc erroris notam effugere

potestis, qui præter corporalem corporis Christi manducationem, alteram quoque spirituales, eamque solam viuificam ac salutarem statuitis. Ita verò secundum opinionem vestram, vnum corpus Christi erit verum ac naturale, sed infirmum, quod ore percipiatur: Alterum autem imaginariū, sed salutare ac viuificum, quod spiritualiter manducetur. Sed quia vnū saltem corpus infirmitati obnoxium Christus habuit, idque in mortem pro salute generis humani tradidit, hoc vtrique vnum, verum, ac naturale, non imaginarium proponit fidelibus in vitam manducandum. Et quia sola spiritualis manducatio, vobis etiam testantibus, salutem & vitam affert, non aliter ergo verum Christi corpus, quando aliud esse nequius, quam spiritualiter manducatur. Ita verò frivole & fallaciæ, in caput vestrum ubique recidunt, & doli quos argutè necdere alijs videmini, vos ipsos irretiunt.

Hilarius
& Cyril-
lus magna
cōfidentia
à Iesuitis
obiiciun-
tur.

Vnum tamen est quod neque dissimulare possum, neque volo, duos à vobis celebratissimos proponi scriptores, nempe Hilarium & Cyrillum, eorumque scriptis corporalem carnis Christi manducationem apertius vos ostendere perhiberis, quam ut à quoquam omnino pernegari possit. Nam Hilarius quidem naturaliter Christum in nobis habitare scribit, eo quod naturam carnis nostræ iam inseparabiliter sibi natus homo assumpsit, & quod naturā carnis suæ ad naturam æternitatis, sub sacramento nobis comunicandæ carnis suæ admiscuit. Cyrillus autem ex virtute benedictionis mysticæ, quæ sit in nobis, corporaliter Christum communicatione carnis suæ in nobis habitare disertè testatur. Nos verò ut scripta hæc à pijs & eruditis istis patribus minimè negamus ita si

ita si mentem & consilium illorum, non verba paulò duriora, aliisque scriptoribus antiquis insueta perpendamus, ac deinde tempora, quibus hæc scripta sunt, diligenter consideremus, nunquam eos in tam crassa opinione fuisse, quam vos falsò ac iniquè illis attribuitis, certissimis argumentis demonstramus. Primum enim quando Patres isti in Ecclesia Christi floruerunt, nondum Sacramentorum doctrina, tot foedis & prauis opinionibus fuit inquinata, quæ postea sensim irrepsit, figmentoque transsubstantiationis, & carnali corporis Christi præsentia in Sacramento statuentæ aditum patefecerunt: Vbi ergo sunt veteres liberè durioribus quibusdam vocabulis, ut naturaliter nobis cum Christo communicationem habere assererent, neque tamen aliam communicationem, nisi veram illam & spiritualem, per quam agglutinamur carni Christi, per eamque ipsi Deo agnoscerent. Accessit eò hæreticorum improbitas, ut pote Marcionistarum & Arianorum, qui partim veram Christi carnem, partim diuinitatem negantes, hoc sanctis patribus illis extorserunt, ut ad ostendendam & naturæ diuinæ Christi cum patre Deo unitatem, & naturalem veræ carnis nobiscum societatem, Christum naturaliter & corporaliter sese nobiscum vnire docerent. Nam quia Christus verè non imaginariè carnem nostram in virgine assumpsit, verè quoque & naturaliter sese nobiscum coniunxit. Et quia veram carnem habet, eam quoque non simulatè nobis donat, sed sub Sacramento & mysterio, idque in eum finem, ut naturaliter in nobis maneat, & ad naturam æternitatis suæ nobis communicandæ, naturam carnis suæ admisceat, ut per hoc vnum si-

Patrescur
interdum
durius de
Euchari-
stia lo-
quantur.

Hilarius
de Trini-
tate, lib. 8.

mus, quia Pater in eo est, & ille in nobis. *Hæc enim, (inquit idem Hilarius) accepta atque hausta inefficiunt, ut nos in Christo, & Christus in nobis sit.*

In hanc verò sententiā, confutans eosdem hereticos, Chrysostomus loquitur: *Quando, inquit dicunt heretici: unde patet immolatum Christum fuisse, & alia multa: mysteria hæc asserentes, orationum consuevimus. Si enim mortuus Christus non esset, cuius symbolum ac signum hoc sacrificium est? Nam quod Marcion, Valentinus, Manicheus, eorumque sequaces negaturi erant hanc dispensationem, in memoriam passionis per hoc semper reducit mysterium, ut nemo non insanus seduci possit. Sic verò veram Christi carnem sancti illi patres contra hereticos asserentes, cum qua veram & naturalem nobis esse communitatem Sacramenta ipsa declarant, veram etiam inde filij Dei diuinitatem, & naturæ eius cum patre communitatem astruebant, quando sicut vnum est nobiscum coniunctione naturali, & non sola voluntatis confessione Christi, ita sit vnum cum Patre. Heretici enim, sicut testatur Hilarius, voluntatis tantum inter Patrem & filium unitatem mentientes, unitatis nostræ ad Deum utebantur exemplo, tanquam nobis ad filium, & per filium ad Patrem, obsequio tantum & voluntatis religionis unitis, nulla per Sacramentum carnis & sanguinis naturalis communio- nis proprietas indulgeretur. Inde autem apparet, quo sensu dixerit Cyrillus, non sola fide & charitate, nos spiritualiter Christo coniungi, sed etiam secundum carnem corporaliter, non quod alium coniunctionis modum, præter eum, qui constat fide & spiritu traderet, sed ut nos cum Christo non solum tanquam cum Deo per voluntatis obsequium, sed etiam tanquam cum homine per communica-*

Chrysost.
apertè Eu-
charistiā
signum
vocat.

Hilarius
loco su-
pra cita-
to. De
Trinitate
lib. 8

Cyrillus
in illud,
Ego sum
viris.

cationem carnis eius cōiungi doceret. Nam dum istam coniunctionem vrget, illam potissimum testimonio dictorum Christi ex capite Ioānis sexto confirmat: Qui manducat, inquit, carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo.

Tu verò, Petre, cum negare non possis, totam illam concionem Christi non aliam manducandæ carnis eius rationem nobis tradere, quàm spirituale, Cyrilli etiam sententiam non in alium, & à te confectum sensum, nisi malignè & violenter torquere potes. Nam & aliud testimonium ex duo Paulo producit Cyrillus, qui 1. ad Corint. cap. 5. ostendens nostram in Christum incorporationem, eam sic perfici docet, quando virtute Spiritus sancti per fidem sic coniungimur, & agglutinemur Deo, vt vnus Spiritus efficiamur cum ipso. Ac proinde in sequentis capitis principio Cyrillus modum huius coniunctionis clarissimis edisserens verbis: *voluntaria, inquit, est nostra cum Christo conglutinatio, & charitate ac fide percipitur.* Quod autem scribit contra Nestorium in responsione Anathematismi secundi, tale est, quod omnem scrupulum non peruicacibus merito eximere potest, vt non corporalem carnis Christi manducationem, quæ fiat ore, sed solam spirituales, quæ perficiatur fide, apertissimè eum docere iudicent. Sic enim alloquitur Nestorium. *Num, inquit, ἀπορροπαζία nostrum hoc Sacramentum pronuncias, & irreligiosè ad crassas cogitationes vrgeas, & irreligiosè ad crassas cogitationes vrgeas, qui crediderunt, mentem, & attentas humanis cogitationibus tractare, quæ sola pura & inextinguis fide percipiuntur?* Abi nunc Scarga, & Cyrillus erroris tuo fauere clamita, qui omnem hanc crassam corporis Christi manducationem, quam

Cyrillus
Papistis
contra
rius.

Cyrillus
ad obie
ctiones.
Theodo
reti.

tu somnias, tam clarè repudiat, ut solam fidem tæ rei capacem esse manifestissimè doceat.

Antiquitas tota
Papanæ
opinionem
aduersatur.

Nihil ergo agis, qui in societatem perniciosi & non ferendi tui erroris, totam illam piam & eruditam antiquitatem trahis, quæ certum longo tempore tulit veritati testimonium, eamque ad omnem posteritatem transmisit doctrinam, quæ Satanae fallaciis & variis sophistarum artibus obscurari quidem potuit, opprimi certè non potest.

collig.

Ac nisi incrassatum cor tuum esset, & perpetua consuetudine mali induratum, neque oculos tuos ad tam apertam lucem clauderes, neque aures vocis Domini fortiter eas ferienti obstrueres. Sed quia mulier illa de poculo suo te inebriauit, quæ venenū pro salutari potu amatoribus suis miscet, minimè miror istum mentis stuporem, qui te oppressit excutere non posse, neque aciem ingenij in ea quæ plena veritatis luce collustrata sunt, intendere. Itraque quod populus ille impius & re-

Hierem.
44. 15. 16

bellis Hieremiæ ab idololatria eum dehortanti responsabat, se videlicet sermonem eius non audirum, sed quod fecerunt Patres, Reges, & Principes eorum, se quoque reginae cæli sacrificaturū idem te etiam morbus animi detinet, & in promedam eam vocem compellit, ut crustulum illud panis te corpore & anima dicas adoraturum, omniāque externi & interni honoris officia illi exhibiturum. In primis autem beatissimo orbis terrarum pastori Urbano multas te agere etiam nunc gratias dicis, animæque eius bene precaris, quod vos illa instituta celebritate, contra Berengarianos hæreticos armauerit, & processionum arcum triumphalem vobis erexerit. Nos verò cum Propheta execrandam vestram idololatriam, & in impietate pertinacem accusantes perseverantiam vobis,

collig.
Særga
idololatriæ pro
pagatori
Vrbano
4. lata
quavis a
pud Flu
tonem
precatur.

vobis contra occinimus: Ecce quia non poterat
 ultra Dominus portare, propter malitiam studio-
 rum vestrorum, & propter abominationes, quas
 fecistis, facta est terra vestra in desolationem &
 stuporem, & in maledictum. Propterea quod sa-
 crificaueritis idolis, & peccaueritis Domino, &
 non audieritis vocem Domini, & in lege, & in
 praeceptis eius non ambulaueritis, idcirco euene-
 runt vobis mala hæc, sicut est dies hæc.

Vosne, Iesuitæ, vnius hominis impij Urbani in-
 stitutum tãti facitis, vt derelicto vnius æterni vi-
 uentis & immortalis Dei cultu, crustulo panis,
 vel albedini ac rotunditati eius, quia hæc sola re-
 liqua manere dicitis, diuinos honores exhibeatis?
 Angelus ille cælestis Spiritus, & mysteriorum Dei
 Iohanni Apostolo missus interpret, externam e-
 riam corporis adorationem sibi exhiberi non su-
 stinuit, & ad solum adorandum Deum Iohannem
 remisit. Vos autem tam impij ac scelesti eritis, vt
 albedinem ac rotunditatem panis, non solum ex-
 tero corporis habitu, sed & interiori cordis af-
 fectu vos adoraturos profiteamini? O execran-
 dam impietatem, & grauissimo æternæ damnatio-
 nis supplicio meritò puniendam! Et quam frugẽ
 ab istis expectes, aut quam spem de restaurandis
 Ecclesiæ ruinis istorum cura ac studio concipias,
 qui & impias ac blasphemias in Deum eructant
 voces, & abominandæ idolatriæ sedulos sese præ-
 stant artifices? Nam si dicant se adorare Sacra-
 mentum, Augustinus carnalem animæ seruitu-
 tem vocat, signa pro rebus quæ his significantur,
 accipere, & supra corpoream creaturam, mentem
 ad percipienda cælestia dona non attollere. Nulla
 enim creatura citra impietate, & creatoris ipsius
 contemptum adorari potest.

Ibidem
 Jer. 22. 23.

Inuestiua
 in artola-
 tras.

Apoc. 19.
 10. & 22. 9

In modum
 non autem
 ibidem
 I. 22
 non
 ab

Sacramẽ-
 ta iuxta
 Augusti-
 num non
 sunt ado-
 randa.

Caro Chri-
sti non
carnis fi-
gura ado-
randa.

Ex homi-
num con-
suetudi-
ne Lex
non facie-
da.

1. Cor. ii.

Quare quam sententiam Scarga ex eodem Au-
gustino profert, qui neminem illam manducare
carnem perhibet, nisi prius adorauerit, adeò nihil
contrarium priori Augustini sententiæ producit,
vt illam magis stabiliat. Neque enim Sacramen-
tum, sed carnē Christi adorare iubet Augustinus,
vt verè manducetur. Ita autem denuò caro Chri-
sti adoratur, ac proinde verè māducatur, si fides in
cælum erecta nō in terram, nec in Sacramenta de-
pressa, Christū in cælo regnatē cōspiciat, mortuū
ac inferni victorē in intima cordis penetralia reci-
piat. Hoc verò pacto sanctum Domini corpus
semper fuit ab omnibus piis in Eucharistia adora-
tum, vt qui teste Chrysostomo, non in terra, sed in
cælo Coenam Dominicam peragi reputarent, ac
proinde à sensibilibus ad intelligibilia in cælum
ipsum mentem attollerent. Quod si qui fide parū
exercitata hic aliquando lapsi sunt, sicuti hunc lo-
cum nimis lubricum non temerè præmonet Au-
gustinus, eoque morbo gentem Iudaicam labo-
rasse ostendit, nos quidem mentis eorum errorem
deploremus, neque quod malè factum agnosci-
mus, nobis imitandum proponamus. Stultum e-
nim est, ex consuetudine hominum mala, & non
legitima diuini instituti vsurpatione, regulam ali-
quam iuris constituere, & tanquam certam agen-
di formam omnibus præscribere.

Notius enim est, quàm vt longa commemora-
tione indigeat, ipsis etiam Apostolorum temporibus,
hanc sacram Coenam nēvis quibusdam fuisse
conspersam, vt non temerè diuus Paulus Corin-
thios reprehenderit, & ad institutum Domini dili-
genter reputandum reuocauerit. Neque tamen
efficere potuit, quin sequens ætas inconsiderato
zelo,

zelo, ab instituto Domini deflexerit, & pro communi omnium fidelium mensa, priuatum quoddam epulum instituerit: donec ad extremum hunc & abominandum abusum sit peruentum, vt pro synaxi & communione, tristis quædam populi Dei excommunicatio sit introducta. Sacrificus enim ad aram adstat vnicus, & post nescio quos gestus ac saltus indecoros, vnum se pascit & potat, reliquâ vero fidelium turbam ab eo conuiuio excommunicat. Nec pudet istos antiqua rerum retinere vocabula, cum rem ipsam pœnitentia sustulerint, & tanquam non necessarium Christi institutum exploserint.

Missa Pa.
pistica ex-
communi-
catio est
populi.

Quare quæ hic de asseruatione panis Eucharistici propter infirmos producis testimonia & exempla, vt antiquum in Ecclesia morem ostendas, non equidem factum pernego, sed nec salubri consilio, & cum maiore Ecclesiæ dispendio, quam fructu illum inoleuisse prædico. Nam cum sacramenta ita demum certum salutis fœdus in adiunxis fidelium obfigment, quia promissio gratuita perfectio vel rite à quoquam percipi, vel munere suo perfungi possunt, si non promissionis diuinæ verbum, quo solo elementa sanctificantur, à prophæta intonet, & fidem in eis ad percipienda dona cœlestia excitet. Vt quid ergo attinet seruari & in arculas recôdi panem, qui nunquam tamen sanctificatur, nisi accedente verbo, cui secundum Augustinum fides adhibeatur, & qui ex eo genere sit sacramentum diuinitus institutorum, quæ in ipso eodem testatur idem Augustinus in libro de Trinitate tertio, capitulo decimo. Efficit itaque panis as-

De panis
Eucharistici
asserua-
tione.

Panis as-
seruatio
quæ in-
commoda
pepererit.

seruatio, vt sine vlla tanti mysterij explicatione
quæ non nisi solo diuinæ institutionis efficatur
verbo, non tam Sacramento, quàm profano & cõ-
muni vescerentur homines pane, magnòque quo-
dam violati instituti Christi se crimine obstrige-
rent. Nam præterquam quod verbum Dei, & cla-
ram paterni amoris testificationem ab ipso elemẽ-
to abstraxerunt, & præposterè externis symbolis sa-
lutem alligauerunt, priuatum etiam sibi epulum
pro communi fidelium mensa, contra mentem &
consilium Spiritus sancti instruxerunt. Natura e-
nim & significatio tota Sacramenti huius hoc sibi
vult, vt communem omnia membra salutem ab
vno capite Christo in se defluentem hac sacra-
ctione testificentur, vnitatemque suam & vincu-
lum charitatis, quo fideles omnes colligari oportet, ob signent.

1. Cor. 11. Quod si Apostolus turmatim quosdam hanc Cœ-
nam celebrantes, sed à reliquo tamen corpore Ec-
clesiæ sese segregantes, acriter obiurgauit, & pol-
luti mysterij Christi grauiter reprehendit, quid
putas nunc faceret, dum in omnibus templorum
angulis, singulos sacrificos priuatum ientaculum
sibi præparantes, & exclusa reliqua turba solos
conuiuantes conspiceret? Panis, inquit ille, quem
1. Cor. 10. frangimus, nonne communicatio corporis Christi
16. & 17. est? Quoniam vnus panis, vnum corpus multi iu-
mus, nam omnes ex eodem pane participamus.

Priuata
cœna iam
inde ab
initio à
Paulo re-
iecta.

His verò verbis Apostolus omnem priuatarum Cœ-
narum vsum manifestè tollit, & nonnisi in cõmu-
ni fidelium societate hæc sacra mysteria peragenda
tradit. Quibuscunque ergo olim veteres adducit
rationibus, Sacramenti reliquias domi asseruarunt,
vt ægrotis vel pueris exhiberent, nonnisi prauo
instituto & inconsiderato zelo, id ab illis factum
fuisse

CONTRA SCARGAM, LIB. II. 1039
fuisse ipsum Christi institutum redarguit, & consuetudinem male usurpatam merito abrogandam docet.

Neque tamen veterum omnium de reliquiis Sacramenti asseruandis una & concors sententia fuit, ut alij quidem Eucharistiæ asseruationem intra tri-
dum spatium concluderint, alij ne in crastinum quidem diem asseruandam existimauerint. Origenes autem in Leviticum scribens, nihil omnino Christum præcepisse dicit de Eucharistia asseruanda, dum primum hanc Cœnam institueret, & cum discipulis suis celebraret. Verum quocunque tandem consilio Eucharistiæ asseruationem veteres approbauerint, non in alium tamen finem & usum eam asseruatâ tot exempla declarant, nisi ut illius participatione memoriam redemptionis suæ per mortem Christi acquisitæ recolerent, non autem ut Sacramentum loco Dei erigerent, quod omni diuino cultu honorandum existimarent. Nam si mul-
ter, aut pueris ad ægrotos deferre licuit, vel inde patet, nullum talem apparatus & adorationis cultum, Sacramento fuisse exhibitum, qualem postremo demum seculo infelix Romanorum Pontificum ambitio inuexit, & nouis subinde accidentibus institutis artolatriam cumulauit. Honorius enim pri-
mus de asseruanda honorifice hostia, & ad cultum impiè prostituenda honorifice traditur, quæ non longè post subsequutus tempore Urbanus quartus, tandem festum illud Corporis Christi instituit, in quo
cum magna pompa & veneratione summa crucis-
stulum illud albicans panis adorandum omnibus
prostituit. Qua idolatria haud scio an magis im-
poruerit: dum quem honorem & cultum per er-

Veterum de asseruandis Cœnæ reliquiis variæ sententiæ.

Vide Tertullianum ad uxorem & Eusebii Hist. lib. 6. cap. 44.

Hoc fuit anno 1264. in gratiam cuiusdam Eux reclusæ factum.

Papistica
idolola-
tria ethni-
ca per o-
mnia si-
milis.

Ididis
Ægyptia
sacra quo
ritu pera-
gebantur,
eodē Papi-
stici cru-
stuli nūc
celebrau-
tur.

Satan qui
bus arti-
bus ido-
latriam
rursus re-
uocet.

rantes agros & vrbiū plateas, olim Dianæ vel Iſidi
aut Cereri Ethnici exhibuerunt, hosce omnes ri-
tus ad circumducendum illum suum Deum, & ho-
stiam circumforaneam summis omnibus profe-
quendam laudibus belli isti Pontifices ab illis mu-
tuati sint. Nam quæ veteres poëtæ de impuris illis
sacris & cultu istarum Diuarum scripta relique-
runt, adeò papisticis inuentis omnia consonant, ut
ab vnico omnis erroris & mendaciorum magistro
vniuersa hæc impietas prognata esse videatur.

Apuleius quidem totam illam theatricam des-
cribens pompam, in qua Ægyptij Dianam vel Iſi-
dem omni venerationis cultu prosequuti sunt, ni-
hil omnino proponit, quod non ad amussim huic
solennitati, & spectaculo, quod in festo corporis
Christi exhibent Papistæ respondeat. Scribit enim
Sacerdotes simulachra Deorum, vel exuias por-
tantes, capillo deraſo & vertice prænitentes ince-
dere, & candido linteamine contegi. His attribuit
foeminarum turbam, quæ candido itidem splendē
tes amicimine, vario lætantes gestamine, verno flo-
rentes coronamine, qua sacer incedit comitatus,
solum flosculis sternunt. Nec deest magnus prære-
rea vtriusque sexus numerus, qui lucernis, cedis, ce-
reis, & alio genere ficti luminis, syderum cælestium
stirpem propiciant. Symphonix dehinc suaves, fi-
stula, tibiæque modulis dulcissimis personant.
Eas amœnus lectissimæ iuuentutis, veste niuea &
cataclista prænitens, sequitur chorus, carmen ve-
nustum iterantes. Nec mora, inquit, quum Dij di-
gnati pedibus humanis incedere, prodeunt. Ex
his verò omnibus, quæ scribit Apuleius, facile
quisque animaduertere potest, fraude & astu Sata-
næ vniuersam denuo idolatriam in mundum esse
renocantem.

reuocatam, quam tamen sub regno Christi aboleri & exterminari oportebat. Nam quæ stolidas olim gentium superstitio occupauerat mentes, ut ficta numina pro vero æternoque colerēt Deo, nec pio cordis affectu, puritatēque mentis, sed externo corporis habitu, & ludicris cēremoniis Deos venerarentur, hæc nunc omnia in orbem Christianum, non sine summo dolore nostro, introducta conspicimus. Perlustret quisque oculis, aut mentē defigat in totum illum religionis apparatus, quo se rite perfungi Romana hodie arbitratur Ecclesia, & nihil inueniet, quod à pura, integra, incorruptaque profiscatur mente, sed omnia ad demulcēdos & exhilarādos corporis sensus magno quodam artificio composita deprehendet. Nam quid Ceremoniæ Papæ ad delectandos sensus cōpositæ. quid ille & operosus in templis cāritus, quid ille crassorum sacrificorum ruditus, quid suffutibiarum & tintinabulorum strepitus, quid suffumigationum suavis odor, quid auri, quid argenti, quid purpuræ splendor, quid tot facium ac tedarum collucentes flammæ, quam ut mens ab omnibus corporis sensibus distracta securè lasciuiat, & variis perfusa voluptatibus, nec peccati vllō tangatur sensu, neque se Deo humiliet? Ac profecto iusto Dei iudicio hoc mentis stupore homines oppressi sunt, quando commenticia quæ colunt idolis, nō alium etiam quàm vanū & simulatū religionis cultum merentur. Nam sicuti quem portant & Deus Papi-
baulant Deum, omnibus captum membris, om-
nīque carere sensu apertè demonstrant, sic dulci-
bus illi cantilenis obstrepentes, variōsque odores
illi cientes, & flores spargentes, ludibrio illum se
habere profitentur, quando surdus, cæcus ac mu-
sus, omnisque motus expers, nullo rerum iucunda-
rum sensu afficiatur.

Papistarū
stolida,
impiāque
de Deo
& diuis
persuasio.

Lactātiū
diuinariū
institutio
num li.6

Daniel 11.
v.38.

Ibidē v.39
Auro Deū
colere
Christia-
nos dece-
re.

Quod autem isti nugantur, nō simulachris, sed eorum prototypis istum venerationis præstari cū tum, maiore etiam impietatis scelere se obstrin- gunt, qui Deum aut sanctos eius fallacibus mundi oblectamentis, & euanidis voluptatum illecebris capi vel demulceri sentiunt. Nam si sancti omne huius mundi fastum fortissimē conculcauerunt, si spretis omnibus corporis voluptatibus, facta car- nis spiritu mortificauerunt, si per crucem & affli- ctionem contendendum sibi in patriam illam cœ- lestem crediderunt, non possunt nūc profecto nisi vehementer hæc abominari, quæ stultorū saltē ho- minū mentes titillant, à prudentibus autem sem- per contemnuntur. Quæ verò prudentium homi- num ad virtutem bene informatus animus asper- natur, hæc qui ipsi obtrudunt Deo, aut talibus no- gis numen eius placari sentiunt, digni sunt qui mente, omniūque iudicio careant. Vnde rectissime illud scriptum reliquit Lactantius: *vestes gemmas & cetera, quæ habentur in precio, si quis putat Deo chara, is plane quid sit Deus nescit, cui putat volupta- ti eas res esse, quas etiam homo, si quis contempserit, iure laudabitur.* Verum, vt Papistæ Antichristo, Deoque ipsius Maosim se deseruire testificentur, id factis exprimant oportet, quod Daniel olim fore prædixit, vt adorent Deum Maosim, & Deum quem patres ipsorum ignorauerunt, colant auro & argento & gemmis, aliisque rebus preciosis. Nec leue tanti sui operis, teste eodem Propheta, om- nes huius Dei sacerdotes percipiunt præmiū, qui agnouerit eum, inquit, honoribus augebit, & Do- minū multorū faciet, & terram precio distribuet. Quare cū nihil minus pietati Christianæ cōue- niat, quàm vestibus auro & gemis nitentibus, ri- būsque ac tympanis cultū exhibere Deo: Antichri- stum

Itum autem talem venerationis cultum Deo suo
 exhibiturum vaticinati sint Prophetæ, vel inde o-
 mnes sani cognoscant, quid de illo Deo sentire de-
 beat, qui tanta pōpa, tantōque opū apparatu circū-
 ducitur, & qui in auro & argento miseræ ac stoli-
 dæ plebeculæ adorandus proponitur. Ac nisi men-
 tes hominum essent excæcatæ, & penitus à doctri-
 na Evangelica scripturarūque sanctarū lucidis-
 simis testimoniis auersæ, facilem & expeditam co-
 gnoscendi falsi Dei haberent rationem: quando
 quod corrumpitur, vel in angusto loci spatio con-
 cluditur, id ad infinitam Dei potentiam & æternā
 illius maiestatem extendi nequeat. Neque enim
 in manu factis templis Deus habitat, neque Deus
 est, qui mutetur, aut corruptioni & interitui subia-
 ceat. Isti autem miseri ac stolidi homines, quem
 Deum pleno gutture clamitant, in exigua aliqua
 capsula vel pixide reponunt, & adeo à corruptio-
 nis iniuria non vendicant, vt murem etiam exigū-
 um hostem in exitium eius imminem non se-
 per arcere queant. Itaque miserum hoc animal si
 quando Deum hunc arrodit, aut omnino consu-
 mit, crudeliter laniant, & in partes dissectū flāmis
 adurunt, in cinerēsque redactum, in sacrarium re-
 condunt. Hoc enim volunt sibi leges, quas egregij
 isti ceremoniarum magistri, in Rationalibus diui-
 norum officiorum descriptas conseruant, & dilige-
 ter exequēdas demānant. Si, inquiunt, custodis ne-
 gligētia incuriaue, à muribus aut vermibus alijsq;
 id genus bestiolis, erosum sanctificum crustulum
 aut exesum fuerit, ac deprehendi bestiola poterit,
 quæ ipsū eroderit, exederitue, corpus ipsius incidū
 to, incisæ bestiolæ ore & intestinis diligenter ex-
 ploratis, si quæ inueniantur cibi reliquæ, easdē

Act. 7. 48

Guilliel-
 mus Durā
 di in Ra-
 tionali, li.
 4. particu-
 la Cano-
 nis 7.

extrahūto, extractas pariter reliquias recolligūto,
& in sacrariū cū exustæ bestiole cinere reponūto.
Ex his verò tam præclaris legibus attendat obse-
cro quisque, quidnam huic Deotribuendum pu-
tet, qui vel situ ipso ac vetustate putrescat, vel ab
exigua quauis deuoratus bestiola intereat.

Et non pudet vos, Iesuitæ, tantæ impietatis, tan-
tique sacrilegij autores esse, vt rem vilem, atque v-
su ipso depereuntem, aut situ in exiguum aliquem
puluisculum, vel in tineas redigendam, omni pie-
tatis cultu adorandam, pròque Deo ipso, aut sacro
Christi corpore credendam præcipiatis? Corpus

Corpus
Christi ve-
rum non
ex pane,
sed ex ma-
tre virgi-
ne natum

quidem Christi semel in vtero sanctæ virginis, vir-
tute Spiritus sancti conceptum credimus, idque
morti traditum & sepultum, sed ne in sepulchro
quidem corruptioni obnoxium, vitæ æternæ &
immortali restitutum, ac in cœlos receptum pro-
fitemur, at quod subinde corrumpitur, aut à bestio-
lis deuoratur, nihil cum Christi corpore habere
commune rectè sentimus. Videte ergo, quam Chri-
sto iudici ante tribunal eius rationem sitis reddi-
turi, pro tam immani idolatria, tantæque sanctissi-
mi corporis eius dehonestatione, vt qui illi debe-
batur cultus, id vos ad murium escam impiè tran-
stuleritis. Experiemini tunc, sed magno vestro ma-

Vrbano
Papæ 4.
crustacei
Dei & ip-
sius pom-
pæ inuen-
tori qualis
debeatur
gratia.

lo, quanta Vrbano Pontifici debeatur gratia, qui
impij & scelerati inuenti primus author extitit,
totumque veri Dei cultum hoc sædissimo attola-
triæ erecto vexillo penitus sustulit. Cuius im-
pietatis adeò vos Vilnenses Iesuitæ, non piget, vt
frequentiori etiam tanti sacrilegij à vobis intro-
ducto vsu, maximus ad corroborandam nefan-
dam superstitionem cumulus vobis autoribus ac-
cesserit. Nam quam celebritatem pompæ se-
mel in anno peragendam impurus ille instituit
Mona-

Monachus, vos noui & veteri Monacho prudentiores magistri singulis mensibus hoc ludicrum spectaculum populo Vilnensi exhibetis, & quicunque hæc sacra frequentant, in societatem Annua pompain mensurata. nescio quam nouam, & prioribus seculis inauditam, fratrum scilicet corporis Christi eos asciscitis.

Quousque tandem abutemini patientia Dei, iamdiu vos ad poenitentiam prouocantis, poenamque pro ingenti misericordia sua, tanto tempore differentis? An parum erat solem orbis sui spatia percurrentem, summæ impietatis vestræ cōstem facere, nisi & Lunam cursu suo confecto, te stem contra vos citaretis? Atqui iamdiu astra, cœlumque ipsum, hanc impiam ludorum vestrorum solennitatem abominantur, dum non raro fit vt Cœlum ipsum idolatrię Papanæ infernum. grandestempestates commoueant, turbinibusque ac procellis phalanges vestras, per vicos vrbs ociosè oberrantes, disliciant. Cui forsan periculo occurrentes, parumque propiciū solem vobis putantes, menstruat hanc pompam pro annua festis, neque iam sub dio, sed sub obscuris templorum tectis hæc orgia vestra celebratis. Verum quibuscunque tandem nominibus ac titulis hanc peruersam, Deoque exosam religionem exornatis, vt commendabilem populo à vobis dementato reddatis, magnopere verendum vobis est, ne ille vnus & eiusdem spectaculi satietate defessus, tandem nauseet, & contemptim reiiciat. Hactenus enim augultiorum illum Deum, qui semel in anno apparere solebat, opinabatur imperita multitudo, quàm vt illi simplices ac nudi, neque tanto auri fulgore in Missa coruscantes Dij, ei comparari possint. At nunc nimia eius familiaritas, & creber iste in vulgum processus, contemptum

Missæ pa-
pisticæ vi-
les factæ
contem-
nuntur.

pariet, neque dissimilem illi, qui toties in Missa spectatur, omnibus ostendet. Ac propterea scit iam ferè soli astant ad aras sacrifici, nullos fabulæ suæ habentes spectatores, eueniet proculdubio, vt in simili ludo omni destituantur comitatus, neque sint habituri emptores, quibus suas pulchras quidem, sed veneno illitas venditent merces. Faxit autem Deus omnipotens, vt tandem populi sui misertus, illum Satanæ fallaciis ludificari amplius non sinat, & à vanis huius mundi idolis, ad se vnicum opificem, & creatorem rerum omnium colendum retrahat.

Christus
quomodo
adorandus,

Sed mira est Satanæ versutia, & in leuanda tam atroci idololatriæ culpa ingenium nimio plus facundum. Scribit enim Scarga, Christum se in Eucharistia adorare, quem cum verum Deum recognoscat, ab omni vtique idololatriæ crimine, & se & vniuersam Romanam Ecclesiam procul distare securè prædicat. Atqui Christum sic in Eucharistia adorandum, attestante scriptura sancta, omni-que pura antiquitate ostendimus, vt externis quidem elementis nullum diuinum cultum exhibendum esse, fidem autem solam in cœlum erigendam, vt illic Christum apprehendat, & vitam ex eo cœlestem hauriat, sanctè, pièque credamus. Hæc enim est vnica ac legitima adorandi in Sacramento Christi ratio, vt sensus quidem externi externa percipiant elementa, sola autem fides Christum mortis ac inferni victorem, regnantem in cœlo conspiciat, seque cum eo, tanquam vitæ fonte coniungat. Vos autem, Iesuitæ, adeò Christum ab externis & visibilibus signis non distinguitis, vt signa ipsa in Christum stolidè & impie permutata reputantes, iam pro ipso Christo adoretis, neque panem, qui manibus sacrifici portatur,

Iesuitæ
Christum
in panem
verti do-
cent, ideo
que canūt
Non.

tur, sed Deum esse, prohi dolor! clamitetis. Fingentes ergo nouum vobis ex pane Christum, & flatu sacrificii quinquē uerbis creatum, non verum utique Christum, qui vnicus & integer permanet in cœlo, sed idolum scelestè à vobis excogitatum, non sine summo sacrilegio & nominis diuini dishonestatione adoratis.

Vide ergo Petre, num alium ego, quod tu falso mihi obiicis, an verò tu, Christum prædices, præter illum, qui manifestatus est in carne, prædicator gentibus, creditus in mundo. Quia enim uerus est Christus ille, quem semel manifestatum in carne testatur Apostolus, falsum utique Christum oportet esse, quem Scarga subinde manifestari in pane fingit. Si uerus ille est Christus, qui prædicatus est gentibus, ex utero virginis conceptus, & uerus homo semel natus, & post mortem deuictam in cœlum eleuatus, nec inde rediturus, donec venerit uiuos & mortuos iudicaturus, profectò non uerum Christum esse necesse est, qui singulis diebus in manu sacrificii ex pane creatur, qui toties denuo pro peccatis immolatur, qui subinde è cœlo in panem euocatur, ac toties in cœlum, post fractam dentibus hostiam, sicut stolidè somnias, rapitur. Nullo ergo pacto culpam idololatriæ effugere potestis, qui extraneum quendam, & Apostolis, totique priscæ antiquitati ignotum Christum vobis fingentes, omni uenerationis cultu prosequendum atque adorandum putatis. Nisi fortè antiquam illam Iudæorum gentem, omni crimine idololatriæ liberare uelit, eo quod quem formauerunt vitulum Deum illum esse, qui eos ex seruitute Egypti eduxit, ple-
no ore clamitauerint. Verum sicut abominandum, Deoque omnipotenti exosum fuit illud idolum,

Christum
non esse
verum qui
à sacrificiis
Papa
creatur.

Idolum
Israelitarum
ob nomen Dei
sibi inditum, non
desiit esse
idolum: sic neque
Papistica
desinet.

& atroci poena vindicatum, tamen si nomine Dei insignitum: ita quocunque titulo panis ille à vobis exornetur, & siue corporis Christi, siue Dei ipsius nomine à vobis vocetur, nihil aliud tamen in conspectu Dei viuentis est, quàm horrendum idolum, non minore etiam poena tempore suo vindicandum. Nam quemadmodum omnem idolum cultum & honorem, Deus meritò repudiavit, quem tamen illi se exhibere Iudæi stultè putabant, sic neque hunc non auersari potest, qui non ex ipsius præscripto, sed ex temerario hominum inuento & beneplacito impiè usurpatur. Dominus enim ita in Sacramento panis, corpus, & in Sacramento vini, sanguinem suum commendauit, vt ad perpetuam redemptionis humanæ memoriam, his vesci ac potari fideles voluerit: non autem, vt remoto omni vsu & potu, homines sibi idola fabricarent, & per agros ac vrbes portantes adoranda ostentarent.

Recentes
idolatrias
Scarga ve
tustatis ti
tulovestit

Quæ quidem omnia cum noua & recentia sint hominum maleficatorum instituta, cum ab omni doctrina & traditione Apostolica sint aliena, & cum Scarga omni exuto pudore, hæc antiquitas nomine commendare nobis non erubescit, & rationem quam perpetua successionis serie, perque manus Apostolorum tradita, ad nos peruenerint, libere profitetur. An verò quia simplicem, & omnis vetustatis plerunque ignarum popellum venditis, cui magno vestro quæstu istas nugas venditis, cuius prudentibus etiam & cautis fucum vos facitis, creditis: vt minimè attendant, quibus temporibus, aut à quibus hominibus, hæc inanes & traditionum ineptiarum quisquiliæ sint in mundum introductæ? Quocunque ergo precio hæc deliramenta vos digna reputetis, quibuscunque

elegis

elogiis & verborum fucis, hæc illustrare studeatis, ipsa tamen piorum & prudentum hominum ^{Idola Pa-} ludibriis exposita, subinde vilescunt, neque iam ^{pastica in-} diutius à vobis, utcumque connitentibus, ac labo- ^{dies vilef-} rantibus, vel si medij rumpamini, retineri possunt ^{cere.} Non patietur enim Dominus amplius populum suum ludificari, & quia iudex omnis humanæ creaturæ præforibus est, iam tandem filium peccati, & omnis nequitiae ac fraudis parentem, ut Spiritu oris sui interficiat, oportet.

Quæcumque ergo à Pontificibus Romanis, ad novam & Apostolicis temporibus incognitam Artolatriam stabiliendam sunt introducta, quæta, iam in maxima orbis Christiani parte abolita, atque extincta conspiciuntur. Quod autem piolum omnium mentes incredibili quadam perfundit lætitia, Deus ipse vnicus & æternus Pater, cum Filio suo vnigenito, Spirituque sancto, debito fidei & inuocationis cultu adoratur, solusque & vitæ huius caducæ, & illius immortalis, ac omnium beneficiorum, quibus vniuersa fruitur creatura, cognoscitur author & largitor. Non possumus ergo non detestari, simulque deplorare, tam insignem, Iesuitæ, mentium vestrarum cœcitatatem, qui ab vnico totius boni fonte Deo auersi, ^{Iesuitæ v-} ad creaturas eius confugitis, & confidentes in ho- ^{nus Dei} minibus, æternæ maledictioni ultro vos obnoxios ^{veri deser-} redditis. Annon enim solus Deus vitam & mor- ^{tores.} tem in manu sua repositam testatur? Annon ipse est, qui dat escam omni carni, omnique animal implet benedictione? Ut quid ergo hæc quæ solus permanum filij sui dilecti largitur Deus à creaturis eius exposcitis, totque Deos vobis secunda-

rios, defraudantes vnicum honore suo Deum, constituitis?

Papistæ
cultores
Mariæ &
serui.

At enim Scarga calumniosa quadam iniuria Ecclesiam suam à nobis affici perhibet, qui honorare se quidem Mariam, omnibus angelicis spiritibus eminentiorem, heram suam & Dominam eiusque pro se preces humili exposcere corde profiteretur, neque tamen illi cultum vel reliquis creaturis se tribuere, qui soli Deo est proprius, recognoscit. Utinam quidem, Petre, quod ore promittis, id pectore quoque conditum haberetis, & in hac veritate asserenda, quæ nolentibus etiam per pios erumpit, constantem, & immobilem animum ad extremum usque retineretis. Sed quid attinet verbo negare quod re ipsa præstes? requæ ipsum factis à sermone discrepantibus mendacij conuincas? Primum enim quo iure quæso, aut qua scripturæ sanctæ autoritate, sanctam quidem virginem, sed creaturam tamen, Dominam esse tuam, omniumque fidelium vocare præsumis? Nam etsi sint Dij multi, Apostolo teste, ac Domini multi, vnum tamen ille Deum nobis esse Patrem, & vnum Dominum nostrum Iesum Christum prædicat, vt ne alios nobis constituentes Dominos, ipsum debita honoris gloria spoliemus, & sacrilegi deprehendamus. Ac ne quid in ipso vocabulo subsit fraudis, & ne tu æquiuocatione me falli clamites, non est obsecrum, quo sensu hunc vos titulum Virgini sanctæ tribuitis, cum ipsam Dominam cœli & terræ clamitis, totamque hanc vniuersi molem ab ea gubernari & administrari impiè fingitis. Hæc enim auctoribus vobis luctantes ventos, tempestatesque sonoras sedat, hæc nauigantes à naufragio tutos ac incolumes inuocata conseruat, hæc omnibus

Scarga
quod re ipsa præstat, ore negat.

Christiani vnum esse Deum, nempe Patrem: vnum quoque Dominum nimirum Iesum Christum
1. Cor. 8. 6.

Papistis multis dij & Domini domineque multæ.

nibus afflictis subitum vbique affert praesidium. Nec mirum quādo hoc imperium in Filium suum a vobis habet tributum, vt rogare quidē patrem, iubere autem natum possit. Quamuis ne Patrem quidem, ac nec Spiritum sanctum imperio suo omnino exemptos habere videatur, ac superior quodammodo illis constituatur. Rogatur enim à vobis per Patrem, per Filium, & per Spiritum patriarchetum, vt adsit ad vestrum obitum, detque ex hac vita felicem vobis exitum. Ita verò totum vnici Mediatoris nostri Iesu Christi officium, in Mariam translatum est, vt cum illa vitia & peccata hominum, confitentibus vobis, deleat, portam etiam paradisi, & ianuam regni caelestis aperiat. Quae stulta persuasio, & pestilentissima doctrina, aded in mentibus hominum altè radices defixit, vt postularij istorum, virtutem ac potentiam Diuę Mariae iuxta Pa-
 genitricis Marię in saluandis hominibus extol-
 lentes, eos homines, qui in extremam prolapsi im-
 pietatem, Deum ipsum abnegarent, vitam æter-
 nā nihilominus consequutos scripserint, eo quod
 à Satana ad abnegandam Mariam impelli non po-
 tuerint. Hoc verò si non est Deum ipsum ex solio
 diuinę maiestatis deturbare, inque eius loco crea-
 turam constituere, omnes qui vel micā sanæ men-
 tis habent, iudicent.

Talibus autem in Deum blasphemias, cum omnes istorum referti sint libri, & cum vocibus impiis omnia personent templa: tamen Scarga nequaquam Ecclesiam sanctam Romanam, hunc laudis & honoris cultum, qui soli debetur Deo, ad creaturas transferre impudenter vociferatur. Ostende ergo, Scarga, præter fidei & inuocationis cultum, aliquid sublimius à nobis creatori omnium Deo tribui posse, aut si nihil amplius in toto cor-

Scarga in ipso sacri legio deprehen-
 sus.

Scarga ex
tremè ob
stinatus.

Papistas
ne suori
quidem
Concilio
rum Ca-
nones ob
seruare.

Eius mo-
netur est
illud ad
Mariam:
Tu nos
ab hoste
protege,
in hora
mortis
suscipe.

dis recessu peccator habet, quod omnipotenti Deo offerat, hæc te sceleratè & impiè creaturæ vindicare, quod solius creatoris est, negare noli. Vellem quidem mitius scribere, tēque blandioribus verbis compellare, sed pertinax ista tua obliuio, & in fucando tam euidenti mendacio versutia, iustam mihi bilem subinde mouet, hocque vel inuito extorquet, vt tanquam cum professo uinæ veritatis hoste tecum agere cogar. Nam quid candoris in animo tuo resideret, saltem grande hoc & palpabile in Ecclesia vestra errorum agnosceres, ac potius de exterminando, non autem fucatis verborum coloribus oblinendo cum tuis istis sociis laborares. Decreto enim eiusdem Concilij iam antea istud sancitum fuisse debebas meminisse, vt ne in sanctis pro auxiliis implorandis, alia fundatur oratio, præter eamque statis quoque temporibus à vobis vsurpatur, Ora pro nobis. Quæ tametsi sua impietate non vacare neque citra contumeliam nominis Christi rectè vsurpari potest: tamen quod istos terminos appropositos perruperitis, neque hoc saltem franco audaciam vestram coercueritis, tot impiæ & blasphemæ in omnibus vestris Breuiariis, Legendis, Hortulis, aliisque scriptorum portentis testantur preces, in quibus non iam pro intercessoribus diu à vobis interpellantur, sed tanquam dii, bonorum omnium, adeoque vitæ ipsius æternæ largitores securè inuocantur. Ad tantum tamen dignitatis & potentæ apicem Mariam potissimum virginem euehendam duxistis, dum scilicet præ omnibus Angelicis etiam spiritibus maiori honore dignam reputantes, illam omnia eadem bonaque à solo promanare Deo tota scriptura sancta testatur, dispensare liberè prædicatis.

Itaque

Itaque te non pudet antiphonam illam blasphemam, *Salve Regina*, à Monacho quodam Hermano impiè excogitatam, & à Gregorio nono approbatam defendere: ut nimirum eadem opera diuinum institutum eiusdem Gregorij approbare possis, qui ad eleuationem corporis & sanguinis Christi campanis pulsare primus instituit. Sed si cur pudendo antiphona illa non vacat sacrilegio, sic neque tintinabulorum sonitus in alium finem videtur esse institutus, quàm ut ad corroborandam impietatem, acrem stupidis stimulum addat. In illo enim vulgari & consueto papistarum cantico, quod non ritè occini, nisi genibus in terram prostratis putant, nihil omnino diuæ virginis tribuitur, quod non Deo ipsi ereptum, & ad creaturam impiè translatum, omnes pij agnoscant: Creatorum autem sonitus, ad adorandos, qui in hortis nascuntur, & auido sacrificorum guttore deglutiuntur Deos, obtusa hominum corda sollicitant. Quæ omnia ab impiis Ethnicorum sacris Papistarum accepta, & in Ecclesiam Dei impiè introducta, ritus ab ethnicis mutuati. nemo est qui non videat, qui modo veterum poetarum scripta non incognita habeat. Isti enim impios gentium describentes ritus, & omnem illum monstruosum, quem idolis deferebant cultum, percussum æs Dodonæum, peluésque & tintinabula pulsata commemorant, ut gens stolidi & pauore simul, & stupore attonita, deos esse crederet, quos tamen truncos arte humana ad aliquam animantis effigiem elaboratos cernebat.

Hæc verò passim nunc sub tyrannide Antichristi viget impietas, quando quod omni sensu caretur, conspicitur, & manibus hominum circumferlorum, & campanarum strepitus, ab attonita &

Papista
non solū
homines
vita de-
functos,
sed & eo-
rum simu-
lachra a-
dorant.

Czeſto-
chouien-
ſe in Po-
lonia mi-
nore ido-
lum cele-
bre.

Italica i-
dola.

ſtolida plebecula creditur. Non ſolum enim iam
diuos ipſos adorant, & ab illis animæ corporiſque
ſalutem expoſcunt, ſed ad Idola eorum etiam, lon-
go terrarum ſpatio diſſita, confugiunt, ipſæque
vivere, & preces inuocata exaudire ſtolidè putāt.
Nam etſi Concilium illud ſecundum Nicænum
ſub Irene celebratum, adorationem, quæ exhibe-
tur imaginibus, non ad ipſas imagines, ſed ad pro-
totypa referendam eſſe determinauit, adeò tamen
nihil hæc ſua cautione profecit, vt homines pro-
totyporum immemores, imaginibus ipſis tãquam
præſentibus Diuis ſupplicent, vtrãque illis num-
cupata, vel in morbis, vel in bellorum ac nauiga-
tionum periculis, cupidè perſoluant. Nam qui-
aliud ſibi volunt tabellæ illæ pictæ, quæ Czeſto-
chouiæ in Polonia apud imaginem Mariæ à Luca
ſcilicet Euangelifta depictam, conſpiciuntur, niſi
quod nimirum Maria illius loci inuocata, aliquod
ſubito periculum depulit, aut à graui aliquo mor-
bo releuauit? Nec ſola Polonia fædiſſimæ ac Lo-
Idololatriæ locuples teſtis eſt, ſed & Roma, ac Lo-
retum in Italia, vbi ſimiles imagines à Luca eodẽ
Euangelifta habere ſe pictas impia ſacrificiorum
turba, magnum ex his nugis faciens quaſtum,
comminſcitur. Itaque nulla omnium promiſſe
ordinum in tota Italia, precatio vſitatior eſſe per-
hibetur, quàm vt omnium votis Maria de Loreto
ad quoduis auxilium ferendum inuocetur.

Ac proſectò humana impietas hac iuſta Dei
vindiſta digna fuit, vt quia ab vnico totius præſi-
dij fonte Deo, ſe ad creaturas auertit, ſtipites etiã
& arborum truncos, opera manuum hominum
pro Deo ipſo adorauerit. Nullam enim ſubelli-
video cauſam, cur maiore ſacrilegio obſtringi de-
beant, qui imagines adorant, quàm hi, qui proto-
typa

typa sola in eis adoranda statuūt. Nam si nulla creatura citra impietate adorari potest, tam grauitus peccat, qui Mariā omni adorationis prosequitur cultu, quā qui in locum Mariæ idolum aut signū eius aliquod erigunt, vt illi vota faciant, salutēque suā illi acceptam referant. Vnde facile animaduerti potest, Concilium illud Nicānum magno quodam errore fuisse lapsum, quod in imaginibus prototypa etiam ipsa adoranda decreuit: nisi forsitan hæc mēs ipse fuisset, vt sicut solus Deus est adorandus, ita soli Deo imagines statuendas esse iudicasset. Verū cū Deus ipse id fieri prohibuerit, neque vlla similitudine rerum creatarum se exprimi mandauerit, vanum omnino totum hoc & impium ipso rei exitu, quod Nicæna decreuit synodus, fuisse constat. Miror itaque, Scarga, quibus coniecturis mouearis, vt me tantæ impietatis fautorem arbitreris, æquiorēque nunc imaginibus, quā fuerim antē, ac synceram Ecclesiæ Romanæ, alienāque ab omni idololatria de imaginibus doctrinam me agnoscere putes.

Nam quod decretum Nicænae Synodi allegauis, non de imaginibus ipsis, sed de prototypis earum adorandis, non eo consilio feci, vt iniquo decreto subscriberem, sed vt stoliditatem hominum notarem, si se saltem intra ipsos limites continerent, & cum signum crucis in die parasceues adorant, ipsum etiam Christum in cruce pendente locant, quod iam admonui, legem hanc ab iconolatris illis Nicænis impiē promulgatam, quamuis metam ab illis positam homines non transilirent, ac saltem prototypa in imaginibus adorarent. Nā cum in vniuerso Papatu, sanctorum imagines potissimum constituantur ad cultum, nemo sanē, nisi

Nicænum
Concilium
secundum
iconolatricum.

Volanus
quo consilio
impium iconolatricum
decretum citat.

impious, prototypa in eis adoret, vel si à crassiore illo idololatriæ crimine, non ipsis imaginibus sed prototypis deseruiens, sit alienus. Verùm si in vna illa specie crucis Christi adorandæ nulla se impietate aliquis contaminari putet, eo quod Christum ipsum æternum Dei filium tanquam prototypum in cruce, non autem ipsam crucem adoret, ille scilicet non est quod existimet, sanctos illos & veteres Patres in tam crassa sententia fuisse, vt quia Christum in Sacramento adorandum docent, ipsa Sacramenta, tanquam localiter Christum inclusum habentia, adoranda præcipiant. Quàm procul enim ab ista distarent opinione, vel ex vno Augustino discere poteris, cuius clarissimam de sacris sacramentis siue sacramentis venerandis produxeram sententiam, in quibus ille Christum sic adorandum docet, vt nullo modo in Sacramento localiter illum includi sentiat. Sic enim in libro de doctrina

Augusti
ni de ado
râdo Chri
sto in Sa
cramēto
sententia

Christiana tertio scribit: *Eum qui operatur aut conueratur utile signum diuinitus institutum, cuius vniuersæ significationem intelligit, non illud veneratur quod videtur & transit, sed illud potius, quo talia referenda sunt.* Et quid clarius desideres, Petre, ad cognoscendam antiquorum Patrum de Sacramento corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi sententiam, vt si quid mentis haberes, signa deinceps à rebus signatis discerneres, nec Sacramentis huius adorationis cultum, qui in Romana impiè præstat Ecclesia, sed Christo in cælo regnâti, suæque iustitiæ & sanctitatis coelitus nos profundenter exhiberes?

Verùm à pura & prisca illa antiquitate adeo te alienum esse ostendis, vt nisi Sacramenta localiter Christum inclusum haberent, prorsus inutillia & superuacanea tibi viderentur, neque tam efficaciter

caciter Christum nobis contemplandum, sicut i-
 mages, proponerent. Scribere enim te non pu-
 det, si Sacramenta nullum reale & præsens cæleste ^{Scargæ blasphemæ sententia.}
 donum ex se conferunt, & in se continent, imagi-
 nibus sunt multo viliora: quia, inquis, per eas ceu
 quandam prædicationem longè apertius excita-
 tur fides, quàm per panem & vinum. Ideo enim
 Christum in imagine te adorare, & sanctos vene-
 rari prædicas, quia imago mox animum ad con-
 templationem prototypi transferat, nec vllum a-
 liud sua naturaquam significandi habeat officium.
 At panem & vinum nec ex se referre Christum, ^{Scarga in}
 nec ad significandum, sed ad comedendum potius ^{stiturum}
 sua natura producta esse perhibes. Quæ quidem ^{Christi}
 omnia tu dicendo, nihil aliud præ te ferre videris, ^{conuellit}
 quàm omnia hominum figmenta, instinctuque Sa-
 tanæ excogitata, in maiore te pretio habere, quàm
 sacra rerum cœlestium signa, ab ipso Christo in-
 stituta. Nam quod obsecro Spiritus sancti oracu-
 lum te docuit, imagines, vel idola ad significandū
 Christum erigere, vt non ritè Christum te adora-
 re posse putes, nisi ex contemplatione imaginis
 mox animum ad contemplationē prototypi trās-
 feras? An verò tanta beneficiorum, morte & san-
 guine Christi partorum, obliuio vos tenet, vt sine
 imaginum adiumento, oculis & animis vestris per-
 petuò illa obuersari nequeūt, & ad debitam Chri-
 sti adorationem, gratiarumque actionem vos ex-
 citare non possunt? Atqui Petrus Apostolus ad <sup>I. Petr. 2.
8.9.</sup>
 contemplandam Christi faciem, adeò sensum o-
 culorum non requirit, vt oculos mentis & fidei
 nostræ deprædicans, quos in Christum desigimus,
 cum inenarrabili lætitia, finem fidei nostræ nos re-
 portare, salutem scilicet animarum nostrarum se-
 cure profiteatur.

Vanum ergo totum hoc & impium ac cōmentitium, quod vos in imaginibus sectamini, eadem sententia coarguit & homines carnales, sensumque iudicio omnem religionem metientes, à vera autem fide alienos conuincit. Quamuis diuersa rerum experientia, ne id quidem quod iactatis, vos obseruare, aliud factis ipsis præstare, quam verbis profiteri, manifestè testatur. In quo enim obsecro orbis angulo imago Christi tam celeberrima constituta est, vt ex variis regionum partibus numerosa hominum multitudo ad eam confluat, Christoque Deo vota se facere ac persolvere testificetur? At verò imaginibus Mariæ non solum regna & vrbes, sed templa quoque sunt repleta, quibus solis cære accenduntur, thura adolentur, omnis cultus & adoratio exhibetur. Quod autem non prototypa sed idola ipsa adorentur, vel inde patet, quod multis similibus imaginibus domi neglectis, stolidi plebecula in longinquis regiones excurrat, & quam diuiniorem, maioremque edendis miraculis celebriorem credit imaginem, hanc maiore deuotionis cultu honorandam putet. Nam, si quod tu scribis, nullum aliud imago natura sua quam significandi habere officium, vt nimirum imagine inspecta, mens prototypum concipiat, non profectò tantis laboribus se homines fatigarent, vt quem fructum ex domesticâ imagine consequi possent, huius adificandi gratia longum plerumque & periculolum iter conficerent. Sed excæcata vana superstitione hominum mens, nihil de prototypo cogitat, & in idolum quod conspiciat, omni affectu propendet, illudque sensu precum suarum affici stolidè putat. Vnde enim imago illa Czeſtochouiāna mentibus Monachis, in omnes partes oculos conuertere

Imago ipsius Christi rarissimi celestis, Mariæ vero frequentis.

Idola Paſtica alia aliis præstare

Czeſtochouiāna idolum viuere creditum

tère dicitur, nuncque se uero, nunc hilari homi-
nes inspicere vultu, nisi ut illam viuere, & vota
hominum exaudire dementatæ à se turbæ persua-
deant? Omitto alia infinita similis dementiæ e-
xempla, quæ in omnibus passim regionibus edi-
fisti adeo non dissimulant, ut publicis etiam postil-
larum scriptis, quasdam imagines flentes, quasdam
loquentes, quasdam ambulantes, & loca mutan-
tes, mentiri non erubescant.

Hunc verò impietatis & insanix fructum, præ-
clara illa Synodus Nicæna, quam tantopere Scar-
ga deprædicat, nobis peperit, ut profligato vero
ac legitimo Dei cultu, antiqua gentiû idololatria
recreuerit, & in Ecclesia Christi, proh dolor! sedē
suam fixerit. Ita enim illi suas Iunones, Dianas,
Veneres, Palladās colebant, ut quæ in clarissimis
earum idola extarent vrbibus, deas ipsas illic cer-
tam sedem ac stationem sibi delegisse indubiè as-
firmarent. Quare cum Romani Veiis expugnatis,
ad idolum Iunonis asportandum, & Romā trans-
ferendum accessissent, interrogatam Deam à quo
dam Liuius commemorat, an Romam ire vellet,
eam verò annuisse, vocem quoque dicentis, velle,
audiuisse cæteri conclamauerunt. Et ne de certa
eius voluntate dubitarent, moram sede sua scribit
Historicus, parui molimenti adminiculis, ac se-
quentis modo, leuem ac facilem translatu fuisse,
integrāque in Auētinum æternam sedem suam,
quò votis Romani Dictatoris vocata fuerat per-
dicatam, templūque ab eodem Dictatore illi de-
non religionis Christianæ euersores Monachi, i-
mitandū sibi proponerēt, idolisq; suis attribuerēt.
Hæc enim omnia de imagine Mariæ quæ Czeſto-
chouix summis omnibus colitur honoribus, ab i-

Nicæna
Synodus
secunda
idolola-
trix re-
ſtauratrix

T. Liuius
Primæ
Dec. lib. 5

Fabulade
Czeſto-
chouiano
idolo à
Papiftis
confecta.

Idolum
Czeſto-
chouianū
cur dili-
gentet
recluda-
tur.

Papiftarū
ad ſalutē
compen-
dium.

ignavis iſtis vētribus finguntur. Nā quod hanc ſo-
lam ſedē ſibi delegerit, hīcq; potiſſimū coli & a-
dorari voluerit, certiſſimis rerū experimentis re-
ſtatū effeciſſe prædicatur, cū multa boū iuga cur-
rui, in quo portabatur, iuncta illam loco mouere,
alióque deportare, præter voluntatē eius, minimē
potuerint. Ac verò ſi ita res ſe habet, vt quid nunc
Monachi tot diuinis honoribus cultæ, multiſque
gemmis & auro ornatae diffidunt, eamque tot re-
pagulis valuas habentes clauſas cuſtodiant, vt ne
effugiat, aut ne à furibus ſe aſportari ſinat? Ven-
ter nimirum & ingluuiſ tam diligentes efficit, vt
ne quid de ſolito quæſtu decedat, plēbſq; falſa re-
ligione fascinata, vt ſemper omni eorum intempe-
rantia instrumenta ſuppeditet. Adeò enim nihil
inde honoris aut gloriæ ſanctiſſimæ virginis ac-
cedit, vt nullo maiore probro aut contumelia af-
fici poſſit, quàm quod ſub nominis eius prætextu,
nefanda quædā facinora ſceleſti homines patrent,
& ex perpetuo otio & ingurgitatione non niſi
foediſſimis libidinibus vacent, à nullóq; flagitio
corpus cohibeant. Nihil enim hic ſimulo aut ſin-
go, nihil dico, quod non omnibus pateat, & quod
non omnium eorum, qui illa loca inuiſunt, con-
ſcientia conſtructum teneatur.

Sed non mirum eſt, omnes ſacrorum iſtorum
myſtas in omnia ſcelera effrenes ruere, quando
tantam vim & potentiam in ſaluandis hominibus
Mariæ tribuere iſtos non pudet, vt homines om-
nibus flagitiis coopertos, & qui nihil vnquā bo-
ni in vita geſſerunt, ſalutem tamen conſequutos
liberè prædicent, eo quod ſingulis diebus Aue
Maria, aut Salue Regina dixerint. Nihilque tam
aut foedum auditu, aut obſcœnum factū excogita-
ri poteſt, quod non patrocinate Mariæ coram
iudicio

iudicio Dei abolitum isti nebulones impudentissimè mentiantur. Ego quidem cum in hæc sædis-
fima Papatus stercora incido, legens promptuaria
exemplorum de beata virgine, quæ in sermoni-
bus discipuli de tempore, & in aliis sordidis isto-
rum scriptis proponuntur, & corpore & animo
perhorresco, tantumque in excæcandis homini-
bus potuisse Satanam deploro, ut vel fingere, vel
credere tam nefanda potuerint. Illud enim omne
humanam audaciam superat, quod perdita quadam
libidine, aut insana nescio qua cupiditate exæstu-
antes quidam proponuntur Monachi, vel Clerici, Libri Pa-
pani qua-
lem pie-
tatem spẽ-
rent.

qui ut pulchritudinem virginis Mariæ videre pos-
sent, oculis etiam orbari ab ea expetuerint, dum
modo voti sui compotes effecti, ista se voluptate
satiarent. Atque ut dignum habeat patella oper-
culum, tam festiuam fabellam, ridiculo Anselmi
cuiusdam claudunt epiphonemate: Pulchra es,
inquit, Maria ad intuendum, amabilis ad amplexan-
dum, delectabilis ad videndum. Putasne petulā-
tius Phædriam à sua Thaïde aliquid petiturum, at-
que isti furciferi à sacratissima virgine postulare
non dubitarunt? Talibus verò & infinitis, mul-
tis exemplis cum omnes istorum scateant libri, ta-
men eos iniquos laudum virginis Mariæ ocores
Scarga prædicat, suam autem Ecclesiam debitis
honoribus eam celebrantem extollit. Mona-
chos à vir-
gine san-
cta pete-
re, quod
nemo sa-
nus à ma-
liere ho-
nesta po-
stularet.

At qui vos miseri ac deplorati homines, gloriā
Dei, quam ille se nemini daturum testatur, crea-
turæ vendicantes, & fauricem ac patronam om-
nis nequitiae Mariam improbè fingentes, & Deum
ipsum, & sanctam hanc virginem omni contume-
lia afficitis, iustamque omnipotentis Dei iram
subinde in vos prouocatis. Nos autem in gratia

Gloria so-
li Deo cõ-
petēs nul-
li creatu-
ræ tribu-
enda. Etsi.
42.3.

subinde in vos prouocatis. Nos autem in gratia
X x x. iij.

Maria i-
mitanda,
non ado-
randa.

Luc. 1. 34.
35. &c.

Vnus Me-
diator
Dei & ho-
minum
homo
Christus
Iesus.
1. Tim. 2. 5

Sol' Deus
cordium
scrutator
Psal. 7. 10.

veræ fidei & tolerantiæ, ac omnium virtutum, qua-
rum nomine in scripturis sancta hæc Virgo com-
mendatur, prædicatione acquiescentes, easque ad
imitationem nobis proponentes, satis eam à no-
bis honorari putamus, hisque elogiis, quæ soli o-
mnipotenti & æterno competunt Deo, eam exor-
nare nefas ducimus. Ita enim summam bonitatem
& misericordiam pro beneficiis sibi præstitis im-
mortalis & vñici Dei prædicans, & cum summa
Spiritus sui lætitia nomen sanctum eius celebrâs,
exemplo suo nos docuit, in cuius laudibus nos
perpetuò perseverare, & cui salutem ac vitam
nostram omniâque beneficia accepta referre de-
beamus. Nec verò nobis advocatam ad placandâ
iram Dei statuimus, contenti vnico illo Mediator-
re Dei & hominum Domino nostro Iesu Christo,
qui iuramento etiam interposito, Patrem suum
coelestem daturum nobis promisit, quicquid in
nomine eius petierimus. Nam cum nulla sit crea-
tura, quæ cum potentia & charitate filij Dei erga
nos sit comparanda, vtrunque hi tollere videntur,
qui Christo posthabito, alios mediatores querunt
ac pro se deprecatores Deo obtrudunt.

Quod autem mortuorum animas vbique præ-
sentes adesse fingunt, aut si sint absentes, omnium
cordis nostri arcanorum conscias faciunt, magnâ
in eo suam impietatem produnt, qui quod soli
competit Deo, id creaturis tribuere, non reformi-
dant. Solus enim Deus est, qui scrutatur corda &
renes, & in cuius conspectu, id quod in profundo
mentis humanæ later recessu, non est absconditum.
Nec mouent nos grauium istorum Theologorum
inanes argutiæ, qui in nescio quo Trinitatis specu-
lo, res omnes humanas oculis calicolarum expo-
sitas comminiscuntur.

Nam

Nam quod nulla sanctorum scripturarum auctoritate comprobatur affirmare non dubitat humana præsumptio, in eo nullam omnino fidem meretur, & iudicio piorum omnium merito est repudianda. Verum quicumque sanctorum in cœlo degentium sit status, aut quacunque charitate sint erga nos affecti, ut inquirere non necessarium nobis ducimus, ita de amore erga nos Christi & potentia eius bene persuasi per eum solum in Spiritu sancto, omnes preces nostras coram Deo patre effundere non dubitamus: certam spem salutis, omniumque beneficiorum ab eo omni tempore expectantes, ut nullos præterea mediatores requiramus.

Status duorum post eorum obitum non inquirendus.

Nec vero propterea aliquo veterano spiritus hominum mortuorum oppressos, quod Scarga falso colligit, existimamus, aut omni sensu cœlestis & immortalis vitæ illos priuamus, ut quamprimum soluti sunt à corpore, in cœleste sacrarium ab ipso recipi Christo, tot manifestis Spiritus sancti oraculis edocti, liberè profiteamur. Si qui ergo sunt, qui diuersum sentiunt, illos sane Scarga condempnet, vel si libet, bellum apertum illis denunciet, nos verò infantes, alienæ culpæ crimine ne frustrarum oneret. Non obscura enim sunt, quæ insignes illi & diuini Ecclesiarum nostrarum scriptores in eo argumento, contra eius sententiæ assertores explicanda sibi sumpserunt, ut vel unica illa sancti & æterna memoria dignissimi viri Iohannis Caluini Psychopannychia, locupletissimū eius rei omnib. testimonium præbeat. Neque enim nos per mendacia veritatem astruimus, sed solidis scripturæ testimoniis illam contra omnes hostes defendimus, ut ad refellendam sanctorum inuocationē, non vanis coniecturis, & futilibus argumentis, sed ipsissima

Psychopannychia Caluini.

Dei voce instructi, in hanc arenam prodeamus: Ac quod in omnibus religionis Christianae cōtrouersis explicandis semper præstamus, in statuarum certè & imaginum impia per vos introducta adoratione, tanta scripturarum sanctarum autoritate vos obruimus, vt nisi præfracta malicia, & supinus quidam vocis diuinæ contemptus vos excæcaret, vos ipsi vltro manus admoueretis, & tandem hæc idola ab altaribus & templorum parietibus reuulsa, in ignem coniecta, perpetua obliuione sepeliretis.

Miror itaque, Petre, cur tu in illa disceptatione de abusu imaginum mihi cum quodam vestri ordinis suscepta, & scriptis vtrinque commissa, flētium meum in eam partem interpreteris, vt nimirum inuicta socij tui argumēta, meque conuictū, ob non redditum responsum, glorieris. Tam solide enim sædā hanc idololatriā in scripto meo confutasse mihi videor, vt quæ contrā tuus edidit socius, ne responsione quidem digna iudicauerim. Sed age fac vtraque typis excusa in lucē prodeat, nec te ira & odio exæstantem iudicem, sed reliquos à perturbatione mentis liberos homines indices sortiantur: agnosces proculdubio Thrasonicam istam victoriam in fumum tibi abiturā, plūsq; externa specie ostentare, quàm viribus valere. Si tamen adeò tibi inuicta ista videtur, vt nouis meis armis opus habeant, dabo operā, vt te voti tui cōpotē efficiā, & quàm primū per otium potero, istas etiā nugas diluendas suscipiā, hancq; falsā gloriolæ opinionem ex animo tuo eximam. Sed quia de quo in hoc libro potissimum controuertitur, iā superius sufficienter demonstratum esse puto, quæ & qualis corporis & sanguinis Christi in Sacramento Eucharistiæ statuenda sit præsentia, nunc

Volani cū
Iesuita de
abusu ima-
ginum di-
sceptatio.

nunc quod vltimum restat, de manducatione etiã infidelium paucis perstringam, & quã verè sit à te demonstratum, non solum bonos sed malos etiam in Ecclesia reuera corporis & sanguinis Domini, & non solius tantum Sacramenti fieri participes, Deo ipso adiuuante aperiam.

Defensionis Cœna Domini libri secundi finis.

QVOD INFIDEELES

CORPORIS ET SAN-

GVINIS CHRISTI MIN-

ime sint participes, tametsi Sa-

cramentis com-

municent,

LIBER TERTIVS.

VM in prioris libri tractatu abundè sit comprobatum, Christum æterni Dei filium, ita à Deo patre donari Ecclesiæ suæ in salutem, vt hi soli, qui spiritu Dei aguntur, & quorum ille corda aperit, Christum apprehendant, iustitiæque & sanctificationis eius participes facti, vera illius membra, ac propterea filij adoptionis conseantur, necessariò inde consequi ostendimus, omnes eos, quicunque à spiritu Dei non sunt regeneriti, ideòque vera fide ac poenitentia vacui, non participare corpori & sanguini Christi, tametsi cum reliquis Ecclesiæ membris Sacramenta percipiant. Scarga autem vt Christum promiscuè tam à nobis quam à bonis percipi demõ-

Quod cor
pus Chri-
sti etiam
à malis
mandu-
cetur.
Scargana
argumēta

stret, in tribus maximè probandis insistit. Primò, quod mali non nomine tantum, sed re ipsa etiam Ecclesiae membra, tametsi arida & sterilia verè censeantur. Secundò, quod, fidè Catholicā, qua ab infidelibus & Hæreticis secernuntur, quāvis mortuæ neque charitate viuīdā habeant. Tertiò, quod verā & integra, tametsi sine fructu, sacramēta percipiunt.

Scarga
quod nul-
lus impu-
gnat pro-
gnare.

Ac quod ad primum attinet, multis scripturæ & veterum Patrum testimoniis ostendit, vno Ecclesiae complexu tam bonos quàm malos contineri, sicque tritico paleas permixtas in area Domini esse, ut nonnisi in fine seculi sint segreganda. Hac verò de re nescio quis sit, qui illi litem moueat, ut in re tam certa & euidenti demonstranda, inanem operam desumpsisse videatur. Scimus enim & certis scripturæ sanctæ oraculis, & perpetua rerum experientia edocti, non omnes ita efficaciter in Ecclesiam à Deo vocari, ut in numero ouium Christi non plurimi hædi reperiantur, tametsi vno ouili sub nomine ouium, & vnius ac eiusdem pastoris censeantur. Concedimus ergo tibi libenter, Petre, sic in omnes viarum exitus præcones à Domino emitti, ut sine discrimine vllō tam sani quam cæci & claudi in domum Domini inuitentur, & eiusdem mensæ ac conuiuij participes efficiantur. Sed quia multi sunt ex hac domo iusto Dei iudicio tempore suo eiiciendi, ne hereditatē cū filio Dei fortiantur, aduenæ & inquilini ac hospites, non autē domestici Ecclesiae Dei, ipso exitu rei fuisse deprehenduntur. Agnosce ergo nomine tantum, & non re ipsa, sicut falso putas, inter mēbra Ecclesiae Dei reputari, qui natura hædi, sub nomine ouium Christi ingrege eius occultantur.

In Eccle-
sia nunc
esse pios
& hypocri-
tas.

Sed enim inquis, ne nomen quidem Ecclesiae me concedere malis ac sceleratis vtcunque hoc

hoc illi titulo se venditent, & inter membra Ecclesie censerì velint. Hæc enim verba mea recitas, & tanquam hæresin Donatistarum & Pelagianorum sapiant, acerbè perstringis. Ego verò cum omnibus Hæreticis iusto Ecclesie Dei iudicio condemnatis, nihil còmune mihi esse sentio, & quod Ecclesiam, nomine tamen indignos, qui omnibus sceleribus sese polluant, rectè reputem, veram sententiæ meæ rationem constare mihi puto. Nam si vniuersam hominum multitudinem per totum orbem diffusam consideremus, quæ vna fidei confessione, æternum Deum Patrem cum filio spiritus eius sancto celebrat, & Sacramentis diuinitus institutis fidem suam obsignat, tum sanè Ecclesie nomen omnibus inuicem competere, tam bonis quàm malis, negare non possum. At verò si Ecclesie nomine, quod toties scriptura loquitur, hi saltem intelligantur, qui ex regeneratione & sanctificatione sancti Spiritus, Christi capiti suo, tanquam vera ac viuâ membra coniunguntur, tum sanè omnes eos Ecclesie nomine censerì indignum est, qui in interiori homine non renouati, neque regeniti, titulum quidem & speciem Ecclesie retinent, re autem ipsa à sancta membrorum Christi communione alieni sunt.

Regenerationis ex
partes Ec
clesie mē
bra non
esse.

Verum hoc pæcto, inquis, me omnino inuisibilem, & quæ sub sensus hominum non cadit, statuere Ecclesiam, vt vbi sit veritas inquirenda, sciri omnino nequeat. Ego verò quod ad cognitionem Dei attinet, qui solus, teste Paulo, nouit, qui sui sunt, eatenus nobis inuisibilem rectè prædico: quatenus autem certis & euidentibus notis ac signis vniuersam Ecclesie communitatem Deus conspiciam reddere voluit, adeò oculis & sensibus hominum expositam agnosco, vt in eius gremio ac

2. Timot.
19.

Ecclesia
vbi loco
rum sit.

complexu me quoque contineri gaudeam. Vbi-
cunque enim doctrina Prophetarum & Apostolo-
rum viget, vbi vna & eadem fidei confessione, ac
Sacramentorum participatione, salutis ab vnico
capite Christo in omnia eius membra profluentis
obsignatur certitudo, ibi veram Ecclesiam Chri-
sti, neque alibi, in hac quidem terra, consistere
profiteor. Vide ergo, Petre, quàm iuste mihi hæc
abs te obiiciantur, quæ tu plenis buccis in me de-
tonas, nunc in profundam diuinæ prædestinatio-
nis scientiam perrumpentem, nunc in intimas ho-
minum mentes & corda penetrantem importunè
clamitans. Sed hæc tua est consuetudo, verba inu-
tilia in aërem spargere, & in his confutandis, de
quibus nullam tibi controuersiam moueo, non ne-
cessariam operam plerumque desumere.

Altera
Scargæ
propositio

Postquam ergo prolaxis scripturæ Patrûmque
testimoniis nihil aliud effecisti, nisi quod omnes
ex omnibus orbis partibus in vnam Christianæ re-
ligionis professionem homines aggregati commu-
ni Ecclesiæ nomine censentur, neque tamen om-
nes hæreditatem regni cœlestis, solis Dei filiis de-
bitam, consequuntur, ideòque vana & inutilli Ec-
clesiæ larua sese contegere meritò sunt iudicandi.
Restat alterum illud, vt vanum quoque esse de-
monstrem, fide nimirum malos cum bonis omni-
bus communi præditos esse, & quia tamen à spe
salutis excidunt, ideò fidem in Christum ad salu-
tem consequendam non sufficere. Verùm ne in
hac quidem reprobanda proluxius iam insisten-
dum mihi puto, quando quæ ex professo ad argu-
mentum hoc illustrandum in priori libro à me tra-
ctata fuerunt, adeò omnia hæc nugacia esse, quæ
vos de fide informi fingitis, clarè demonstraue-
runt, vt fœtum hunc informem, nonnisi à capite
Sophi-

Fides in
formis, So-
phistarum
delirium.

Sophistarum malesano procreatum, omnes pij recognoscant. Clariora enim totius scripturę sanctę testimonia sunt, quę fidei iustificationem nostrę, & pacem ac tranquillitatem conscientię coram Deo, in vna morte & satisfactione filij Dei fundatam tribuunt, quàm vt omnibus semipelagianorum istorum cauillis vel eludi, vel obscurari possint.

Quod autem fides aliquando in scripturis hominibus malis tribuitur, quorum tamen cor non rectum neque sincerum sit coram Domino, id quidem ad labefactandam veram & germanam, solisque filiis Dei peculiarem fidem nihil facit, quę vt his solis gratuito Dei munere datur, ita eos à filiis tenebrarum semper distinguit. Credunt enim non solum isti, sed dæmones quoque dum vi veritatis diuinę victi, & gratiam in Christo recipiendo expositam agnoscunt, & iram & vindictam in eo repudiando exhorrescunt. Sed quia Spiritu promissionis sancto obsignati non sunt, qui Apostolo teste, solus est arrhabo in cordibus hereditatis nostrę, ideo certitudinem illam fidei indubitatam, qua sola in vitam æternam obtinetur Christus, minimè assequuntur. Hęc enim vnica & sola vera fides est, quę diuinę bonitatis thesauros in Christo apertos, tanta animi constantia amplectitur, vt veritatem Dei omni sua immundicia superiorem agnoscat, & in Christi iustitia securè conquiescat. Non habent ergo, Petre, fidem, vt tu falso credis, veram, sed fictam & simulatam, qui gustum gratię Dei in mentibus suis ita concipiunt, vt vel complementum iustitię in se ipsis requirant, vel diffidentes bonitati diuinę perpetuo horrore diuini iudicij contabescant. Fideles autem non accipiunt, Apostolo teste, Spiritum mundi

Fides impiis quare & qualis interdum tribuatur

Arrhabo hereditatis nostrę est s. spiritus in cordibus nostris Rom. 8. 15. Galat. 4. 6.

1. Cor. 2. 12

huius, sed spiritum qui ex Deo est: quo docent te sciunt quæ à Deo illis donata sunt, vt qui reddit testimonium spiritui illorum, quod filij Dei sint.

Simoni
Mago veram fidem
Scaga stolidè tri-
buit.

Matth. 7.
2. 223.

Fides vera
nusquam
dānātur

Apostolo
rum sententia
perpetua
ram à Scar-
ga citan-
tur. 1. Cor.
13. 8.
Iacobi 2.
17. 20.

Vide ergo quàm verè tu Simoni Mago veram fidem tribuas, qui virtute miraculorum in nomine Christi editorum obstupescas, credidisse quidem, & baptizatus esse dicitur, sed quia non rectum cor in conspectu Dei habere ab Apostolo redarguitur, non vera vtique & germana illa fides quam solis electis suis in salutem largitur Deus, præditus fuisse exitu ipso ostenditur. Nam qui Spiritus sancti gratiam pecunia vendibilem esse putabat, vacuum cor suum Spiritu sanctificationis ostendit, qui testimonium tam excellentis doni in se ipso non agnouit: sed prophanus homo argenti pretio comparari illud posse stolidè existimauit. Non dissimilis & illorum ratio est, quos Dominus minimè se pro suis agnitorum proficitur, etsi illi in nomine eius se dæmonia eiecisse, & virtutes multas fecisse iactabunt. Non enim fidem, vt tu falsò putas, in eis damnat, sed hypocrisin, & extor, nam saltem veræ religionis professionem taxat, quæ adeò nullo æstimatur à Christo pretio, vt in quorum cordibus per fidem ille non habitat, omnem illorum oris confessionem, & inanem linguæ strepitum, pro nihilo sit reputaturus.

Verùm Apostoli Pauli sententiam producis, atque item Iacobi, qui fidem sine charitate haberi posse docent: ac propterea impios ab eius possessione excludere minimè videntur. Ille enim sic scribit: Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, & charitatem non habuero, nihil sum. Iacobus autem, sicut corpus, inquit, sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.

Atqui

Atqui Petre diuersa & varia vocabuli significatio, quæ toties in scripturis occurrit, te decipit, & sine vlla causa te errare compellit. Toties enim fidem Fides plur- ra signifi- cat. usurpari videas pro particulari Dei dono, & facultate edendorum miraculorum, qua cum impij etiam pollere possint, aliam omnino esse fidem demonstrant, per quam, corda purificari testatur Acto. 15. 9. Angelus, eaque hominem iustificari sine operibus Iacobus de qua si- de loqua- tur. legis contendit. Neque Iacobus de ea verba facit, cum fidem sine operibus mortuam prædicat, sed nudam illam & simplicem Dei notitiam, minime ad salutem sufficere ostendit, quam cum dæmones etiam, non solum homines impij, iactare possunt, in Christi certè corpus, vt spiritu eius vengerentur nullos inserit, nisi qui illa vera & solida fide à Deo donati sint, vt Christo spirituque illius sancto simul participant. Hac verò fide destituti & illi fuerunt, qui credidisse ab Ioanne dicuntur, Iohan. 12. 42. sed propter Phariseos non confitebantur, vt ne è synagoga eiicerentur. Ipsa quidem Dei veritas extorquebat hoc ab eis, vt doctrinæ Christi assensum præberent, sed quia spiritu fortitudinis & constantiæ armati non erant, quo omnia mundi obstacula perrumpentes, Christum intrepidè prædicarent, non veram vtique & viuam illam fidem in cordibus suis vigere demonstrant, quæ nemini vnquam à Deo datur, quin palam & liberè omni metu postposito Christum celebret, Dominumque Vere fidei effectus. & saluatorem suum securè profiteatur. Corde e- Rom. 10. 10. nim, vt loquitur Apostolus, creditur ad iustitiam, ore fit confessio ad salutem.

Ita verò, ne quid erres, Petre, semper illa vera & genuina electorum distinguitur fides à temporanea & imbecillareproborum fide, quæ tam leuiter ac frigide corda tangit, vt fructum solidæ

Matth. 25.

Ibidem 22

11. 12.

Iohan 15.

4. 5.

Cyrillus
in Iohan
nem.Vinea Do-
mini do-
m' Israel
Esa. 5. 7.

confessionis in salutem non proferat. In hunc au-
 tem ordinem & virgines illas faruas reponimus,
 quæ describuntur à Matthæo, & qui ad Cœnam vo-
 cati veste nuptiali reperiuntur destituti, ut fide
 quidem in Christum minimè eòs spoliemus, sed
 viuam illam & germanam fidem, quæ spiritum san-
 ctificationis comitem semper habet, minimè illis
 concedamus. Hoc verò modo palmites infru-
 ctuosi in Christo, tanquam in vite hærere dicun-
 tur, qui externa quidem fidei professione, se pro
 membris corporis Christi censeri volunt, & vanæ
 pietatis specie oculos hominum perstringunt, sed
 quia in radice ipsa fundari non sunt, ut vitalem
 succum percipiant, tempore suo, fonte Spiritus
 sancti non irrigati, exarescant oportet. Nec verò
 Cyrillus hunc explicans locum aliud sentit, qui
 palmites quidem eos esse, sed infructuosos asse-
 rit, qui per fidem solummodo Christo coniun-
 guntur, sola illi confessione inhærentes, nec externa
 tatis vimine se colligantes. Adeò enim externa
 Christi confessio, quæ fidei nomine etiam insigni-
 tur in Christum ipsum radices suas non defigit, ut
 nisi ipsa viuæ fides se cum illo coniungat, & ex eo
 rigorem salutaris vitæ percipiat, omne id infrugi-
 ferum & ariditate sua emortuum sit futurum.
 quamuis palmites suos diffundere, & in speciem
 florere videatur. Dignatur enim Dominus toties
 apud Prophetas populū Israël nomine vineæ suæ,
 quæ tamen cum radices suas in Domino non ege-
 rit, conculcanda & excidenda meritò prædicatur.
 Sic nimirum fidem illam non agnoscit Dominus,
 quæ externa quidem professione, se in Christo
 tanquam in vitæ palmitem hærere demonstrat,
 sed sanctificationis nullos proferens fructus, nun-
 quam verò in Christo fundata fuisse perspicitur.

Hanc

Hanc verò malis Catholicis tribuit Augustinus, ut vera eos quidem credere perhibeat, neque tamen ita vivere, ut credant. Neque enim, sicut tu falso putas, viam illam fidem illis assignat, qua qui donati sunt, ideòque ex Deo, sicut testatur Apostolus, nati peccatum non committunt, sed fidem temporaneam, & veritati diuinæ ita subscribentem, ut quæ ex ore Christi prolata vera esse agnoscit, quia tamen in Spiritu regenerationis fixas non habet radices, de his opere explendis non sit sollicita. Nam quæ de fide corda purificante, tradit idem Augustinus, aliam omnino & diuersam ab ea statuit esse, qua mali Catholici gloriantur, ut Spiritu tamen adoptionis sancto, indulgentes vitiiis & peccatis, se minimè regenitos esse testentur. Sic enim contra coelestium & Pelagium, inter cetera scribit Augustinus, demonstrans omnes etiam illos sub Lege Patres per Dei gratiam iustificatos, & fide in Christum à peccatis mundatos. *Et ipsorum enim, inquit, corda eadem mundabatur fide mediatoris, & diffundebatur in eis charitas per Spiritum sanctum, qui ubi vult spirat, non merita sequens, sed ipsa etiam merita faciens. Non enim Dei gratia erit ullo modo, nisi gratuita fuerit omni modo.*

1. Iohan. 3.

9.

Augustinus lib. 7. contra Coelest. & Pelagium.

Agnosce aliquando, Petre, hanc sanam & salutarem de fide & gratia iustificante, ut scriptis Prophetarum & Apostolorum traditam, ita contra hereticos ab antiquis & sanctis Patribus diu defensam in Ecclesia doctrinam, ut quas semipelagiani tandem depellas, istumque veterem, ab oculis tuis excutias. Fides enim sola est, quæ nullo operum respectu, in possessionem iustitiæ Christi omnes fideles inducit, ac simul Spiritus sancti participes

Apostrophe parænetica ad Scargam.

efficit, vt perpetuum peccati odium in illis ingeneret, & amorem iustitiæ excitet. Perperam ergo facitis, qui fidem hominibus ita tribuitis, vt eam sine operibus bonis retineri posse credatis. Verum ne temerè id tu facere videaris, exemplum

Electi lapsi num si dem amittant?

Dauid mihi proponis, qui perpetrato homicidio & adulterio, non tamen fidelis esse desit. Fides quidem, fateor, electis semel adeò concessa nunquam tollitur, sed vitio carnis lasciuientis multoties sic depressa ac obruta conspicitur, vt quantum ad homines attinet, tam graui se crimine obstringant, quàm si ultro fidem & gratiam Spiritus sancti excusserint: sed quoniam firmum Domini est de suis seruandis decretum, efficit hoc immensa Dei bonitas, vt qui per Spiritum sanctum sunt regeneriti, nunquam veram religionem & pietatem deserant, neque sic penitus in corde suo fidei scintillam extinguant, quæ nouo deus de Spiritus sancti afflatu accensa, in flammam erumpat.

Reproborum & electorum discrimen
Ebreor. 6.
4. 50.

Hoc enim discrimine electi à reprobis distant, vt hi quamuis, Apostolo teste, fuerunt semel illuminati, gustaueruntque donum coeleste, & participes facti fuerunt Spiritus sancti, nunquam tamen tam altè radices in Christo defixas habent, quin ab ipso deficiant, & derelicta via iustitiæ, tanquam sus ad volutabrum coeni redeunt, se omnibus peccatorum sordibus inquinant. Electi autem, quamuis aliquando prolabantur, & à recto iustitiæ tramite deflectunt, nunquam tamen bonum illud semen in animis latens, tam penitus obruunt, vt non aliqua Dei ferula castigati ad meliorem mentem redeant, & subacta carnis ferocia, inconstanti veræ pietatis professione ad extremum vsque perseuerent. Huius autem rei illustre in eodem

Electi lapsi resurgunt.
Prouerb. 4. 16.

in eodem Dauide propositum habemus exemplum, David à Nathane admonitus, cōfessum resipiscit. 2. Sam. 12. 13. qui à Propheta Domini correptus, & peccati sui conuictus, tam subito in viam reuocatur, vt & scelus suum agnoscat, & ex animo illud detestetur. Maior enim vis & potētia Spiritus sancti est, quorūquam arthabone in spem futuræ hereditatis fideles obsignantur, quā vt vitium carnis virtutem eius excutiat, aut aliquod impedimentum æternæ Dei electioni afferre possit. Nam quos Dominus elegit, hos vocat, iustificat, sanctificat, & glorificat, vt aberrare quidem aliquando illi possint, ruere certe, potenti manu Dei suffulti, in præcipitium extremæ impietatis & condemnationis nequeant.

Vnde in expendendo tam insigni Dei beneficio tuam istam oscitantiam, seu potius ignorātiā Petre, satis demirari non possum, qui fidem à Spiritu sancto cordibus piorum impressam, non aliō pretio æstimare videris, quā naturales illas animis hominum insculptas notiones, quæ quid rectum & honestum sit, cuius ostendat, neque rationum illarum naturalium instar perhibes esse, & lumen quoddam intellectus quæ credere & videre quæ sancta sunt, potest, quamuis voluntate omnia iniqua & legi Dei contraria sectetur. Nam Scarga res discernēdas temere miscet. quæ maximo inter se distant interuallo, tu nimis imperitè coniungis, & paria quodammodo facere videris, vt nullum omnino discrimen inter animalem & spirituales hominem constituas. Homo animalis non percipit ea quæ sunt spiritus. 1. Cor. 2. 14. Animalis enim homo, quamdiu à Spiritu sancto non est regeneritus, & in veram boni intelligendi ac consequendi noticiā, facultatēque deductus, ita omnes animæ qualitates corruptas ac peccato mancipatas habet, vt quod ad res diuinas ac coe-

Spiritua-
lis seu re-
genitus
homo om-
nia diu
dicat. ibi
de vers. 15.

Fideles
Christi ne
quaquam
secundum
carnem vi-
uunt: Ro.
8.1.

Scargam
discrimen
verae & a-
dulterinae
fidei igno-
rare.

lestes intelligendas attinet, summa cæcitate & ignorantia sit circumseptus, voluntate autem ab appetendo bono tam penitus auersus, ut imperium rationis subinde excutiat, nec se ab eo qualicunque cognoscendi veri duce regi permittat. At verò spiritualis homo, non quæ caro & sanguis reuelat, sed quæ Spiritus sanctus de redemptione & æterna vita per Christum parta cordi illius imprimat, adeò vera esse cognoscit, & in promissione gratuiti beneficii non fluctuat, ut ultro vitam in Christo sibi oblatam apprehendat, & certus salutis æternæ securè in eo conquiescat. Hæc enim Petre filiorum Dei fides est, qua Christum in vitam æternam nobis donari scriptura sancta testatur, non autem simplex illa notitia, ipsis etiam dæmonibus communis, per quam vera quietas esse, quæ in scriptis Prophetarum & Apostolorum traduntur, aliquis cognoscat, omnia tamen iniqua, sicut tu loqueris, & contraria legi Dei sectetur. Nam qui Christo per fidem inficiunt, non amplius secundum carnem, sed secundum Spiritum ambulant, & alacres ac prompti, quamuis subinde imbecillitate carnis victi ruentes, in obsequium diuinæ legis feruntur. Neque sic tamen à peccatorum mole depressi ruunt, quin magno conatu assurgant, & de certa victoria confisi, in gratia Dei per Iesum Christum facta, qui eos liberabit de corpore morti obnoxio, intrepidi recumbant.

Disce ergo posthac germanam filiorum lucis fidem, ab adulterina fide discernere, & quæ tam clarè in scripturis sanctis distincta proponuntur, tu ne, putida scholasticorum tuorum sequens placita, confunde. Verùm tu si fidem non agnoscas, nisi quæ sanctos bonorum operum fructus profert,

rat, ingens periculum more tuo trepidans, ubi timor non est, extimescis, meque Anabaptistis arma fabricare prædicas, quibus illi scilicet freti, omne iugum magistratus excutiant. Hanc enim per animos istorum opinionem peruasisse putas, ut si quem Ecclesiastica aliqua vel civili dignitate fungentem, in crimen & peccatum aliquod incurrisse suspiciantur, iam illum destitui fide statuant, omni que iure gerendi ac retinendi magistratus spoliatum esse concludunt, Ego verò quæ sint Anabaptistarum mysteria, ut cognoscere minime laboro, ita eo dementia aliquem ex his progressum suspicari nequeo, ut tam absurdæ opinionis quempiam participem fieri putem. Verum ut in ea sint isti sententia, nihil tamen inde euincere possunt, quo imperium magistratui abrogetur, quando Apostolus non solum bonis, sed discipulis quoque principibus omnes parere iubeat, & Christus ipse Saluator Ethnico etiam Cæsari reddere quæ sunt Cæsaris, non ambigere mandet, Nihil eorum errorum toties in nos sine omni ratione deriuas, nisi ut te falso calumniandi studio impensè oblectari demonstres.

Hæc verò ineptè nugatus, ad tertium illud, idque postremum tandem accedis, ut te ex scriptura sancta, & ex vetustissimorum Patrum doctrina id approbaturum profitearis, quod nimirum non solum pii & fideles, sed infideles quoque ita Sacramenta percipiunt, ut non solum externis elementis ac visibilibus signis, sed rebus etiam ipsis internis & spiritualibus, quamuis diuerso fructu, verè fruantur. Citatur autem abs te sententia Apostoli Pauli, omnes Patres nostros in nube & mari baptizatos, omnesque eandem escam spiri-

Dominis
etiā pesti-
mis paren-
dum.

1. Per. 2. 18.
Matth. 22.
21.

Tertia
propositio
Scargana.

Primum
argumen-
tum Scar-
ganum, ex
1. Cor. 10.

Secūdum
ex Matth.
22.

tualem manducasse, & omnes eundem spiritua-
lem potum bibisse, neque tamen in pluribus be-
neplacitum esse Deo, vt qui in deserto prostrati
sint. Inde verò tu colligis non alia pro bonis,
alia pro malis instituta fuisse Sacramenta, sed com-
munia & eadem vtrisque, vt qui non diuersam, sed
eandem manducauerint escam. Quod autem de
Sacramentis noui Testamenti idem sit sentien-
dum, Dominicam illam de Coena parabolam de-
clarare affirmas, vt pote ad quam & boni & mali
simul fuerint vocati. Nec Augustinum aliter sen-
tire perhibes, qui in pluribus scriptorum suorum
locis, bonos cum malis diuina communicare Sa-
cramenta tradit, non deberéque eos intra Ec-
clesiam Catholicam constitutos, nisi operum dis-
similitudine separari, vt boni scilicet non ha-
beant mala opera, quibus illi sunt criminosi, com-
munia.

Scargano-
rum argu-
mentorū
refutatio.

Ego verò, Petre, minimè nego malos cum bo-
nis, quamdiu in hoc mundo durabit Ecclesia, vt
commune nomen Ecclesiæ retenturos, ita in com-
munibus percipiendis Sacramentis socios sibi
semper futuros. Sed quod omnes ex æquo rerum
diuinarum & cælestium efficiantur participes,
quæ externis Sacramentorum figurantur notis, id
vt sentiam, nulla me ratio cogit. Ita enim Chri-
stus cum omni donorum cælestium affluentia in
Sacramentis percipiendus proponitur, vt qui ve-
ra fide, verâque poenitentia vacui Sacramenta at-
tingunt, rem quidem externam & visibilem per-
cipiant, at rei ipsius cælestis, hoc est, Christi, pa-
buli salutaris & viuifici, compotes minimè exi-
stant. Quare quod discrimen statuit inter bonos
& malos Augustinus, dum iisdem sacramentis eos
communicare scribit, vel inde discere debebas,
vt ali-

Impij &
hypocrite
Sacramen-
torum, nō
autē rerū
quas Sacra-
menta re-
presentāt
sunt par-
ticipes.

ut aliquando hoc quo teneris errore, mētem tuam liberare posses. Ille enim hunc locum ex Apostolo abs te citatum explicans, ita scriptum reliquit: *Augustinus tracta-
tu in lo-
han. 26.*
Nolo, inquit, vos ignorare, fratres, Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes per Moſen baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eandem escam spirituale manducaverunt, spiritualem quidem eandem, nam, corporale alteram quia illi manna, nos aliud: spiritualem quidem eandem quā nos. Sed Patres nostri, non patres illorum: quibus nos similes sumus, non quibus illi similes fuerunt. Et alio in loco clarius idem edisserit: *Quicumque in Manna Christum intellexerunt, eundem quem nos cibum spiritualem manducaverunt. Quicumque autem de Manna solam saturitatem quaesierunt, Patres infidelium manducaverunt, & mortui sunt. Sic etiam eundem potum, petra enim Christus. Eundem ergo potum, quem nos, sed spiritualem: id est qui fide capiebatur, non qui corpore hauriebatur.*

An lucidius obsecro, Petre, quicquam proferri potuit, ad falsam opinionem ex animo tuo euellendam, qui inter bonos & malos adeo nullum discrimen statuis, ut utroque non solum Sacramento, sed rerum etiam coelestium compotes facere non dubites? At vero fidem requirit Augustinus, qua Christus in salutem apprehendatur, ut qui illa destitutus sacramenta percipiat, escam saltē corporealem, & eam in certum exitiū assumat. Manducauit Manna, inquit, Augustinus, & Moſes, māducauit Manna & Aarō, manducauit Māna Phinees, manducauerunt ibi & multi, qui Domino placuerunt, & mortui non sunt. Quare? quia visibilem cibum spiritualiter intellexerunt, spiritualiter esurierunt, spiritualiter gustauerunt, ut spiritualiter satiarentur.

Scarga Augustino
contrarius.

Dominus
cum Sacra-
mento e-
tiam rem
Sacramen-
ti exhi-
bet.

Transub-
stantiatio
in Papistis
cæcitatis
causa.

Nam & nos hodie accipimus visibilem cibum. Sed aliud est Sacramentum, & aliud virtus Sacramenti, quam multi de altari accipiunt, & accipiendo moriuntur. Disce ergo, Petre, posthac Sacramentum, ab ipsa virtute Sacramenti discernere, vt ne falso existimes ab omnibus percipi Christum quicumque percipiunt Sacramentum. Offert enim Dominus vtrunque, vt nihil externa sensibus homini repræsentent symbola, quod non interiori homini pascendo Deus exhibeat: sed peccatoris & impij hominis efficit incredulitas, vt rem oblatam non admittat, & proinde, sicut loquitur Augustinus, plus illi cibus ore, quàm Christus in corde sapiat. Ea enim est, quod toties admoneo, Sacramentorum & rerum quæ his significantur, coniunctio, vt non naturalis aliqua rerum istarum intercedat commistio, vel alterius in alteram permutatio, sed quæ sit tota mystica, & procul ab omni aut naturali aut artificiali concreione aliena. Quam dum vos non expenditis, & in crassa transubstantiationis imaginatione defixi, tanquam in luto hæretis, fieri nequit, vt ad lucem veræ intelligentiæ hauriendam mentis oculos aliquando attollatis.

Quod autem tu hæreticos verum & sanctum baptismum habere dicis, neque tamen vtilem quamdiu ad Ecclesiam non redierint, vt inde euincas, malos non priuari veris sacramentis, tamen si fructum salutis ex eis non percipiant, aperta quadam contradictione non vacat, vt qui pugnantia inter se & quæ simul consistere nequeunt, coniungere videris. Ea enim vis Baptismi est, vt in quocunque hominum genere secundum institutum Christi, in nomen videlicet Patris, & filij, & Spiritus sancti usurpetur, semper habeat annexam pro-

Promissionem de remissione peccatorum, & participatione Christi, ac propterea fructu suo carere nequeat. Quod si qui sunt extra Ecclesiam hæretici, aut in sinu ipso Ecclesiæ homines mali, qui gratuitam gratiæ Dei promissionem respuunt, aut Christi Baptismum non vera fide, prout in salutem offertur à Patre, nullis peccatis tollitur quin sit perpetuum fœdus.

non amplectuntur, ipsi quidem fructu se salutis faciunt, quin semel in Baptismo oblatam, quocunque tempore ad Dominum conuersi fuerint, semper obuiam & expositam habeant. Ita verò nulla hominum efficit indignitas, quin Sacramenta à Domino instituta semper sint sancta, ac quod ad Deum pertinet authorem, qui ipsissima est veritas, nec fallere nouit, salutem obsignantia. Neque ego sic vnquam, quod falsò tu mihi tribuis, argumentatus fui, vt quia mali salutem non referunt ex sacramentis, ideo vera negem ab illis percipi sacramenta. Vera enim semper sunt, nec fallacibus notis salutem Sacramenta in Christo expositam testificantur. Sed efficit hominum impietas, vt Christum in penetralia cordis sui non admittant, ideoque ab omni fructu salutis rem Sacramentorum excidant. Tam enim firmo nexu Christo salus, vitæque æterna cohæret, vt nemo particeps illius esse queat, quin simul vita æterna potiatur, nec vitæ compos quisquam existat, qui non Christo cõmunice. In alijs tu, Petre, rebus rem ab ipso rei vsu & effectu discernas licet, vt quæ hic de medicina ab infirmo percepta, nec semper tamè sanate producis exempla, id vere dicere possis, sed Christus Dei filius tam firma & efficax animæ peccatorum vulneribus sauciata est medicina, vt quemcunque ille carne sua pascit, & sanguine potat, semper illi certum & indubium salutis afferat remedium. Vana ergo & impia, in filiũque Dei contumeliosa

opinio vestra est, qui Christum ab impijs etiam percipi asseueratis, dum tamen vitæ & salutis participes eos diffiteri cogamini.

2. Corin.
2. 16.

2. Corint.
4. 4.

August.
contra Cret.
conium,
cap 25.

Sed enim, inquis, Christum ab Apostolo alijs odorem ad vitam prædicari, alijs verò odorem in mortem & ruinam. Recte sanè prædicat Apostolus filium Dei impijs odorem esse ad mortem, sed non quia ab illis recipitur, verum quod Deus huius seculi, eodem Apostolo teste, excecatur menses infidelium, ut ne eos irradiet lumen Euangelij Christi, qui est imago Dei. Non ergo Christus receptus, sed spreus & reiectus, causam affert impijs interitus & exitij. Verissimè ergo loquitur Augustinus. *Sacramentum*, inquit, *sumitur quibusdam ad vitam, quibusdam ad exitium: res vero Sacramenti omni homini ad vitam, nulli ad exitium, quicumque eius particeps fuerit.* Apertissimè enim his verbis docet Augustinus, non posse quenquam cõdemnari, & vitam æternam priuari, quicumque corporis Christi particeps factus fuerit, ut qui Sacramentum ad exitium percipiunt, externi quidem & visibilis elementi participes fieri posse, rei autem ipsius, quæ sacramenta significatur, hoc est corporis Christi, compotes esse non posse clarè ostendat.

Scarga &
sui com-
plices cla-
ram Augu-
stini sen-
tentiam
obscurant
& corrum-
punt.

Hoc autem tam clarum & perspicuum Augustini testimonium, cum in oculos omnium incurrat, & vtrò mentibus hominum, ut aliter intelligi nequeat, sese ingerat, tamè quæ vestra est malicia, & in corruptèda veritate audacia, istud etiam adulatorate, & in diuersum torquere sensum non veremini. Pro re enim Sacramenti non ipsum corpus Christi, sed fructum & finem ab Augustino usurpari contendis, ut nimirum malos etiam corporis Christi participes fieri euincas, tametsi fru-

Etiam

stum, qui ex corpore Christi prouenit, non conse-
 quatur. At verò præterquam quod impium & sto-
 lidum est, Christum à Spiritu suo separare, aut vi-
 tam & salutem à corpore Christi diuellere, Augu-
 stinus etiam quid nomine rei Sacramenti intelli-
 gat, seipsum explicat, nullumque hic dubitandi
 cuiquam locum relinquit. Scribit enim alio in lo-
 co, quod & superius admonuimus, sacrificium Ec-
 clesiæ constare ex visibili elementorum specie, &
 inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & san-
 guine, ex Sacramento & re Sacramenti, vt rem Sa-
 cramenti, non fructum aut finem, sicut tu falsò
 cõminisceris, sed ipsum Domini nostri Iesu Chri-
 sti corpus & sanguinem nuncupet. Huic ergo mē-
 tem suam explicanti fidem adhibendam esse cen-
 seo: tibi autem quiduis comminiscenti, & quod
 nusquam loquitur ille, liberè fingenti, nihil om-
 nino credo. Quamuis ne perfricuisse frontem o-
 mnino videre, negare non audes Augustinum in
 eo loco rem Sacramenti pro corpore Christi vsur-
 pare, in superiori autem, vbi rem Sacramenti o-
 mni homini ad vitam, nihil ad exitium dari pro-
 nunciat, pro fructu & effectu Sacramenti, non pro
 corpore Christi ipsum intelligere comminisceris.
 Ac ne id temerè facere videaris, figmentum etiam
 quoddam tibi, sed quod in mentem Augustino
 aliquando venisse demonstrare non potes, tibi
 excudis. Rem enim Sacramenti, quoties confer-
 tur cum signis, pro parte cælesti, hoc est pro cor-
 pore Christi ab Augustino accipi perhibes. Quo-
 ties autem Sacramentum cum fructu confertur,
 tam rem Sacramenti, pro fructu & fine sacramen-
 ti ab eo intelligi dicis.

Tu verò ista tibi, quando libet, somnia finge,
 & que ipsum volēs ac sciens decipe, at qui tecum

Sacramē-
 tū quod-
 uis dupli-
 ci re con-
 stare-

Scarga dū
 transsub-
 stantiatio-
 nem sta-
 bilire cu-
 pit seipsū
 in omnes
 formas
 transfor-
 mat.

Turrianus dum
Scargę au
xiliari stu
det, frau
dę ipsius
prodit.

Augusti
ni claris
sima sen
tentia.

delirare velit, vltroque in tanta luce tecum excu
tire, neminem te nisi tui similem habiturum sci
to. Quare vt impudenter vos mentiri, & senten
tiam Augustini affectata malicia corrumpere om
nibus innotescat. Turrianus patronus tuus frau
dem tuam detegit, & quod ad veritatem opprimē
dam vtrique conspiraueritis, apertę docet. Aliter
enim hunc Augustini locum ille deprauat, & rem
Sacramenti non pro corpore Christi, sed pro ipso
Christo ab Augustino vsurpari fingit. Ridiculū
quidem hæc ac stolidę, sicuti superius id à me suf
ficienter demonstratum esse puto, sed sic tamen,
vt ex ea opinionum inter vos discrepantia, facilē
quiuis malam vestram fidem in interpretandis Pa
trum scriptis subodorari possit. Rogo itaque ex
quem lectorem, vt expensa hac effreni istorū quid
uis figendi ac comminiscendi licentia, tandem
Sinones istos agnoscat, & ex paucis his, reliquos
omnes verba nobis vbiq; dantes perdiscat. Quic
quid enim garriant isti, sic à veteribus & ab Au
gustino, Sacramentū ex duabus rebus, terrena visi
bili, & cælesti inuisibili cōstare dicitur, vt quod in
Sacramento inuisibile est, & quod à solis bonis ac
fidelibus percipitur, corpus nimirum Domini no
stri Iesu Christi, id illi rem Sacramenti, vel gratiā,
vel virtutem, vel veritatem, ac fructum Sacramen
ti multoties vocent. Nunquam enim illi virtutem
& fructum corporis Christi, ab ipso corpore se
parant, vt quicumque huius particeps fiat, simul re
missionem peccatorum, vitāque ac salutem hau
riat. Et quod mali corpore Christi non fruatur,
sed saltem visibili Sacramento, idem Augustinus
lib. I. contra Petilianum, cap. 104. docet. Visibile
enim Sacramentum in bonis & malis esse posse
testatur, inuisibilem verò charitatis vnctionem
propriam

propriam esse bonis, cum autem vel iudicio vestro id quod inuisibile est in Sacramento, corpus Christi esse negare nequeatis, solos igitur bonos corpori Christi participare concedatis oportet.

Verum quia tu, Petre, diuersum ex verbis Apostoli te colligere putas, hunc ergo quantum tibi suffragetur, audiamus. Qui manducat, inquit 1. Cor. ii. & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diludicans corpus Domini. Inde verò apertissimè id docentem Apostolum ostendis, quod possint mali corpus Domini manducare indignè. Atqui longè aliud est, diiudicare corpus Domini, & manducare corpus Domini, si tu forsitan putas, cum Apostolus Corinthios admonet, vt seipsos diiudicent, id eum velle, vt seipsos manducant. Nihil enim aliud est in percipiendo Sacramento diiudicare corpus Domini, quàm à communi pane & prophano cibo illud discernere, vt sicut in mortem pro nobis est traditum, & ad expianda peccata nostra cruci affixum, ita id vera fide & sincera charitate percipiamus, tantique beneficij memoriam, debitis laudibus & prædicatione nostra recolamus. Nam qui sic manducant panem Domini, & calicem eius bibunt, verè corpori & sanguini Domini participant, ideòque iudicium & mortem æternam effugiunt. At qui ad istas epulas accedunt, vt corpus Domini non diiudicent, panem quidem Domini manducant, & poculum bibunt indignè, cum corpore autem Domini sancto nullum habent commercium, ideòque eo carentes. in quo solo vita est, iudicium sibi manducant & bibunt. Nam qui tantam Domini gratiam respuunt, vt certam animæ salutem in mysterio oblatæ agnoscere nolint, aut tantam cordis peruersitatem & mentis impunitatem afferunt, vt ardenti desiderio hunc sacrum

Diiudicare
re Scargæ
quid sit,
nota le-
stor & ri-
sum tene

Diiudicare
re corpus
Christi
piis quid
sit,

& salutare cibum complecti recusent, bonitati quidem illius nihil derogant, nec malum causari possunt, sed iustam condemnationis materiam, dā ad eum percipiendum fauces cordis non aperiūt, in seipsis inueniunt.

Augusti-
nus de Ba-
ptismo
lib. 5. ca. 8.

Hoc verò Augustinus in iis quos citasti locis clare edisserit, ut non tuæ patrocinari causæ, sed eam oppugnare maximè videatur. Sicut Iudas, inquit, cui buccellam tradidit Dominus, non malum accipiendo, sed malè accipiendo, locum in diabolo permittit, sic indignè quisque Dominicum sumens Sacramentum, non efficit, ut quia ipse malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accipit, nihil acciperit. Corpus enim Domini, & sanguis Domini, nihilominus etiam erat illis, quibus dicebat Apostolus, qui manducat indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Nihil enim aliud his verbis innuit Augustinus, quàm quod Sacramentum, pro ut à Domino ad obsignandam salutem omnium recipientium est institutum, semper sit sanctum & bonum, ut quo verè Dominus carnem suam manducandam, & sanguinem bibendum omnibus offerat, sed indignitas accipientium hoc efficit, quod accidit & Iudæ ut non Christo, sed diabolo locum in se permittant, ideòque Christicorpori non cōmunicantes, ab omni spe salutis excident. Quare quod in alio què producis loco, idem Augustinus Iudam proditorem, bonum Christi corpus percepisse, sed quia bono bene usus non sit, deletum esse dicit, non ita accipiendum est, ut reuera corporis Christi participem eum factum fuisse doceat, sed quatenus Sacramentum siue visibile signum corporis Christi accipit nomen, & promiscuè tam à bonis, quàm à malis comeditur, qui Sacramento tenus, scilicet, ut alibi explicat Augustinus.

Augusti-
ni senten-
tiæ explicatio.

stinus, non reuera corpus Christi percipiunt. Neque enim tam obliuiosus aut incogitans fuit Augustinus, vt cum in multis scriptorum suorum locis, nemini corpus Christi ad exitium dare testetur, idem sui oblitus, à malis etiam corpus Christi percipi posse doceat.

Sed quia sententiæ Augustini nemo fidelior interpretres esse potest, atque ipse suæ, audiamus quid in eum sensum alibi scribat: *Illud etiã quod ait, qui manducat carnem meam & bibit sanguinẽ meum, in me manet & ego in illo, quomodo intellecturi sumus? Nunquid etiam illos hic poterimus accipere, de quibus ait Apostolus, Qui iudicium sibi manducant & bibunt? Nunquid & Iudas Magistri venditor & traditor impius, quamuis primum ipsum manibus suis confectum Sacramentum carnis & sanguinis eius, cum cæteris discipulis, sicut apertius Lucas Euangelista declarat, comederet & biberet, māsit in Christo aut Christus in eo? Multi denique vel corde ficto carnem illam manducant, & sanguinem bibunt, vel cum manducauerunt, apostatae fiunt. Nunquid manent isti in Christo, aut Christus in eis? Sed profectò est quidam modus manducandi carnem illam, & bibendi illum sanguinem, quomodo qui manducauerit & biberit, in Christo manet & Christus in eo. Nō ergo quocunque modo quis manducauerit carnem Christi, & biberit sanguinem Christi, inanet in Christo, & in illo Christus, sed certo quodammodo, quem modum utique ipse videbat, quando ista dicebat. Ex his autem Augustini verbis nihil aliud colligere possumus, quàm duplicem carnis Christi manducationem ab eo statui, vnã quidem*

Augustinus de
verbis
Domini.

Carnis
Christi
manduca
tio du-
plex.

quæ tam bonis quàm malis communis est, sacramentalem nimirum, secundum quam malitiam dicuntur corpus Christi manducare & sanguinem bibere, eo quod cum Iuda proditore non reuera corpus Christi, sed Sacramentum carnis & sanguinis, quod suo modo, hoc est improprio & figurato modo, dicitur corpus & sanguis Christi, percipiunt. Alteram vero solis bonis & fidelibus propriam, qua non Sacramento tenus, sed reuera, spiritualiter per fidem boni carnem & sanguinem Christi percipiunt, ut reuera participes Christi facti, & in illa maneant, & illum in se manentem sentiant. Hæc est vera & genuina, Petre, de hoc Sacramento Augustini sententia, quam quibuscunque tu cauillis aut commentis tuis eludere studeas, illa tamen stat inuicta, nec se loco moueri sustinet.

Origenes
in Matt
cap. 15.

Ad Origenem autem quod attinet, idem omnino quod Augustinus pronunciat, & sicut carnem Christi omnibus qui illam percipiunt, viuificam esse testatur, ita omnes malos ab eius manducatione excludit. Apertè enim scribit: *Multi porro & de ipso verbo dici possent, quod factum est caro, verusque cibus: quem qui comederit, omnino uiuet in æternum, quem nullus malus potest edere. Et enim si fieri posset, ut qui adhuc malus perseuerat, & edat verbum factum carnem, cum sit verbum & panis uiuus, nequaquam scriptum fuisset: Qui ederit panem hunc, uiuet in æternum.* Verum hunc locum ita tu, Petre, intelligendum putas, ut Origenem de sola spirituali & fructuosa manducatione uerba facere iudices, quæ quidem sicut solis bonis & fidelibus est propria, ita solis his vitam æternam tribuit. De manducatione autem illa, quæ in Sacramento est, prorsus hic tacere Origenem statuis, ut mandu-

Scarga O
rigenicæ
sententiæ
impudēs
depraua-
tor.

manducari nihilominus à malis carnem Christi
 asseueres, sed quæ nullum his fructum conferat.
 Ego verò vltro tibi istud concedo, vt malos in Sa-
 cramento corpus Christi manducare non dene-
 gem, sed secundum eam dicendi rationem, qua
 externum & visibile elementum rei ipsius signi-
 ficatæ accipit nomen, non autē quod reuera cor-
 poris Christi participes malos esse statuam. Nam
 cum caro Christi, ipso Christo teste, nunquā man-
 ducetur, nisi in vitam æternam, mali ergo à vera
 eius cōmunionē excidunt, vt qui vitæ æternæ hæ-
 redes esse nequeunt.

Ne ergo Origenes in re tam plana ac mani-
 festa dissidere secum ipse videatur, Dominum,
 alibi, dum sanctum illud & incorruptum accipi-
 tur epulum, etiam sub tectum hominis indigni
 ingredi testatur, sed non alio modo, nisi quod ex-
 ternis & visibilibus vescatur signis, quæ sacra-
 menti modo & figurata dicendi ratione ipso corpo-
 ris Christi nomine cēsantur. Neque enim nouum
 & inusitatū est, dum scriptores antiqui de Sacra-
 menti loquuntur, multoties eos id tribuere signo
 quod non nisi rei signatæ cōpetit, & vicissim cor-
 pori Christi vendicare quod soli conuenit Sacra-
 mento, siue externo ac visibili signo. Nam sic mul-
 tores vitam immortalem & incorruptibilem tri-
 buere accipienti panis dicitur, cum hoc officium
 non panis, sed corpus ipsum Christi præstat & cor-
 pus ipsum Christi frangi, aut dentibus malorum
 etiam atteri, vel ore accipi, aut in corpus eorum
 ingredi, cum tamen id solis externis conueniat si-
 gnis. Quod autem ad veram corporis Christi mā-
 ducationem pertinet, quæ visibilibus repræsenta-
 tur signis, hoc quidē vt sub nullos hominum ca-
 dit sensus, neq; vllī fractio ni obnoxium est, ita so-

Origenes
 Homilia
 in diaer-
 sos 5.

Veteres
 id signo
 tribuere
 quod si-
 gnato cō-
 petit, &
 contra,
 quod si-
 gni est,
 rei signa-
 tæ ascri-
 bere.

lo spiritu ac mēte, fidēque hominis pij & per gratiam Christi Iesu iustificati percipitur, non autem cuiusquam faucibus apprehenditur.

Hieronymus in E
sai cap. 66
lib. 18.

Iesuita
Hieronymi sentē
tia effrōs
corruptor

Hieronymus secū
dum Scar
gam sibi
non con
stans.

Negat ergo diuus Hieronymus omnes voluptatis magis amatores, quam amatores Dei, manducare carnem Iesu & bibere sanguinem eius, quando non sancti corpore, neque Spiritu, manducare nequeant, Christo ipso testante: Qui manducat carnem meam, habet vitam æternā, &c. Tu verò, Petre, semper eandem cantilenam nobis occinēs, siue potius eadem chorda semper oberrans, Hieronymum negas excludere à manducatione carnis Christi homines malos, sed saltem à vita æternā, ut manducant illi quidē, sed non ad vitam æternam. Atqui manifestū te falsariū contraria Hieronymi verba, & testimoniū Christi, quod ab eo citatur redarguunt. Omnibus enim carnē suam manducantibus & sanguinem bibentibus, Christus promittit vitam æternā, ut Hieronymus ex necessario consequenti, neget propterea homines sceleratos carnis & sanguinis Christi participes fieri posse, cum vitam æternam minimē consequantur. Verū tu ut contrarium, ex scriptis Hieronymi ostendas, producis eius sententiam, ex capite in Malachiam primo. Ibi enim pollui panem scribe Hieronymus, id est corpus Christi, quando sanguini accedimus ad altare, & sordidi mundum sanguinem bibimus, & dicimus mensa Domini despecta est. Atqui scribens ea Hieronymus minimē secum pugnat, neque priori suæ sententiæ contradicit, ut cum semel negauerit carnem Christi ab indignis manducari posse, nunc è contrario illos carnis & sanguinis Christi participes statuere velit. Panem ergo, qui Sacramentum corporis Christi est, vel quo, ut idem Hieronymus scribit in Mattheum

tham cap. 26. repræsentatur corpus Domini, & vino sanguis, perceptum ab indignis pollui testatur Hieronymus, ut Sacramenta illi quidem percipiant ad interitum, eò quod ipsa violantes, Dominum, cuius sunt Sacramenta, violent, neque tantum corpori aut sanguini Christi communicent. Hoc enim ipse explicat Hieronymus, scribens in illa Malachia verba. Vos Sacerdotes, qui despici- Mala. I. 6. tis nomen meum: Dominum ipsum indignè à malis tractari perhibens, quando eius contaminant Sacramenta. Nec ab eo dissentit Cyrillus, qui scri- Cyrillus sacramē-
ta signis
compara-
rat. bens in Iohannem lib. 2. cap. 14. Eum qui Regis aliquid terreni statuas euerterit, perinde puniri affirmans, atque si regem ipsum contempnisset. Dicuntur ergo homines impij siue mali, corpus Christi manducare & sanguinem bibere, non quod reuera manducant, aut bibant, sed quia Sacramenta rerum istarum coelestium percipiunt, quæ consuetudine sermonis figura id esse dicuntur, quod non fallaciter significant ac repræsentant. Nam quod soli fideles & homines pii ita Sacramenta percipiunt, ut simul & rerum coelestium participes efficiantur, id Hieronymus ipse scribens in Hoseam disertè testatur. *Isti heretici, inquit, multas immolant hostias, & comedunt carnes earum, unam Christi hostiam deferentes, nec comedentes eius carnem, cuius caro cibus credentium est.* Si ergo caro Christi Hieronymo teste cibus credentium est, non profectò hunc cibum attingunt, neque eo vescuntur, qui fide carentes, & in impoenitentia perseverantes Sacramenta percipiunt. Hierony.
in Hosea
caput. 8.
lib. 2.

Vana ergo, Petre, & fallax opinio tua est, qui omnes sine discrimine Sacramentis vescētes corporis & sanguinis Christi participes fieri doces, hac sola differentia posita, quod mali ore tantum,

Corpus
Christi
sumptum
vnicuiq;
vitam lar
gitur.

Turrian^o
Scarga-
nus hype-
raspistes
fit ipsius
proditor

Scarga
quàm im-
piè Chri-
sti verba
corrum-
pat.

& in exitium, boni autem spiritualiter, & in vi-
tam æternam percipiunt. Nam quia sola sincera
fides est, quæ tam salutaris & viuificus cibus appre-
henditur, & nunquam in exitium, sed semper in
salutem, falsissima profectò tua sententia esse de-
prehenditur, qui carnaliter & ore corpus etiam
Christi, aut in interitum manducari confidenter
asseueras. Nam quæ huc abs te Augustini produ-
cuntur sententiæ, tanquàm huic errori tuo patrocina-
ræ, illæ verò vel sole ipso clarius demonstrant,
carnaliter quidem & visibiliter externa corporis
& sanguinis Christi percipi posse signa ab impiis,
carnem verò Christi manducari non posse, vt quæ
tantum spiritualiter, nunquam autem carnaliter
ac visibiliter à quoquâ percipiatur. Tu verò quod
vim apertam sententiis Augustini facias, vel Tur-
rianus patronus tuus te docere potuit, qui in ex-
plicandis eisdem sententiis, diuersum à te sequi-
tur sensum, vt certum scilicet omnibus exhibeat
documentum, vnicum quidem mentiendi propo-
situm vobis esse scopum, sed in tanta opinionum
varietate, procul ab omni veritate aberrare, nec
satis cautè dolum vos celare. Hoc verò tam planè
superius à me demonstratum esse puto, vt qui de-
inceps laqueis vestris se capi patiatur, dignus sit
qui vel in plano impingat.

Vna adhuc, eaque certissima omnium, nempe
Christi ipsius Domini restat sententia, quam tu
sed frustra, conuellere tentasti. Qui manducat, in-
quit Christus, carnem meam & bibit sanguinem
meum, in me manet, & ego in eo. Inde verò ne-
cessariò ego colligo, quod & Augustinus docet,
malos ideo non manducare carnem Christi, quia
non manent in Christo. Tu verò vt firmissimum
hoc & inuictum argumentum eludas, vnā me
voceat

vocem ignorasse dicis, quam Apostolus scilicet
 quasi per interpretationem adiunxit: Dignè vi-
 delicet & indignè. Qui enim, inquis, dignè mā-
 ducat corpus Domini, sicut ipse Dominus insti-
 tuit & voluit, is manet in Christo, & Christum in
 se manentem habet. Mali autem, dicis, ideo non
 manent in Christo, quia manducant quidem cor-
 pus Christi, sed indignè. Atqui tua hæc sunt, Pe-
 tre, somnia, inque tuo cerebro nata phantasinata,
 quæ vt à mente Christi sunt aliena, ita nunquam
 ab eo fuerunt prolata. Carnem enim suam Chri-
 stus verè esse cibum pronunciat, & sanguinè verè
 potum, vt nimirum tantâ sacri huius agnoscamus
 energiam, quæ nunquam percipientibus infru-
 ctuosa esse queat. Tu verò qui malis hanc escam
 proponis, eaque sic illos vesci affirmas, vt non nisi
 toxicum & venenum animæ inde referant, annon
 Christo ipsi contradicis, eumque vanitatis redar-
 guis, qui id cibum verè esse affirmet, quod tamen
 animam non nutriat, sed morte potius absumat?
 Christus, inquit, Qui manducat carnem meam &
 bibit sanguinem meum, habet vitam æternam.
 Scarga autem Christo sese opponit, & manducari
 à multis carnem Christi perhibet, quibus tamen
 spem æternæ vitæ adimit.

Agnosce, Petre, in quæ te absurda, seu in quam
 potius impietatem compellit pertinax hæc tua
 in mala causa vincendi libido, vt Christo etiam,
 quantum in te est, mendacij crimen impingere
 non erubescas. Nam quod errori tuo in Apostolo
 patrociniū quæris, ille te nihil subleuat, procū-
 que ab ista tua opinione distat. Neque enim ille
 corpus aut sanguinem Domini indignè mandu-
 cari posse asserit, sed panem & poculum Domini
 vt qui illa malo profanat vsu, corpori & sanguini

Corpus
 Christi
 nunquā
 sine acci-
 pientis
 fructu su-
 mitur.
 Scargam
 Christo
 ipsi con-
 tradicere

Christi contumeliam irrogat, ideoque non corpus & sanguinem Christi, quæ vitam æternam Christo teste, semper secum ferunt, sed condemnationem manducet & bibat. Christus enim quod iam admonui non receptus, sed per incredulitatem exclusus, & odor est mortis in mortem & petra scandali. Quicumque enim fide eum recipiunt, vitæ & salutis participes effecti, de morte & Satana triumphant, & à metu condemnationis æternæ securi, intrepidè in eo conquiescunt. At verò qui hunc lapidem angularem reprobant, ipsi ab omni spe salutis excident, ultro sibi exitium accersunt, ut qui solem iustitiæ repellentes, in perpetuis peccatorum tenebris oberrant, in Christo tanquàm unico omnis vitæ & salutis fonte, nullamquæ condemnationis materia deprehenditur, sed omnis culpa in homine ipso residet, qui cæcitate mentis laborans, ultro oblatum sibi lumen repellit. Verissimum enim est, quod Propheta oc-

Christus
ipse nulli
infidelium
materia
perditionis.

Hosee 13,
9.

Rom. 7. 12

pulo rebelli, & gratiam Dei proteruè respuècincit: Perditio tua ex te est Israel, in me auxiliabor. Itaque quem tu hic, Petre, Apostoli citasti cum de lege Dei disputantis, quam quidem ille dicit sanctam, & mandatum Dei sanctum & bonum, operari tamen homini per bonum mortem, illa verò Apostoli sententia te ipsum constringit, & quod non corpus Christi, ut tu existimas indignè sumptum, sed indignè potius reiectum occasione interitus homini affert, perspicuè docet. Neque enim lex Dei sancta, servata & adimpleta, materiam condemnationis præbet, sed natura hominis deprauata, omnem mortis reatum sustinet, ut quæ Dei legi reluctatur, & in res prohibitas toto impetu fertur. Ita verò non qui Christum recipiunt, sed qui sibi, siue per verbum, siue per Sacramenta oblatum repu-

repudiant, mortem & interitum, dum vitæ & salutis communicare nolunt, sibi volentes accersunt. Nam si Christum reciperent, vitam profectò, quæ cum corpore Christi tanquam lux cum suo sole semper coniuncta est, non amitterent, neque in condemnationem mortis incurrerent. Hanc enim hi soli sustinent, qui Christo vacui, membra sua domicilium Satanae exhibent, & in omnem foeditatem patranda se ab eo impelli permittunt. vnde cum absurditatem illam meritò reprehendendam iudicarem, Christi participes eos à vobis statui, in quibus tamen Satan tanquam in filiis incredulitatis & inobedientiae operatur, tu vt societatem hanc optimè conuenire demonstras, ita in Christum & Satanam partiris, vt sicut mali & ad Deum ex parte creationis & naturæ, quæ bona est, & ad diabolum ex parte peccati pertinent, ita nimirum & membra quædam mystici Christi corporis in Ecclesia hac militante, membra etiam Satanae, sed diuersa connexionis ratione, dici possent, perhibeas. Quia enim, inquis, fide, quæ bona est, & Dei donum, Sacramentorumque communione cum Christi mystico corpore coniunguntur, ad membra eius in hac vita pertinere eos, quia verò cum Satana societate coniunguntur membra etiam eius esse asseneras. Sic verò Iudam Diabolum vocatum, & eundem tamen Apostolum Christi fuisse negari non posse contendis.

Colos. 5. 6.

Scarga oblitus illius, nulla conuictio Christi cum Belial, temerè hæc opposita miscet.

At verò vehementer falleris, qui homines malos & societati peccati cum Satana coniunctos, inter membra Ecclesiæ Dei reputas, quando inter membra corporis Christi nemo verè censetur, nisi qui Christo capiti per fidem cohæret, & per gratiam adoptionis ac Spiritus sanctificationem ius hæreditatis filiorum Dei consequitur. Nam et si

Reprobis
nihil pro-
dest in si-
nu Eccle-
siae conti-
neri.

sunt, qui per externam fidei confessionem, & Sa-
cramentorum participationem in sinu Ecclesiae
continentur, non tamen vera fide & solis Dei fi-
liis peculiari donantur, nec ex Sacramentis fru-
ctum sanctificationis assequuntur, externis nimi-
rum elementis ac signis communicantes, rerum
autem internarum & coelestium participes mini-
mè facti. Et quia nulla ingenij aut iudicij hu-
mani acies adeò perspicax est, quæ quid in occul-
to cordis recessu lateat, perscrutari possit, plurimi
autem Hypocritæ bonis in Ecclesia permixti, ex-
ternam sanctimoniam speciem venditant, qua po-
pulo Dei atque adeò pastoribus ipsis imponunt,
ideo fit, ut quod sanctum canibus dare, & marga-
ritas porcis obicere vetantur, multoties ignari of-
ferant, & Sacramenta æquè bonis ac malis dispen-

Sanctum
canibus
dari Chri-
stus vetat
Matt. 7.6.
ergo nec
ipse dat
corpus suum
iisdem.

Iudas li-
cet Apo-
stoli mu-
nere fun-
geretur,
non tamè
electus e-
rat.

sant. Indubia tamen ac certa Domini voluntas
in talibus à communione sanctorum, qui modo
humano agnosci possunt iudicio arcendis, satis e-
videnter docet, quod sicut solis filiis Dei, ad obli-
gnandam illorum salutem Sacramenta à Domino
sunt instituta, ita qui illa indignè usurpant, certo
se ipsi exitio deuouent, dum Christum non appre-
hendent, à vita & salute excidunt. Nec quia
Iudæ muneris Apostolici functio à Domino com-
missa fuit, & miraculorum edendorum potestas,
ideò ex numero electorum, & ad vitam æternam
prædestinatorum fuisse cognoscitur, quando per-
fidia sua & scelere hoc effecit, ut sacro etiam men-
sæ Domini conuiuio admotus, non tamen vitam
ex Christo hauriret, sed Satanæ mancipium effe-
ctus, se in æternum exitium præcipitaret. Ita verò
evidentissimis omnibus demonstrationibus & ar-
gumentis adducti, infallibiliter concludimus, pra-
uam imprimis & erroneam, ac cum scripturis
sanctis

sanctis pugnante sententiam vestram esse, qui
 externa Sacramentorum elemēta in corpus ipsum
 & sanguinem Christi substantialiter transmutari
 creditis, aut sic res istas cœlestes ac diuinas in vi-
 sibilibus signis, tanquam aurum in scrinio locali-
 ter contineri putatis, vt quicumque his vescuntur
 siue sint homines mali & impij, siue bestię ratio-
 nis vsu carentes, corporis etiam & sanguinis Chri-
 sti facere participes non dubitetis.

Quare cum nihil omnino firmi ac solidi asferre
 Petre potuisti, quo tam crassum, & palpabilem er-
 rorem tuum confirmares, vnum adhuc telum, id-
 que vltimum in medium affers, quo tanquam arie
 te arcem veritatis munitissimam te expugnatu-
 rum existimas. Nam vt omnibus persuadeas, re-
 uera corpus Christi sub accidentibus panis conti-
 neri, & promiscuè tam à bonis quàm malis carna-
 liter ore manducari, agnitum semper & prædica-
 tum in nouo Testamento corporis Christi sacrifici-
 cium fuisse contendis, quod quidem ritè peragi
 non posset, nisi reipsa præsens in altari aut mani-
 bus sacerdotis existeret. Egregiam verò argu-
 menti rationem, vt quod dubium & incertum
 est, id te per multo iucertius comprobaturum pu-
 tes. Quæso enim, Petre, vt vel vnicum ex scriptu-
 ra sancta apiculum nobis proferas, qui sacrifican-
 di aut offerendi corporis Christi pro peccatis vi-
 uorum & mortuorum institutum commemoret.
 Scriptura quidem testatur vniuersa, Christum in
 fine sæculi pro peccatis omnium seipsum semel in
 ara crucis obtulisse Deo, & æterna redemptione
 parta, consedis in coelis à dexteris Dei, vt appa-
 reat in conspectu Dei pro nobis. At verò huius
 sacrificij repetendi, aut alterius in locum eius sur-
 rogandi nullam vnquam mentionem facit. Nec

De sacrificio missæ
 tico.

Iesuiticæ
 demōstra-
 tiones.

Christus
 seipsum
 sacrificiū
 semel
 obtulit.
 Ebr. 9. 25.

Sacramen-
tum non
sacrificiū
Christum
instituisse

Papanos
pro cōmu-
ni myste-
rio priua-
tum sacri-
ficiū sub-
stituisse.

Cœna Do-
minica ad
huc Apo-
stolorum
xrate infi-
ci à Satana
cepta.

verò Christus in extrema sua Cœna aliquod no-
bis sacrificium Deo offerendum, Sed Sacramētum
corporis sui manducandi pro nobis oblato, & san-
guinis sui bibendi pro nobis effusi constituit, ut ni-
mirum corpus eius manducantes, & sanguinem
bibētes, memoriam mortis eius, quam in expiatio-
nem peccatorum nostrorum semel subiuit, perpetu-
uò recolamus, tantūque beneficium debitū lau-
dum præconiis, & iusta gratiarum actione prædi-
cemus. Vos autem qui tam clarum Domini in-
stitutum in diuersum habitum transformastis, &
pro communi omnium fidelium mensa, priuatum
quoddam vni homini epulum institulistis, ut nimi-
rum sine vocatione vlla, sine vllō præscripto Dei
mandato, corporis Christi pro peccatis omnium
offerendi partes sibi suscipiat, atque ita se superio-
rem Christo constituat, magna quadam contume-
lia mortem Christi afficitis, & violati fœderis
nunquam interrumpendi vos reos esse factis ipsis
testamini.

Scimus quidem ipsis etiam Apostolorum tem-
poribus id Satanam fuisse molitum, ut sacram Do-
mini institutionem conspurcasset, & dignitatem
tanti mysterij, eam cum prophanis miscens epu-
lis, contaminaret. Sed Apostolo Paulo à tanta
profanatione omnes reuocante, & ordinationem
Dei ob omnium oculos ponente, multis post in
Ecclesia seculis, non alio ritu hanc sacram Domi-
ni actionem celebratam nouimus, nisi ut omnes
ex vno pane ederent, & vno calice biberent, at-
que sic sacrificij semel in cruce peracti vera fide
participes effecti, de morte & Satana debellatis
triumpharent, ac pro tam immenso Dei beneficio
sacrificium laudis & gratiarum actionis ipsi offer-
rent. Hanc autem sic tractatæ Cœnæ Dominicæ
cum

cum vetustissimi quique scriptores Ecclesiastici nobis proponant in libris suis imaginem, omnem illum antiquum & simplicem sacri huius conuiuij celebrati describentes ritum, tamen quę vestra est impudentia, totam illam vetustatem sanctam omnibus his erroribus sacrificij peragendi, quale hodie in Ecclesia Romana conspicitur, affinem facere non dubitatis, & quasi ea sacra per manus antiquitatis vobis tradita essent, fingere non erubescitis. Nam quę eorum à vobis citantur dicta, & vafre ad stabiliendum hunc errorem torquētur, illi verò planissimis scriptorum suorum sententiis hanc suspensionem vbique à se remouent, & quod nullas priuatas celebrauerint missas, sed omnibus ex æquo, sanctam Domini administrauerint Coenam, clarissime testantur.

Quod si quid vitij ex humana præsumptione huic sacrę actioni per illos admixtum esset, non ego id contemnere, & pro nihilo reputare dubitarem, quando cum, teste Cypriano, solus Christus sit audiendus, non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putauerit, sed quid, qui ante omnes est, Christus prior fecerit. neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem. Verumtamen cum nulla sit partícula missę, quę non ad autorem suum certi temporis referatur, vt foedissimum etiam Canonem illum, qui tamen totius missę basis est & columen, multis post Apostolorum tempora seculis, Gregorius à scholastico quodam obscuro conscriptum testetur, quamuis Innocentius autorem eius Gelasium Papam tradit, nihil tamen certi affirmans, sed autoritati etiam Gregorij cedens, inde verò facile quisque æstimare potest, omnino id totum falsum & commentitium esse, quod Cretenses isti

Veterum
Ecclesia-
sticorum
vitia tolle
randa, nō
autē pro
lege arri-
pienda.
Cyprian.
ad Cecilij.
lib. 2. epi-
stol 3.

Canon
Missę quę
authorem
habeat.

sanctis illis patribus antiquis tribuunt, vt sacrificium hoc missæ ab illis vsurpatum prædicent. Sed quid non auderent isti, qui adeò frontem perfecerunt, vt Iacobum etiam Apostolum, fratremque Domini primum missæ autorem fingere non reformidarint, sed omnem Historiæ memoriam ex animis hominū istos delere oporteret, vt id quod volunt, obtinere possent. Hoc autem cum fieri nequeat, quid restat aliud, nisi vt summam istorum impudentiam deploremus, & in manifesto deprehensos mendacio, meritò contemnamus. Quare quæcunque, Petre, & ex patrum sententiis iniquè detortis, & ex incertis rerum coniecturis depro-
mis, vt sacrificium hoc tuum quomodocunque stabi-
lias, illa verò omnia tanquam fragili fundamen-

Iesuiticæ
structuræ
suapte spō
te corruunt

to superstructa, vltro corruunt, vt non magnopere operam impulsūque meum requirant. Nec verò actum agere volo, rem nimirum eam confutandam suscipere, quæ ab eximiis seculi nostri scriptoribus, tot solidis argumentis & certissimis scripturarum sanctarum testimoniis confossa ac de-pressa est, vt qui contra obganiunt, vano & irritò conatu prælium, toties cæsi ac fugati, restaurare videantur. Neque ego ad conuincendum errorem tuum noua subinde promere arma necesse habeo, quando vnicum transubstantiationis commentum labefactatum, omne id vanum & futile esse quicquid de sacrificio missæ commenti estis, planè coarguit.

Nunc autem ad ea quæ tu, vt videri vis, zelo ductus, mihi expendenda, & paulò diligentius consideranda proponis, paucis tibi respondeo. Non agnosco, Petre, eum me esse, qui suaboribus vel doctoribus Helueticis, vt vocas magistris, derelicta vera

vera & sincera Christi fide, aliquod ab eis falsę doctrinę propinatum venenum hauserim, aut vni alicui apostatę nouum in Ecclesia dogma suscitanti me fascinadum prębuerim. Isti enim quos commemoras, Zuinglius, Oecolampadius, Calvinus, Martyr, tantum abest, vt alicuius erronei & hæretici dogmatis autores fuerint, vt è contra in repurganda Ecclesia Dei ab omnibus hæresibus & doctrinę corruptelis fortes & inuictos Christi athletas se exhibuerint. Scimus enim omnes, quicumque memoria vetera repetimus, & eorum qui ætatem nostram antecesserunt doctorum virorum scripta euoluimus, exitisse semper doctrina & pietate singulari præstantes homines, qui deformatam multis modis Ecclesiam Christi deplorarent, & deuastatam Domini vineam ab apro siluestri & immundo liberę quererentur. Huius autem vastitatis & ruinę certissima vbique extabant documenta, dum homines ab vnico vitę & salutis auersifonte, Deo ipso rerum omniũ fabricatore, in creaturis & infirmis huius mundi elemētis totam spem salutis suę collocabant, totque deos tutelares, quot haberent templa & aras, in præsidium totius vitę iauocabant, Christi autem tenuem quandam notitiam in mentibus hominum fuisse relictam, tot salutis noua media adinuenta, & in dies cumulata aperte testabantur, vt ore quidem Saluator diceretur, sed corde & mente falsis opinionibus dementatę plebeculę, non agnosceretur. Sacramenta verò varijs hominũ traditionibus & inuentis conspurcata, omnem suam ferẽ natiuam speciem amiserant, & nouis alijs hominum arbitrio introductis sacramentis, velut in turba aliorum, obscura quodammodo latebant. Quid dicam nunc de religione ipso Ecclesię, vbi qui præesse doctrina, vi-

Helueticæ Doctores inuicti Christi athletæ.

Corruptelarum doctrinam nunquam defuerunt fidi impugnatores.

Doctrinæ Apostolicę corruptelæ.

Disciplina

Christiana
per An-
nichristi
sublata.

sacerdoti
Papae stu-
dia & mo-
res.

taque exemplo pastores debebant populo Christi
& sublato omni legitimæ vocationis ordine &
præscripto ex verbo Dei ac vetustis canonibus ex-
amine prorsus abolito, passim homines indocti &
flagitiosi Ecclesiis præficiuntur, passim per vim &
fraudem, vel simoniam, aliasque improbas & iniu-
stas artes inuitis ouibus obtruduntur. Itaque non
de docendo, aut salutari tibi coelestis pabulo resi-
ciendo solliciti populo, sed quærendis & per om-
nem luxum ac intemperantiam profundendis in-
tenti opibus, infantes & inutiles resident larvæ, siue
potius sub pastorum titulo, atroces & nonnisi gre-
gi suo insidiantes lupi.

Hanc verò Ecclesiæ miseram dissipationem, cum
multis retro ante seculis passim homines pii de-
plorauerint, & debita remedia tot lethalibus mor-
bis postulauerint, nostro demum seculo magno
Dei beneficio factum agnoscimus, vt excitauerit
eos homines, & virtute spiritus sui armauerit, qui
veram salutis viam omnibus demonstrarent, & ab
errore diuturno in certam veritatis semitam reuo-
carent. Eos autem cum tu vocas hæreticos, & sal-
forum in Ecclesia dogmatum authores, te ipsum ex
numero luporum esse profiteris, qui adeò nulla sa-
lutis ouium afficiuntur cura, vt ereptas ex faucibus
orci, vitæque restitutas, vehementer in gemiscant.
Nam quæ obsecro spes salutis eorum esse poterat
in tanta totius doctrinæ Euangelicæ depravatione,
in tam nefaria Sacramentorum profanatione,
in tam crudeli conscientiarum carnificina, quas isti
belli pastores quibusuis legum vinculis, omni ere-
pta libertate, constrictas & irretitas perpetuo
vexabant? Nunc ergo sanctorum istorum viro-
rum opera, verus vnici Dei cultus ita feliciter re-
stitutus est, vt solus æternus Deus in spiritu & ve-
ricata

ritate adoretur, vt cum pura & trāquilla conscien- Cultus
Dei verus
nunc tan-
dem resti-
tutus.
tia, tanquam solus vix, bonorumque omnium au-
thor, inuocetur. Quibus autem laqueis mentes ho-
minum tenebantur implicitæ, & perpetuis tor-
mentis excruciatæ, eorum nunc iugo excusso, in
vnico Christo saluatore, tanquam solo & vnico sa-
lutis fonte, suauiter conquiescunt. Atque ad restā-
dam tam singularem Dei omnipotentis benignita-
tem, & confirmandam veram in vna morte. & Cœne Do-
minicæ
vñus.
sanguine filij Dei fiduciam, toties vero ac salutari
corporis & sanguinis Christi fideles se reficiunt
cibo, non quidem inaniter alijs epulantibus ocu-
los pascetes, aut ventrem & fauces tanquam
ad corporalem aliquem cibum præparantes, sed
solas animas iustitiæ Christi sitientes & avidas, ad
percipiendam hanc cœlestem escam aperientes.
Et quia solis filijs Dei, sanguine Christi emunda-
tis, hunc cibum nouerant esse ordinatum, ideo se-
dulò cauent, ne flagitijs & sceleribus polluti, ne
peccatorum contagione fædati, hæc sacra mysteria
attingant, quæ indignè percepta non possunt esse
nisi exitiosa.

Hæc verò cūcta in Ecclesijs nostris peragi con- Scarga
Apostoli-
cæ doctri-
næ perfe-
ctor,
spicientes, & expressam Apostolici temporis, ac
puræ illius antiquitatis imaginem vbique cernen-
tes, quoniam iure, Petre, hæretici vocamur? quo iu-
re à communione sanctæ & Catholicæ Ecclesiæ
abscissi pronunciamur? quo iure æternæ condem-
nationi à vobis adiudicamur? At verò iustam ex-
communicationis tibi videmur sustinere poenam,
qui ab vno Christi ouium pastore, Papa scilicet
vestro defecimus, qui sacerdotes institutis eius
& mandatis instructos non audimus. Verùm
hunc non pastorem, sed filium illum perditum in

Papa Ro-
manus
Dei aduer-
sarius, ho-
mo pecca-
ti, filius
perditio-
nis 2. The.
23.

templo Dei sedentem, cunctaque Christi instituta
conuellentem, sacra pandunt oracula, ac tantos
doctorum, piorumque omnium & antiqui & no-
stri seculi consensus testatur. Audi enim quid tui
ante istos exortos, quos vocas, hæreticos, de hoc
Pastore scripserint Catholici, ut vel tuorum iudi-
cio conuictus, tandem ad meliorem mentem re-
deas, istudque idolum non pastorem adorare desi-
nas. Paucos autem ex infinita hominum multitu-
dine deligam, eosque nominis Italici viros, ut ma-
gna fæditate ac turpitudine sanctissimi huius pa-
storis vestri offensi, nullum etiam periculum vitæ
extimuerint, quin libere calamum suum contra
eum stringerent.

Fran. Pe-
trarcha
vir elo-
quentis-
simus, Pa-
pismi o-
bliquus
impugna-
tor, anno
1370.
Laur. Val-
la claruit
annum
circiter
1415.

Platina
Paparum
alienator
claruit
anno
1480.

Primus autem occurrit Franciscus Petrarcha,
vir, ut scripta eius testantur, exquisite doctus & e-
loquens. Hic quidem curiâ Papæ Babylonem vo-
cat, & meretricem Babyloniam super aquas seden-
tem, matrem omniū idololatriarum, & scorratio-
num, cum qua fornicati sunt Principes & Reges
terræ, & alia plurima in eam sententiam scribit, ut
non obscure significet Papam esse Antichristum.
Laurētius autē Valla ciuis Romanus, donationem
illam Constantini, qua Papa primatū super omnes
Ecclesias à Constantino sibi concessum, Imperator-
riæque ornamenta & dignitatem, postremò & ro-
tius Occidentis imperium gloriatur, acriter redar-
git, & sceleratè confictam ac nunquam ab Im-
peratore factam, certissimis argumentis demon-
strat. Idem accusat Papam & sacerdotes eius, de
plurimis mendaciis in regione impie pietate. Pla-
tina verò vitas Pontificum describēs, et si plurima
scelera & impietatem dissimulat, tamen multoties
magnitudine flagitiorum victus, tā opere prauam
reli-

CONTRA SCARGAM, LIB. III. 1105

religionem & simulatam potius quàm veram, & Pontificum & sacerdotum detestatur, eoque impietatem eorum excreuisse clamat, ut vix misericordiae locum apud Deum reliquerint. Hieronymus quidē Sauanarola summa doctrina & pietate præditus Ecclesiastes, Florentiae exustus est, eo quod contra primatum Papæ publicè declamauerit, & ab eo tanquam Antichristo, veram religionis doctrinam traditionibus deprauatam docuerit. Hunc verò præclarus ille heros Franciscus Picus Mirandulanus, insignis simul theologus & philosophus, prophetam sanctum appellat, & quod impiè pro hæretico condemnatus atque exustus sit, demonstrat. Plurima autem vitia doctrinae Pontificiae idem Mirandulanus aperit, ut Maximilianum Imperatorem ad seriam Ecclesiae reformationem adhortatus, inter cætera hoc scriptum reliquerit. *Reliquum est, maxime Caesar, qua te fide & pietate possum, deprecor, ut sanctissimum illud propositum tuum vindicanda in pristina libertatem Reipub. Christiana, quam citius fieri possit, adimpleas, Concutitur ab externis hostibus, ab internis laceratur, & IESV Christi Domino nostri sanguine circumseptum & consecratum ouile, peiora multa perpassum est, indiesque patitur, lupis magis sub ouina quàm propria pelle grassantibus. Sed neque tantum ocij nec temporis mihi suppetet, ut omnia persequi possem, quæ clarissimi impietatis & religionis euerfores vehementissime declamant.*

Porro cum tam ardentem in hominibus piis pro gloria Dei zelum cupidè amplectimur, cum inuictam hanc animi magnitudinem summis quibusque laudibus dignam reputemus, an verò eos,

Hieronymus
Sauanarola, Dominicus,
Florentiae
a Papa
martyrium
subiit, anno
1496.
Picus Mirandula
& Concordia
Dominus.

Theologi
Euan-
geli-
ci qua-
les sunt.

Orthodo-
xi Scarga
Zuinglia-
ni.

qui se tyrannidi Pontificiae palam opposuerunt, qui piis & sanctis laboribus vineam Domini ab omnibus falsae doctrinae sentibus repurgatam nobis reddiderunt, falso haereseos aspergi criminibus ab istis lupis, quinam speciem ostendantibus, æquo animo patiemur? At verò diuina istorum hominum scripta, & summæ doctrinae ac pietatis præclara monumenta, vtrò istam calumniam repellunt, neque hunc venenatum morsum extime-
scunt. Quæ enim doctrinae Christianæ, ac totius religionis nostræ pars est, quam illi non fidelissi-
mè explicant? quid tam abditum & obscurum in diuinis mysteriis, quod non illi cum summa perspicuitate elucidauerint? Hæreticos autè eos quis nisi homo impudentissimus vocauerit, quorsu per-
petui & indefessi labores, tam eorum qui in Do-
mino obdormierunt, quàm eorum qui supersunt, hoc vnum testantur, nihil illis magis propositum
esse, quàm vt omnes hæreses iusto sanctæ Ecclesie iudicio iam olim damnatas, excitari ab orco non
finant, & excitatas fortissimè prosternant? Ac
proinde Scarga cum nullum prorsus hæreseos cri-
men inueniret, quod merito illis impingere pos-
set, hoc vnum reperit, vt Zuinglianos vocet, do-
ctrinam videlicet de Sacramento corporis & san-
guinis Christi nouam, & veteri illi, sanctæque Ec-
clesie incognitam à Zuinglio promulgatam alle-
rens, quam isti nullo veteris Ecclesie exemplo se-
quentes, & à primo eius auctore denominati me-
rito hæretici vocentur.

Verùm tot, tantaque totius antiquæ Ecclesie
testimonia perspicuè demonstrant, nihil istos de
venerando Eucharistiae Sacramento, qui Zuin-
gliani vocantur, proponere, nisi quod magno
consensu tota illa sancta docuit vetustas. Ponti-

Pontifex autem Romanus omnis diuini & humani Papa Romanus qualis sit Pastor.
 iuris oppressor, multis nequitiae & impietatis satellitibus instructus, dum per tyranidem Ecclesiam occupauit, seque Principem & Dominum in ea constituit, omnem Christianae religionis doctrinam violauit, omnem sinceritatem doctrinae Apostolicae fermento traditionum humanarum inquinauit, totam uero actionem sacrae Domini Coenae in nouum quendam & monstruosum habitum, ac veteri Ecclesiae incognitum, primus transformauit. Postquam enim commentus est, ab eo quem ipse inaugurat sacerdote, Christum ex pane creari, Papa pro Coena Christi idolum erexit.
 saluis tamen omnibus panis accidentibus, haec iam accidentia sine omni subiecto in aere fundata, pro Deo ipso adoranda, haec in sacrificium pro peccatis populi offerenda docuit. Inde uero sacrificium Missae inuictum, recte quidem hoc nomine dictum, quod in omnes mundi opes, huius sacri operatores immiserit, & latis fundorum ac praediorum possessionibus ditauerit. Haec enim sola Missa est, quae istos coeli & inferni constituit Dominos, ut per quam magno grege redemptam ianuam coeli aperiunt, contemtam uero & spretam in orcum detrudunt. Haec istos Romanos fecit rerum Dominos, gentemque rogatam. Quae quidem toga, & tranquillo labore uitae ocio Scarga cum suis socijs letus, & nulli Missam hanc possidens opes, non est mirum, si eam infringunt, & fundamenta eius subruunt, sce-
 leratos vocet haereticos, omnibusque poenis dignos clamitet.

Sed bona tamen spe subnixus minime hanc ruinam reformidare uidetur, ut qui Zuinglij, Caluini, Scarga Patrum crescere summa corum, nomina uilesce-
lat.

iam fere extinctam hoc nostro seculo secure
 prædicat, ideoque sanctam Romanam Ecclesiam
 ab istis oppugnatam stare inuictam, & indies il-
 lustriorem effici gloriatur. Et quæ Vilnæ est, Ro-
 mani Pontificis instituta sequens, Ecclesia, hæc di-
 uino ait erectam præsidio, quam scilicet nos paulò
 ante prostratam putabamus. At verò Petre, non
 alium huius Ecclesiæ vestræ Vilnensis hodie con-
 spicimus statum, nisi quem omni hoc tempore vi-
 dimus, ex quo Dominus hanc quoque urbem, at-
 que adeò vniuersam Lituaniam lucis suæ radijs il-
 lustrare cœperat, nisi quod indies numero creden-
 tium apponit Dominus, quos ad vitam prædestina-
 uit æternam, vt pauci interim hæctenus extiterint,

Vilnenses
 Iesuitæ
 vix toto
 decennio
 aliquot
 homun-
 ciones à
 Christo re-
 traxere.

Tēplum
 Vilnæ a
 Duce Oly-
 ca adifi-
 catū ope-
 ra Iesuita-
 rū Euan-
 gelicis
 adeptum.

qui ex naufragio prioris cladis emergentes, his de-
 nuo Babylonicæ meretricis fluctibus se obrui passi
 sunt. Itaque quam tu spem vultu simulas, al-
 tum interim premis corde dolorem, & metu re-
 rum tuarum, ne hæc Babylon vobis concidat, dies
 & noctes cum tuis socijs id vnum studes, idque
 moliris, vt ne Euangelij vox in hac vrbe perso-
 net, & ne vel angustum loci habeant hi spacium
 qui Christo nomen dederunt, vbi sacros suos per-
 agere possint conuentus. Vestris enim artibus, ve-
 stroque consilio effectum est, vt Templum illud
 à Clarissimo olim Principe Nicolao Radiuilo, O-
 lycæ & Nesuisij Duce, Palatino Vilnensi, sanctis
 pietatis Christianæ exercitijs, & veræ religioni
 promouendæ dicatum, nobis sit ademptum. Et
 quia qui in dignitatem & pietatem defuncti Prin-
 cipis successit alter Nicolaus Radiuilus, ad simi-
 le templum extruendum animum adiecit, id-
 que feliciter inchoatum propediem absolutu-
 rus est, quid non tentastis hæctenus, Iesuitæ,
 quæ

quæ non consilia vestro impulsu à maioribus ven-
stris concocta sunt, ut sanctum piùmque conatum
præclari Principis impediretis? Neque his con-
tenti, eò etiam ausu temerario prorupistis, ut oc-
cultis quibusdam & obliquis cuniculis Regem
sapientissimum nobis nunc foeliciter imperan-
tem aggressi, id importunitate vestra ab eo extor-
seritis, ut edicto eius interposito, ab omni conatu
delubri ædificandi Palatinus Vilnensis desisteret,
aut reliquos id tentantes graui proposita multa
deterreret. Verùm postquam ille Regem, & de
iuramento omnibus regni ordinibus præstito,
quo pacem inter dissidentes de religione perpe-
tuam fouere ac tueri se obstrinxit, & de magna
torius Reipublicæ periculo, à talibus edictis exo-
rituro, commonefecisset, facile prudentissimus
Princeps iustis monitis & precibus Palatini ac-
quieuit, datæque sibi verba quodammodo ab hoc
sacro ordine non obscure significauit.

Hæc verò, Petre, ideò commemorantur à me,
ut quia tanta cura, tantæque sollicitudo vos exa-
gitat, ne liberam isti, quos vocatis Zuinglianos,
religionis suæ usurpandæ habeant facultatem, in
ea vos omnino sententia esse, idque maximè ti-
mere cognoscant omnes, quod ubicunque hæc
lux Euangelij splendet, omnes proculdubio erro-
rum ac superstitionum nebulas euanescere opor-
teat. Hoc semper torsit Satanam, & ad armandos
rabie idololatrias compulit, ut omni vi externa &
barbara quannis crudelitate in omnes sanctos ad-
hibita, verum Dei cultum opprimere semper co-
natus fuerit. Ita verò Christus coelestem Patris
sui doctrinam, & vnicam veritatis viam contra
Satanæ mendacia asserens, multoties in se furo-
rem impiæ gentis Iudaicæ concitauit, & ad extre-

Templi
alterius
ædifica-
tionē le-
uitæ im-
pedire ne-
quicquā
conati
sunt.

Satan cur
contra
& pios exci-
tet suos.

Ecclesiae
Christi
verae in-
fallibilis
nota.

num crudeli mortis genere peremptus, exem-
plum de se, quæ sit piorum conditio futura, omni-
bus præbuit. Non dissimilem enim exitum vitæ
sortiti sunt Apostoli, atq; adeò omnes sancti Chri-
sti Martyres, quorum sanguine gens scelerata &
impia, errorumque tenebris à Satana excæcata,
nunquam expleri potuit. Ac profectò inter pluri-
ma, eaque indubia veritatis Apostolicæ quam
profitemur argumenta, vel hoc magno omnibus
documento esse potest, quòd cum nos nulli ex vo-
bis exitum optamus, nullas insidias vitæ vestræ
struimus, nullo violentiæ impetu quenquam op-
primimus: vestros e contra furores toties experi-
mur, & tanquam turbine correptos, toties in per-
niciem nostram præcipites fieri conspiciamus.

Cracoui-
ensium
Scholasti-
corum cõ-
tra Euan-
gelicos se-
ditio, an-
no 1574.

Huius autè rei, ne externa attingamus, domesti-
cum nobis hoc tempore Cracovia exhibuit exem-
plum. In hac enim vrbe, quæ in scholis eruditur
iuuentus, vt testatum redderet omnibus, ad quam
mansuetudinem & pietatem ab egregiis istis Ro-
manæ Ecclesiæ theologis in formatur, aliquoties in
armis correptis, & promiscua plebis multitudine
concitata, domum hanc in qua nostrorum homi-
num cætus peraguntur, furenti impetu oppugna-
uit, & tectis ac parietibus dirutis, multisque ho-
minibus cæsis, ac fortunis spoliatis, scelerato la-
trocinio conspicuam se reddidit. Quæ insolens
petulantia tametsi à Magistratu esset pœnis coer-
cita, tamen vt Satanæ progeniem agnoscat, quæ

Scholasti-
corum
Cracoui-
ensium
altera se-
ditio an-
no 1578.
in Iunio.

ne morte quidem proposita peccare desinit, nouo
& horrendo sceleris exemplo, ante paucos hoscẽ
dies, cum funus honestæ cuiusdam famiæ de-
mortuæ duceretur, & quidam e nostris has fune-
ris exequias prosecuri essent, in eos ex improviso
turba scholasticorum furore & amentia præcep-
tò inuola;

inuolauit, telorūque omni genere instructa, totum illum coetum disturbauit, multosque vulneribus affecit, quendam etiam virum nobilem interfecit. Ne cranto scelere contenta, in ipsum etiam cadauer canina sœuire rabie non exhorruit, vt tu multuariē correptum, & indignis omnibus modis tractatum, ac crebris ictibus, vsque ad cruoris effusionem & cerebri elisionem concussum in flumen tandem abiiceret. Isti verò sunt Ecclesiæ Romanæ fructus, Petre, hæc vestra sunt arma & præsidia, quibus istam Ecclesiam gloriaris stare inuictam, vt impurus Mahometes in propaganda sua religione id vobiscum habeat commune, quod solis cædibus & laniena Christianam pietatem operimere, vbique studeat.

Papani
æque ac
Turcæ
pios persequitur.

Cum autem innocentem Abelem semper impius persequatur Cain, hoc magno est iudicio, non operâ vos Christo dare, neque gloriâ eius promouere, sed Antichristi regnum propagare, quod vt à Satana omnis mendacij & homicidij parête est introductū, ita non nisi dolis & sanguinariis cōsiliis diu conseruari potest. Quare quod, Petre, admones, vt ab hac sancta veræ pietatis professione, quam ex solis scriptis Prophetiis & Apostolicis erutam magno consensu tradunt diuini isti seculi nostri scriptores, animum auertam, & ad septa Ecclesiæ Romanę redeam, hunc amorem, hancque pietatem declarare mihi videris, ac si à certa spe vitæ æternæ me in barathrum condemnationis præcipitare cupias. Imò ego te per viscera misericordiæ Dei, tuosque omnes socios deprecor, vt seriam aliquando hanc cogitationem suscipiatis, quisnam ille sit, cui hanc vos operam venditis, aut quem locum occupet, in quibusque studiis & occupationibus vitam transigat, vel quæ pietatis

Pia ad le-
suitas au-
thoris cō-
monefa-
ctio.

Caluini
& omniū
Euange-
licorum
libros nū-
quam ē
manibus
piorum
excuti
posse.

Rupertū
Vilnen-
sem me-
dicum a-
poplexia
sublatum
Scarga
damna
tioni de-
putat.

incrementa regna eius & vrbes, quibus præst-
capiant, vt quem omnibus ætatibus doctrina &
pietate illustres viri Antichristum denotauerint,
ne soli vos tam cæci ac lusciosi videamini, quid
animaduerrere nequeatis. Nolite errare, vósque
inanibus istis verbis decipere, rem Pontificis Ro-
mani in omnibus orbis Christiani partibus tā for-
dè prolapsam rursus erigi ac restaurari posse, vt
quicquid ingenij, quicquid doctrinæ, ad eam or-
nandam & illustrandam confertis, tanto magis
foeditatem ac spurcitiam meretricis huius denu-
detis. Iactate quantum voletis, memoriam Calui-
ni, aut Oecolampadij, aut Martyris obscurari, sed
diuersum totus terrarum clamitat orbis. In om-
nium enim manibus, quicunque aliquem pieratis
habent gustum, & doctrina pollent, præclara illo-
rum voluntur monumenta, & totis recusa, toties
que distracta, semper tamen expetuntur. In co-
rum verò locum subinde succedunt milites noui,
& tanquam ex equo Troiano præclari profluunt
heroes, qui urbem adulterio pollutam, & om-
ni nequitia atque idololatria inquinatam tan-
dem excindant & incendio Spiritus diuini ab-
sumant.

Nec me, Petre, terret subita illa mors clarissi-
mi viri Ruperti medici Vilnensis, quam tu impu-
dens mihi in exemplum diuinæ vindictæ propo-
nis, tanquam iusto Dei iudicio ad puniendam ali-
quam eius blasphemiam illi esset à Domino impo-
sita. Scire enim debebas, ô bone Theologe, iustū,
quacunque tandem morte occumbat, in refrige-
rio esse: si quis autem sit, qui pierati & integra-
ti vitæ, innocentiaque huius viri insultare velit,
impudentem virtutis obtrectatorem, & praua
mentis hominem merito se declararet.

Hic

CONTRA SCARGAM, LIB. III. III3

Hic enim cum ob insignem doctrinam, & excellentem artis medicæ scientiam omnibus esset venerandus; ob fidem autem & insignem benevolentiam, ac humanitatem, his qui opera eius utebantur, imprimis charus; à Rege certè Augusto, foelicis memoriæ Principe nostro, hanc laudem virtutis & fidei suæ, consecutus est, ut in præmium laboris, operæque suæ, quam huic Principi ad extremum vsque eius spiritum nauabat, nobis & opimum prædium sibi, posteritatisque suæ ab eo consecutus fuerit. Post mortem autem Principis cum Vlnæ in patria, quod reliquum erat ætatis, agere decreuisset, quæ tum hominis fuerint studia, quæue occupationes, quantæque in hominibus curandis & à variis morbis releuandis sedulitas, vel publico omnes luctu testantur. Mortis autem eius subitæ causas naturales commemorare nolo, cum in corpusculo macilentum, & variis laboribus attrito, multisque tum calamitatibus publicis animo stupenti & attonito, quas eum multoties deplorantem audiui, non mirum esset, hominem facilè extingui. Sed quia Deus omni naturæ cursu superior, cuncta pro nutu & arbitrio suo disponit, mortem quoque eius ad voluntatem supremi huius opificis refero, ut terminum à Domino positum transilire non poterit, extremumque suum diem, quando Dominus placuit, obierit. Quam tamen mortem non ita ego interpretor, ut ab irato Deo immisam putem, sicut tu existimas, sed tanquam, à clementi & benigno Patre ita dispensatam, ut sine ullo corporis cruciatu hominem pium de hac misera vita tolleret, coelestique paradiso inferret. Nam cum in urbem ex agro, pro more solito, prima luce venisset, & post multam operam ægrotis præstitam,

Rupertus
omnibus
charus &
veneran-
dus,

Rupertū
virū pro-
bum fuisse,
publicū
luctum te-
stimonio
esse.

Mortem
subitā iræ
diuinæ nō
semper in-
diciū
esse.

domum suam diuertisset, vt rus deinde profectus corpusculum cibo reficeret, inuitabatur quidem a domus suae oeconomo, vt paululum cibi sumeret, neque se tam longa fame maceraret, sed caufatus ille quendam pungentem lateris dolorem, cibum recusauit, seque quietis capiendae causa in superio-

Rupertus iam moriturus ad orationem, Christi exemplo confugit.

rem adiuuam partem concessurum dixit. Ibi vero vno puero secum assumpto, satis diu orabat, & ex intimo pectore crebrius ingemiscens, preces ad Deum fundebat. Ac deinceps in scamnum recumbens, vt somnum caperet, post horas aliquot expirasse est deprehensus, eo quidem corporis statu, quo puer reliquerat iacentem. Ego igitur non poenam, sed insignem Dei patris hic agnosco elementiam, qui mortis horrorem & saeuitiam sic aliquando mitigat, vt pro ingenti dolore & cruciatu tanquam somno sopiti homines pij multoties videantur. Quocirca diuinam illam Erasmi sen-

Erasmi sententia ex Enchirid.

tentiam crebrius mecum recolo, qui in quodam scriptorum suorum loco precationem illam improbat, quam quidam in templis reboant, petentes vt a subitanea morte eos liberet Dominus, cum potius orandum esse iudicet, vt a mala vita liberentur.

Qualibet mors bona, quam praecessit vita probata.

Neque enim, inquit, mors mala putanda est, quam praecessit vita bona, vt optimè cum his actum esse statuatur, qui pie sancteque viuentes, sic repente excesserunt e vita, vt mortis horrorem, & omnem sensum doloris, ipsa moriendi celeritas illis abstulerit. Vide ergo, Petre, inquam temerarium & peruersum iudicium, inconsideratus tuus zelus, te multoties abripiat, vt condemnare eos non reformides, qui tamen innocentiae, sanctaeque inter homines conuersationis suae, praclarum ab omnibus consecuti sunt testimonium, itaque vixerunt, vt mortis memores, puram con-

conscientiam & fidem in Christum sinceram om-
 ni momento conseruare studuerint. Hoc enim Matth. 25.
 Dominus ipse monet, vt vigilemus, nescientes
 diem neque horam, qua ipse venturus est, vt mu-
 neris, pensique nobis commissi rationem à nobis Rom. 14.
 requirat. Fac ergo, Petre, vt seposito in alienos
 seruos iudicio, qui suo Domino stant aut cadunt,
 in te potius descendas, tuamque conscientiam ex-
 cutias, quomodo munus tuum administres, & in
 cuius pastoris obedientiam oues reuoces: Illiús-
 ne qui omnibus in se credentibus vitam promisit
 æternam, an verò illius, qui vt se falso men-
 titur pastorem, sic pro auro & argen-
 to promittens vitam, in mor-
 tis voragine cunctos
 percipiat.

*Defensionis Cæne Domini Andreae Volani ad
 Petrum Scargam, libri tertij finis.*

CH A R A C T E R V M
I E S V I T I C O R V M
C E N T V R I A Q U A R T A ,
ex D. Augustini scriptis
Polemicis col-
lecta.

- 1 **S** I quid temporalis molestiae passi fue-
rint (ut de persecutione Anglicana vir-
gicis & famosis libellis passim hodie
conqueruntur Iesuite) per certissimum
atque rectissimum ordinem potestatum, cum ipsis
priuatis furiosorum agminibus multa grauiora pas-
sim atque quotidie, nulla regia, nulla Ecclesiastica
lege committant: nos corporum persecutores vo-
cant, se animarum interfectores non vocant, cum
priuata licentia corporibus parcant. Sed quia
semper per mansuetudinem Christianam multo
seuerius oculus iudicatur euulsus in lite, quam a-
nimus exæcatus in schismate, & aduersum nos
loquuntur, & nobiscum loquuntur: & cum eos
obmutescere compellat veritas, silere non permit-
tit iniquitas, *Lib. 1. contra Epistolam Parmeniani.*
2 Tanto isti amore hominum cæci sunt, & cor-
de impudico, ut adulteros mentis suæ vni legiti-
mo viro corquare non dubitent, ut quod de solo
Domino Iesu Christo dici potuit, etiã in Donato
(Iesuite in Ignatio Loyola suæ sectæ autore, sicut ex
vita ipsius nuper edita constat) perfectum fuisse
contendant. *Lib. 2.*
3 Non odio iniquitatum alienarum, sed studio
conten-

contentionum suarum infirmas plebes iactantia
sui nominis irretitas, vel totastrahere, vel certè
diuidere affectant, superbia timidi, peruicacia ve-
sani, calumniis insidiosi, seditionibus turbulenti,
ne luce veritatis carere ostendantur, vmbra ri-
gidæ veritatis obtendunt: & quæ in scripturis san-
ctis salua dilectionis sinceritate, & custodita pacis
vnitate, ad coercenda fraterna vitia moderatori
euratione fieri præcepta sunt, ad sacrilegium schis-
matis, & ad occasionem præcisionis vsurpant.

Lib. 3.

4 Cum multis quidem locis sermonum suo-
rum nihil aliud quam præsumere intelligantur, a-
liquando tamen verecundantur, cum eos veritas
urgere coeperit: quando interrogantur, vtrum
non habeant peccatum, vel vtrum non sint pecca-
tores. *Lib. 3.*

5 Omnino nescio quemadmodum credi pos-
set esse in hominibus tanta perversitas, nisi expe-
rimiento verborum suorum factorumque patesce-
ret vsque adeò se clausos habere cordis oculos,
vt commemorarent sanctæ scripturæ testimonia, nec
intueantur in factis prophetarum quemadmodum
intelligenda sint verba Prophetarum. *Lib. 3.*

6 Eos teneamus interfectores Prophetarum,
quos contradictores inuenerimus linguis Prophe-
tarum. *Lib. 2. Contra literas Petiliani. cap. 14.*

7 Nolite dicere, Absit, absit à nostra conscien-
tia, vt ad nostram fidem aliquem compellamus.
Facitis enim vbi potestis, vbi autem non facitis,
non potestis, siue legum, siue inuidiæ timore, siue
resistentium multitudine. *Lib. 2. cap. 83.*

8 Ita miseris plebibus vos venditatis, vt sine
peccato vos esse credant, & peccata sua vestris o-
rationibus purganda committant. Magni homines

vos, excelsi, cælestes, diuini, non iam homines sed Angeli, qui pro plebibus oratis, & pro vobis plebes orare non vultis. *Lib. 2. cap. 105.*

9 Qui disputat, verum discernit à falso. Quod qui (velut Iesuite) non possunt, & tamen Diælectici videri volunt, per insidiosas interrogationes captant incautorum assensiones, vt ex eorum responsionibus concludant, vnde illos vel in aperta falsitate deceptos rideant, vel occultam falsitatem deceptis persuadeat, quam plerumque etiam ipsi existimant veritatem. *Contra Crescomium gramic. Lib. primo, cap. 15.*

10 Rectè ista (de piorum persecutionibus) diccerentur à vobis quærentibus martyrum gloriam, si haberetis martyrum causam. Non enim felices ait Dominus qui mala patiuntur, sed qui propter filium hominis patiuntur, qui est Christus Iesus. vos autem non propter ipsum (hodie in Anglia) patimini, sed contra ipsum. Patimini quippe ideo quia non ei creditis, & toleratis ideo ne creditis. Quomodo ergo vos eam fidem tenere iactatis, quam Dominus Christus Apostolis dereliquit? An vsque adeo cæcos & surdos vultis esse homines vt non legant, non audiant Euangelium, vbi nouerint quam fidem de sua Ecclesia Dominus Christus Apostolis dereliquit, ex qua diuisi atque separati nihil aliud facitis quàm contra verba capitæ & corporis rebellatis, & tamen propter filium hominis ac fidem quam reliquit Apostolis, vos persecutionem sustinere iactatis? *Contra secundam Gaudentij Epistolam, cap. 12. lib. 2.*

11 Si ad vos putatis hæc iustorum verba (Stabant iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt, & c.) prius an iusti sitis ostendite. Habetis enim res magnas quas inter iustitias vestras

vestras ventiletis, diuisionem Christi, rescissionem sacramentorum Christi, desertionem pacis Christi, bellum contra membra Christi, criminationes in Coniugem Christi, negationem promissorum Christi, *cap. 27. lib. 2.*

12. Quicumque de ipso capite ab scripturis sanctis dissentiunt, etiam si in omnibus locis inueniantur in quibus Ecclesia designata est, non sunt in Ecclesia. Et rursus quicumque de ipso capite scripturis sanctis consentiunt, & vnitati Ecclesiae non communicant, non sunt in Ecclesia, quia de Christi corpore, quod est Ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiunt. *Lib. de vnit. Ecclesiae contra Petilianum Donatista epistolam, cap. 4.*

13. Videte quàm facile sit vel nobis in eos dicere, vel illis in nos quod ait Dominus ad Phariseos. Similes estis monumētis dealbatis quæ à foris apparent hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorum & omni spurcitia: sic & vos à foris quidē apparetis hominibus iusti, intus autem estis pleni hypocrisis & iniquitate. Hæc siue in illos à nobis, siue ab eis in nos dicantur, nisi prius probetur manifestis documentis qui sint, qui cum sint iniusti iustos seipso constringant conuiciante magis leuitate quàm conuincente veritate dici, quis mediocriter sanus ignoret? Aliiter quippe illa Dominus in Phariseos dicebat tanquam Dominus, id est cognitor cordis & humanorum omnium secretorum & testis & iudex. Nos autem prius debemus inuenire & ostendere quid arguamus, ne ipsi potius grauissimo crimine insanæ te-meritatis arguamur. Sanè, si ante docuerint nos tales esse, nequaquam recusare debemus talibus Sanctarum scripturarum verbis nos reprehendi atque contundi. Ita si nos eos tales esse docueri-

mus, (ut abundè præstitum est tot libris editis, quibus
multiplex heresis & hypocrisis Iesuitica deregitur)
erit similiter in potestate nostra, quibus Domini-
cis increpationibus, an demonstratos conuictos-
que feriamus, cap. 5.

14 Victi animositate, non vultis vinci veritate.
Paulo post. Ecce sunt scripturæ quibus credo. Ec-
ce sunt Ecclesiæ quibus communico. Vbi tibi le-
go nomina earum, ibi mihi lege crimina earum.
Si autem aliud declamas vel recitas, nos post vo-
cem pastoris nostri per ora Prophetarum, per os
proprium, per ora Euangelistarum nobis apertis-
simè declaratam, voces vestras non admittimus,
non credimus, non accipimus. cap. 11.

15 Nisi hoc dicant quod erubescunt si dicant,
non habent omnino quod dicant, cap. 15.

16 Hæc (i. priuatorum quorundam scelera)
nos multo probabilius & copiosius eis obicere
possumus, non ea inanitate qua illi, ut in eis cau-
sam nostram constituamus: sed ut eis ostendamus,
non ideo nos nolle talibus fidere, quia non inue-
nimus talia quæ dicamus, sed ne tempus rebus ne-
cessariis vtile, in rebus nõ necessariis cõteramus.
Quod propterea illi faciunt, quia robusta & firma
veritate subnixa documenta, quibus causam suam
tueantur, inuenire non possunt, & volunt videri
aliquid dicere, dum tacere erubescunt, & inania
loqui non erubescunt, cap. 16.

17 Remotis ergo omnibus talibus, Ecclesiam
suam demonstrent si possunt, non in sermonibus
& rumoribus Aphnorum, non in Conciliis Epis-
coporum suorum, non in literis quorumlibet dis-
putatorum, non in signis & prodigiis fallacibus,
quia etiam contra ista verbo Domini præparati &
cauti reddiri sumus: sed in præscripto legis, in
Prophe-